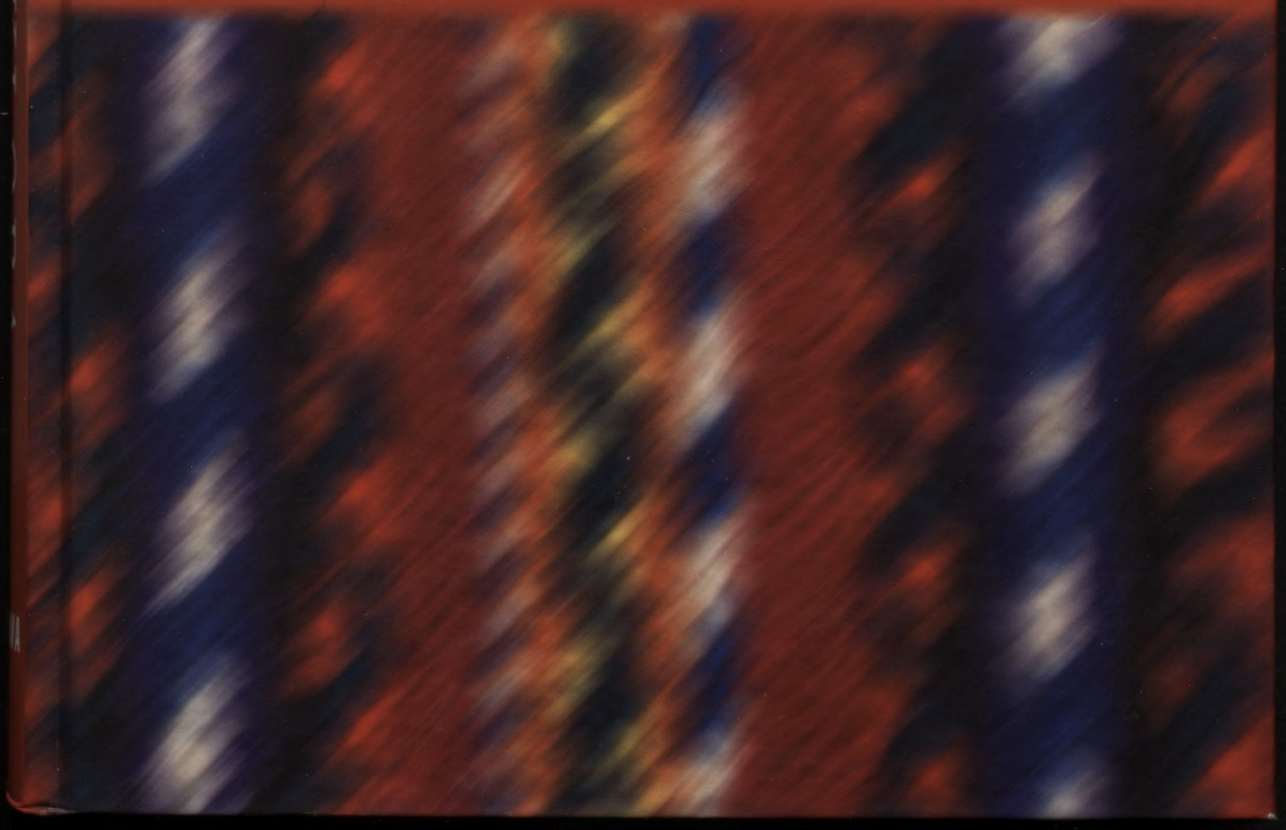
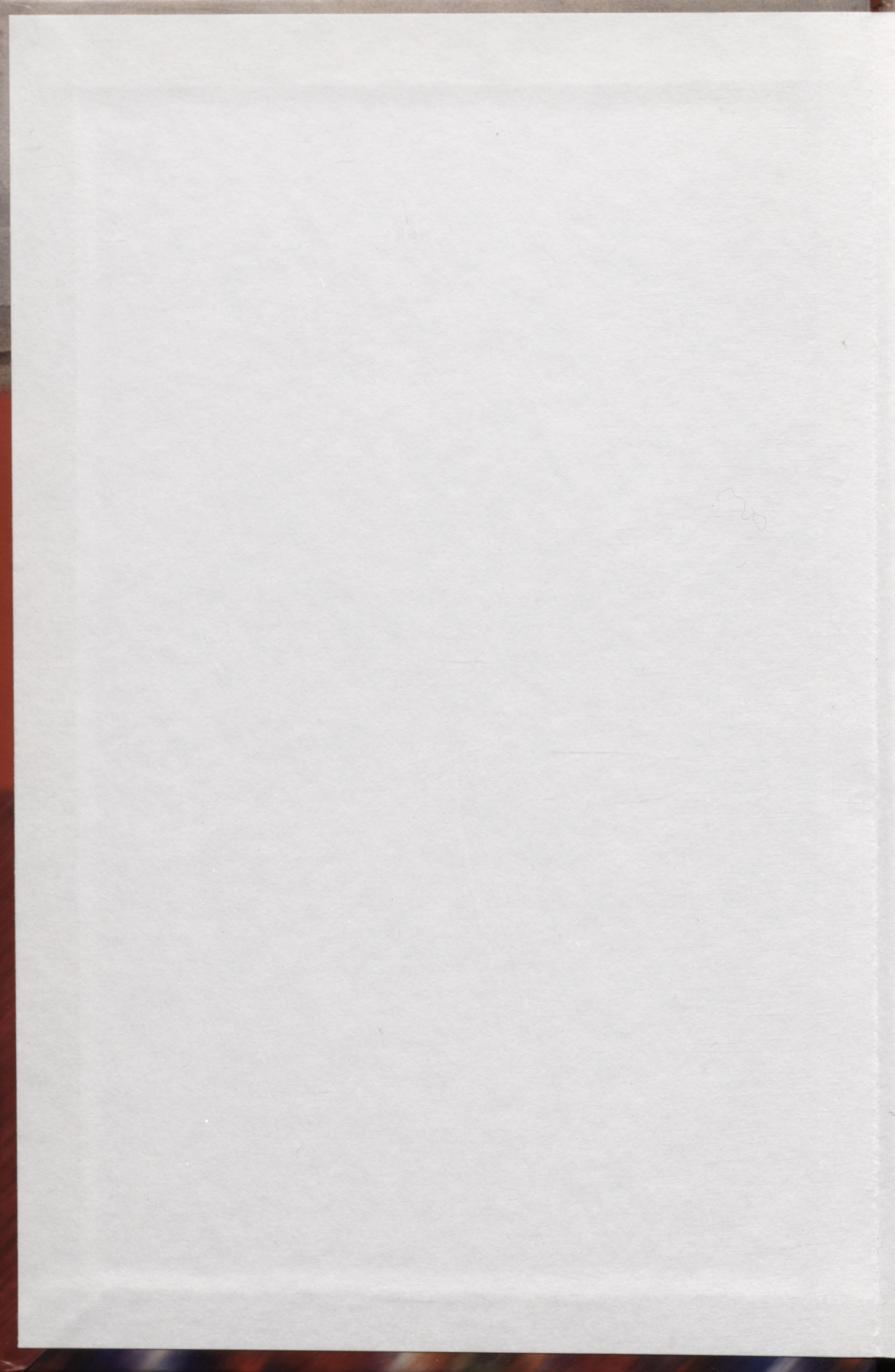
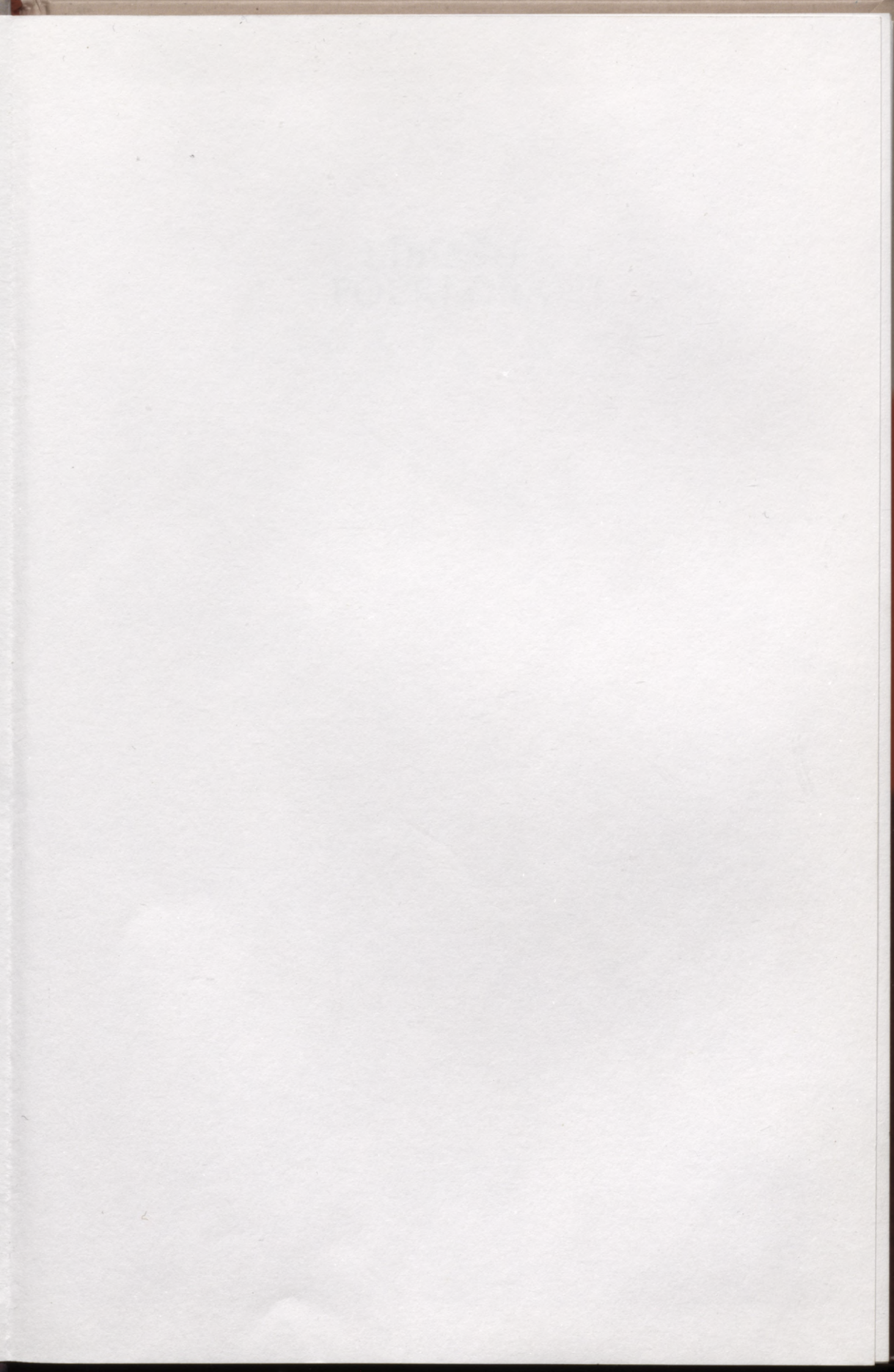

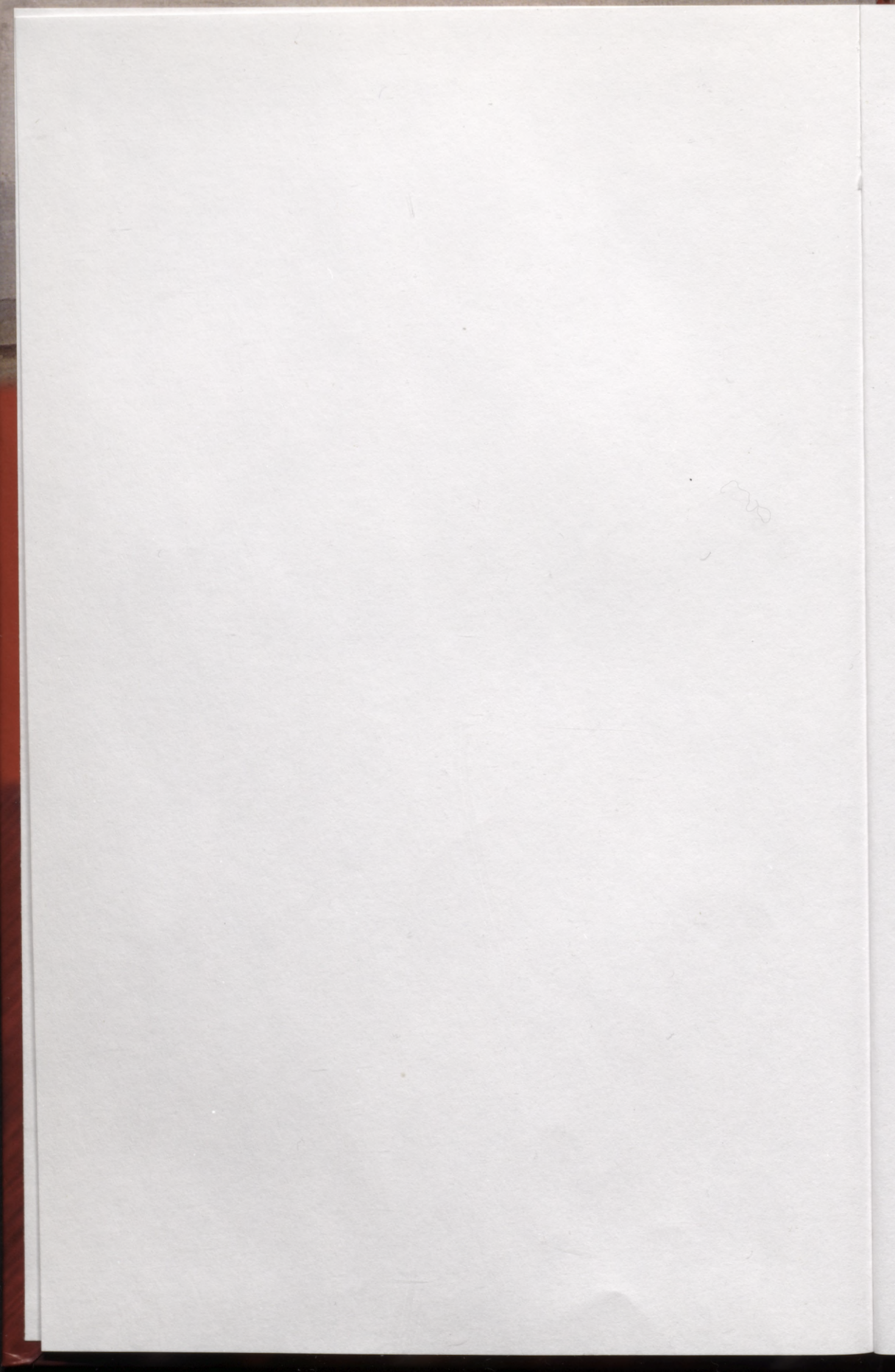

LĪBIEŠU FOLKLORA

LĪBIEŠU
FOLKLORA

240901

FOLKLORA
LIBRERIA

2003-5
L 97

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303081819

UDK 398 (411.119)
11.030

L
39

LĪBIEŠU FOLKLORA

No lībiešu valodas tulkojusi un sastādījusi
Valda Marija Šuvcāne

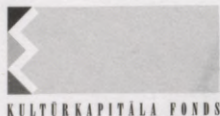
JUMAVA

UDK 398 (=511.114)
Li 030

Latvijas Nacionālā
bibliotēka

0303048162

Grāmatu finansiāli atbalsta

Rīga
ieclvesmas pilsēta

RĪGAS DOME

*Töölöläisen Kulttuurikerho (Somija),
Juhani Aaltio (Somija),
Rietumlatvijas vēstures izpētes projekts*

Grāmatas sastādītāja pateicas
Robert Daniel Bloom (ASV)
par atbalstu grāmatas sagatavošanā

Mākslinieks *Arnis Rožkalns*

Grāmatas vāka noformējumam izmantots zīmējums
"Lībieši Ziemeļkurzemē. Lībiešu zvejnieki un zemnieki no Mazirbes.
Lībieši no Pizes. Lībieši no Mazirbes". 1839. g. F. Krūze. J. Krēšliņa kopija. 1894. g.
(Latviešu tautas tērpi. II. Kurzeme. – R., Latvijas Vēstures muzejs. – 1997)

Grāmatas noformējumam izmantotas fotogrāfijas no *Gundara Bertholda, Ulda Brieža, Paula Krasona, Paulīnes Kļaviņas, Jura Krieviņa, Ilgas Liepiņas, Helgas Skadiņas, Vairas Strautnieces, Valdas Šūvcānes, Baibas Šūvcānes, Edgara Vālgamā* personiskajiem arhīviem, Valsts īpaši aizsargājamās lībiešu kultūrvēsturiskās teritorijas *Līvod rānda* arhīva, Latviesu folkloras krātuves fondiem

ISBN 9984-05-632-5

- © SIA "J.L.V.", izdevums latviešu valodā, 2003
- © Valda Marija Šūvcāne, tulkojums un sastādījums, 2003
- © Arnis Rožkalns, mākslinieciskais noformējums, 2003

Ievads

Lībiešu folklorā ir pierakstīta 19. gadsimta vidū un beigās, 20. gadsimta pirmajā pusē. Latviešu lasītājam tā līdz šim nav bijusi pieejama, jo folkloras publikācijas dažās reti sastopamās somu un igauņu zinātnieku grāmatās ir lībiešu valodā. Daļa savāktās folkloras nav publicēta un galvenokārt glabājas Igaunijas un Somijas arhīvu fondos.

Ar lībiešu tautasdziesmām tiešā saskarē nonācu 1972. gadā, kad sāku darboties lībiešu dziesmu ansamblī. Toreiz varēja izjust, cik nepietiekamas sabiedrībā ir zināšanas par lībiešu folkloru un par šo Latvijas otro pamattautību vispār. Jāatzīst gan, ka arī mūsdienā Latvijas sabiedrībai zināšanas par lībiešu kultūru ir nepietiekamas. Ansambļa toreizējais valodas konsultants lībietis Pēteris Dambergs kopā ar igauņu valodnieku Tenū Karmu rūpīgi sastādīja nelielu grāmatiņu par lībiešu tautasdziesmām Latvijas Universitātes Filoloģijas fakultātes studentu vajadzībām. Šis darbs un lībiešu ansambļa dziedātāji zināmā mērā toreiz ieinteresēja sabiedrību par lībiešiem un veicināja ceļa sagatavošanu Līvu savienības atjaunošanai 1988. gada 26. novembrī.

Tai laikā Tērbatas universitātē studēja jaunieta no Latvijas – Marika Kalvele, kas pēc Līvu savienības ierosinājuma Tērbatas Valodas un literatūras institūta arhīvā norakstīja nelielu daļu no lībiešu teikām, nostāstiem, pasakām, ko latviešu valodā pārtulkoja lībiete Paulīne Kļaviņa.

Latvijas Republikas neatkarības atjaunošana deva iespēju atjaunot arī sakarus ar Somiju, kur glabājās viena lībiešu folkloras daļa. 1990. gadā, viesojoties Somijā, es saņēmu Ē. N. Seteles savāktu lībiešu tekstu grāmatu. Tas man bija svarīgs atklājums. Sāku apgūt šos lībiešu folkloras tekstus, tulkot. Dažus publicēju savā “Lībiešu tekstu krājumā” (lībiešu valodā), ko pēc tam izmantoju lībiešu valodas mācīšanai skolā. Tāda skola Rīgā darbojās līdz 1995. gada pavasarim. Dažas manis tulkoto lībiešu folkloras paraugu publikācijas ir arī “Lībiešu gadagrāmatā 1998” un laikrakstā “Diena”.

Rakstot grāmatu “Lībiešu ciems, kura vairs nav”, sapratu, ka grāmatas apjoms neļaus lasītājus pienācīgi iepazīstināt ar lībiešu folkloru. Tā radās iecere jaunai grāmatai “Lībiešu folklorā”, kas būtu papildinājums iepriekš minētajai grāmatai. Šo manu ieceri dedzīgi atbalstīja un ar padomiem palīdzēja

Kultūras ministrijas Tautas mākslas centra toreizējā darbiniece Zaiga Sneibe. Par to viņai mans vissirsnīgākais paldies. Paldies arī Lemi draudzes mācītājam no Somijas Lauri Vālgamā par atbalstu grāmatas tapšanas noslēguma posmā.

Gribu uzsvērt, ka manis veidotā izlase nepretendē uz visaptverošu pētījumu par lībiešu folkloru. Tā ir folkloras izlase, kas dos iespēju ikvienam interesentam – gan latvietim, gan lībietim, kas vairs neprot savu senču valodu, – iepazīties ar to folkloras mantojumu, ko vēl izdevās pierakstīt un tādējādi saglabāt nākamajām paaudzēm.

Lībiešu folkloras izlasi veidojot, ņēmu vērā darbu tematiku, valodas raito plūdumu, raudzījos, lai darbi būtu savdabīgi, interesanti, lai tie lasītājam radītu iespaidu par lībiešu garamantām.

Grāmatas veidošanā profesionāli un ar materiāliem man palīdzēja arī Latviešu folkloras krātuves arhīva vadītāja Māra Vīksna, par ko esmu viņai ļoti pateicīga. Līdz ar to lībiešu folkloras krājumā varēju iekļaut vairāk materiālu no Igaunņu folkloras arhīva (daļa no tā ir Latviešu folkloras krātuves arhīva rīcībā), kā arī dažus 1930.–1931. gadā Mazirbē un Kolkā latviešu valodā pierakstītos folkloras vākus.

Domāju, ka šis krājums ir pirmais mēģinājums apkopot un atspoguļot lībiešu folkloru, kā arī ieinteresēt jaunāko paaudzi lībiešu folkloras pilnīgākai izpētei. Ceru, ka šī grāmata nepaliks vienīgā lībiešu tautas garamantu atainotāja latviešu kultūrvēsturē.

Valda Marija Švēcāne

Pārskats par lībiešu folkloras vākšanu un publicēšanu

Latvijas folkloras vākšana sākas 19. gadsimta 20. gados. 1822. gadā iznāca pirmā lībiešu folkloras vākuma grāmata "Lībiešu dziesmas un tautasdziesmas".

Latvijas folkloras vākšana sākas 19. gadsimta 20. gados. 1822. gadā iznāca pirmā lībiešu folkloras vākuma grāmata "Lībiešu dziesmas un tautasdziesmas".

1931. gads - 831; 1935 - 126; 1939 - 92.

1935. gads - 264. Šai laikā pieņēma lēmumu par lībiešu folkloras vākšanu un publicēšanu. Lībiešu folkloras vākšana sākas 19. gadsimta 20. gados. 1822. gadā iznāca pirmā lībiešu folkloras vākuma grāmata "Lībiešu dziesmas un tautasdziesmas".

1932. gads - 455 lībieši; 1945 - 300; 1958 - 185, no tiem 57 bija vāki; 1970 - 70; 1979 - 123.

1959. gada karte par lībiešu vārdu vākšanu un publicēšanu, lībiešu folkloras vākšana sākas 19. gadsimta 20. gados. 1822. gadā iznāca pirmā lībiešu folkloras vākuma grāmata "Lībiešu dziesmas un tautasdziesmas".

1959. gada karte par lībiešu vārdu vākšanu un publicēšanu, lībiešu folkloras vākšana sākas 19. gadsimta 20. gados. 1822. gadā iznāca pirmā lībiešu folkloras vākuma grāmata "Lībiešu dziesmas un tautasdziesmas".

Karte par lībiešu vārdu vākšanu un publicēšanu, lībiešu folkloras vākšana sākas 19. gadsimta 20. gados. 1822. gadā iznāca pirmā lībiešu folkloras vākuma grāmata "Lībiešu dziesmas un tautasdziesmas".

Tautas vārdu vākšana un publicēšana, lībiešu folkloras vākšana sākas 19. gadsimta 20. gados. 1822. gadā iznāca pirmā lībiešu folkloras vākuma grāmata "Lībiešu dziesmas un tautasdziesmas".

Lībieši ir Latvijas pamatiedzīvotāji, kuri mituši Latvijas teritorijā jau apmēram pirms 5000 gadiem. Viņi dzīvojuši blakus latviešiem un laika gaitā pamazām ieplūduši latviešos. Par lībiešu agrākajām dzīvesvietām vēl liecina lībisko izlokšņu pazīmes vietējo iedzīvotāju latviešu valodā. Visilgāk lībiešu kopiena ar savu valodu, dzīvesveidu un tradīcijām saglabājās Ziemeļkurzemes jūrmalas ciemos no Lūžņām līdz Melnsilam.

Latvijas iedzīvotāju oficiālas tautskaites notiek kopš 19. gadsimta vidus. 1852. gadā ciemos no Lūžņas līdz Melnsilam dzīvojuši 2324 lībieši.

Latvijas brīvvalsts laikā tautskaite notika ik pēc pieciem gadiem. Lībiešu skaita dinamiku Latvijā raksturo šādi skaitļi:

1920. gadā – 831; 1925. – 1238; 1930. – 962.

1935. gadā – 944. Šai laikā ciemos no Lūžņām līdz Melnsilam bijuši 2746 iedzīvotāji, no viņiem 32% lībiešu. Lībiešu valodu gan pratuši tikai 790 (29%) iedzīvotāju, bet lībiešu valodu kā ģimenes valodu lietojuši tikai 215 cilvēki.

1943. gadā – 455 lībieši; 1948. – 800; 1959. – 185, no tiem 87 zina valodu; 1970. – 70; 1979. – 139.

1989. gadā katrs savu tautību varēja ierakstīt pēc vēlēšanās, lībiešu valodas prasme netika ņemta vērā. Tāpat tas bija arī turpmākajās tautskaitēs.

1989. gada tautskaitē bija 135 lībieši, 1994. – 204, 2000. – 177, lībiešu valodu no viņiem prot daži cilvēki.

Kara laikā un okupācijas periodā Ziemeļkurzemes bijušajos lībiešu ciemos ir izmainījies iedzīvotāju skaits un struktūra. Lībiešu kopiena jūrmalas ciemos sairusi jau pirms apmēram septiņdesmit gadiem. Vecie cilvēki, kas pirms 100 un 80 gadiem bija galvenie folkloras stāstītāji, 21. gadsimta sākumā jau atdusas zem zaļajām velēnām.

Tomēr viņu stāstījumi ir palikuši un dzīvo, jo cītīgi lībiešu pētnieki tos pierakstījuši.

Lībiešu folkloras pirmie pieraksti

Lībiešu folkloras vākšana sākās 19. gadsimta vidū. 1846. gada vasarā pie Kurzemes un Vidzemes (Salacas) lībiešiem, kā arī krieviņiem (votiem) devās Pēterburgas Zinātņu akadēmijas akadēmiķis **Anderss Johans Šēgrēns** (*Sjögren*, 1794–1855) un gleznotājs **Augusts Pecolds** (1794–1859). Ekspedīcijas laikā Šēgrēns mācījās lībiešu valodu, veica etnogrāfiskus un lingvistiskus novērojumus, savukārt Pecolds zīmēja raksturīgākos etnisko grupu tipus, apģērbus, darba un sadzīves ainas. (5. att.)

Vidzemē, Jaunsalacas muižas apkaimē, Šēgrēns sastapa 22 cilvēkus, kas vēl prata dzimto lībiešu valodu. Viņš pierakstīja lībiešu valodas Salacas izloksnes paraugus, arī mīklas. Iedzīvotāji pētniekam stāstīja arī par kāzu un bērū ceremonijām. Cits folkloras materiāls no Vidzemes lībiešiem nav saglabājies, jo turpmākajos gados pētnieki Vidzemē neiegriezās, uzskatīdami, ka tur vairs nav lībiešu valodas pratēju.

Somu valodnieks Ēmils Nestors Setele Vidzemes lībiešu pēctečus esot apmeklējis 1905. gadā, bet tad tur neviens vairs lībiski neesot pratis sarunāties.

Šai krājumā ir apkopota Kurzemes lībiešu folklorā, jo, kā iepriekš minēts, Vidzemes lībiešu folklorā nav saglabājusies.

Lai pabeigtu zinātnisko pētījumu, Šēgrēns Kurzemes jūrmalā pie lībiešiem ieradās arī 1852. gada vasarā un darbojās tur trīs mēnešus, krietni papildinādams lībiešu vārdu krājumu un citas ziņas. Tomēr rakstu darbu viņš nepabeidza, jo 1855. gadā viņu pārsteidza nāve. Tajā laikā viņš bija iesācis rakstīt lībiešu–vācu vārdnīcu.

Pētījumu un zinātniskā darba pabeigšanai Pēterburgas Zinātņu akadēmija izraudzījās akadēmiķi **Ferdinandu Johanu Videmani** (*Wiedemann*, 1805–1887), kas 1858. gadā ieradās Kurzemē, lai precizētu un papildinātu lībiešu valodas materiālus. Viņš apstrādāja iegūtos materiālus un pabeidza Šēgrēna iesākto darbu, sagatavodams divus biezus sējumus, kur ietilpa lībiešu–vācu un vācu–lībiešu vārdnīca, lībiešu gramatika un valodas paraugi, mīklas, sakāmvārdi, tautasdziesmas, nostāsti, ticējumi un paražas. Videmanis uzrakstīja arī vēsturiski etnogrāfisku apcerējumu par lībiešiem, viņu sadzīvi un kultūru.

19. gadsimta vidū savāktie un apkopotie raksti par lībiešiem tika publicēti A. J. Šēgrēna Rakstu krājuma II un III sējumā lībiešu un vācu valodā (*Petersburg*, 1861). Lībiešu tautas garamantas lasāmas minēto rakstu II sējuma 1. nodaļā.

Tai laikā galvenie teicēji un stāstītāji bija lībieši – Pizē (Miķeļtorņi) *Jānis Princis seniors* ar dēliem *Jāni Princi junioru* un *Pēteri Princi*, skolotājs *Nika Polmanis* no Kolkas, *Andrejs Launits* no Vaides un citi, kuru vārdi nav atzīmēti.

Ēmila Nestora Seteles ekspedīcijas pie lībiešiem

1888. gada ekspedīcija

Nākamā zinātniskā ekspedīcija pie Kurzemes lībiešiem devās 1888. gada rudenī. Tie bija Helsinku universitātes docents valodnieks **Ēmils Nestors Setele** (*Eemil Nestor Setälä*, 1864–1935), un vēstures students **Veine Vallins**, no 1906. gada Voionmā (*Väinö Voionmaa*, 1869–1947). Brauciena materiālo nodrošinājumu – Aleksandra stipendiju – Setele saņēma no universitātes.

1888. gada rudenī somu pētnieki lībiešu jūrmalas ciemos uzturējās no 14. septembra līdz 20. novembrim. Par brauciena rezultātiem valodnieks Ē. N. Setele uzrakstīja pārskatu, kas glabājas Helsinku universitātē.

Pirmajā mēnesī somi veica valodas pierakstus un etnogrāfiskos pētījumus Miķeļtornī ciema vecākā Jāņa Prinča vadībā. Pēc tam viņi ieradās Lielirbē, vēlāk Mazirbē, kur darbojās līdz novembra sākumam. Pēdējās nedēļās zinātnieki strādāja Kolkā. Setele raksta, ka tur viņam palīdzējis izglītots lībietis telegrāfists A. Štālers.

Cītīgā darbā bija pierakstīts vārdu krājums ar locījumu formām un izrunas apzīmējumiem, kā arī daudz valodas paraugu: 86 stāstījumi, 140 sakāmvārdi, 110 mīklas, apmēram 30 dziesmas un kāzu paražas. Lielākā daļa valodas paraugu ir saglabājušies rokrakstā; Seteles rokrakstā ir gandrīz viss kāzu attēlojums. Pēc piezīmēm redzams, ka Setele savu vākumu kārtojis 1896. gadā, laikam cerēdams publicēt materiālu izlasi, bet darba slozdes dēļ tas viņam nav izdevies. Pēc Seteles nāves 1935. gadā viņa rakstveida mantojums tika nodots valsts arhīvā.

Otrs ekspedīcijas dalībnieks Veine Vallins par redzēto uzrakstīja apcerējumu, ko 1889. gada sākumā publicēja somu laikraksts *Hämeen Sanomat* piecos turpinājumos ar virsrakstu "Šis tas par lībiešiem". Vēlāk tapa viņa grāmata ar pseidonīmu Veine Alho *Liivin kansa, sen entisyys ja nykyisyys, Jyväskylä* 1891 ("Lībiešu tauta, tās pagātne un tagadne"), kas publicēta latviski izdevumā *Livli* 1992. gada 1.–5. un 1993. gada 1.–5. numurā.

1912. gada ekspedīcija

Somu profesors Setele otro ceļojumu pie Kurzemes lībiešiem veica 1912. gada vasarā kopā ar filozofijas maģistru, vēlāk profesoru *Ēmilu Arvi Sārimā* un savu dēlu studentu *Vilho Seteli*. Setele vēlējās pārbaudīt un precizēt 1888. gada lībiešu valodas savākumus un arī turpināt lībiešu valodas paraugu un etnogrāfisko priekšmetu vākšanu, lai materiālus izmantotu somugru valodu pētniecībā.

Ekspedīcija ilga apmēram mēnesi. Ceļojums sākās 26. jūnijā, braucot ar motorlaivu no Ventspils uz Miķeļtorni, pēc tam turpinājās gandrīz visos lībiešu ciemos un beidzās Kolkā jūlija beigās. Profesors Setele šoreiz pierakstus izdarīja ar pildspalvu, bet viņa dēla Vilho rīcībā bija fotoaparāts un ar akumulatoru darbināms parlogrāfs, ar kuru pētnieki pierakstīja dziesmas.

1912. gada ekspedīcijas laikā somu zinātnieki ieguva etnogrāfiskus priekšmetus, parlografētās dziesmas, nostāstus un pasakas, locīšanas paraugus un nedaudz citu valodas paraugu, kā arī bagātīgu fotogrāfiju krājumu, kas tagad glabājas Somijas Muzeju apvienības fotoarhīvā. Parlografētās dziesmas tika atšifrētas 1916. gada aprīlī ar Somijā ieradusās lībietes Katrīnas Zinzes palīdzību.

Ekspedīcijas materiālu publikācijas

Seteles ekspedīcijas savāktā lībiešu materiāla sagatavošanu publicēšanai pēc profesora Artūra Kanistes projekta organizēja Somugru biedrība. 1937. gada pavasarī šo darbu uzdeva valodniekam un pedagogam *Veinem Kirelem*.

Tekstus vajadzēja tulkot somu valodā, rūpīgi bija jāapsver pareizrakstība, jo kopš 1888. gada lībiešu valodas rakstība bija mainījusies. Jāpaskaidro, ka V. Kirele, būdams students, kopā ar profesoru L. Ketunenu vasaras prakses laikā bija dzīvojis Sirkragā un mācījies lībiešu valodu.

1937. gadā V. Kirele stājās pie darba, konsultējoties pie profesora Ketunena un – pēc kara – pie valodnieka *L. Posti*. Lībiešu tekstu sakārtošana ieilga, jo kara laikā darbu vajadzēja pārtraukt. Pēdējos paraugus viņš iztulkoja 1948. gadā un tā paša gada septembrī uzrakstīja ievadvārdus. Somugru biedrība lībiešu valodas tekstu grāmatu publicēja 1953. gadā (*Näytteitä liivin kielestä, kerännyt E. N. Setälä, suomentanut ja julkaissut Väinö Kyrölä*, Helsinki, 1953).

Šī grāmata Latvijā ir bibliogrāfisks retums. Tas ir plašākais lībiešu folkloras apkopojums. Grāmatai ir 530 lappušu, satura rādītājs somu valodā. Lībiešu teksti ar tulkojumiem somu valodā sakārtoti šādā secībā: dziesmas (106), pasakas (77), legendas, teikas (20), ieražas (kāzu un gadskārtu), sakāmvārdi, parunas (152), mīklas (109), pielikums (nostāsti, dziesmas, sakāmvārdi, kuri, domājams, atsūtīti Setelem vēlāk).

Dziedātāji, stāstītāji un teicēji

Sakopotie folkloras materiāli liecina par lībiešu garīgo dzīvi 19. gadsimta beigās un 20. gadsimta sākumā. Tolaik starp lībiešiem vēl bija folkloras teicēji. Ne jau katram, kas prot valodu, ir stāstītāja talants. Lasot pasakas, nostāstus un teikas, var samanīt stāstītāja atšķirīgo zināšanu līmeni un stāstīšanas prasmi. Gribas uzrakstīt to lībiešu vārdus, kuri toreiz piedalījušies pasaku un teiku stāstīšanā, sakāmvārdu un mīklu teikšanā, dziesmiņu skaitīšanā. Diemžēl ne visu teicēju vārdi grāmatā uzrakstīti; ir teksti, zem kuriem trūkst uzvārdu. Nav arī īsti precīzi nosakāms, vai teksts noklausīts 1888. gadā vai varbūt 1912. gadā.

Dziesmas skaita ziņā gan ir 106, bet gandrīz katrai ir vairāki varianti, piemēram, par miega pelēm – 10, par Māras meitu – 5, par buku uz kangara – 7. Tematiski var atšķirt tikai 35 dziesmas. Setele uzskata, ka lībiešu dziesmu laiks jau ir pagājis. Lībieši savas rūpes un priekus apdzied latviski, bet lībiski dziesma tajos laikos skanējusi vēl tikai pie šūpuļa.

Lielākā dziesmu teicēja bijusi *Kersti Volandska* (uzvārdi rakstīti tā, kā tie publicēti grāmatā) 1912. gadā. Dažas dziesmas teikušas *Liba Ādamsons*, *Trīne Priedele*, *Pricis un Trīne Grīnfeldi no Lielirbes*, *Trīne Jeije un Trīne Damberga no Jaunciema*, *Līze Priede*, *Breinkops*, *Marija Andzinova*, *Marija Dalga*, *Ģēde Didrichsone*, *Elza Krona no Sikraga*, *Līze un Pricis Dembergi*, *Katrīne Bullmane*, *Dmitrijs Bergs*, *Kristīne Zinze*, *Emīlija Ermanbrika*, *Klāvs Lūšs no Mazirbes*, *Jānis Bertholds un Kristīne Damberga no Vaides*, *Nikolajs Pietoks un Rozenfelds no Kolkas*, *Līze Grīnpēvika (Grīnpauka) no Pizes*.

Ekspedīciju laikā pasaku stāstīšana vēl esot bijusi lībiešu laika kavēklis. Viņi labprāt stāstījuši arī jocīgus un patiesus notikumus. Pasaku temati galvenokārt ir tādi paši kā latviešiem, igauņiem, somiem. Ir pasakas par trim un vairāk tēva dēliem, no kuriem viens apprec ķēniņa meitu, cilvēki tiek pārvērsti par zvēriem vai akmeņiem, par velnu un Ansi. Jāatceras, ka Ansis ir pazīstams varonis igauņu pasakās. Zvēru pasakas ir gandrīz tādas pašas kā latviešiem, jūtams, ka daudzas pasakas ir latviešu pasaku lokalizējums.

Skaita ziņā visvairāk (14) pasaku un teiku stāstījis *Didriķis Belte* no Lielirbes. *Pizē Uldriķis* un viņa māte *Jūle Grīnpēviki (Grīnpauki)* stāstījuši vairāk par 10 pasakām, *Mazirbē* čakli stāstītāji bijuši *Lūšu* ģimenes piederīgie, kuri kopā devuši 6 stāstījumus. Vecais *Lūsis* stāstījis arī pasaku par jūrasmeitas kāzām. To viņš izteicis 25 rindās, turpretī 1934. gadā *Marija Šaltjāre* to pašu pasaku krāšņā valodā stāstījusi lībiešu lasāmgrāmatas vajadzībām, kur tā aizņem četras lappuses.

No Kolkas minama *Veides* ģimene (*Marija, Līze, Aleksandrs, Melanija*), *Nikolajs un Pēteris Pietoki*, *Pēteris Andersons*, *Trīne Rozenfelde*, *Boriss un*

Katrīne Feimaņi, Ans Kovits, Augustīne Ķīse, Andrejs Sēmanis, Dimitrijs Launits, Katrīne Zandberga, Didriķis Trots.

Mazirbē 5 pasakas stāstījusi *Marija Uoztintis*. Vairākām pasakām no Mazirbes nav pierakstīti stāstītāju uzvārdi.

Vietu teikas stāstījuši *Štālens* no Kolkas, *Jānis Bertholds* no Vaides, vecais *Kandis* no Košraga, *Didriķis Dambergs* no Lielirbes (16. att.) un citi.

Kāzu paražas pierakstītas no Pizes, Lielirbes, Mazirbes, teicēji nav atzīmēti. Setele raksta, ka kāzu dziesmas dziedātas tikai latviešu valodā, bet šai laikā kāzu ieražas jau ejot zudībā. Īpaši tiek atzīmēts libiešu līgavu krāšņais astoņzūburu vainags, kas ciemā ir kopīgs un tiek izmantots visās kāzās pēc kārtas.

Sakāmvārdiem, parunām, mīklām teicēji nav atzīmēti. Ir gan pieraksti, kuros ciemos tie iegūti. Minētajā grāmatā ievietotās pasakas un teikas mums ir maz pazīstamas. Libiešu sakāmvārdus apkopojis Pēteris Dambergs, tie publicēti grāmatā *Liivi vanasōnad* Tallina, 1981.

Folkloras vākšana Latvijas brīvvalsts laikā

Laika posmu no 1920. līdz 1940. gadam var uzskatīt par lībiešu kultūras atmodas laiku.

Pirmā pasaules kara laikā Somijā un Igaunijā bija nokļuvušas vairākas lībiešu ģimenes un uz laiku tur atradušas mājvietu. Savstarpējie kontakti radīja interesi par lībiešiem zinātnieku vidū un veicināja viņu darbošanos Ziemeļkurzemes lībiešu ciemos 20. gadsimta divdesmitajos un trīsdesmitajos gados.

Lībiešu kultūras vērtību saglabāšanā sevišķi nopelni ir zinātniekiem: somu valodniekam, Helsinku un Tērbatas universitātes profesoram **Lauri Einari Ketunenam** (*Kettunen*, 1885–1963) un igauņu valodniekam, folkloristam, filoloģijas zinātņu doktoram **Oskaram Loritsam** (*Loorits*, 1900–1961).

Viņi iemācījās lībiešu valodu, turpināja veidot lībiešu rakstību, vāca lībiešu valodas un folkloras materiālus, iedziļinājās lībiešu problēmās un palīdzēja viņu tautiskajos centienos.

Profesors *Lauri Ketunens* kopā ar studentu *Oskaru Loritsu* pirmoreiz lībiešu ciemos ieradās 1920. gada maija beigās. Viņi pabija tur visu vasaru, mācīdamies valodu un pierakstīdami lībiešu tekstus. Tovasar abi valodnieki apmeklēja visus lībiešu ciemus no Lūžņām līdz Melnsilam. Viņi gan darbojās katrs atsevišķi, jo Ketunens veica lībiešu valodas fonētiskos pētījumus. Viņam līdzī bija arī fonogrāfs un fotoaparāts. O. Loritss galvenokārt nodarbojās ar folkloras pierakstīšanu.

O. Loritss lībiešu vidū ātri kļuva populārs. Valodu apgūšanā viņam bija dabas dotības. L. Ketunens raksta, ka O. Loritss apbrīnojami ātri sācis runāt lībiski. Drīz vien viņš runājis tekošāk nekā profesors. Loritss arvien vairāk sācis nodarboties ar lībiešu valodas paraugu vākšanu; viņam bijusi sevišķa interese par dziesmu, pasaku un citu folkloras materiālu krāšanu. Tā O. Loritss jau savā pirmajā ekspedīcijā pie lībiešiem iepazinās ar to nozari, kurā viņš vēlāk ieguva nezūdošu slavu kā lībiešu folkloras pētītājs un glabātājs.

Valodnieki nākamajās vasarās diezgan regulāri ieradās jūrmalas ciemos un pētīšanas darbus turpināja. Ir ziņas, ka līdz savu grāmatu izdošanai 1936. un 1938. gadā katrs pie lībiešiem pabijis kādas vienpadsmit reizes.

O. Loritss vāca un krāja lībiešu folkloru, pētīja lībiešu mitoloģiju un publicēja par šiem jautājumiem nozīmīgus darbus (*Volkslieder der Liven*, Tartu, 1936 ["Lībiešu tautasdziesmas"]; *Liivi rahva usund I-III*, Tartu, 1926 ["Lībiešu tautas ticējumi"]; *Livische Märchen und Sagenvarianten*, Helsinki, 1926 ["Lībiešu pasakas un teicieni"]).

O. Loritss radīja Lībiešu folkloras arhīvu, kurā sistematizēja un apkopja visu agrāk savāktu lībiešu folkloru, to sakārtojot noteiktās nodaļās.

O. Loritsa tabulā (sk. 231. lpp.) redzams, ka savāktu folkloras materiālu daudzums pa ciemiem ir atšķirīgs. Jāatzīst, ka šādu stāvokli radījuši arī daži citi apstākļi, ne tikai folkloras zinātāju skaits ciemos. Piemēram, Lūžņās abi zinātnieki ieradās savas ekspedīcijas sākumā un dzīvoja tur ilgāku laiku vidē, kur bija saglabātas seno dienu tradīcijas. Savukārt Košragā un Pitragā O. Loritss sastapās ar dažiem izciliem stāstītājiem, kuru stāstu kvalitāte krasi atšķīrās no citiem stāstījumiem. Ir arī atšķirība starp teicēju stāstīto – dziesmas pantīņš, gara pasaka vai interesanta teika.

Teicēji, kuru darbus pierakstījis Oskars Loritss laika posmā no 1920. līdz 1936. gadam

Igauņu folklorists atzīmēja teicēja vārdu arī tad, ja viņš bija stāstījis kaut vai vienu dziesmas pantu, bet šai sarakstā esmu ierakstījusi tikai tos teicējus, kuri devuši vismaz četras piecas glabājamās vienības (arī teikas un nostāstus).

Lūžņās

Anna Ernestovska, dzim. Urga, 1864; Ella Mūrniece, dzim. Ernestovska, 1904; Lote Lindenberga, dzim. Urga, 1866; Marija Leite, dzim. Lindenberga, 1883; Didriķis Leitis, dzim. 1877; Lize Didriksone, dzim. 1876; Jānis Veinbergs, dzim. 1865; Lize Belte, dzim. Švanenberga, 1856; Jānis Belte, dzim. 1893; Marija Ozola, dzim. Lindenberga, 1892; Trīne Krišjāne, dzim. Veinberga, 1857; Nēze Čiekure, dzim. 1887; Uldriķis Andersons, Marija Veinberga.

Pizē (Miķeļtornī)

Didriķis Belte, dzim. Lielirbē 1836; Marija Švanenberga, dzim. Lielirbē 1850; Lote Damberga, dzim. Miķelsone, 1880; Lība Priedule, dzim. Hermane, 1866.

Lielirbē

Lība Ādamsonē, dzim. Zandberga, 1853; Grieta Norenberga, dzim. Pizē 1841; Andrejs Lakševics, 1853; Dora Didriksone, dzim. Hermane, 1880; Lote Andersone, dzim. Lūžņās 1876; Mārtiņš Galnieks, dzim. 1893; Pēteris Rozenfelds, dzim. 1910; Līna Zandberga, dzim. Pizē 1910.

O. Loritss un L. Ketunens 1920. un 1921. gadā ieradās Lielirbē, dzīvoja Ādamsonu mājās Kordonjuros (vēlāk Pilnieki), kur teicēji bija vairāki ģimenes locekļi. Vecā Ādamsona znots Fricis Zandbergs (dzim. Lorumos 1865) stāstīja par zvejas lietām, bet viņa meita Lilija (vēlāk Sloka) stāstīja pasaku par zvejnieku un lapsu. Meita Lina teica dziesmas.

Nostāstus stāstīja arī Jekaterina Urga (toreiz 65. g. v.). Liela teicēja bija Buku māju saimniece Grieta Norenberga (dzim. Pizē 1841), arī viņas meitas Alma un Klāra. Dziesmas teica Friča Grīnfelda (Seteles teicējs) bērni – meitas Emīlija un Alvīne, dēls Alfreds. Didriķis Dambergs (arī Seteles teicējs) teica vārdus L. Ketunena vārdnīcai.

Sikragā

Grieta Sproģe, dzim. 1861; Kērste Volganska, dzim. 1854; Ģēde Didriksonē, dzim. 1852; Kristīne Damberga, dzim. 1882; Pēteris Alfreds Dambergs, dzim. 1909; Ede Cerbaha.

Mazirbē

Mārtiņš Lepste, dzim. 1881; Kārlis Stalte, dzim. 1970; Emīls Ermanbriks, dzim. 1875; Marija Ermanbrika, dzim. 1859; Mirdza Reinvalde, dzim. 1912.

Košragā

Līze Volganska, dzim. 1859; Marija Gūtmane, dzim. Amoliņa, 1862; Kristīne Ozolzīle, dzim. Demberga, 1877; Grieta Skadiņa, dzim. Kristiņa, 1863; Andrejs Skadiņš, dzim. 1861; Ģēde Skadiņa, ap 1860; Augusts Skadiņš, dzim. 1902; Jānis Skadiņš, dzim. 1863; Katrīne Krasona, dzim. Fletnova, 1890; Augusts Dišlers.

Pitragā

Marija Šaltjāre, dzim. Bertholde, 1860; Rozālija Dziadkovska, dzim. Ranne, 1883.

Saunagā

Katrīna Geige, dzim. 1848; Katrīna Smilkša, dzim. Zandberga, 1866.

Vaidē

Albins Bertholds, dzim. 1865; Kārlis Bertholds, dzim. 1880; Līze Bertholde, dzim. Hausmane, Kolkā 1885; Marija Bertholde, dzim. Ziverte, Pitragā 1879; Katrīne Zēberga, dzim. Bertholde, 1877; Alfons Bertholds, dzim. 1910; Jānis Zēbergs, dzim. 1904; Andrejs Zēbergs, dzim. 1909; Jete Matisone, dzim. 1875; Līze Balķīte, dzim. 1860.

Kolkā

Emma Vītola, dzim. Silmane, 1883; Gerda Refenberga, dzim. Petoka, 1850; Anna Frīdenberga, dzim. Zvirgzdiņa, 1851; Matrona Veide, dzim. 1896.

Igaņu zinātnieki pie lībiešiem 1943. gadā

Tērbatas zinātniekiem bija kļuvis zināms, ka vācu okupācijas vara stratēģisku apsvērumu dēļ plāno lībiešus no jūrmalas evakuēt. Ka šāds plāns toreiz tiešām ir bijis, apstiprināja vēlākā notikumu gaita ar lībiešu ciema iedzīvotājiem, kurus 1944. gada rudenī izdzina no mājām, lai tālāk vestu uz Vāciju. Vairākumam ģimeņu laimējās laikus pagriezties uz citu pusi un pēdējo kara ziemu pārļaut dzimtenē.

Tā 1943. gada rudenī Tērbatas zinātnieki filologs **Juliuss Megiste** (*Mägiste*, līdz 1922. gadam *Mälson*) kopā ar etnologu Gustavu Renku (*Ränk*) apmeklēja lībiešu ciemus no Jaunciema līdz Melnsilam un no 35 lībiešiem pierakstīja 113 stāstījumus.

Teksti bija galvenokārt lībiešu valodas austrumu izloksnē, izņemot četrus, kurus bija stāstījuši lielirbnieki *Didriķis Andersons* un *Sofija Galnieka* lībiešu valodas vidus izloksnē.

Tekstu krājumu (*Liiviläisiä tekstejä*) sagatavoja Zviedrijā, tas bija ilustrēts, to izdeva Helsinkos 1964. gadā. Grāmatā ir pasakas, tautas ticējumu un paražu fragmenti, izvilcumi no tautasdziesmām, stāsti par zvejnieku dzīvi, anekdotes u. c. Grāmatiņā atzīmēti arī teicēji, daži no viņiem ir tie paši O. Loritsa un L. Ketunena teicēji (*Bertholdi* un *Zēbergas Vaidē*, *Veides Kolkā*, *Cerbahi Sīkragā* u.c.).

Arī Igaunijā ir publicētas lībiešu pasakas un teikas. 1927. gadā Oskars Loritss Vilandē izdevis igauņiskotu lībiešu teiku izlasi. Četras lībiešu pasakas ietilpst 1993. gada krājumā kopā ar citām pasaules pasakām. Tās ir no Ē. N. Seteles 1888. gadā pierakstītajām pasakām. 1995. gadā Igaunijā iznāca lībiešu pasaku grāmatiņa *Liivi muinasjutte* ar Illes Meisteres (*Ülle Meister*) ilustrācijām, pavadvārdus rakstījusi Kristi Salve.

Lībiešu folkloras vākšana un publicējumi latviešu valodā

Atsevišķi lībiešu folkloras veidu publicējumi sastopami 19. gadsimta beigās.

Der atcerēties, ka latviešu folkloras vākšana notika 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimtā. Pirmos nozīmīgākos latviešu folkloras izdevumus sagatavoja **Fricis Brīvzemnieks**. Tās bija 148 latviešu pasakas un teikas krievu valodā, ko izdeva etnogrāfijas materiālu krājuma, 2. sējumā, kas iznāca Maskavā 1887. gadā. Tai pašā gadā latviešu valodā iznāca "Mūsu tautas pasakas". A. Lerha-Puškaiša "Latviešu tautas teikas un pasakas" (1.-7. sējums) iznāca no 1891. līdz 1903. gadam.

Šai laika periodā bija arī lībiešu folkloras pirmie publicējumi. Tos sastādījuši, tulkojuši publicējuši par lībiešiem ieinteresēti latvieši.

Rūdolfs Lejasozolu (1862-1929, Ventspilī) var uzskatīt par vietējo cilvēku. Viņš dzimis Cirstes ciema Riepoldos, strādājis par palīgskolotāju Ģipkā un Mazirbē, vēlāk Nevejā un Kubelē. Savu skolotāja gaitu laikā Lejasozols vāca lībiešu folkloru. Savāktās tautas garamantas ar Friča Brīvzemnieka atbalstu tika publicētas 1891. gada "Jūrniecības rakstu krājumā" ("Lībiešu teikas un māņi", savākti Dundagas-Irbes jūrmalā). Tur varam lasīt divas pasakas - "Jūras govīs" un "Velšu dvielīs", kā arī "Māņus", t.i., lībiešu tradīcijas un ticējumus.

Fricis Kārkluvāls (1867-1903) (7. att), dundadziņš, studiju laikā Tērbatas universitātē sarakstīja plašu un interesantu apcerējumu "Lībieši", ko publicēja paša redīgētājā žurnālā "Sēta. Daba. Pasaule", VII, 1892. Bez plašā vēsturiskā apraksta darbā ievietots arī lībiešu kāzu apraksts, lībiešu pasaka "Velšu dvielīs" (par kāzām jūrā) un teika par jūrasgovīm. Autors pateicas skolotājam R. Lejasozolam, kas šo un citu ieražu aprakstus viņam atvēlējis.

Izdevumā "Mājas Viesis" 1894. gada 27. numurā publicēta lībiešu pasaka, kurā stāstīts par zvejnieku un velnu.

Latvijas brīvvalsts laikā pirmajā gadu desmitā lībiešu pasakas tika ievietotas mazajiem lasītājiem paredzētos izdevumos - "Mazajās Jaunības Tekās"; 1925. gada 9. numurā ir lībiešu pasaka par melno āzi un atraitnes

trim meitām (ar ilustrācijām). E. Birznieka-Upīša grāmatā "Pasaku valstī" (R., 1928) lasāmas sešas lībiešu pasakas.

Mūsdienās atsevišķi lībiešu folkloras paraugi – pasakas, nostāsti, teikas – ir publicēti latviešu valodā laikrakstā *Līvli*, Lībiešu gadagrāmatās, žurnālā "Karogs" un citos preses izdevumos.

Kopumā tomēr lībiešu folkloras latviešu valodā ir maz publicēta, tāpēc šī folkloras izlase ir plašākais Kurzemes lībiešu folkloras apkopojums un atspoguļojums.

Lībiešu folkloras Latviešu folkloras krātuves fondos

Latviešu folkloras krātuves arhīvā ir neliels folkloras savākums no Ziemeļkurzemes. Tie ir nostāsti, teikas, pasakas, dziesmu panti latviešu valodā, daži arī lībiskajā izloksnē. Tos pierakstījuši Mazirbes sešklasīgās un Kolkas pamatskolas skolēni 1930.–1931. gadā. Mazirbes skolas pārzinis V. Drieže 1931. gada 3. maijā folkloras materiālus nosūtījis Latviešu folkloras krātuvei.

Teicēju vidū ir vietējie iedzīvotāji – lībieši un latvieši, piemēram, *Trīne* (27. att.) un *Līze Fletnovas*, *Vilhelms Krasons*, *Kristīne Ozolzīle*, *Teodors Dembergs*, *Grieta Skadiņa*, *Volgansku* ģimene no Košraga, *Andrejs Paulers*, *Marija Šaltjāre* no Pitraga, *Emilija Ermanbrika*, *Trīne Zēle* no Mazirbes un citi.

Pierakstītāji – toreiz gados jauni skolēni – *Amanda Ozolzīle*, *Pauls un Alberts Krasoni*, *Žanis Sārs*, *Velta Breinkoņa*, *Ella Demberga*, *Valdis Volganskis*, *Milda Ottomere* un citi. Stāstījumi ir nelieli, pārsvarā tie ir mitoloģiska rakstura nostāsti un teikas par vilkačiem, naudas uguni, spokiem un tamlīdzīgi. Motīvi tie paši, kas agrāk stāstīti un pierakstīti lībiešu valodā. Kolkas pamatskolas skolēni *Nīna Zvirgzdiņa*, *Irma Stalte*, *Olga Veide un Eduarts Lorencs* uzrakstījuši un iesūtījuši teikas par Kolkas apkārtnes vietām.

Šai grāmatā publicēti daži nostāsti no šiem vākumiem.

Interesanti, ka 2000. gadā Latviešu folkloras krātuves ekspedīcijas laikā Kolkas pagastā daļa savākto folkloras paraugu (teikas, pasakas) ir agrāk savākto folkloras materiālu (*Šēgrēns*, *Setele*, *Loritss*) pārstāsts. Vēl joprojām populāri ir nostāsti par *Žonaku*, zilajām govīm, mācītāju vilkati, Kolkasraga rašanos un citi. Tas liecina, ka senāko lībiešu teicēju stāsti vēl dzīvo viņu pēcnācējos – mazbērnos un mazmazbērnos.

Pēdējā laikā Latviešu folkloras krātuve ieguvusi materiālus no Igaņu folkloras krātuves, tādējādi papildinot Oskara Loritsa fondu Latvijā.

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

Tautasdziesmas

Lībiešu folklorā

Viens no tautas pēdējā folkloras veidiem ir dziesmā folklorā. Lībiešu tautasdziesmas pirmo reizi tika un pierakstītas Kuronijas kara laika cietumā Pizē un Kolkā 19. gadsimta vidū un publicētas A. J. Sērgina Kopoto rakstu III sējuma 1. nodaļā (265.-267. lpp.) ar tulkojumiem vācu valodā (St. Pflüger, 1861).

Dziesmas pierakstīja 7 ar E. N. Sereļa raksturoju daļēniski 1895. un 1912. gadā. Tās publicētas 1933. gadā Pēterpils lībiešu valodā ar pierakstiem vācu valodā.

Tomēr lībiešu tautasdziesmu veidam, atbilstoši, sistemātiskā un publicēšanā galvenā nozīme ir izdevu folkloristam Oskaram Lokšim, kas izdeva tautasdziesmu krājuma Pēterpils lībiešu valodā izdeva 1935. gadā. Grāmata ir 658 lappusēs. Darba apjomu palielina tas, ka teksti publicēti lībiešu, latviešu un vācu valodā. Tas dod iespēju grāmatai kļūst par tādu, kas lībiešu valodu apgūst.

Dziesmu krājuma O. Lokša veiks var apgrozīt lībiešu dziesmu klasifikācijā, tai sakārtojot šādas grupas:

1. Bērnus dziesmas (dāni un spēles)
2. Gaun un mirdziņu dziesmas
3. Darba dziesmas
4. Svētku dziesmas
5. Mīlestības dziesmas un romances
6. Kāro lībiešu dziesmas
7. Dājas un humora dziesmas
8. Citas dziesmas

Vispārāk pārskatītais lībiešu folklorists ir Ingolfs Jēnsens un viņa darbs (1935).

Dziesmu tekstu grāmata ir izdevu vācu valodā dziesmu ar mūsdienu šķiņķi, kas tur lasāmas galvenā veidā dziesmas, kas lībiešu grāmatai sagatavotai dziesmās izdevu cietumā. Tomēr šī ir pati Tautasdziesmu krājuma lībiešu valodā, kas ir vācu valodā, tai teksti 20. gs. 30.-50. gados lībiešu krājuma un darbu sakārtojot dziesmu dziesmas un dziesmas

L'histoire du peuple

Tautasdziesmas *Rovlōlōd*

Viens no tautas mutvārdu folkloras veidiem ir dziesmu folkloras. Lībiešu tautasdziesmas pirmo reizi teiktas un pierakstītas Kurzemes jūrmalas ciemos Pizē un Kolkā 19. gadsimta vidū un publicētas **A. J. Šēgrēna** Kopoto rakstu III sējuma 1. nodaļā (365.–367. lpp.) ar tulkojumiem vācu valodā (*St. Pēterburg*, 1861).

Dziesmas pierakstījuši arī **Ē. N. Seteles** ekspedīciju dalībnieki 1888. un 1912. gadā. Tās publicētas 1953. gadā Helsinkos lībiešu valodā ar parindeņiem somu valodā.

Tomēr lībiešu tautasdziesmu vākšanā, apkopošanā, sistematizēšanā un publicēšanā galvenā nozīme ir igauņu folkloristam **Oskaram Loritsam**. Sastādītais tautasdziesmu krājums *Vokslieder der Liven* iznāca Tērbatā 1936. gadā. Grāmatai ir 688 lappuses. Darba apjomu palielina tas, ka teksti publicēti lībiešu, latviešu un vācu valodā. Tas dod iespēju grāmatu izmantot arī tiem, kas lībiešu valodu neprot.

Dziesmu krājumā O. Loritss veicis visaptverošu lībiešu dziesmu klasifikāciju, tās sakārtojot šādās grupās:

1. Bērnu dziesmas; joki un spēles.
2. Ganu un sērdieņu dziesmas.
3. Darba dziesmas.
4. Svētku dziesmas.
5. Mīlestības dziesmas un romances.
6. Kāzu ieražu dziesmas.
7. Dejas un humoristiskas dziesmas.
8. Citas dziesmas.

Visplašāk pārstāvētas bērnu, humoristiskās (galda) dziesmas un romances (ziņģes).

Dziesmu tekstu grāmatā ir krietni vairāk nekā dziesmu ar melodijām. Šķiet, ka tur lasāmas gandrīz visas dziesmas, kas līdz grāmatas sagatavošanai dziedātas jūrmalas ciemos. Tomēr tā tas nav. Tautasdziesmas bija bez apdarēm, kori tās nevarēja dziedāt. Tai laikā (20. gs. 20.–30. gados) lībieši koros un savos saietos dziedāja dziesmas no dzejnieka

Kārļa Staltes un viņa meitas Margaretas Staltes sastādītajiem dziesmu krājumiem (*Livõkiel lolõd*, I – 1929; II – 1933, Helsinkos).

Lībiešu tautas nama atklāšanas koncertā 1939. gada 6. augustā skanēja vairākas komponētās dziesmas, arī Rūdolda Ermanbrika veidotā *Knaš neitst, vālda puṭkõz* (Skaistā meita, baltā puķe). Skolotāja Hilda Cerbaha dziedāja somu un latviešu tautasdziesmas, bet lībiski – dziesmu *Kis kil mīnda piškist āltiz?* (“Kas gan mani mazu šūpoja?”), K. Staltes vārdi, un-gāru komponista *Bēla Nyomárkay* mūzika. Šī dziesma lībiešiem tolaik bija tā iepatikusies, ka to bieži dziedāja. Tagad tā jau ir folklorizējusies.

Tautasdziesmu krājumam par pamatu kļuva Emiļa Melngaiļa pierakstītās dziesmas. O. Loritss izmantoja arī paša 1925. gadā fonografētās 38 melodijas, kuras 1935.–1936. gadā atšifrēja (uzrakstīja notis) igauņu mūzikas folklorists Herberts Tampere. Turklāt krājumā ievietotas jūrnieku dziesmas, romantiskās dziesmas (arī ziņģes), kuras var uzskatīt arī par internacionālām dziesmām.

Lielu vietu (153 lappuses) aizņem kāzu tradīciju apraksti – atsevišķi no Pizes, Mazirbes un Kolkas. Ir arī dažas kāzu dziesmas ar melodijām.

Ievadā grāmatas autors raksta par lībiešu tautas un valodas izmiršanas procesu, par toreizējo lībiešu dziedāšanas kultūru, par melodijām un grāmatas iekārtojumu.

O. Loritss uzskata, ka lībiešu dziesmu repertuāra lauvas tiesa pārtulkotas no latviešu dziesmām, oriģināldziesmas ir reti atrodamas, senā somu un igauņu dziedāšanas kultūra vairs nav samanāma. Autors rosina atcerēties, ka pirms trim četrām paaudzēm jūrmalā latviski nemaz nerunāja. Vecie lībieši igauņu valodniekam apgalvojuši, ka viņi agrā bērnībā dziedājuši dziesmas lībiski un tikai skolā mācījušies latviski.

O. Loritss ar skolas ietekmi izskaidro to, ka tagadējā lībiešu dziesmu repertuārā ienākušas ne tikai daudzas latviešu jaunākās dziesmas (pat ziņģes), bet arī vairākas senās četrtrindes (pat dainas). No kaimiņiem latviešiem pie lībiešiem tās nokļuvušas ne tikai mutvārdu veidā, bet vairāk gan literārā ceļā. Vairākas dziesmas tiek dziedātas abās valodās – tā paskaidrots autoram.

Garīgās dziesmas dzied latviski, jo dievkalpojumi notiek latviešu valodā. Arī kāzu dziesmas dzied latviski; šim nolūkam dziedātājas no iekšzemes esot aicinātas jau tad, kad šejienieši vēl latviski nemaz labi neesot sapratuši.

Iespējams, ka viss kāzu dziesmu repertuārs pārņemts no latviešiem. Tas pats lielos vilcienos attiecas uz mīlestības dziesmām. Tāpat Jāņu dziesmas un Vasarsvētku dziesmas aizgūtas no latviešiem. Lībiešu jūrmalā maz izplatītas ir Mārtaņa un Katrīnas dienas dziesmas. Turpretī stipra un sena ir tradīcija dziedāt lībiski brīvā dabā Lieldienu rītā.

Visdzīvīgākās ir lībiešu bērnu dziesmas. Līdz ar latviešu valodas ienākšanu un nostiprināšanos lībiešu dzīvē, kas ritēja ārpus mājās, lībiešu valodai vajadzēja aprobežoties ar mājas sadzīves valodas lomu; līdz ar to senākās pieaugušo dziesmas pārgāja bērnu repertuārā. Mātes bija tās, kas pārnese dzimtas valodas dziesmu kultūru bērniem un mazbērniem. Bet tagad mātes spiestas bērniem mācīt latviešu valodu, jo skolā mācības notiek latviešu valodā.

Par dziesmām O. Loritss domā, ka daļai no tām varētu būt arī igauņiska izcelsme (viņš min šo dziesmu numurus), jo 19. gadsimtā no Sāmsalas Kurzemē ieradās gani un algādži.

O. Loritss pieņem, ka internacionālās dziesmas lībieši pārņēmusi tieši no vāciešiem. Kā piemēru autors min populāro dziesmu "Skaistā meita, baltā puķe", kuru lībieši lepni uzskatot par savu īpašumu. Īstenībā tā ir sens aizguvums no vāciešiem un nav arī latviešu dziesma. Tautas, kas dzīvo ap Baltijas jūru, kultūras jomā ir cita citu iespaidojušas.

Krājuma ievadā autors sniedz paskaidrojumus arī par tekstu iegūšanu un sakārtošanu. Visus tekstus viņš pārlicis savā transkripcijā; viņš arī sīki paskaidro grāmatā lietoto lībiešu valodas pareizrakstību. Jāpiebilst, ka lībiešu valodas pareizrakstība kopš 1995. gada ir pilnīgota, tāpēc tagad daži grāmatā lietotie lībiešu vārdi ir jālabo.

Krājumā ir plaša zinātniska informācija – saraksts par dziesmu pierakstītājiem un attiecīgā perioda dziesmām, teicēju biogrāfiskie dati u. c.

Emilis Melngailis (6. att.) pirmoreiz folkloru (pats saka "līvu loulas") vākt lībiešu ciemos ieradās 1923. gada Vasarsvētkos. Šo braucienu viņš interesanti aprakstījis laikrakstā "Jaunākās Ziņas" 1923. gada 2. jūnija – 24. augusta septiņos numuros.

Par folkloras vākšanu "pašā lībietības sirdī" Mazirbē komponists raksta: *"Garamantu vākšana te ir parasta lieta. Katru vasaru te vāc dziesmas, parunas, pasakas igauņu valodnieki Ketunens un Loritss. Tāpēc te man nav ilgi jātaujā, kas man darāms. Pirmajās mājās jau zin, kur mani raidīt. Mani aizved pie Stalta kunga. Viņa tēvs bijis kokrūpnieks un trīs buru kuģu īpašnieks. Tāpēc mājas labi uzkoptas. Iekšā klavieres, mikstas mēbeles, viss tas, ar ko senlaiku dziesma zem viena jumta nedzīvo. Mājnieki runā blakus latviešu valodai arī labi vāciski. Stalta kungs man liek vienu stundu nosnausties, un tad abi ejam meklēt veclobietību. (..)*

Aizejam uz Volgansku māju. Turpu saaicinām visas dziesmu zinātnieces. Pats mājas galva Ansis Volganska kungs (25. att), vislībiskākais pēc sava izskata, bet ar vecholandisku zemzoda bārdu, piebiedrojas viņām. Tomēr vairāk par divām desmitām nevaram dziesmu atsacerēt. Uz galda "Jaunākās ziņas", pie sienas Poruka ģimetne, pat operasglāze (binoklis). Tur lībiešu senatne jau ir kājas āvusi uz šķiršanos. Nejausi viena no lībietēm uzsāk latviešu dziesmu.

Izrādās, ka latviešu dainai te jau ir dziļāka, dzīvīgāka gultne, nekā libiešu "loulai". Latviski netiek viss runāts ar galotņu norišanu, kā tāmieši dara, bet pilnskanīgi un dziļi. Dzejiska top viņu latviskā mēle, kad runa iet par jūru."

Runājot par latviešu un libiešu tautasdziesmām, komponists ar prieku atzīmē: *"Viņas savā starpā īsti radniecīgas pēc pantmēra. Jo arī libiešu valodā valda tas pats akcents, kas mūsējā, proti, uz vārda pirmās zilbes. Tāpēc arī viņu loulās tā pati loma trohajam un daktilam, kas mūsējās. Tulkojot uz manu lūgumu loulas, viņi rūpējās, lai latviešu valodā atspoguļotos i viņu valodas pareizais ritms. Tāpēc viņu tulkojumi skan labi latviski."*

Kus sa jūokšōd unnō irki? Pai, pai, pai!
Pūđi kāndam, saunō kitām. Pai, pai, pai!

Kur tu teci, miega pele? Pai, pai, pai!
Malku nesti, pirti kurti. Pai, pai, pai! (..)

Kad es taujāju pēc libiešu kāzu dziesmām, kuras man sevišķi būtu pievilcīgas, jo pašu vārdu "kāzas" un "laulāt" esam no libiešiem tapinājuši, tad arī pirmā vietā manas libiešu dziesmu zinātnieces uzsāk latviski daiļskanīgo:

Šķiraties, rūmaties,
Puķi vedu istabā.
Ciņaina celmaina
Tautustobeņa (izloksne stipri papenieciska).
Gan mūsu kājiņas
Salīdzinās.

Tā mēs ar libiešiem un viņi ar mums ir samaisījuši skaņas un valodas, ka grūti izšķirt, kam kas pieder."

Otrā dienā komponists ceļas ar sauli un ar vilcienu aizbrauc uz Lūžu ciemu: *"Lūžās es pavadu otros Vasarsvētkus, citīgi pēc dziesmām taujādams. Bet dabūju gandrīz tik atkārtojumus. Visvairāk dzird to daiņu motīvu (tik citā meldijā), kuru dziedāja vecā Kuršene Papē: "Meičiņa mana, zelta puķīte". Libisks: "Knaš neitst, (daiļā meita), vālda puķkōz (baltā puķe)!"*

Starp citām dziesmiņām paceļas putniņu modināšana Lieldienu rītā ar tši-tšo! un ligo! saucieniem, kur jūrmalu augstākās kāpās saronas visa ciema jaunatne, vispirms celdama putņus no ziemas miega:

Čičorlinkist, čičorlinkist, čičo! Linkist!
Ni tād āiga'm ilzō nūzō, ligo!

Čivputniņi, čivputniņi,
Nu jums laiks piecēlties.

Tad puīši ar meitām apdziedas, vieni otru ar uzviņu slavēdami. Trūkst latviskās nīrgāšanās, uz kuru mēs esam tā uzsvīlušī. Pēcpusdienā eju meklēt kādu slavenu dziesmu pratēju. Bet, kad esmu tur aizgājis, tad man pateic, ka dziedātāja aizgājusi uz kori. Tur māca latviešu kora dziesmas. Tā mūsu kultūra apmāc viņējo un izskaudīs to nedaudz gados bez žēlastības, ja neliksim mākslīgus šķēršļus šī procesa gaitā.”

Emilis Melngailis 1930. un 1931. gadā bija Folkloras krātuves mūzikas daļas vadītājs. Šai laikā viņš apceļoja Latvijas attālākās nomales, vācot dziesmu un deju melodijas. Viņš atkal bija Mazirbē un “uzņēma” (nofotografēja) Pitraga ciema lībiešu izcilo teicēju Mariju Šaltjāri. Šis uzņēmums ievietots arī šai grāmatā.

Komponists, folklorists un mūzikas kritiķis E. Melngailis bija apveltīts ar gandrīz ideālu dzirdi, atmiņu, ritma izjūtu un lielām darbaspējām. Viņš vāca un sistematizēja latviešu un lībiešu folkloras materiālus un izveidoja spilgtu, uz diatoniku balstītu tautasdziesmu apdaru stilu. Tomēr galvenokārt viņš bija kora dziesmu komponists un tautasdziesmu harmonizētājs.

Lībiešu muzikālo mantojumu nopietni analizējis muzikologs Maksis Goldins (“Latviešu mūzika 83”. – Rīga, 1983, 100 lpp.). O. Loritsa darbu par lībiešu tautasdziesmām viņš raksturo šādi: *“Ievērojamā igauņu folklorista Oskara Loritsa darbs par lībiešu tautasdziesmām iezīmīgs vairākos aspektos. Tas ir fundamentāls pētījums par lībiešu garīgo kultūru un tās savstarpējiem sakariem ar latviešu, igauņu (Sāremas salas iedzīvotājiem) un citu tautu garīgajām kultūrām, satur bagātus etnogrāfiskus aprakstus, ļoti daudz dziesmu tekstu variantus, rosinošus spriedumus par lībiešu tautasdziesmu ģenēzi un savdabību. Taču O. Loritsa darbs nav muzikoloģisks pētījums. Tajā galvenais akcents likts uz mutvārdu folkloru. Melodijas sniegtas vienīgi ainas papildināšanai un arī ne viscaur, turklāt tās netiek analizētas. Un tomēr O. Loritsa nošu materiāls ir nozīmīgs papildinājums E. Melngaiļa materiāliem un būtiski paplašina mūsu ieskatu lībiešu tautasdziesmu repertuārā.”*

O. Loritsa lībiešu tautasdziesmu krājums Kurzemes lībiešu ciemus gan sasniedza (daži eksemplāri), bet tas netika izmantots. Sākās politiskās pārmaiņas valstī, Līvu savienību slēdza, Latvija tika ierauta Otrajā pasaules karā. Lībiešu kopiena Kurzemē saira. Gados vecie lībiešu valodas pratēji cits pēc cita pārcēlās uz viņsauli, jaunākie – uz citām dzīvesvietām.

Tomēr lībiešu dziesmai vēl bija kādu brīdi lemts skanēt.

1955. gadā Ventpilī nodibināja Ventpils strādnieku kluba dziesmu un deju ansambli, kura repertuārā līdzās latviešu dziesmām un dejām bija arī lībiešu folkloras. Deju grupu vadīja horeogrāfs Alfrēds Rūja, un muzikālais vadītājs bija Dzintars Kļaviņš. Viņš iepazinās ar lībiešiem, un tas viņu rosināja doties uz lībiešu ciemiem vākt folkloru. Guvums gan bija niecīgs.

Dzintars Kļaviņš 1991. gadā stāstīja: “Konstatēju, ka piecdesmito gadu lībiešu atmiņās nav palikusi pat puse no tās melodiņu ražas (ar variantiem ap 130 vienību), ko divdesmitajos gados no izcilajām, 19. gadsimta sešdesmitajos gados dzimušajām teicējām Marijas Šaltjāres, Grietas Skadiņas, Lotes Lindbergas un viņu laikabiedriem varēja iegūt abi (O. Lorits un E. Melngailis) lībiskās kultūrdzīves rosinātāji. Kaut cik dzīvs bija vēl vienīgi humoristisko ziņģu repertuārs (“Vecais Taizels”, “Annas kaza”, “Kurpnieks Didriķis”). Un tās dziesmiņas, kas tika mācītas skolā vai dziedātas koros.”

Ventspilnieki ar uzvedumu “Līvu zeme – Dzintarzeme” 1957. gadā piedalījās pasaules jaunatnes un studentu festivālā Maskavā, un šai uzvedumā skanēja arī lībiešu dziesmas. Dzintars Kļaviņš savā Ventspils darbības periodā (1956–1960) līcis pamatakmeni savai izpratnei par lībiskās kultūras mantojuma apguvi. Šai laikā viņš daudz nodarbojies ar pašizglītību, lai tiktu skaidrībā, kur novelkama robeža starp lībisko un latvisko muzicēšanu. Tāpēc viņš piekrita lūgumam vadīt lībiešu kori.

1972. gada sākumā Dz. Kļaviņš ar dzīvesbiedri Dzidru Kļaviņu (1924–1986) un grupiņu lībiešu dziedātgribētāju nodibināja tagadējo lībiešu dziesmu ansambli *Līvlist*, kas 2002. gada 10. martā nosvinēja trīsdesmit gadu jubileju. Arī grāmatas autore ansambli dzied kopš tā dibināšanas, ir lībiešu valodas konsultante un garajos gados ir guvusi lielu pieredzi lībiešu dziesmu atskaņošanā un muzikālā mantojuma izvērtēšanā.

1972. gadā Ventspilī lībiete Hilda Grīva nodibināja arī otru lībiešu dziesmu ansambli *Kāndla*, kas vēl arvien darbojas.

Ansambļa *Līvlist* dziesmu repertuāru Dz. Kļaviņš sarūpēja kopā ar lībiešu valodnieku P. Dambergu, kas gādāja dziesmu tekstus, bet Dz. Kļaviņš rūpējās par muzikālajām kvalitātēm. Kopš 1987. gada ansambli vada diriģente Ārija Mauriņa, sevišķu vērību veltīdama dziedājuma tīrskanai.

Ansamblis ir izdziedājis gandrīz visas O. Loritsa lībiešu tautasdziesmu krājuma dziesmas (izņemot ziņģes), arī igauņu komponista Veljo Tormisa aranžētās “Septiņas lībiešu tautasdziesmas jauktam korim” (Tallina, 1974). Tās mums ļoti patika. Tomēr ar to vien trīsdesmit darbības gados bija daudz par maz. Tāpēc Dz. Kļaviņš komponēja melodijas lībiešu dzejnieku tekstiem. Manuprāt, “Putnu dziesmu svīta” izdevās laba un interesanta. Ansambļa repertuārā bijušas arī igauņu, somu, ungāru, latviešu un citu tautu dziesmas; arī diriģentes Ā. Mauriņas kompozīcijas un vairākas garīgās dziesmas.

Nevaru piekrist viedokļiem, ka lībiešu dziesmu ansambļiem jādzied vienīgi lībiešu tautasdziesmas. Šāda jautājuma nostādne neveicina kolektīva radošo darbu, jo pārskats par lībiešu tautasdziesmu mantojumu un tā izmantošanu rāda, ka iespējas lībiskajā muzicēšanā ir ierobežotas. Mēs vēl esam un dziedam!

Lībiešu mūzikas folklorā ir saglabājusies arī Latviešu folkloras krātuvē. Tur atrodas 1962. gada ieskaņojumi – košradznieces Katrīnas Krasones un sīkradznieces, dziedāšanas skolotājas Hildas Grīvas (dzim. Cerbaha) dziedātās lībiešu tautasdziesmas un komponētas dziesmas.

Hilda Grīva iedziedājusi septiņas tautasdziesmas, to skaitā vienu – “Zvejnieku dziesmu” – divos variantos. Katrīna Krasone dziedājusi sešas tautasdziesmas un piecas dziesmas ar dzejnieku tekstu un komponētu (vai piemeklētu) melodiju. Abas lībietes dzied sešas vienas un tās pašas tautasdziesmas.

Muzikologs Maksis Goldins pētījumā “Lībiešu muzikālais mantojums” analizējis ne vien E. Melngaiļa un O. Loritsa, bet arī divdesmit savus veiktos dziesmu pierakstus folkloras ekspedīcijas laikā Kolkā, Košragā, Sīkragā 1954. gadā, kā arī Latviešu folkloras krātuvē glabātos citus pierakstus. Dažus muzikologa uzskatus un secinājumus īsumā vēlos atkārtot arī šai darbā.

Autors uzskatāmi ir salīdzinājis tautasdziesmas “Pūt, vējiņi” pieraksta variantus un secinājis: “..dziesmas lībiešu varianti nenoliedzami ir daudz senāki nekā A. Jurjana pierakstītais variants.” (Minētā krājuma 116. lpp.)

Par analizētajiem lībiešu dziesmu pierakstiem M. Goldina secinājumi ir šādi:

1. Lībiešiem tautasdziesmu daiļrade ir tikpat sena kā latviešiem, taču senā slāņa savdabību, īpaši skaņkārto īpatnību jomā, ir saglabājušas tikai atsevišķas gadskārto ieražu un darba dziesmas.

2. Vidējais dziesmu slānis ir ļoti nepilnīgi pārstāvēts, un pēc tā nevar spriest par lībiešu tautasdziesmu daiļradi feodālajā laikmetā. Savdabīgas iezīmes atklājas atsevišķās šūpuļa dziesmās, balādē par noslikušo zvejnieku, latvisko dziesmu lībiskajās versijās, sevišķi dziesmā “Pūt, vējiņi”. Taču kopumā intonatīvo patstāvību un prioritāti lībiešu dziesmu vidējā slānī uzrāda tikai neliela apjoma materiāls. Lielākā daļa dziesmu pārstāv latviešu folkloru, kaut arī reizēm modificētu, variantveidīgi interesanti izstrādātu.

3. Vēlīnajā posmā patstāvīgo dziesmu īpatsvars vēl mazāks (pat salīdzinājumā ar vidējo dziesmu slāni). Tās būtībā ir tikai atsevišķas dziesmas, kuras, par laimi, nav nogrimušas aizguvumu jūrā (*Taizōl, Ikši pittī kiēldariši, Činku, činku*). Bet aizguvumu klāsts ir bezgala plašs: latviešu zemnieku, bērnu un rotaļu dziesmas, ziņģes – transformētas un netransformētas, folklorizējušās un nefolklorizējušās, galvenokārt vācu tautasdziesmas un oriģināldziesmas.

4. Lībiešu un latviešu (Kurzemes) dziesmu daiļrades mijiedarbībai ir nepārtraukts raksturs. Aizguvumi ir abpusēji, turklāt latviešu aizguvumu lībiešu vidū ir daudz vairāk (“Činku, činku, grabu, grab” u. c.).

5. Vācu aizguvumu loma lībiešu un latviešu dziesmu daiļradē acīmredzot ir apmēram vienāda. Tas attiecas arī uz instrumentālo mūziku. Tomēr lībiešu kāzu deju repertuārā ir piemēri, kas nav pazīstami mūsu valsts citos rajonos (O. Loritsa krājumā nr. 499–502 – maršs, mazurka un polonēze, dziesma *Phyllis und die Mutter*).

Lībiešu tautasdziesmu klāstā jāmin arī lībieša Pētera Damberga un valodnieka Tenu Karmas sastādītais un 1989. gadā izdots krājumiņš "Lībiešu tautasdziesmas". Melodiju gan tajā nav, bet ir rūpīgi sastādīta lībiešu–latviešu vārdnīciņa tekstu lasīšanai.

Beidzot pārskatu par lībiešu tautasdziesmām, turpinājumā lasītāju ieskatam publicējam dažu tautasdziesmu pierakstus ar notīm, kā arī tautasdziesmu tekstus. Ja interesents vēlas plašāk iepazīties ar nošu materiālu, tad jāņem palīgā O. Loritsa *Volklieder der Liven* un E. Melngaiļa darbi.

Lībiešu tautasdziesmas

No Šēgrēna un Vīdemaņa lībiešu tekstu krājuma (*Livische Sprachproben*. III C. 366.–367. lpp.)

*Tōṭi min tieb ūd lōja,
Jemā kudāb puṛṛōd,
Laz ma vōig pūritō
vastō pūoj tūld!
Pūojōn um vālda vō,
Min' jo vāldad puṛṛōd.
Jūokšō lōja, ailō lōja,
Mād miers āb ūot kāndōd,
Laz kazāgōd kāndōd mōmie nurms,
Kus ne vōibōd addōrdi murdō.*

*Lōla izā, lōla pūoga,
Lōlab kakši pālka mīesta!
Emiņ lōlab izā pūogaks
Ku ne kakši pālka mīesta.*

*Kriev' kutški, muṛgi piņki,
Vib min jōsō jōranaigō,
Tūob min veļkizōn kāndla kiēlō,
Tūob min sušān vāņka būoṛ.*

*Kus sa lād, Mōri neitst,
Kuldi lūdō kājnālōs?
Se āb ūo sugīd kuldi lūdō,
Se um kōv alli oksā.*

Tēvs man taisa jaunu laivu,
Māte auda baltas buras,
Lai es varu jūrā doties
Pretī asiem ziemeļvējiem.
Jūrai bija baltas bangas,
Zēģelītes vēl baltākas.
Teci, laiva, skrieni, laiva,
Mūsu jūrā celmu nav.
Celmi tikai arājiem
Viņu arklu laušanai.

Dziedi, tēvs, un dziedī, dēliņ,
Dziediet, abi kalpa vīri!
Labāk dziedāj tēvs ar dēlu
Nekā abi kalpa vīri.

Mazi pinkaini kucēniņi
Aizveda aunu ezermalā.
Atveda brālim kokļu stīgas,
Atveda māšai vainadziņu.

Kur tu iesi, Māras meita,
Zelta slotu padusē?
Tā nemaz nav zelta slota,
Tie ir zaļie bērza zari.

Tūo, tūo, irjemā,
Lapsōn ūnda!
Leb tubā, leb kōmar,
Leb lem lēba oĵ,
Il äll pānaliz,
Algō runts nāg.

Jōņ lekš ainō nitōm,
Luini kōškō sālġas,
Iz nūonit kikkōn kāndamt,
Iz tikān sū tātō.

Īdōn izān idōks poigōd,
Ne amād idōks amāt vellōd.
Kuolm rabōbōd bungidi, kuolm lilidi,
Kuolm vedābōd vōrgidi
Pids mier aigō.

No Ē. N. Seteles krājuma (*Näytteitä liivin kielestä, kerännyt E. N. Setälä, suomentanut ja julkaissett Väinö Kyrölö. – Helsinki, 1953.*)

Dantšō, dantšō, dālbarūogōz,
jugā pāva pivāpāva,
trallalā, trallalā,
sinnōn pivāpāva.

Doļ, doļ, māņika,
pītkā vīzōz jālgas,
vaim duntš kilgso,
trik – lōda kājnalōs.

(Māng)
Jemā lekš aitō,
Ma lekš jemān tagā.
Jemā min āndiz kakkō,
Kak ma āndiz touvōn.
Tōvaz min āndiz ainō,
Ainō ma āndiz niemōn.

Pelīt, nesi miedzīņu
Mazajam bērniņam:
Caur istabu, caur kambari,
Caur silto krāsni,
Pār šūpuļa pagalvīti,
Lai runcis neierauga.

Jānis gāja sienu pļaut,
Kaulains kažoks mugurā,
Nesaplāva gailim nastu,
Nedz ar kazai ēdamsienu.

Vienam tēvam bij deviņi dēli,
Tie visi bija amata brāļi.
Trīs sita bungas, trīs stabulēja,
Trīs vilka tīklu gar jūras malu.

Dejo, dejo niedrīte,
Katru dienu svētdiena,
trallalā, trallalā,
tev svētdiena.

Sikrags,
Kersti Volandska, nr. 11, 22. lpp.

Doļ, doļ, zemnieciņ,
gara vīze kājās,
ass duncis pie sāniem,
bruceklis padusē.

Lielirbe,
Libe Ādamsons, nr. 22, 24. lpp.

(Rotaļa)
Māte gāja klētī,
Es – mātei pakal.
Māte deva rausi,
Es to devu vējam.
Vējš man deva sienu,
Es to sienu govij.

Niēm min āndiz semdō,
Sēmḡa ma āndiz kaššōn.
Kaš min āndiz lapst,
Lapst ma āndiz tammōn.
Tām min āndiz tōrbidi,
Tōrbōd ma āndiz vepšōn.
Vepš min āndiz spekkō,
Spek ma āndiz leišōn.
Leiš min āndiz kēv,
Kēv min āndiz nāgō.
Nāg ma āndiz ziḡōn,
Ziḡ min āndiz krizdōg,
Ma sie krizdōg pidiz
Jerā lupāt lupātōks.

Tikā bokā kāngar pāl,
roudi tarā immōrkouḡ.
Suiž iekiz iḡ tarā,
mūrdiz jālga kaḡki.

Sirlinkist lōlabōd,
lem āiga tulūb,
ūd āma kukiḡd,
minā lāb karḡōl.

Vīmō sadiz, vīmō sadiz,
Kōraḡaintōn kažžist ārōnd,
Kōraḡaint itkiz.
Siz akiz lōlam:
Sēḡta, sēḡta, ārmaz pāva,
Kui se ōva veiški sēḡtab!
Ni sugiz knaššō pāva,
Kōraḡaint dāntšōb, zingōb:
Ū, ū – knaš pāva.

Govs man deva pienu,
Es to pienu kaḡim.
Kaḡis man deva bērnus,
Es tos bērnus ozolam.
Ozols man deva zīles,
Es tās zīles sivēnam.
Sivēns man deva speḡi,
Es to speḡi leitim.
Leitis man deva ḡēvi,
Ḳēve man deva ādu.
Ādu es devu žīdam,
Žīds man deva lakatu.
Lakatu es novalkāju
Lupatu lēveros.

Lielirbe,
Fricis Grīnfelds, nr. 24, 25. lpp.

Stirnu buks uz kalna,
Dzelzs žogs apkārt.
Vilks pār žogu pārlēca,
Savu kāju pārlauza.

Kolka,
Rozenfelds, nr. 27, 27. lpp.

Cīruḡi dzied,
Silts laiks nāk,
Cep, māte, kukuli,
Es iešu ganos.

Jaunciems,
Trīne Jeije (*Geige*), nr. 47, 31. lpp.

Lietus līst, lietus līst,
Ganiḡam slapjas drānas,
Ganiḡš raudāja.
Tad sāka dziedāt:
Skaidrojies, mīlā diena,
Kā straumes ūdentiņš!
Nu kļuva jauka diena,
Ganiḡš deju un dzied:
Ū, ū – jauka diena.

Sikrags, Kersti Volandska, nr. 52, 33. lpp.

*Ikši pitti kēldarišši,
Kakši kanni lōda pāl.
Kippō sin, kipō tān,
Kippō lōda tutkām pāl.*

Viena muca pagrabā,
Divas kannas uz galda.
Kāpies šurpu, kāpies turpu,
Kāpies uz galda galu.

Pize, Līze Grīnpauka (*Grīnpāvik*), nr. 77, 41. lpp.

Lejāvōtamd loul

*Tšitsōr, līndōd, nūzigid ilz,
ni tād ājga um ilzō nūzō!
Okšid, sudūd mūzō mōtsō,
jōvād lūomōd mādđō mōtsō.
Liebist liestād mādđō mierrō,
vōilist liestād mūzō mierrō.
Jōvād pūošōd mādđō killō,
slikštōd pūošōd mūzō killō.*

Lieldienu dziesma
Čicor, putni, celieties augšā,
nu jūsu laiks augšā celties!
Lāči, vilki citos mežos,
labi lopi mūsu mežā.
Treknas butes mūsu jūrā,
vājas butes citā jūrā.
Labi puīši mūsu ciemā,
slikti puīši citā ciemā.

Pierakstīta Mazirbē, nr. 81, 43. lpp.

*Tōṭi broutšōz Rīgō,
Vōtiz mīnda iniz,
Tagtōd rattōd, mustād ibbist.
Tōṭi minnōn vostiz kērabiz kleit.
Minnā tuḷ kuodāj,
Grēbiz sūr mäg pāl;
Siz minā lōliz:
Vōtā mīnda, kilāpuois,
Minā um jōvā tie tēji,
Minā kudāb pūolsukkō,
Pūoltuoista kīndast.*

Tēvs brauca uz Rīgu,
Ņēma mani līdzī,
Kalti rati, melni zirgi.
Tēvs man nopirka raibu kleitu.
Pārnācu mājās,
Uzkāpu lielā kalnā,
Tur es dziedāju:
Ņemi mani, ciemapuis,
Esmu laba strādātāja,
Noadīšu puszeķes,
Pusotru cimdu.

Pierakstīta Kolkā, nr. 91, 47. lpp.

*Pallōs pōliz: tullō, tūḷ,
Ajā mīnda Kurāmāl!
Kurmōnika minnōn tōitiz
Entš tidar jōvājiz.*

*Luštīgō jelāmō,
laz kōgaz killōg!*

Lūgtin lūdzu, nāci, vējš,
Dzeni mani Kurzemē!
Kurzemnieks man solīja
Savu meitu – labu.

*Jautra dzīvošana,
Lai tālu skan!*

Tōitōs tōitiz, bet iz ānda,
Kītiz mīnda sūr jūojizōks.
Mīngōz krūogō ma joiј tijāks,
Mīngist ibbist mō ratstīz?

Luštīgō... etc.

Pallōs pōlab: kruodznika nai,
Tūo vel vōltō vōlga pāl!
Tulāb sigž, kāzābōd vōddōrd,
Minā tikkīz aizmaksāb.

Luštīgō... etc.

Tulāb sigž, ma vōtāb nāista
Kutsūb sīnda sūrvedājōks;
Jūomō kōzgōnd kuolmō pāvvo,
Laz dāntšōgōd panāksnikad.

Luštīgō... etc.

Solīt sola, bet nedeva,
Teica mani diždzērāju.
Kuru krogu tukšu dzēru,
Kurus zirgus nodzinu?

Jautra... utt.

Lūgtin lūdzos: krodziniece,
Atnes alu uz parāda!
Nāks rudenis, izaugs mieži,
Es tev visu samaksāšu.

Jautra... utt.

Nāks rudens, es ņemšu sievu,
Aicināšu tevi par dižvedēju;
Dzersim kāzas trīs dienas,
Lai dejoja panāksnieki.

Jautra... utt.

Vaide, Kristīne Demberga, nr. 98, 54. lpp.

(Dziesmu parindeņus latviešu valodā
un libiešu tekstus mūsdienu rakstībā
veidojusi V. M. Šuvcāne.)

Lībiešu tautasdziesmu paraugi no
Oskara Loritsa krājuma *Volkslieder der Liven*

Bērnu dziesmas

Nr. 16, 10. lpp. (rakstība, numerācija un lappuses kā O. Loritsa grāmatā)
9. variants

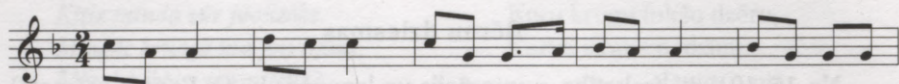
PIŠ - kōst   ī - rōd,   sū - rōd   ī - rōd,   tuo - gōd   laps - tōn
ūn - da   jū - rō   leb tu - ba,   leb kō - maṛ   leb lem-lē - ba - ō - jō!
leb tu - ba,   leb kō - maṛ   leb lem-lē - ba - ō - jō,   nei - ku   runt - sōd
āb - bō   nā - tō, -   jāmsta - bōd   īr - kin   pā - kiz   mō!

Košragā, Melngailis 9 (11)

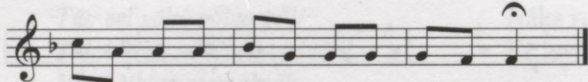
Mazas peles, lielas peles,
velciet bērniem miegu klāt —
caur istabu, caur kambari,
caur silto maizes krāsni,
tā, lai runči neredzētu;
kodīs pelītei galvu nost.

Nr. 31, 23. un 24. lpp.

1. variants

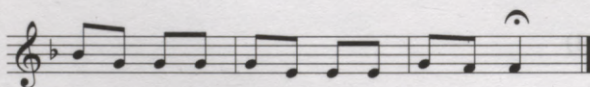
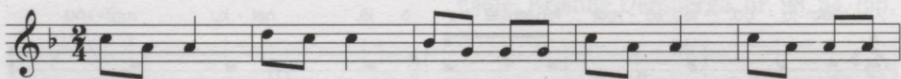
Kus sa lād, Māri - neitst, kul - di lū - dō kāj - na - lōs ? Ma lōb Mā - riņ

pīrant pūstōm, Mā - riņ tul - bōd kul - dist vieš(ō)d.

Lūžņās, Melngailis 36 (48)

2. variants

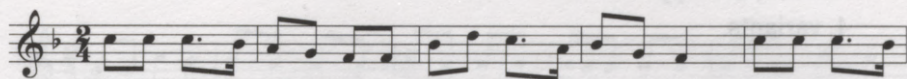

Lūžņās, Melngailis 36 (49)

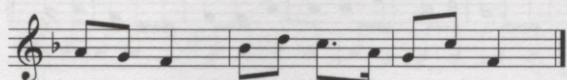
Kur tu eji, Māras meit,
zelta slota padusē?
Eju Mārai grīdu slaucīt,
Mārai nāks zelta viesi.

Nr. 33, 30. lpp.

1. variants

Kus sa lā - dō, lot'š'a - ki - bar? Ma lāb kruo - gō vol - tō juom, ma lāb kruo - gō

vol - tō juom, nuord neitsödöks izdaņt'š'om.

Melngailis 4 (6)

Kur tu eji, šķībcepure?

Eju krogā alu dzert,

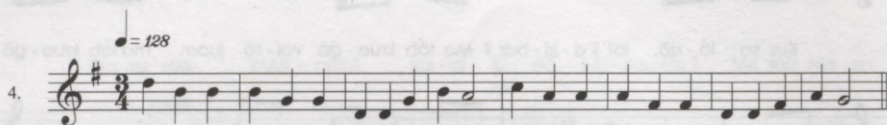
eju krogā alu dzert,

ar jaunām meitām dancot.

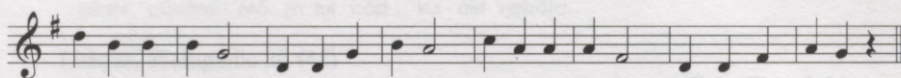
Ganu dziesmas

Nr. 176, 155. lpp.

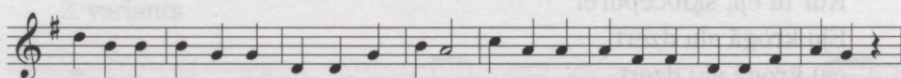
4. variants

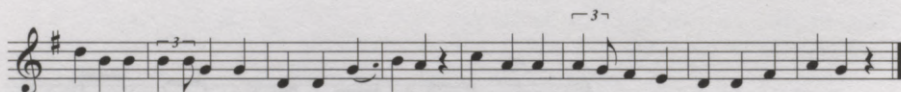
T'š'īr-linkist lōlabōd, kjevadi tulub, t'š'īr-linkist lōlabōd, kjevadi tulub.

Ūd āma kukil', ma lābu kaŗŗōl, ūd āma kukil', ma lābu kaŗŗōl.

Aš' ūdub sūr kukil', siz lāb jo kōgaz, aš' ūdub sūr kukil', siz lāb jo kōgaz.

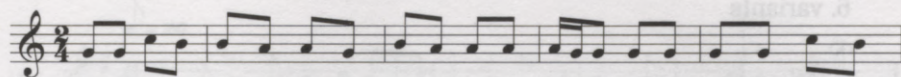
Aš' ūdub piškiz kukil', siz tān tī(ō) lež-gōl, aš' ūdub piškiz kukil', siz tān tī lež-gōl.

ERA III 7, 252/3 (9) u. Fon. 322-a

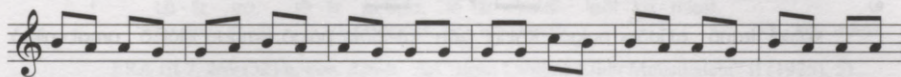
Cīruliši dzied un pavasaris nāk,
cep, māte, kukuli, es iešu ganos;
ja cepsi lielu kukuli,
tad iešu tālu,
ja cepsi mazu kukuli,
tad tepat tuvu.

Nr. 183, 160. lpp.

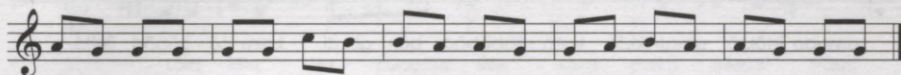
8. variants

Jōda, jōda, pāva, juokš`o sīn, kus se sūr ōva ve`ž` juokš`ōb! Ku - liz minnōn

vīzōz jara, lopiz minnōn nuka jara. Sēl`a, sēl`a, ārmaz pāva, neme vālda

guoguō - muna. Se ju āb uo guoguō - muna, se um ārmaz pā - va - l`i - ki.

Steidzies, steidzies, saule, tecēt,

tur, kur liela straume tek!

Manas vīzes nodilušas,

maizes ņuka beigusies.

Skaidrojies nu, mīļā saule,

tā kā balta zosu ola!

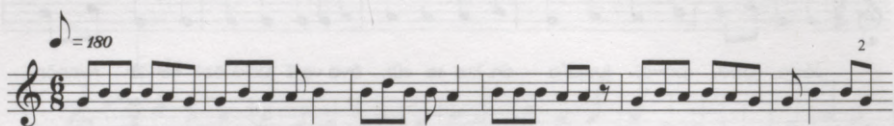
Tā gan nava zosu ola,

tā ir mīļā saulīte.

Darba dziesmas

Nr. 200 A, 178. lpp.

6. variants

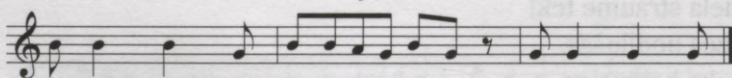
Katriņi izanō at īdōks poigō, Katriņi izān at īdōks poigō, amado īdōksō amat - nikkō.

amado īdōksō amatnikkō: kolm rabbōbōd būn - gi - di, kolm pū - gōbōd fleitō,

kolm rabbōbōd būn - gi - di, kolm pū - gōbōd fleitō, kolm vje - dabōd vōrta

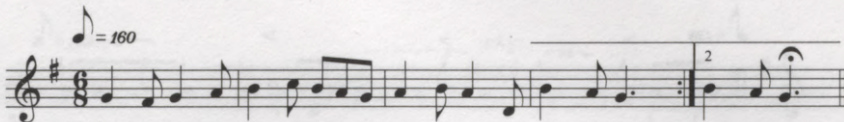

pids mjern - ai - gō, kolm vjedabōd vōrta pids mjern - ai - gō.

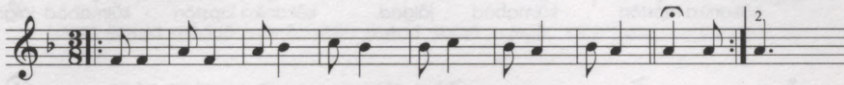
ERA III 7., 262/3 (23) u. Fon. 324-e

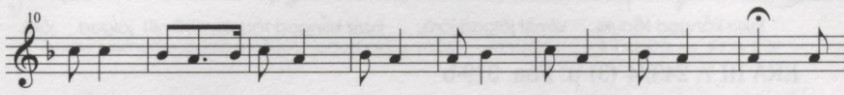
Katrīnas tēvam ir deviņi dēli,
visi deviņi amata vīri:
trīs sita bungas,
trīs pūta fleitu,
trīs vilka vadu gar jūrmalu.

Nr. 209, 186. lpp.
12. un 13. variants

12.
Lõ - liz iza, lõ - liz puoga, lõ - liz kakši päl - ka - miest.
E - miņ lõ - liz i - za puogaks, äb ku kakši päl - ka - miest.

ERA III 7, 269 (32) u. Fon. 326-b. Arī "Eesti Lauljate Liidu Muusikaleht" II (1925), 51.

13.
Lõia, lõia, iza puogaks, lõia kakši pälka - miestõ! miest.

¹⁰

Emiņ lõiabõd iza puogaks äb ku kakši pälka - miestõ.

Košragā (?) Melngailis 9

Dziedāja tēvs, dziedāja dēls,
dziedāja divi kalpa vīri.
Vairāk dziedāja tēvs ar dēlu
nekā divi kalpa vīri.

Gadskārtu ieražu (svētku) dziesmas

Nr. 216, 199. lpp.
3. variants

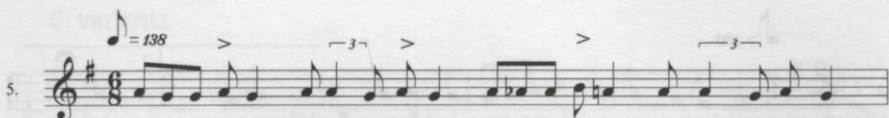
3.
Zingi pringi vastalova, ē, vastalova, zingi pringi vastalova, ē, vastalova!

Pitragā, 28. IX 1925 < M.Š., 1860 – ERA III 7, 261 (20) u. Fon. 324-b.

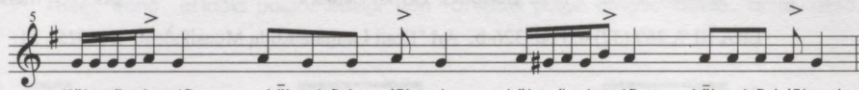
Dziedi, sprinģo, vastslāvi,
Ē, vastslāvi!

Nr. 218, 200. un 201. lpp.

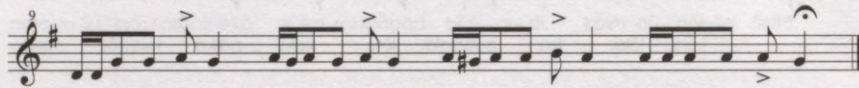
5. variants

Ārmazō jemā, laz lapstō tu'bbō, ārmazō jemā, laz lapstō tubbō!

Kākanika lapstōn kūlmabōd jālgad, kākanika lapstōn kūlmabōd jālgad.

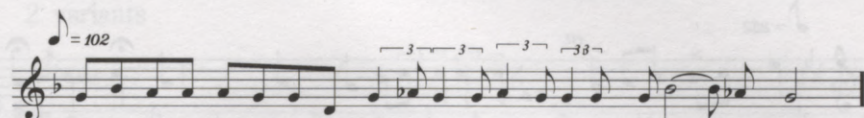
Kuziz kāngad tādūks, kīlmīšt jālgad jārā, kuziz kāngad tādūks, kīlmīšt jālgad jārā.

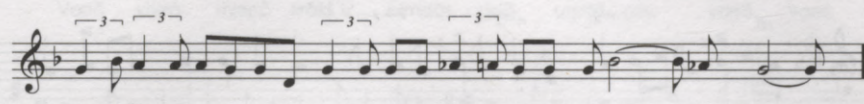
ERA III 7, 243/4 (3) u. Fon. 319-b

Mīļā mātē, laid bērņus istabā!
Ķekatņieku bērņiem salst kājas.
Piemīza kurpes, nosala kājas.

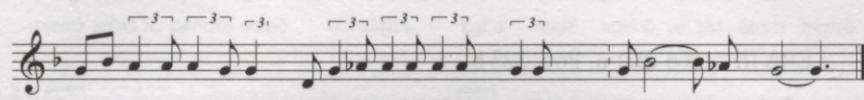
Nr. 232, 217. lpp.

7. variants

7.
T'š'it'š'or - linkist, t'š'it''or - linkist, ni um ājga ūlzō nūzō, t'š'ilt''ō - t'š'ilt'š'ō!

Liebst ljestad mādō mjerrō, vōjlist ljestad mūzō mjerrō, t'š'ilt'š'ō -----t'š'ilt'š'ō!

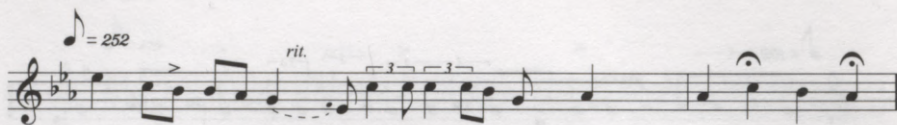
Juvad luomōd mādō mōts(ō), sudud oksīd mūzō mōtsō, t'š'ilt'š'ō --- t'š'ilt'š'ō!

ERA III 7, 270 (33) u. Fon. 326-c

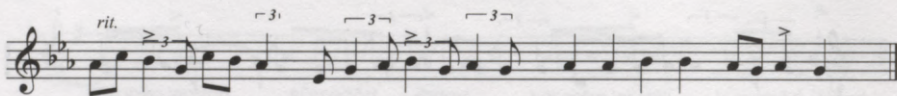
Čičorputni, čičorputni,
Nu ir laiks augšā celties!
Či — čō, čī — čō!
Treknaš butes mūsu jūrā,
vājas butes citā jūrā.
Či — čō, čī — čō!
Labi lopi (zvēri) mūsu mežā,
vilki, lāči citā mežā.
Či — čō, čī — čō!

Nr. 239, 226. lpp.

4. variants

Jõņ brouťš'õb jega ājgast eņťš'õ lāpši apvaņťl' - õm, ligo, ligo!

mis ne siebõd, mis ne juobõd, mis ne mōzõ kīla - bõd, ligo, jā - niti, ligo.

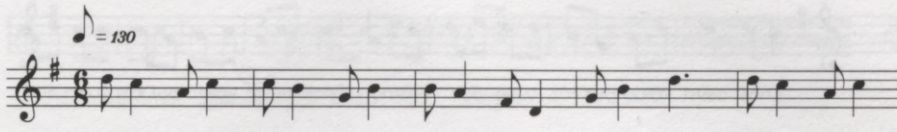
ERA III 7, 266 (27) u. Fon. 325-b

Jānis brauc katru gadu
savus bērņus apraudzīt,
līgo! līgo!
Ko tie ēda, ko tie dzēra,
ko tie sēj zemītē,
līgo! līgo!

Mīlas dziesmas un romances

Nr. 359, 326. un 327. lpp.

2. variants

Varrō varrō mjerrō krākš'iz pimdōs uddō uomō - gōs, varrō varrō

mjerrō krākš'iz pimdōs uddō uomōgōs. Egl'e lekšti kolmō vel'kist ētam mjerrō

virg - idi, egl'e lekšti kolmō vel'kist ētam mjerrō virgidi.

ERA III 7, 259/60 (18) u. Fon. 323-d.

Agri, agri jūra krāca
tumšā, miglainā rītā.
Vakar gāja trīs brāļi
mest jūrā tīklus.

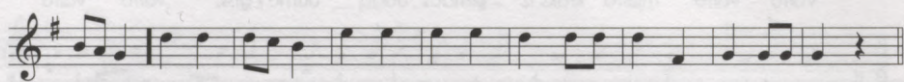
Nr. 361, 332. un 333. lpp.

2. variants

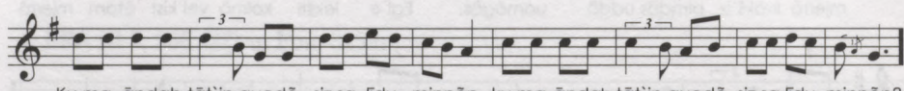
$\bullet = 106$

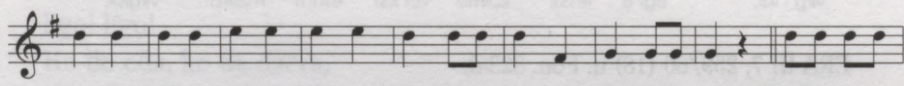
2. Knaš' neitst vālda-put'kōz, u sa līdu minnōn, knaš' neitst, vālda-put'kōz, u sa līdu

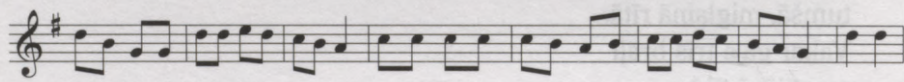
minnōn? Äb lī sinnōn, äb lī sinnōn, sin sidam äb luot's`min jālga pāl.

Ku ma āndab tāt'in guodō, siz sa līdu minnōn, ku ma āndab tāt'in guodō, siz sa līdu minnōn?

Äb lī sinnōn, äb lī sinnōn, sin sidam äb luot's`min jālga pāl. Ku ma āndab

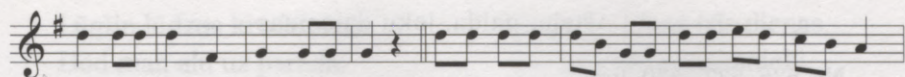
āman guodō, siz sa līdu minnōn, ku ma āndab āman guodō, siz sa līdu minnōn? Äb lī

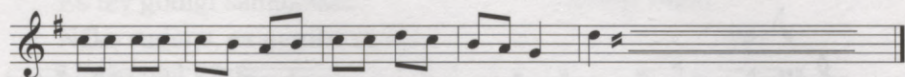
sinnōn, äb lī sinnōn, sin sidam äb luot's`min jālga pāl. Ku ma āndab sizārōn guodō, siz sa līdu

minnōn, ku ma āndab sizarn guodō, siz sa līdu minnōn? Äb lī sinnōn, äb lī sinnōn,

sin sidam äb luot's min jālga pāl. Ku mēg lāmō āltar jeddō, siz sa līdu minnōn,

ku mēg lāmō āltar jeddō, siz sa līdu minnōn? Siz.....

ERA III 7, 250/2 (8) u. Fon. 321-b.

Skaistā meita, baltā puķe,

vai tu būsi mana?

Nebūšu tava, nebūšu tava,

Tava dvēsele neliecas uz manu pusi.

Kad es došu tēvam godu,

vai tu būsi mana?

Nebūšu...utt.

Kad es došu mātei godu,

vai tu būsi mana?

Nebūšu...utt.

Kad es došu māsai godu,

vai tu būsi mana?

Nebūšu...utt.

Kad mēs iesim pie altāra,

tad tu būsi mana?

Tad būšu tava, tad būšu tava,

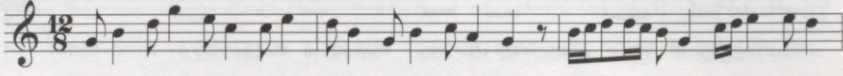
Tava sirds locīsies uz manu pusi.

Deju, galda, joku dziesmas

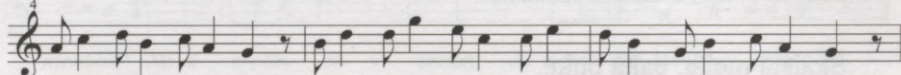
Nr. 536, 537.-539. lpp.

2. variants

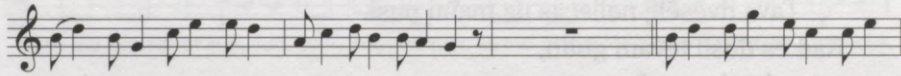
$\text{♩} = 120$

2.

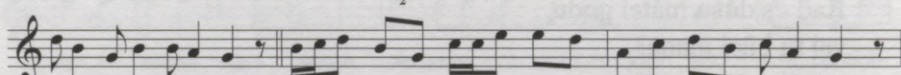
Pūgō, tūl', un aja laijō, aja mīnda Kuramāi! Kur-mā - nikad minnōn fījtist

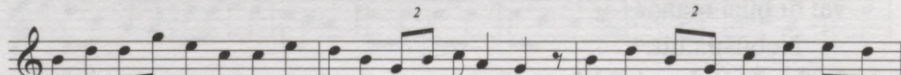
eņt's' tidarōd jo - va - jist. Tījtōst fījtist, bet iz āndat, kītist mīnda sūr juojiz,

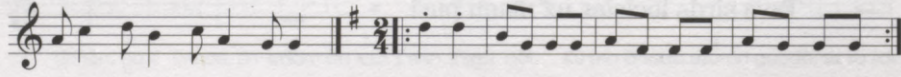
sūr ibiz ailij - ōzōks. Kīnga rā ma jāra juond. . . . . Pālaks pallōs, kruogō-nika,

tuo sa voltō vīlga pāil! Kazabōd riggōd kazabōd vodrōd, mā sin guođ'ig aizmaksab :

tulub sigž', ma vutab nājsta, kutsub sīnda kāznigiz. Juom kāz - nigid kolmō pāuvō,

laz danf's' ōgōd panuksnikad. Luš' ting jelami, laz kōgaz killōg, kōgaz killōg !

ERA III 7, 249/50 (7) u. Fon. 321

Pūt, vējš, un dzeni laivu,
Dzeni mani Kurzemē!
Kurzemnieki man solīja
Savas labās meitas.
Solīt sola, bet nedeva,
Sauca mani par lielu dzērāju,
Par lielu zirga skrējēju.

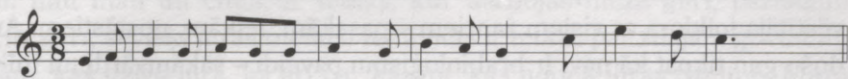
Kam naudu esmu nodzēris [...],
Kuru krogu izdzēris?
Savu naudu dzeru es,
Savu zirgu skrienu.

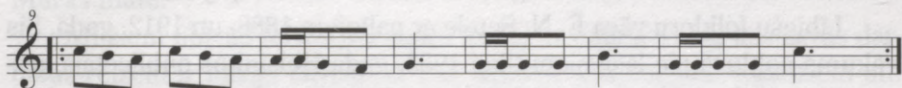
Lūgtin lūdzos krodzinieku —
 Dod man alu uz parāda!
 Izaugs rudzi, izaugs mieži,
 Es tev godīgi samaksāšu.
 Nāks rudens, es ņemšu sievu,
 Lūgšu tevi kāzās.

Dzersim kāzas trīs dienas,
 Lai dancotu panāksnieki.
 Lustīga dzīvošana,
 Lai tālu skan!

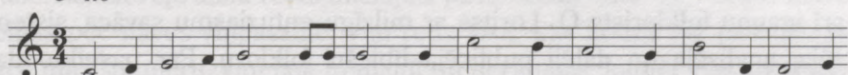
Nr. 547, 548. un 549. lpp.

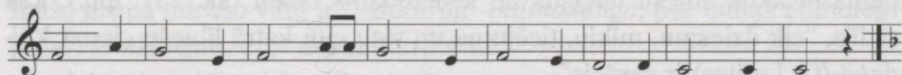
1. un 2. variants

1.
 Vana Taizōl lekš jega pāva lrbō kruogō voltō juom.

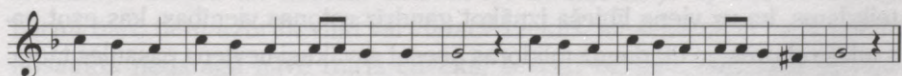

O, kure, o, kure, vana Taizōl grāvs! Ōᅇa vjeda ulz, Ōᅇa vjeda ulz!
 Lūžᅇās, Melngailis 37 (50)

♩ = 170
 2.
 Vana Taizōl lekš jega pāva lrbō kruogō voltō juomō,

Vana Taizōl lekš jega pāva lrbō kruogō voltō juom.

Ok_kure, ok_kure, vana Taizōl grōvs, ok_kure, ok_kure, vana Taizōl grōvs!

ERA III 7, 255 (12) u. Fon. 322-d

Vecais Taizels gāja katru dienu
 Irbes krogā alu dzert.
 O, velns, o, velns, vecais Taizels grāvī!
 O'ᅇa, velc ārā! O'ᅇa velc ārā!

Pasakas

Muinist nīžōd

Lībiešu folklorā aptver visus folkloras veidus. Bez dziesmu folkloras ir vēstītāja folklorā ar visiem žanriem – pasakām, teikām, nostāstiem. Anekdošu gan tikpat kā nav. Ir brahiologismu paveidi – sakāmvardi un mīklas. Savākts liels tautas ticējumu un paražu krājums, kas publicētas dažādos lībiešu folkloras materiālos. Tagad tas nebūtu vairs iespējams.

Lībiešu folkloru vāca Ē. N. Setele ar palīgiem 1888. un 1912. gadā. Šis vākums nokļuva pie lasītājiem tikai 1953. gadā Helsinkos publicētajā grāmatā *Setälä E. N. Näytteitä liivin kielestä*. [Lībiešu valodas paraugi]. – Helsinki, 1953. Seteles grāmatā ir bagātīgi pārstāvēta lībiešu vēstītājfolklorā – pasakas, teikas, nostāsti.

20. gadsimta pirmajā pusē, kad lībiešu kopiena vēl nebija pilnīgi sairusi, arī igauņu folklorists O. Loritss ar milzīgu entuziasmu savāca, sistematizēja, analizēja un daļēji publicēja lībiešu folkloru. Par paveikto darbu lībiešu vidū viņš rakstīja lībiešu piektajā lasāmgrāmatā 1926. gadā, nosaukdam lielākos lībiešu teicējus un ievietodams tabeli (sk. 231. lpp.), kas rādīja, “cik dziesmu, mīklu, ticējumu un visu citu katrā lībiešu ciemā *Väldapä* (O. Loritss) ir savācis”.

Lai celtu lībiešu pašapziņu, folklorists slavēja lībiešus, rēķinādam un teikdam, ka uz viena lībieša iznākot gandrīz astoņas vienības, kas esot pasaules rekords, jo tik daudz folkloras neesot savākusi neviena pasaules tauta.

Šai periodā O. Loritss ļoti rosīgi nodarbojās ar lībiešu folkloras analīzi. Tapa kapitāls darbs “Lībiešu tautas ticējumi” (*Liivi rahva usund*, I–II. – Tartu, 1926–1928) ar referātiem vācu valodā, kas ļauj ar pētījumā izteiktajām atziņām iepazīties arī citiem interesentiem. Viņa sastādītais lībiešu tautasdziesmu krājums iznāca desmit gadus vēlāk. Tai laikā O. Loritss jau varēja par lībiešu folkloru un mitoloģiju dot kopsavilkumu Latviešu konversācijas vārdnīcas XII sējumā. Izcilā igauņu folklorista atziņas ir izmantotas arī šai darbā.

Lībiešu pasaku vākšana sākās vēlu. Pierakstītas samērā nedaudz stilā un kompozīcijā labu pasaku, ir pierakstīts daudz pasaku fragmenti. Daudz ir zvēru un burvības pasaku, kuru motīvi tuvinās Rietumeiropas pasakām.

Lībiešu teikas ir interesantas ar savu patīkamo vienkāršību un apbrīnojamo motīvu bagātību – tā atzīst O. Loritss. Teikas palīdz noskaidrot lībiešu pirmatnējā veidā saglabāto tautas ticību. Tās pamatā ir animistisks pasaules uzskats: visai dabai ir dvēsele (*jeng*), cilvēka dvēsele dzīvo pēc nāves. Šķiet, ka lībiešiem bijušas tikai ar sugas vārdiem apzīmētas dievības. Saglabājušās atmiņas par dažādiem dabas gariem – dažādiem “tēviem”, “mātēm” un viņu bērniem. Dieva dēli un saules meitas aizgūtas no latviešu mitoloģijas. Lībiešu mitoloģijā zināma loma ir arī vējam. Pazīst sniega māti, sala tēvu, siltuma tēvu un siltuma māti, lauku tēvu, linu māti un citus. Ir teikas, kur darbojas meža gari, pazīstami ūdens gari, sevišķi jūras meitas. Iemīlotas ir teikas par zilajām govīm un nārām, kas dzīvo jūrā, kā arī par kāzām, kas notiek jūras dzelmē. Maza loma ir latviešu Laimes mātei. Vairāk pazīstama ir katoliskā Māra jeb Māras māte.

Milžiem lībiešu folklorā ir maza loma, to vietā ir velni, kas savās darbībās reizēm ir līdzīgi cilvēkiem – ar saimniecību, lopiem, algādžiem utt.

Lībiešu uzskati par nāvi ir izveidojušies kristīgo latviešu un vāciešu ietekmē. Nāvi iedomājas kā pastāvīgu būtni. Mirušie jā bēru gājienam pretī, mirušais pavada bēriniekus atpakaļ līdz namam. Bēru laikā mielo arī mirušo. Senāk veļu laikā veļus mielojuši pirmdienas vakaros. Mirušo dzīve turpinās pēc nāves viņpasaulē, viņi redz visu, kas notiek šai pasaulē. Ja traucē mirušo mieru, viņi liek to manīt un nerimstas, kamēr viss atkal nav griezts par labu. Pēc nāves spokojas burvji, pašnāvnieki, noslepkavotie. Īpaša grupa mirušo vidū ir “saltkurpji” (*kilmakānga*, pēc tautas etimoloģijas arī *kimkāngali*, t.i., “desmitkurpis”).

Lībiešiem *kilmakānga* izveidojies par universālu mitoloģisku jēdzienu ar dažādu saturu un nozīmi. Reizēm šis būtnes klejo apkārt kā milzīgi bērnu bari, tiem uzbrūk vilki vai vilkači. Liekas, ka sākumā ar šo jēdzienu nosaukts nedabīgā nāvē miris cilvēks, sevišķi bērns. Saltkurpju klejojušiem ir sakars ar ģermāņu mitoloģiju.

Lībiešu burvības atspoguļo katoliskos viduslaikus. Lībiešu burvja apzīmējums *vōl* aizgūts no senslāvu valodas un liecina par agrākiem kultūras sakariem (arī igauņu valodā burvim bijis līdzīgs apzīmējums – *vōlu* jeb *vōhl*). Apzīmējums “ragana” izveidojies vēlāk latviešu un vāciešu ietekmē.

Burvji lībiešu teikās un pasakās ir vilkača (*vilkatōks*), viesuļa (*iling*), lietuvēna (*pājna*) veidā. Slimības dēmonu iztēlojas kā drudzi (*jōd*), reizēm kā mēri (*mēr*).

Māņticība (*mōņusk*) lībiešu vidū saglabājas vēl 20. gadsimta pirmajos gadu desmitos.

Sena pasaka par melno buku

Kādai atraitnei bija trīs meitas. Viņām bija mazs kāpostu dārzs, ko tās kopa; lauks viņas uzturēja. Reiz meitas redzēja, ka dārzā ielec melns buks un sāk ēst kāpostus. Māte sūtīja vecāko meitu, lai buku izdzītu. Bet meita pazuda, neviens nezināja, kur tā palika.

Otro reizi atkal melnais buks ienāca dārzā un sāka ēst kāpostus. Māte sūtīja vidējo meitu, lai buku izdzītu. Kad meita iegāja dārzā, buks paņēma viņu uz ragiem un aiznesa. Arī trešo reizi melnais buks nāca dārzā ēst kāpostus. Māte nezināja, ko darīt. Domāja, ka vairs nevar meitu sūtīt buku izdzīt. Bet, ja buku neizdzīs, tas apēdīs visus kāpostus un būs jāmirst badā. Māte sūtīja jaunāko meitu, lai buku izdzen, bet pirms tam pamācīja, lai viņa neiet bukam klāt. Lai paņem rokā lielu mietu, sit no tālienes, tikai lai neiet tuvumā. Bet, tikko meita iekāpa dārzā, tā buks paņēma viņu uz ragiem un aiznesa. Nu māte nezināja, ko darīt. Ne vairs kāpostu, ne meitu.

Tas melnais buks bija bijis velns. Divas vecākās meitas viņš bija nogalējis un jaunāko sev par sievu ņēmis. Velns katru dienu staigāja prom, bet lika sievietei vakaros gatavot ēdienu. Velns ļāva iet visās istabās, tikai vienā ne. Reiz velns atstāja mājās mazgāšanai savu vesti. Sieva vestes kabatā atrada aizliegtās istabas atslēgu. Viņa istabu atslēdza un tur iegāja. Istabā bija viņas vecākās māsas. Uz loga stāvēja glāze, kurā bija sarkanas zāles. Jaunākā māsa apzieda ar zālēm vecākās māsas ķermeni, un vecākā māsa kļuva dzīva. Viņa palika tai pašā aizslēgtajā istabā. Kad vakarā jaunākās māsas vīrs, tas velns, pārnāca, viņa lūdza, lai aizved viņas mātei kaut ko ēdamu. Velns teica: "Pieliec pilnu kādu kastī, gan es aiznesīšu."

Jaunākā māsa kastē ielika savu vecāko māsu un ļoti daudz naudas. Velns kastī aiznesa un nometa zemē pie mājas durvīm. No rīta, kad māte iznāca, viņa atrada kastī un to atvēra. Atrada tur savu vecāko meitu un daudz naudas.

Pēc dažām dienām sieva atkal lūdza vīru, to velnu, kaut viņš varētu aiznest kaut ko mātei. Velns teica: "Kāpēc nevar? Pieliec kastī pilnu, gan aiznesīšu." Sieva iegāja tai istabā, apzieda māsu ar sarkanajām zālēm. Māsa kļuva dzīva. Sieva ielika māsu, naudu un drēbes kastē. Velns atkal nesa, nometa to pie durvīm. No rīta māte atrada kastē savu vidējo meitu. Nu viņa kļuva ļoti priecīga un patiecās Dievam.

Pēc dažām dienām sieva atkal lūdza vīru, to velnu, kaut vēl varētu ko viņas mātei aiznest. Velns teica: "Pieliec kādu kastī pilnu, gan tad aiznesīšu." Sieva teica: "Man rīt būs jācep maize, es būšu nogurusī, gribu drusku pagulēt, nemodini mani!"

Guli, guli, teica velns. Kad velns izgāja, sieva ielika savā vietā gultā maizi un pati ielīda kastē. Velns ienāca istabā, paņēma kasti un aiznesa, bet sieva palika gultā guļam. Kad velns pārnāca, sieva vēl gulēja. Velns kļuva dusmīgs un sita viņai plīķi, bet iesita roku maizē.

Nu velns nobijās, gāja tai istabā raudzīties, bet neatrada nedz abas nogalētās māsas, nedz savu sievu.

Stāstījis Jānis Princis seniors 19. gs. vidū,
uzskatāma par pirmo pierakstīto lībiešu pasaku.
GSch., II, 454. lpp.

Zilās govīs

Senos laikos vēl pirms pirmās Kolkas bākas mūsu jūrmala bija citādāka nekā tagad. Toreiz vēl nebija kailās smilšu kāpas, kas tagad apputina visu jūrmalu un kur vairs nekas neaug. Līdz pašai jūrmalai pletās skaistas pļavas un biezi lapu koku meži ar kļāvām, liepām, ozoliem, kuru zari vējā šūpojās pretī viļņiem. Koki bija tik vareni, ka no viena resgaļa iznāca laiva. Zem kokiem auga mīksts, biezs zāliens. Jūrasmāte agri rītos un dienasvidū, kad jūrmalā nav ļaužu, sūtīja savas meitas tur ganīt govīs. Jūrasmeitas tad nāca ārā uz zemes, govīs bija zilas kā jūras ūdens.

Notika tā, ka vienu svētdienas rītu kāda sieva gāja uz Kolkas pusi vai – kā saka – no lielās jūrmalas uz mazo jūrmalu ogot. Ejot viņa redzēja Kolkasraga mežā zilo govju ganāmpulku un dzirdēja ļoti skaistu un saprotamu dziedāšanu. Viņa redzēja arī pašu dziedātāju sēžam zem ozola un pinam vaiņagu. Tā bija jauna meita īsos sarkanstrīpainos brunčos, sarkanā jakā, basām kājām, kuras vaļējie iedzeltenie mati plīvoja vējā. Otrā, jūrā palikusī sieva nāca tuvāk un skaļā balsī lībiski sauca: “Grieta, Grieta, dzeni govīs jūrā!” Abas sasita rokas kopā un runāja svešus vārdus. Govīs tūliņ pacēla galvas, steidzās uz jūru, kur arī pazuda.

Tikai viena govīs ēdusi no citām drusku attālāk. Tā negāja līdz citām jūrā, bet skrēja uz otru pusi mežā iekšā. Govju gane gan ūkšāja govīs, bet vairs nedabūja to rokā; viņa saraudātām acīm gāja jūrā citām govīm pakal. Meitas vēl ilgi stāvēja uz ūdens, ar rokām mādamas un galvu grozīdamas. Beidzot viņas vēl pacēlās krietni virs ūdens un rādīja uz meža pusi, bet tad ieģrima jūrā. Pēc tam neviens vairs viņas nav redzējis.

Kad sieva nāca no ogu lasīšanas atpakaļ, tad viņa palikušo govīs mežā atrada. Sieva nedomāja dzīt to uz māju, jo viņai pašai bija govīs, bet govīs nāca klāt un ļāva sevi paglāstīt. Tad sieva aplika govīs ap kaklu lakatu, un tā knaši gāja viņai līdz uz mājām. Tā zilās govīs radās arī šeit, zemes virsū. Pēc tam Grietas vārds ļoti nāca modē.

Stāstījusi Marija Šaltjāre Pitragā 1933. gadā

No kurienes radušās zilās govīs

Mums bija nomirusi māte. Pamāte nebija tāda kā citas pamātes, kurām neviens neprata pa prātam izdarīt un kuras savus pabērnus vienā laidā rāj un per. Tāda viņa nebija, bet ar visu to no mūsu pamātes ļoti baidījās, un katrs sliktš vārds no viņas mutes sāpēja vairāk par īstās mātes sitienu.

Reiz Made bija ganos. Pamāte viņu bija no rīta ļoti agri uzcēlusi. Dienā spīdēja silta saulīte, un Made, sēdēdama uz ciņa, aizmīga. Kad viņa pamodās, vairs nebija nevienas govīs. Meitene nobijās, uztrūkās un sāka govīs meklēt. Viņa izstaigāja visapkārt, govju nebija.

Ko darīt? Viņa gāja atkal un meklēja, līdz beidzot iznāca jūrmalā. No lielās iešanas ļoti nogurusi, viņa apsēdās. Gane sāka raudāt, rūgtas asaras viņai ritēja pār vaigiem.

To izdzirda Jūrasmāte. Celdamās no jūras, viņa prasīja: "Meitiņ, kāpēc tu tik rūgti raudi?" Jūrasmātes balss Madēs ausīm izklausījās tā it kā viņas mātes runāšana, kas gan sen bija mirusi, bet kuras balss meitai vēl bija prātā. Tāpēc viņa nemaz neizbijās un stāstīja Jūrasmātei savas bēdas. Stāstīja, ka māte mirusi, ka viņa baidās no pamātes, ka viņas govīs ir pazudušas, tās būšot vilki noplēsuši.

"Nebēdājies govju dēļ, lai vilki tās ēd. Tāpēc, ka tu esi labs bērns, es tev došu vietā citas govīs," tā teikusi Jūrasmāte un pazudusi jūrā.

Tad no jūras iznāca tikpat govju, cik mums bija pazudušas. Bet nevis raibas, kādas bija pazudušas. Govīs, kas iznāca no jūras, bija zilas kā jūras ūdens. Un jūrmalā radās zilās govīs.

Stāstījis Kārlis Stalte, 54 g. v., Mazirbē 1925. gadā

Kāzas jūrā

Šis patiesais stāsts radies jau senatnē – vēl tajos laikos, kad mūsu jūrā zivju bijis tik daudz, ka tēvu tēvi tās zvejojuši ar vienkāršiem tīkliem daudz vairāk nekā tagad. Kolkā tolaik vēl nebija bākas, pa jūru nebraukāja "štimeri" (kuģi), kas tagad ar savu troksni baida zivīs. Nebija arī lielo vētru un vilņu, kas gāž apkārt laivas un izārda tīklus. Tajos jaukajos, laimīgajos laikos skaistās pavasara dienas un siltās rudens naktis svētīja senču lomus. Zvejnieki ar savām lūgšanām godināja Jūrasmāti un nesa viņai svētītus upurus. Tāpēc arī Jūrasmāte izraudzījās par savu mājvietu tieši mūsu jūrmalu, šeit vilņu klēpī uztaisīja savu pili, dzīvoja te netraucētā mierā un aplaimoja zvejniekus ar bagātiem lomiem.

Tajos senajos laikos kādam vecam lībiešu zvejniekam reiz bija liela laime savām acīm skatīt Jūrasmāti un jūrā, dziļi zem vilņiem, viņas pili. Šis laimīgais zvejnieks bija mūsu ciema lībiešu dēls.

Kādu vasaras svētdienas vakaru, tā uz rudens pusi, visā jūrmalā bija brīnumaini mierīgs laiks. Jūra bija dzidra, spīdēja kā spogulis, neviens vilnis nevēlās pa ūdens virsu. Divi veci mūsu ciema zvejnieki sarunāja uz nakti doties jūrā. Viņi neievēroja to, ka ir svētdiena, jo bija zivju trūkums. Dzina savu laivu jūrā tieši tajā valka vietā, kur vecos laikos nogrimusi baznīca un kur vēl tagad zem ūdens dzirdama zvanu zvanīšana.

Abi airējās jūrā, iemeta tīklus, lūdza no Jūrasmātes svētību un gribēja izmest enkuru, lai naktī varētu gulēt. Bet enkura ķēde bija īsa, tā nesniegza dibenu. Piesēja vēl otru enkurķēdi un vēlreiz laida enkuru jūrā. Tas guldzēdams vien gāja lejā. Abi piebāza savas pīpes un aizpīpēja. Lūk, veciem zvejniekiem ir tāds sakāmais: kad tu esi vienu pīpi izsmēķējis, tad ir īstais tīklu raudzīšanas laiks.

Visapkārt jūrā bija tāds brīnišķīgs, savāds gaišums. Nevis tāds, kas nozīmē vētru un zvejniekiem ir labi pazīstams. Tas bija tāds, kādu viņi nekad nebija redzējuši. Vēlāk zvejniekiem radās tāda savāda sajūta: viņi jutās tā, kā svētdienas rītos baznīcā ejot. Abi bija krietni darba vīri, katru reizi pirmie jūrā un pēdējie mājās, bet todien viņiem darbs prātā īsti nebija. Īsu brīdi zvejojuši, laidās laivā garšļaukus, lai pagulētu. Viens no viņiem iepriekšējā naktī bija maz dabūjis gulēt un sāka tūliņ krākt, pa starpām vēl vilkdams pīpi – pops, pops. Otram miegs nenāca. Gandrīz katru reizi viņš ņēma savu kokli jūrā līdz. Arī šoreiz kokle bija turpat. Pušelniekam gulot, viņš sāka koklēt skumīgas un priecīgas zvejnieku dziesmas; arī jūra pēc skandināšanas kļuva gan skumīga, gan priecīga. Pēc koklēšanas jūra kļuva mierīga, tik mierīga, ka laiva nemaz nekustējās.

Te vecais vīrs ieraudzīja, ka netālu no laivas jūrā parādās skaista galva, kakls un ķermenis. Beigās viņš redzēja sievietes stāvu. Bija jau tumša, bet ap sievieti mirdzēja brīnišķa gaisma. Miķelis skaidri varēja saskatīt viņas skaisto seju. Tā bija tik skaista, kādu viņš nekad nebija redzējis. Sieviete bija gari, gaiši un viņnaini – kā viņi – mati, kas greznoti ar pērlēm un dzintariem. Viņš skaidri varēja redzēt sievietes gaišās, jūraszaļās drēbes un ļoti balto sarkani izšūto priekšautu – baltu kā buras visā pasaulē. Vecais vīrs, to visu redzot, izbijās un gribēja pamodināt arī pušelnieku. Tad viņam iešāvās prātā sentēvu pamācība, ka jūrā nedrīkst otram rādīt, ko pats redz: tad ar rādītāju notiks kāda nelaime. Tad nu viņš palika klusu. Brīnišķīgā sieviete nāca laivai tuvāk. Viņa sveicināja zvejnieku un sāka ar viņu sarunāties. Sievietes balss bija tikpat skaista kā Miķeļa kokles skaņa. Sieviete teica, lai Miķelis nebīstas. Viņa ir Jūrasmāte, kas zvejniekus jau no bērnības šūpo viņos un svēta visus, kas ar upuriem parāda viņai godu.

Šodien zem ūdens viņas meita ar saules dēlu svin kāzas. Nupat viņi atbraukuši no baznīcas un netiek mājā iekšā: zvejnieku enkurs ir priekšā durvīm; lai nu zvejnieks ir tik labs un nāk nocelt enkuru no turienes projām. Jūrasmāte

arī aicināja Miķeli nākt kāzās spēlēt. Vecais zvejnieks atbildēja, ka viņš Jūrasmātei tic, kaut tikai varētu tur apakšā nokļūt. Jūrasmāte smaidīja, paņēma zvejnieku uz rokām, aizsedza ar priekšautu viņam acis un tūliņ veda viņu ārā no laivas uz jūras dibenu.

Kad Jūrasmāte noņēma priekšautu no Miķeļa acīm, tad viņš ieraudzīja tādu skatu, kādu savā garajā mūžā nekad vēl nebija redzējis. Viņš kļuva akls un pagība. Te viena jūrasmeita uzlika divi Miķeļa acīm, un viņš atkal kļuva redzīgs.

Miķeļa priekšā stāvējusi pils. Tā bijusi no stikla, briljantiem, pērlēm, dzintariem, gliemežvākiem un lietām, kādu zemes virsū nav un kam vīrs arī nosaukumu nav zinājis. Visas sienas bijušas caurspīdīgas. Torņi un vārti laistījušies, kristāla logi mirdzējuši kā zvaigznes, to rāmji bijuši no visdārgākām pērlēm. Ap pili pulcējušies kāzinieki – visa zemūdens pasaule, gan zivis un dzīvnieki, gan arī zivjveidīgi vīri un sievas. Vārtu priekšā stāvējuši skaisti rati ar zvīņainiem riteņiem. Ratos sēdējis jaunais pāris ar kroņiem galvā. Visapkārt bijuši kāzinieki jāšus uz lielu zivju mugurām. Jā, tiešām... pils sliekšņa priekšā stāvējis sarūsējis enkurs. To zvejnieks tūliņ aizsviedis prom. Tad Jūrasmāte ar dimanta atslēgu atslēgusi pils durvis. Jaunais pāris ar kāziniekiem iegājuši pilī, pēc viņiem iegājis arī Miķelis. Trūkst vārdu, lai izstāstītu, kāds skaistums bijis pils iekšienē. Visas malas bijušas pilnas ar dažādām dārgām lietām. Visskaistākais un visdārgākais bijis jaunā pāra apģērbs pie galda. Arī vecais vīrs aicināts pie galda, kur nekā nav trūcis. Bijis daudz ēdienu un dzērienu, ko Miķelis savā mūžā nekad nebija pagaršojis. Nav trūcis arī laba jūrmalnieku alus. To dzēruši no skaistiem dzintara biķeriem. Tad pie Miķeļa pienācis jaunais pāris un lūdzis, lai viņš spēlē tikpat jauki kā laivā. Viņš arī koklējis – mūsu lībiešu spēlmanis spēlējis Jūrasmātes meitas kāzās tā, ka visa jūras radība jutusies priecīga un laimīga. Visi izturējušies pret viņu ļoti labi. Pati Jūrasmāte ar mūsu veco zvejnieku runājusi sevišķi sirsnīgi. Viņa stāstījusi, ka viņai esot trīs dēli, kas valdot pār ūdeņiem: viens Sāmsalā, otrs Somijā un trešais kaut kur tālumā. Šeit, pie lībiešiem, Jūrasmāte pati gribot valdīt pār jūru.

Pusnaktī Jūrasmātes meitai noņemts vaiņags, kas mirdzējis kā saule. Tad līgava no savas tīnes dalījusi veltes – brīnumaini skaistus kreklus, zeķes, cimodus, jostas un citas lietas. Tie visi bijuši smalki rokdarba izstrādājumi: vecais par tiem nav spējis nobrīnīties vien.

Līgava arī Miķeli nav aizmirsusi. Pateikdamās par upuriem un par jauko koklēšanu kāzās viņa zvejniekam veltījusi pašas darinātu divi ar sarkaniem rakstiem un sarkanām bārkstīm. Tādu neviena zemes meita nav pratusi izgatavot. Divielis pats bijis tik balts kā sniegs ziemas vidū. Tas bijis tas pats divielis, ar kuru slaucītas Miķeļa acis, kad viņš zem ūdens pagājis. Šo divieli nu līgava apsējusi Miķeļa koklei. Vecais vīrs ļoti pateicies dāvinātājai.

Pēc tam Jūrasmāte atkal pārklājusi savu priekšautu Miķeļa acīm un aizvedusi viņu uz laivu. Atvadoties Jūrasmāte lūgusi visiem zvejniekiem darīt zināmu, ka viņa no šīs vietas aiziešot uz citu vietu, jo šeit esot daudz svešu ļaužu ieradusies. Tie runājot svešā valodā un iznīcinot lībiešu tautu ar uguni un zobenu. Šeit sākot braukāt arī tādi kuģi, kas dūmojot un ar savu troksni atbaidot zivis. Tie nedodot miera arī viņai savā pilī. Vēl viņa teikusi, ka pirms viņas aiziešanas būšot lielas vētras un slikti laiki. Zvejnieki dabūšot mazus lomus, un viņiem būšot arī citādas rūpes. Jūrmala palikšot smilšaina, neaugšot vairs tik daudz labības kā pašreiz. Bet ar visu to kādreiz – to Jūrasmāte stingri apsolījusi – viņa gribot atkal pie saviem ļaudīm atgriezties. Tad viņa atkal apklusināšot vētras un no jauna apveltīšot zvejniekus ar bagātiem lomiem. Jūrasmāte sidraba balsī tā teikusi. Atvadījusies no zvejnieka un pamazām pazudusi ūdenī.

Vēl ilgi vecais vīrs, acis nemirkšķinot, raudzījies uz jūru: vai sapnis? Vai tikai acu apmānīšana? Sapnis tas nevarējis būt, par to liecināja koklelī apsietais dvielis. Tad Miķelis pagriezies pret savu pušelnieku, kas vēl snaudis tāpat kā nolicies un tāpat pīpējis pa starpām pīpi. Tas viss bija noticis ļoti īsā laikā, tik brīnumaini ātri zem ūdens bija svinētas kāzas.

Koklētājs vēl kādu brīdi brīnījies, līdz rādījusies rīta blāzma. Tad viņš uzmodinājis pušelnieku. Viņi sākuši vilkt tīklus ārā, kas bijuši tik pilni ar zivīm, ka tikai ar lielu stīvēšanos tos dabūjuši laivā. Neviens vēl tādu lomu nebija vilcis kā šodien tie divi; zivju bijis tik daudz, ka laiva tik tikko nav nogrimusi, ar lielām pūlēm zvejnieki to dabūjuši malā.

Tikai jūrmalā pēc darba beigām vecais zvejnieks drīkstējies pastāstīt savam pušelniekam par visu jūrā redzēto. Tas ļoti brīnījies par to, ka otrs tik veikli, kamēr viņš snaudis, paguvis pabūt jūrasmeitas kāzās. Ja nebūtu uzdāvinātā dvielis, tad pušelnieks stāstam nebūtu ticējis, viņš būtu to uzskatījis tikai par sapni, bet dvielis lika ticēt. Miķelis citiem zvejniekiem stāstījis arī par Jūrasmātes promiešanu. Kad viņš bija paguvis to visiem izstāstīt, tad mierīgā jūra sākusi krākt, sacēlusies liela vētra, kas metusi bangas ļoti augstu. Vētra nolauzusi visas skaistās liepas jūrmalā, viļņi uznesuši jaukajam zālienam smiltis. Tā Jūrasmāte aizgājusi no mūsu jūras. Vecie zvejnieki noņēmuši cepures un šķīroties novēlējuši Jūrasmātei labu veselību.

Pēc tam nākušas vētras un slikti laiki, kas turpinās vēl arvien. Vienīgi koklētājam gan visu mūžu, kamēr vien viņš metis tīklus, zivju nav trūcis. Vakaros, kad lāpījis tīklus vai drāzis airus, viņš saviem mazbērniem stāstījis par šo notikumu. Dāvināto dvielī zvejnieks rādījis katram, kurš nav ticējis viņa stāstam par Jūrasmātes meitas kāzām. Un kāda brīnumaina drēbe tā bijusi: tā nav nodilusi, nav kļuvusi vecāka, lai arī cik daudz lietota.

Dažādas slimības un kaites ar šo dvieli dziedinātas. Katrās mūsu ciema kāzās dvielis apsiets ap veltījumu vāceli. Tad vācele pienesta līgavainim un visi lūguši no Jūrasmātes jaunajam pārim svētību.

Miķeļa bērnbērni daudzajās paaudzēs valkājuši šo dvieli. Tomēr beigu beigās pēdējā Jūrasmātes piemiņa no mūsu jūrmalas pazudusi.

Stāstījusi Marija Šaltjāre Pitragā 1933. gadā

Kā nāra jaunu puisī precēja

Pizes ciemā kāds vecs vīrs ar savu dēlu, jaunu puisī, gāja jūrā pie stoderēm mencas zvejot. Stoderes bija apmēram septiņas verstis no malas, tā tad viņi bija pašā jūras augšmalā. Laiks bija jauks, mierīgs. Te viņi ieraudzīja, ka jūrā no ūdens iznirst ļoti skaista sieviete. Visa viņas ķermeņa augšdaļa bija līdz krūtīm redzama.

Sievietei bija dzeltenī mati un zilās acis. Viņa smējās, raudzījās uz jauno puisī un māja ar rokām, rādot, lai puisis nāk viņai līdzī. Kad puisis negāja, sieviete iegrimā ūdenī. Pēc laiciņa atkal uznāca virspusē, smiedamās skatījās uz puisī un māja rokām. Nu jauneklīs gribēja lēkt jūrā, bet tēvs viņu turēja ciet, nelaida.

Tad nāra otro reizi pazuda zem ūdens, un zvejnieki izdzirda tik skaistu dziedāšanu, kādu viņa nekad nebija dzirdējuši. Nāra atkal pacēlās virs ūdens un māja ar rokām. Puisis vairs nevarēja izturēt, viņš ar joni ielēca jūrā tieši starp nāras rokām. Tēvs vēl redzēja, ka abi saķērušies nogrima dzelmē.

No O. Loritsa savāktajām pasakām.

Publicēta laikraksta *Līvi* 1938. gada 8. numurā

Kā kapteinis nāru uzvilcis uz kuģa

Vecos laikos no Ventspils uz Gotlandi gājusi liellaiva pēc tecilu akmeņiem. Uz laivas bijuši trīs vīri: kapteinis un vēl divi jauni puisī.

Zviedru zemē nopirkuši akmeņus, viņi burājuši mājup. Kādu svētdienas rītu, tā ap pulksten sešiem, abi puisī vēl gulējuši, augšā bijis tikai kapteinis. Laiks bijis ļoti mierīgs. Te kapteinis izdzirdis, ka pie laivas stūres kaut kas kustas. Viņš skatījies pāri malai un ieraudzījis tur skaistu sievieti ar gariem dzelteniem matiem, tik skaistu, kādu agrāk nekad nebija redzējis. Kapteinis domājis, ka to vajadzētu dabūt rokā. Viņš bija dzirdējis par jūras nārām un saprata, ka šī ir viena no tām. Iztaisījis no smalkām ķēdēm svežamu cilpu, uzmetis to nārai un izvīlīs viņu uz laivas klāja. Nāra bijusi augšdaļā cilvēks, apakšdaļā – zivs.

Kapteinis uzmodinājis arī abus jaunus, lai nāk raudzīties. Kad nāra bijusi uz klāja, jūra kļuvusi tik mierīga, ka pat mati nav kustējušies. Laiva stāvējusi uz vietas. Kapteinis teicis, ka nāra jāved uz Ventspili ļaudīm rādīt, par to varētu dabūt lielu naudu.

Viņš pielējis lielu vannu ar ūdeni un tajā ielicis nāru. Nārai visu laiku ritējušas asaras, un vienreiz viņa pacēlusi augšā rokas, it kā visus trīs lūgdamās.

Kapteinis devies atpūsties, un uz klāja palikuši abi jaunie. Viņi redzējuši, ka jūrā vēl ir daudz tādu skaistu sieviešu. Stūrmanis uzlicis roku uz vannas malas. Nāra ar saviem sīkajiem mīkstajiem pirkstiņiem saķērusi puīša roku un piespiedusi savai mutei, un asaras nārai ritējušas pār vaigiem.

Jaunā stūrmaņa sirds to nav izturējusi. Viņš uzmodinājis kapteini un teicis, ka nāra laižama atpakaļ jūrā. Sākumā kapteinis to nav gribējis, bet abi puīši teikuši, ka laivai var slikti klāties. Tad kapteinis piekritis. Nāra nokļuvusi atkal jūrā un tūliņ pazudusi dzelmē. Mazliet vēlāk jūrā bija redzamas vairākas nāras, kas bija saķērušās rokās, mājušas un klanījušās jūrniekiem, kā pateicību teikdamas.

Nu atkal sacēlies vējš, nāras palikušas aizmugurē dziedam, un liellaiva ar labu vēju iepeldējusi Ventas upē.

No O. Loritsa savāktajām pasakām.

Līvli 1937. gada 8. numurā

Lapumātes vainagi

Kādā Jurgu dienas novakarē trīs mazas skuķes nāca mājās no aitu ganišanas. Uz Īvarta kangara bija tāda augsta vieta, ko sauca par *tusu*. Uz šīs augstās vietas skuķes gribēja uznest Jurgu dienas rīkstī, lai vasarā sekmētos ganišana.

Lūk, tur kalna galā sēdēja sveša, vecīga sieva. Viņa teica: "Labie bērni, nebīstieties, nāciet tuvāk!" Meitenes piegāja pie sievas un redzēja, ka viņai galvā ir neliels skaists lapu vainags. Lapas bija tikko izplaukušas un bija tik sīkas kā peļu ausis. Bērni uznesa kalnā savu Jurgu dienas ganu rīkstī.

Sieva teica: "Jauki, labie bērni, ka nesat savu rīkstī uz šejieni. Paturiet mani prātā. Vasarā jums ies labi, es palīdzēšu ganīt jūsu aitas. Vilks pie aitu pulka nenāks. Jāņu vakarā atnesiet man vainagu!"

Jāņu vakarā meitenes uznesa kalna galā vainagu. Bet sievai jau bija vainags galvā. Tas bija biezs, ar lielām lapām un pilns ar ziediem. Šoreiz sieva teica, lai neaizmirstot viņu apciemot arī Jēkaba dienā.

Skuķes to atcerējās. Tai vasarā viņām viss labi veicās. Mežā klaiņoja vilki, bet uz viņu aitām neviens pat nepaskatījās. Aitas ganījās mierīgi, meitenes varēja uz kangara spēlēties.

Jēkaba dienas vakarā skuķes gāja atkal raudzīties veco sievu. Viņa sēdēja tai pašā vietā, kur iepriekšējās reizes. Sievai galvā bija vārpu vainags ar daudz dažādām puķēm. Viņa skuķēm pateicās par apraudzīšanu un aicināja atnākt atkal Mazās Māras dienā, kad sāks kaust (rakt) kartupeļus. Tad lai ņemot līdzī arī citus bērnus.

Mazās Māras dienā bērni gāja uz kalnu, viņi bija pieci; tik, cik bērnu dzīvoja tai sētā. Šoreiz sievas vainagā bija arī āboli, tas bija ziedu un ābolu vainags. Sieva aicināja bērnus viņu apciemot atkal Miķeļos.

Miķeļdienā bērni gāja raudzīt savu tuvo kaimiņieni. Arī pieaugušie slepeni devās skatīties, kas īsti tur ir. Sievai galvā bija nodzeltējušu lapu vainags, kurā bija arī dzeltenie ziedi. Sievas, šo bērnu mātes, aiz krūmiem skatījās, bet vecīgā sieva likās to neredzam. Viņa teica bērniem: "Šoreiz es ar jums neko nerunāšu – tur aiz krūmiem ir vilkači. Nāciet Mārtiņa vakarā!" Sievas gan nebija vilkači, bet lapumāte tā viņas nosauca.

Mārtiņa vakarā bērni bija atkal klāt. Sievai mugurā bija liels aitādas kažoks un galvā aitādas cepure. Viņa teica: "Nu es iešu gulēt! Nākamgad Jurgos nāciet mani atkal apraudzīt!"

Tā bērni staigāja pie tās sievas trīs gadus.

Stāstījusi Marija Šaltjāre.
JL, 48, 38. lpp.

Vīrs un sieva

Reiz vīrs ņēmis sievu. Viņi vienu gadu nodzīvojuši kopā, tad vīrs vedis sievu pie sievastēva un teicis, ka viņš sievu negribot.

Sievastēvs jautā: "Kāpēc tu negribi?"

Vīrs saka: "Viņa mani neklausa, viņa grib būt gudrāka par mani."

Sievastēvs: "Tādas ir it visas sievas."

Tad sievastēvs dod vīram lielu grozu, pilnu ar olām, vienu lielu ērzeli un vienu ķēvi. Lai vīrs braucot pa visu pasauli. Kad viņš atradīšot, ka vīrs pārāks par sievu, tad lai viņš dodot ērzeli vai ķēvi, kuru gribot. Bet, kur sieva ir pārāka par vīru, tur lai dodot vienu olu.

Vīrs ceļojis veselu gadu, tad visas olas bijušas cauri, vēl palikušas divas. Vīrs iebraucis vienā muižā un jautājis, kas šeit valdot – kungs vai kundze. Kungs sacījis – viņš valdot. Vīrs nu teicis: "Nāc, es tev došu vienu zirgu. Kuru tu gribi – ķēvi vai ērzeli?"

Kungs gājis ārā skatīties. Viņš gribot ērzeli, bet viņš iešot aicināt kundzi arī ārā, dzirdēšot, ko viņa teikšot. Kundze teikusi, ka viņa gribot ķēvi. Kungs sacījis: "Tad ņem to ķēvi!"

Tad vīrs teicis: "Šeit jau kungs nevalda, šeit valda kundze."

Vīrs atdevis viņiem abas olas.

Tad vīrs aizbraucis atkal pie sievastēva. Sievastēvs teicis: "Nu tev ir sava sieva jāpatur. Tu nu redzēji, ka vīrs nekur nevalda, tikai sieva ir tā valdītāja."

Stāstījis Didriķis Belts no Lielirbes 1888. gadā

Krupis par ķēniņa pavāru

Reiz pilsētas tuvumā dzīvoja kurpnieks. Viņa sieva ar mazo dēlu katru dienu gāja uz tirgu pārdot kartupeļus, sīpolus un citas preces.

Kādu dienu klibodama pienāca veca sieva, kura izskatījās gauži nejauka. Seja viņai bija kā zirga ģimī ar ļoti garu degunu. Sieva rakājās pa precēm un runāja: "Visos grozos sliktas preces, nav tas, kas bija pirms piecdesmit gadiem." Vecā sieva nopirka sešas kāpostgalvas un teica, lai dodot zēnu viņai līdzī. Zēns negribēja iet, jo viņam nepatika sievas lielais deguns. Sieva teica: "Tevi arī reiz priecēs tāds garš deguns, varbūt vēl garāks nekā man."

Māte lika puisim doties līdzī vecāi. Puisis gāja raudādams cauri pilsētai. Pa šaurām ieliņām viņi nokļuva pie vecas mājas, ko vecā ar naglu atslēdza. Gāja iekšā.

Vecāi pretī nāca jūras cūkas. Sieva tās sita ar spieķi un dzīvnieki brēdami metās prom. Puisi nosēdināja pie galda. Vecā teica, ka izvārīs viņam kaut ko ēdamu, lai gaida.

Istabā bija stikla grīda. Vecā lika jūrascūkām, lai atnes viņas kurpes. Apavi bija no riekstu čaumalām, izoderēti ar sarkanu ādu. Kad vecā šīs kurpes uzvilka, viņa lidoja pa istabu kā bezdelīga. Jūrascūkas vārija sievai ēdienu, pievienojot tam kādas smaržīgas garšvielas.

Puisim priekšā nolika zupu, ielietu sudraba traukā. Viņš to ēda un juta, ka galvā rodas gurdenums. Viņš kļuva it kā piedzēries un beigās aizmīga.

Kad zēns atmodās, viņš bija pārvērties par tādu pašu jūrascūku kā pārējie. Viņam bija jāiemācās gatavot ēdienu un tūrīt stikla grīdas. Vecāi vēl kalpoja vāveru bars. Vāveres katru rītu smēla rasu no rožu ziediem ar riekstu čaumalām vecāi dzeršanai. Vecā neko citu neēda kā tikai putekļu biezputru, kas bija jāsiņā caur sietu, kurš gatavots no zirgu astriem. Reiz vecā aizgāja. Puika jūrascūka izmeklēja visus kambarus un atrada zāles, kas smaržoja tāpat kā zupa, ko viņš ēda pirmajā dienā. Puisis oda šīs zāles. Pārējās jūrascūkas lēkāja viņam apkārt, it kā gribēdamas kaut ko pastāstīt. Zēns nu iedomājās, ka viņam jāiet uz mājām. Viņš izgāja pa durvīm un devās pie savas mātes uz tirgu.

Puisis gāja pa ielu un ļaudis sauca: "Lūk, krupis nāk!" Māte savu dēlu vairs nepazīna, jo viņš pie vecas bija bijis septiņus gadus. Tad puisis gāja uz mājām pie tēva un teica: "Es esmu tavs dēls." Tēvs paķēra siksnu, sita un izgrūda viņu no istabas.

Tad kāds matu griezējs gribēja puisī par jokdari – katru rītu viņam būtu jāiet pie durvīm un jāsmidina garāmgājēji. Puisis negāja.

Gājis pie kāda ķēniņa pieteikties par ēdienu vārītāju, bet durvju sardze negribēja viņu ielaist. Ļaudis no pagalma skrēja krupī skatīties. Tad pa vārtiem nāca viens ķēniņa priekšnieks, aizdzina ļaudis un jautāja, ko viņš vēlas.

Puisis krupis atbildēja, ka grib tikt pie ķēniņa par pavāru. Priekšnieks ņēma un nesa puisi krupi. Ļaudis zobojās – kas tas par pavāru, kam deguns nesniedzas līdz katlam. Puisis prasīja tik daudz produktu, lai viņš varētu ķēniņam vienreiz izvārīt ēdienu. Visus vajadzīgos produktus puisis gan nedaubūja. Tad viņš nolika solu pie ugunsкура un pats pa to staigāja. Pagatavoto ēdienu deva pagaršot galvenajam pavāram, kurš teica, ka ēdiens ir labs.

No rīta ēdienu nesa ķēniņam. Paēdis ķēniņš iesauca galveno pavāru un jautāja, kas ēdienu vārījis. Pavārs nobijās, ka ēdiens nav labs, un negribēja teikt patiesību. Bet ķēniņš teica: “Kamēr esmu par valdnieku, tik garšīgu ēdienu kā šorīt nekad neesmu ēdis.” Galvenais gatavotājs pastāstīja, ka ēdienu vārījis jaunais pavārs. Ķēniņš vēlējās viņu redzēt. Puisi krupi atveda pie ķēniņa, kas sacīja: “Es tev došu piecdesmit dukātu gadā, paliec pie manis par pavāru. Tev pašam nekas nebūs jādara, tev būs daudz puisu, kas visu pienesīs, ko prasīsi.” Vēlāk krupis kļuva par galveno pavāru, un nu viņam pašam bija jāiet uz tirgu pirkt visu ēdienam nepieciešamo.

Reiz tirgū viņš nopirka trīs zosis, kas bija ieliktas kastē. Vedot zosis, puisis pie sevis runāja, ka mājās viņš liks zosis tūliņ nokaut. Tad viena zoss teica: “Mēģini tik mani nokaut, tad pats dabūsi brēkt. Bet, ja mani mīlēsi, tev klāsies labi.”

Mājās puisis krupis lika palīgam divas zosis nokaut. Trešo viņš vēl barošot un to kaušot, kad ķēniņam būšot viesi. Vakarā puisis krupis ar zosi sarunājās un uzzināja, ka viņa ir kāda ķēniņa meita.

Reiz viesos atbrauca cits ķēniņš. Ķēniņš teica puisim krupim: “Neskojies, man mantas daudz. Šoreiz izgatavo tādu ēdienu, kādu es vēl nekad neesmu ēdis!” Puisis gatavoja, bet neprata tādu pagatavot. Gāja prasīt zosij padomu. Tā ieteica ņemt šādas un tādas zālītes un vispirms izcept mazu maizīti. Ja tā iznāks laba, tad lai cep lielu kukuli. Ja tur vēl kaut kā trūks, liela vaina vis nebūšot.

Puisis krupis izcepa maizi un no rīta cēla ķēniņiem priekšā. Pašu ķēniņš nogrieza vienu gabalu un teica, ka maize ir ļoti laba. Otrs ķēniņš arī atzina, ka maize laba, tomēr ne tik laba, kādu esot mājās ēdis. Pašu ķēniņš sadusmojās, spēra puisim krupim ar kāju tā, ka tas izsprāga laukā pa durvīm. Ķēniņš vēl nosauca: “Gatavo otru reizi, bet jo labāk!” Viņš lūdza viesi, lai saka, kā vēl cienastam trūkst. Svešais ķēniņš teica, ka trūkst kādas garšas zālītes, ko saucot “rīsu spēka prieks”.

Puisis krupis gāja zosij jautāt, kur tādu zālīti dabūt. Zoss zālīti pazina. Abi ar zosi gāja uz ezermalu to meklēt. Izmeklējās ezera vienā pusē, neatrada. Zoss lidoja pāri ezeram, bet puisis krupis skrēja tam apkārt. Beidzot zoss zālīti atrada un ar knābi vienu norāva. Viņa teica: “Šādas zāles te aug daudz. Ja tev vēl kādu reizi vajadzēs, tad nāc šeit dabūt.” Puisis krupis sa-

rāva sauļas tiesu zālītes, paostīja un teica zosij: “Tā smaržo tāpat kā tā, kas mani par krupi pataisīja!” Zoss atbildēja: “Iesim mājās, ar šo zālīti tu atkal kļūsi par cilvēku!”

Puisis krupis sakārtoja drēbes, ielika naudu kabatā. Lūdza Dievu un spēcīgi ostīja zālītes smaržu. Tad juta, ka visi kauli stiepjas garāki, deguns kļūst īsāks. Puisis kļuva par skaistu jaunekli. Viņš paņēma zosi, savas drēbes un devās prom. Neviens viņu vairs nepazina.

Bet abi ķēniņi bija sanākuši naidā un karoja jau divus gadus. Neviens neguva virsroku, tāpēc salīga mieru. Svešais ķēniņš lika saviem pavāriem to maizi izcept.

Puisis ar zosi aizgāja pie tā ķēniņa, kura meita bija pataisīta par zosi. Tēvs bija tik gudrs, ka prata zosi atkal pārvērst par cilvēku. Jauneklim viņš iedeva daudz naudas. Puisis gāja atpakaļ uz pilsētu, kur dzīvoja viņa vecāki, un atvēra tur veikalu. Izstāstīja visu savam tēvam un vecāki viņu atkal atzina par savu dēlu. Tā viņi turpina dzīvot vēl tagad.

Pize, Ulriks Grīnpauks (*Ulrik Grīnpāvīk*).
NLK, 74, 349.–359. lpp.

Ķēniņa ļaunais nodoms

Reiz dzīvoja kāds ķēniņš. Viņš ar sešiem zirgiem brauca uz sešiem gadiem uz ārzemēm. Ceļā viņš apstājās kādā vecā sētā pārgulēt. Naktī ķēniņš redz sapni, ka šonakt viņa sievai piedzims meita, bet šis nabadzīgās sētas saimniekam – dēls, kas vēlāk kļūs par viņa meitas vīru. Ķēniņš savam sapnim negribēja ticēt. Viņš atmodās un klausījās, vai nedzirdēs kādu troksni. Tā ķēniņš izdzirda, ka nabadzīgajai saimniecei piedzimis dēls.

No rīta ķēniņš vaicāja vīram un sievai: “Pārdodiet man to bērnu, es jums maksāšu 300 rubļu.” Vīrs bija nabadzīgs, nauda bija vajadzīga, un viņš savu dēlu atdeva ķēniņam par 300 rubļiem.

Nākamajā sētā ķēniņš lika uztaisīt mazu kastīti un tajā ielika bērnu. Brauca pa ceļu tālāk, līdz nonāca pie lielas upes, uz kuras darbojās dzirnavas. Ķēniņš ielika kastīti ar bērnu upē, domādams, ka dzirnavu riteņi kastīti sadragās. Pats brauca projām.

Kaste ar bērnu lēni peldēja līdz dzirnavām. No rīta melderis gāja malt un ieraudzīja pie slūžām baltu kastīti. Vīrs to izzvejoja un raudzījās, kas tajā ir. Redzēdams mazu bērnu, viņš to atdeva savai sievai, lai audzina. Bērnu nosauca par Kārli Atradeni. Bērns izauga liels.

Reiz ķēniņš atkal brauca pie melderā. Viņš pamanīja, ka melderim ir skaists un veikls zēns, vārdā Kārlis Atradenis. Ķēniņš jautāja, kur melderis puiku dabūjis un kāpēc ielicis tādu vārdu. Melderis pastāstīja, ka bērnu

kādu rītu atradis baltā kastē pie slūžām. Zēnu uzaudzinājis, un nu esot labs palīgs. Ķēniņš sabijās ne pa jokam. Viņš bērnu bija gribējis nogalināt, bet zēns ir dzīvs un izaudzis par skaistu puisi.

Ķēniņš nu gudroja, kā zēnu nogalināt. Viņš lūdza, lai melderis atļauj zēnam aizvest viņa sievai vēstuli, jo pats uz sešiem gadiem braukšot prom. Melderis atļāva, un puisis vēstuli aizveda.

Viņam bija jāiet cauri mežam, kurā dzīvoja laupītāji. Zēns gāja pa šauru taku un domāja: "Man, mazam zēnam, laupītāji pāri nedarīs." Mežā puisis sastapa kādu laupītāju, kas, uzzinājis, ka zēns nes vēstuli ķēniņa sievai, aizveda puisi pie laupītāju virsnieka. Laupītājs vēstuli atplēsa un izlasīja. Virsnieks grozīja galvu un jautāja zēnam: "Vai tu maz zini, kas vēstulē rakstīts? Ķēniņš ir redzējis sapnī, ka tu būšot ķēniņa meitas vīrs. Tāpēc lai ķēniņiene tevi nodod bendem, kas tev darīs galu."

Laupītāju virsnieks uzrakstīja citu vēstuli, kurā rakstīja, ka šis puisis būs ķēniņa meitas vīrs. Lai pērk un dod viņam visdārgākās drēbes, lai meitu un puisi sūta vienā skolā un skolo viņu par lielu vīru.

Zēns aizveda vēstuli ķēniņienei. Tā nopirka viņam dārgas drēbes un sūtīja viņu skolā.

Pēc sešiem gadiem ķēniņš pārradās mājās un jautāja ķēniņienei, vai zēns ir nogalināts. Sieva atjautāja: "Kāds zēns?" – "Nu tas, kurš atveda tev manu vēstuli, kura pavēlēja viņu nogalināt."

Ķēniņiene atteica, ka ieradies tikai viens zēns ar vēstuli, kurā pavēlēts zēnam pirkt labas drēbes un sūtīt skolā. Ķēniņš gribēja vēstuli redzēt, un ķēniņiene to parādīja. Ķēniņš domāja: "Es to neesmu rakstījis, bet rok raksts it kā mans. Tad jau Dievs būs pārrakstījis." Ķēniņš aicināja puisi pie sevis, jo viņš atkal gribēja viņam darīt galu.

Nu sūtīja puisi pie vecā velna, lai zēns atnestu velna četrus zvīņotus sarus. Ķēniņam uz kāda koka auga vienā pusē āboli, otrā bumbieri. Lai puisis ejot velnam prasīt, kāpēc tas tā; lai viņš ejot cauri triju ķēniņu zemēm.

Puisis aizgāja uz cita ķēniņa zemi. Tur viņu saņēma ciet un jautāja, kurp viņš dodas. Puisis atteica, ka viņš ejot vecajam velnam prasīt, kā tas var būt, ka uz viena koka vienā pusē aug āboli, otrā bumbieri. Ķēniņš redzēja, ka puisis ir ar drošu sirdi, un arī lika pajautāt vecajam velnam – kāpēc viņa trīs pilis ir nogrimušas pazemē un kā tās varētu dabūt atpakaļ virs zemes. Ķēniņš iedeva puisim līdzī trešo daļu no sava karaspēka.

Puisis gāja tālāk uz otrā ķēniņa valsti. Tur viņu atkal saņēma ciet un jautāja, kurp viņš dodas. Puisis visu pastāstīja ķēniņam. Valdnieks redzēja puisa drosmi un lika jautāt vecajam velnam, ko tas nozīmē, ka viņa meitai iesvētību laikā dievmaize izkritusi no mutes un vairs nav bijusi atrodama; meita tagad nikuļojot. Ķēniņš puisim deva arī pusi no sava karaspēka.

Puisis gāja uz trešā ķēniņa zemi. Arī tur viņu saņēma ciet un jautāja, kurp viņš dodas. Puisis atbildēja, ka iet pie vecā velna prasīt atbildes uz vairākiem jautājumiem. Ķēniņš redzēja, ka puisis ir drosmīgs, tāpēc teica, lai prasot no vecā velna, kur ir viņa sievai dzimusi meita, kura tikusi nozagta. Ķēniņš deva līdzī trīs daļas no sava karaspēka un vēl muzikantus.

Puisis gāja tālāk. Priekšā bija liela upe. Laivas tur nebija, bet, ja tā būtu bijusi, puisis pāri upei nebūtu ticis, jo ūdens upē ļoti mutuļoja. Arī peldēt viņš neiedrošinājās. Puisis staigāja pa upmalu, līdz atrada mazu papīra gabalu, uz kura bija rakstīts, lai viņš saucot: "Laiva, laiva, celi mani pāri upei", tad laiva nākšot un pārvedīšot viņu pāri. Puisis sauca, laiva uzradās, viņš tajā iekāpa un nokļuva otrā krastā, un teica, lai gaidot viņu. Tālāk viņš iešot viens.

Puisis gāja un ieraudzīja velna mitekli. Gāja iekšā. Istabā sēdēja kāda meita. Viņa brīnījās, kā puisis te nokļuvis un kāpēc uz šejieni nācis. Meita teica: "Es tevi paslēpšu zem spilveniem. Citādi velns tevi saplēsīs un apēdīs, viņš tūliņ būs klāt." Meita paglabāja puisi zem spilveniem. Drīz ar lielu troksni ieradās velns. Velns ienāca istabā, ostīja gaisu, sajuta svešu smaku un jautāja meitai: "Kas tā par svešu smaku?" Meita atbildēja: "Citas smakas nebūs, būs no tā, ka drusku sagraudzēju savus matus."

Vecais velns apgūlās un lika meitai kasīt muguru. Kad vecais velns bija iemidzis, meita izrāva vienu zvīnotu saru no velna muguras. Velns atmodās un prasīja, kāpēc viņa tā dara. Meita atvainojās un teica, ka esot aizmigusi un redzējusi sapni, ka ķēniņam trīs pilis nogrimušas. Kā tās dabūt virszemē? Velns jautāja, ko viņa ar to gribot. Meita atteica: "Es nekā negribu, es tikai redzēju sapni." Vecais velns atrūca, ka zem sliekšņa ir atslēgas, kad tās dabū rokā, tad pilis celsies augšā.

Velns atkal iemīga. Meita izrāva otru saru no velna muguras. Velns pamodās un dusmīgi prasīja – kāpēc meita tā dara? Viņa atvainojās un teica, ka drusku iesnaudusies un redzējusi sapni, ka kāda ķēniņa meitai iesvētību laikā dievmaize no mutes izkritusi un zemē nav bijusi atrodama. Tagad meita nīkuļojot. Velns jautājis: "Ko tu gribi?" Meita atteica: "Es neko negribu, es tikai redzēju sapni." Velns teica: "Tai vietā, kur tā notika, zem grīdas ir krupis, kura mutē ir dievmaize. Ja viņam to atņems un meita dievmaizi apēdīs, viņa būs vesela." Vecais velns atkal iemīga.

Meita atkal izrāva saru no velna muguras. Velns atmodās un bija tik dusmīgs, ka gribēja meitu nosist. Meita teica: "Atvaino, es drusku iemīgu un redzēju sapni, ka vienam ķēniņam nozagta maza meita." Velns jautāja: "Ko tu ar to gribi?" Meita atbildēja: "Es nekā negribu, es tikai sapņoju." Tad vecais velns teica: "Tu pati esi tā meita."

Velns aizmīga. Meita vēlreiz izrāva velnam vienu saru, vecais velns atmodās un gribēja meitu nosist. Viņš prasīja: "Ko tu nu dariji?" Meita atbildēja:

“Es nekā nedarīju, es tikai iesnaudos un redzēju sapni, ka kādam ķēniņam ir ābele, kuras vienā pusē aug āboli, otrā bumbieri.” Vecais velns jautāja: “Ko tu ar to gribi?” Meita atteica: “Es neko negribu, es tikai redzēju sapni.” Velns teica: “Tai pusē, kur aug bumbieri, zem ābeles ir sudraba nauda, bet tai pusē, kur āboli – zelta nauda.” Tad velns aizgāja no mājām.

Puisis iznāca no spilvenu apakšas un teica meitai: “Iesim nu!”

Abi izgāja upmalā. Puisis sauca: “Laiva, laiva, celi mūs pāri!” Uzradās laiva, viņi tajā iesēdās un brauca pāri upei. Drīz dzirdēja, ka vecais velns ar lielu troksni drāžas viņiem pakal. Zeme drebēja. Velns gribēja pārpeldēt upi, bet nevarēja. Viņam vairs nebija to zvīņoto saru.

Puisis nokļuva pāri upei, muzikanti sāka spēlēt, un visi gāja pie ķēniņa. Puisis atdeva ķēniņam viņa meitu un atpakaļ arī iedoto karaspēka daļu. Ķēniņš puisim deva pusi no savas valsts un meitu par sievu.

Puisis gāja pie otrā ķēniņa un teica, lai viņš zem dievnama grīdas noķer krupi, izņem tam no mutes dievmaizīti, lai ķēniņa meita dievmaizīti apēd. Tad viņa kļuva vesela. Šis ķēniņš deva puisim pusi savas valsts un meitu par sievu.

Puisis gāja uz trešā ķēniņa zemi un teica, lai viņš ņem atslēgas no sliedīša apakšas, tad visas trīs pilis pacelsies virs zemes. Tā notika, un puisis trīs pilis dabūja sev.

Tad puisis gāja pie ceturtā ķēniņa un dusmīgi viņam teica: “Ej nes lāpstas un sāc rakt. Tai ābeles pusē, kur aug āboli, ir zelta nauda, kur bumbieri – tur sudraba nauda.” Ķēniņš lika atnest lāpstas un rakt. Puisis teica: “Tikai nedomā, ka es iešu rakt! Izroc pats naudu!” Ķēniņš pasauca savus puisus un pavēlēja rakt. Naudu izraka, un puisis to paņēma sev, ķēniņam iedeva tikai drusku. Ķēniņš teica: “Nu tu gan manu meitu dabūsi!” Bet puisis atbildēja: “Tu vari savu meitu likt, kur gribi!”

Tad puisis gāja un apņēma to meitu sev par sievu, ko bija no vecā velna atpestījis. Viņš gāja pie laupītājiem, teica, lai viņi nākot laukā no meža, viņš došot viņiem pilis un zemi, jo laupītāji puisi izglābuši no nāves. Laupītāju virsniekam viņš deva to ķēniņa meitu par sievu, kura bija slima bijusi. Laupītājiem atdeva tās trīs pilis. Tad puisis karoja ar ķēniņu, kas reiz gribēja viņu nogalināt, atņēma viņam zemi, noārdīja pilis. Bet sev cēla no jauna, rīkoja kāzas un dzīvoja laimīgi.

Mazirbe, Kārlis Lūš. NLK, 39, 207.–218. lpp.

Nomales ļaudis

Nomales ļaudis sāka celt māju, bet neprata logus taisīt. Istaba bija tumša. Iecēla tiesnesi, lai tas spriestu, kā istabā dabūt gaismu. Tiesnesis teica, lai katrs ņem maisu, iet laukā, tur maisu atver un ielaiž gaismu

maisā. Tad maisis ātri jāaiztaisa, lai gaisma netiek ārā. Lai tad maisu nes istabā, to attaisa, un istabā būs gaisma.

Vīri nesuši maisus veselu dienu, bet istaba kā bijusi, tā palikusi tumša. Kāds pieredzējis tiesnesis ievēroja, ka pa sienas spraugu spīd gaisma. Viņš teica, ka sienā jācērt lieli caurumi, tad būs gaišs. Vīri tā darīja, un telpa kļuva gaiša.

Istaba bija arī ļoti auksta. Tiesnesis teica, lai iemūrē krāsni. Vīri to izdarīja, bet istaba tomēr bija auksta. Vecais tiesnesis teica: "Aplieciet krāsniņ rīņķī vilnas dziju, lai siltums netiek laukā!" Apvilka dziju, bet siltums tāpat gājis ārā. Vecākais tiesnesis teica, lai kurina krāsni. Iekūra krāsni, nu istaba kļuva siltāka.

Vecais tiesnesis teica, ka jāsēj sāls. Izsēja uz lauka sāli. Pielika ausi pie zemes un klausījās, vai tas aug arī. Vecais tiesas vīrs teica, ka augot gan.

Izauga liels sāls, bet tāds, ka ar rokām nevarēja pieskarties. Tad uz lauka laida govīs. Tiesneši sprieda, kā lai dabū govīs nost. Ja paši ies dzīt, tad nobradās lauku. Lika sēdēt tiesnesim uz liela krēsla ar pātagu rokā. Viņu nesa uz četrām vietām, lai viņš govīs nodzītu.

Sāka sāli plaut, bet nevarēja, jo viņiem nebija izkopts. Tiesnesis teica – lai šaujot sāli ar plinti. Šāva, bet nevarēja dabūt sāli nost no lauka. Tā palika bez sāls. Nesa sniegu uz krāsns un žāvēja, lai tas paliktu par sāli, bet sniegs izkusa.

Tiesneši gāja krogū. Tur bija liels runcis. Prasīja krodziniekam, kā to sauc. Krodzinieks atteica: "Peļu kungs." Tiesnešiem bija daudz peļu. Prasīja, cik runcis maksā. Krodzinieks: "300 rubļu." Vecais tiesnesis samaksāja, paņēma runci un devās prom. Drīz vecais tiesas vīrs griezās atpakaļ un jautāja, ko tad runcis ēd. Krodzinieks atbildēja: "Ko dod, to ēd." Vecais tiesnesis nebija labi sadzirdējis, viņš teica citiem, ka runcis ēd cilvēkus un lopus. Sāka runci sist, tas uzbēga uz jumta. Ļaudis gribēja ar drēģi runci dabūt lejā no jumta, bet runcis bija izveicīgs. Viņš skrēja ļaudīm virsū un pa garo mietu bija zemē prom un drīz atkal atpakaļ uz jumta.

Sprieda, kā runcim darīt galu. Vecais tiesas vīrs teica: "Pieliksim mājai uguni, lai runcis sadeg." Pielika mājai uguni. Tā dega švīkstēdama, bet runcis bija zemē un uz cita jumta augšā. Vecais tiesnesis: "Lieciet tur arī uguni klāt! Redzēs, kur tad runcis ies." Runcis atkal zemē un augšā uz trešā jumta. Vecais tiesnesis: "Labāk nodedzināsim visas ēkas nekā runci dzīvu atstāsim. Runcis mūs apēdīs!" Bet runcis bija jau mežā.

Viņiem trūka maizes. Vecais tiesnesis teica – jāiet dabūt dzirnakmeni, tad milti malšoties. Uzvēla akmeni uz augsta kalna, no kura tas bija jālaiž zemē. Lejā bija liels ezers. Vecais tiesnesis teica, lai kāds vīrs iebāž galvu dzirnakmens caurumā, jo tad cilvēks redzēs, kur dzirnakmens paliek, kad tas skries no kalna lejā. Laida akmeni lejā, vīrs bija tai caurumā. Dzirnakmens kā lode ar visu vīru ezerā iekšā. Vairs neredzēja nedz akmeni, nedz vīru.

Sāka celt dievnamu. Uztaisīja zvanu, bet tad izcēlās karš. Gāja zvanu paslēpt. Vecais tiesnesis teica: "Jāiegriež zīme tai laivas malā, kur zvanu ezerā laidīs, tad varēs zināt, kādā vietā tas ir."

Vilka uz kalna baļķus. Pēdējais baļķis skrēja atpakaļ. Nu laida citu baļķi tam pakaļ, lai iet to meklēt. Gaidīja, bet neviens no abiem nenāca atpakaļ. Vecais tiesnesis teica: "Laidīsim vēl trešo!" Bet tas arī nenāca atpakaļ. Tiesnesis teica: "Laidīsim pakaļ visus, gan tad nāks!" Bet neviens nenāca atpakaļ. Tad gāja cirst citus.

Lielirbe, Didriķis Belte.
NLK, 60, 303.-307. lpp.

Zosu dalīšana

Reiz dzīvoja kāds nabadzīgs vīrs. Viņam bija ļoti veca māja, un viņš domāja, kā tikt pie jaunas ēkas. Vīram ienāca prātā, ka viņam ir viena zoss. To vajadzētu vest lielkungam, lai kungs turētu uz viņu labu prātu, un tad lūgt baļķus priekš jaunas istabas.

Lielkungam bija labs prāts, un viņš piesacīja, lai vīrs to zosi pats sadala tā, lai visiem iznāktu. Vīrs sāka dalīt. Bija divas meitas – katrai tika viens spārns. Bija divi dēli – katram viena kāja. Lielkungam pašam galva, lielkundzei – aste. Un rumpis palika viņam pašam. Vīrs bija sadalījis zosi tā, ka visi dabūja. Bet ciemnieki uzzināja, ka nabaga vīram tāda laime, ka viņš no lielkunga baļķus dabūjis.

Ciemā bija kāds bagāts saimnieks. Viņš domāja – ja nabagais tik daudz baļķu dabūjis par vienu zosi, tad – viņam taču bija daudz zosu. Viņš vedīs lielkungam piecas zosis un dabūs vairāk baļķu.

Bagātais aizveda lielkungam piecas zosis. Lielkungs teica, lai saimnieks pats arī zosis sadala. Bet bagātais neprata zosis sadalīt. Viņš deva katram vienu zosi, bet vienam pietrūka, un bagātais saimnieks no lielkunga nekā nedabūja. Viņš bija ļoti dusmīgs uz nabaga vīru.

Katrīne Zēberga, 65 g. v., Vaidē 1943. gada 30. septembrī.
LT, 82, 49. lpp.

Meitas gudrība

Dzīvoja divi saimnieki, viens bagāts, otrs nabags. Nabagais vēlējās pavasarī taisīt mēslu talku, bet viņam trūka naudas. Gāja pie bagātā saimnieka, lai aizlienē piecus rubļus. Bagātais iedeva, bet rudenī, kad labība novākta, pieci rubļi jāatdod.

Nabadzīgais saimnieks talku uztaisīja. Pienāca rudens, bet naudas, ko atdot, viņam nebija.

Bagātais saimnieks devās sūdzēties muižkungam. Muižkungs teica, ka saimnieks ir bagāts, bet ciets vīrs. Kungs gudroja, kā lai izdara, ka nabaga saimniekam nauda nebūtu jāatdod. Viņš uzdeva trīs mīklas, kas abiem saimniekiem trijās dienās bija jāatmin.

“Kas tas ir, kas visā pasaulē var visvairāk ēst?”

“Kas tas ir, kas visā pasaulē var visvairāk dzert?”

“Kas tas ir, kas visā pasaulē var visātrāk iet?”

Bagātais saimnieks domāja – ja būtu brīv, viņš varētu tūliņ atbildēt. Gāja abi uz mājām. Nabadzīgais saimnieks sēdēja pie krāsns un domāja. Sieva un meita jautāja, kas viņam kaiš. “Jūs gan man nevarat palīdzēt!” Sieva teica: “Mēs esam tavējie, mums ir jāzina tavas rūpes.” Vīrs beidzot mīklas izstāstīja. Meita padomāja un teica: “Pasaulē cilvēka prāts var visvairāk iet, dzirnavu akmeņi – visvairāk ēst un sudmalu riteņi – visvairāk dzert.”

Pēc trim dienām abi saimnieki gāja pie kunga. Bagātais saimnieks atbildēja, ka viņam ir liela cūka, kas var pasaulē visvairāk ēst. Kungs teica, ka tie ir meli. Uz jautājumu, kas pasaulē var visātrāk iet, bagātais saimnieks atbildēja, ka viņam ir melns ēzelis, lai kāpj tam mugurā, tas skrien kā vējš. Kungs teica: “Tie ir meli.” Aicināja nabadzīgo saimnieku un prasīja: “Kas var visvairāk ēst?” Viņš atbildēja: “Dzirnavu akmeņi.” Kungs: “Tas ir pareizi!” Tad prasīja: “Kas var visvairāk dzert?” Nabags atbildēja, ka visvairāk dzert var dzirnavu riteņi. Kungs teica: “Pareizi,” un jautāja, kas var visvairāk iet. Nabags atbildēja: “Cilvēka prāts.” Kungs teica: “Taisnība. Bagātam saimniekam vēl pieci rubļi jāpiemaksā.” Viņš maksāja arī.

Kungs aizsūtīja bagāto saimnieku mājās un jautāja nabadzīgajam – kas viņam to visu mācījis. Saimnieks negribēja teikt, bet vēlāk pateica, ka meita. Tad kungs teica, lai meita nāk pie viņa, bet ne jāšus, ne kājām, ne apgērbusies, ne plika, ne pa ceļu, ne pa ceļa malu. Tēvs mājās kļuva pavisam bēdīgs. Uz meitas jautājumu atbildēja, ka viņai jādodas pie kunga, bet ne jāšus, ne kājām, ne apgērbtai, ne plikai, ne pa ceļu, ne pa ceļa malu.

Meita gāja. Viņa aptina sev tīklu, uzkāpa bukam mugurā un jāja pa grāvi. Piegāja pie kunga, piesēja buku starp ratiem un ragavām. Kungs prasīja: “Kur tie ir, ar ko tu šeit atnāci?” Meita atbildēja: “Starp vasaru un ziemu.” Kungs lika sulainim iet raudzīties. Sulainis redzēja un atbildēja: “Starp ratiem un ragavām.” Kungs saprata, ka meita ir gudrāka par viņu, un apprecēja meitu. Tomēr pieteica, ja redz, ka viņš nespriež pareizi, lai vidū nejaucas.

Riks Mazirbes Taizelos.
NLK, 37, 201.–205. lpp.

Zelta dukāts zem spilvena

Kādam saimniekam bija vista, kas dēja zelta olas. Saimnieks olas pārdeva bodniekam, kurš tās ēda. Reiz bodnieks pamanīja uz vienas olas uzrakstu: kas apēdis šīs vistas galvu, tas kļūs par ķēniņu, bet, kas apēdis vistas sirdi, tam zem spilvena būs zelta dukāts.

Bodnieks iztaisījās par slimu un gāja pie saimnieka lūgt, lai tas nokauj savu vistu. Bet saimnieks par vistas nokaušanu prasīja bargu naudu. Bodnieks solīja 300 rubļu. Vistu nokāva un no tās pagatavoja cepeti.

Saimniekam bija divi dēli. Tie pārnāca no ganiem un bija ļoti izsalkuši. Sajutuši cepeša smaržu, piegāja pie krāsns. Viens paņēma vistas galvu, otrs sirdi.

Izcepto cepeti lika galdā. Kungs prasīja – kur tā galva un sirds? Saimniece tincināja bērnus – vai viņi nav ēduši? Bērni atzinās, ka ēduši gan. Kungs kļuva dikti nikns, solīto naudu par vistu nemaksāja.

Saimnieks lika vest bērnus mežā un tur viņus nogalināt. Māte veda arī. Bērni raudāja un lūdās, lai viņus nenogalina. Par pierādījumu, ka bērni beigti, vienam bija jānocērt pirksts un otram jādod sirds. Viņiem līdzī bija suns. To nogalināja, izņēma sirdi, ko māte nesa uz mājām. Dēli solījās nekad vairs mājās nenākt.

Zēni iegāja kādās mājās. Te meita viņiem sagatavoja gulvietu. Zēni pārgulēja, un no rīta vienam puikam zem spilvena bija zelta dukāts. Meita to paņēma, iedeva mītnes saimniekam, sacīdama, ka tas bijis zēnam zem spilvena. Saimnieks nu vairs nelaida zēnus prom. Viņi tur dzīvoja piecus gadus, saimnieks viņus sūtīja skolā. Kad zēni bija izskoloti, saimnieks sūtīja viņus prom.

Abi devās uz pilsētu. Viens puisis salīga par skrīveri, bet otrs devās tālāk pasaulē.

Skrīveris sev iekārtoja kambari, kur glabāt zelta dukātus. Pēc gada viņš gribēja pirkt sev kādu muižu. Lielkungs smējās – kur tev tik daudz naudas! Puisis atteica, ka naudas viņam gana. Muižu viņš nopirka un sāka tur dzīvot.

Tur bija kāda veca freilene, kura taisīja balli un uzaicināja arī puisi. Iedeva viņam tēju ar kādām zālēm. Puisim nu bija jāvemj, un viņš vistas sirdi izvēma. Vistas sirdi dabūja freilene, un nu viņai katru nakti zem spilvena bija zelta dukāts.

Puisis muižu pārdeva, nopirka kuģi un sāka ceļot. Nokļuva kādā salā, kur ieraudzīja ābeli ar sudraba āboliem. Puisis vienu ābolu apēda un palika par zirgu. Gāja tālāk, ieraudzīja ābeli ar zelta āboliem. Apēda zelta ābolu un atkal kļuva par cilvēku. Gāja atpakaļ uz kuģi un brauca mājās. Iegriezās savā bijušajā muižā un pārdeva freilenei sudraba ābolu. Freilene ābolu apēda un kļuva par zirgu. Puisis sēdās zirgam mugurā un aizjāja uz pilsētu.

Zirgu ielika stallī, bet pats devās prom. Satika savu brāli, kas bija kļuvis par ķēniņu. Puisis atveda zirgu pie ķēniņa, kur viņi deva zirgam tādas zāles, ka zirgs vistas sirdi izvēmis. Tā puisis to sirdi dabūja atpakaļ, un viņam atkal katru nakti zem spilvena bija zelta dukāts.

Kolka, Katrīna Zandberga.

NLK, 17, 118.–121. lpp.

Velna stabule

Reiz bija slinks puisis. Viņš ganīja ezermalā govis un vīja virvi. No ezera iznāca velns un jautāja, kam puisis tās virves vijot. Puisis atbildēja, ka viņš gribot noaut tādu tīklu, ar kuru visus velnus varēs no ezera izvilkt. Velns teica, ka viņš dos tik naudas, cik puisis var panest, lai tikai viņu nevelkot ārā no ezera. Puisis negribēja naudas vairāk kā tikai pilnu savu cepuri. Velns priecīgi norūca, ka tas jau nav nekas, to ar vienu nesieņu dabūs pilnu.

Velns pazuda ezerā un atgriezās, nesot pilnu priekšautu ar naudu. Puisis nolika cepuri ezermalā, velns gāza cepurē naudu, bet nauda no cepures pazuda, ka ne dzirdēt, ne redzēt. Puisis saka: "Cepure vēl nav pilna." Velnam jāiet otrreiz. Viņš atkal atnāk ar pilnu priekšautu naudas un gāž cepurē. Nu viņš drusku redz, ka cepurē ir nauda, bet cepure vēl tomēr netiek pilna. Velnam jāiet trešo reizi, bet tas sāka lūgties un teikt, ka viņam vairs naudas neesot, bet esot sudraba stabule un veci dālderī. Puisis ar mieru ņemt tos pretī. Velns solīto atnesa un teica – kad puisis stabulēs, tad dejos visi – cilvēki un lopi.

Mājās puisis saka saimniekam, lai iejūdz ratos divus zirgus un brauc pēc naudas. Saimnieks nogroza galvu: "Ej nu, muļķi un slinkais suns, prom, kur tad tu tādu naudu dabūji!" Puisis saka: "Ja tu nenāksi, es iešu uz ciemu meklēt kādu, kas brauc pēc naudas." Tad saimnieks iejūdz zirgu un abi brauca uz ezermalu. Piekrāva ratus ar naudu un brauca mājās. Kur nu tādu naudu liks? Puisis saka: "Citur vietas nebūs, būs vien jāber klētī aiz durvīm."

Otrā rītā puisis atkal gāja ganos un ņēma savu stabuli līdzī. Stabulē un gana govis. Govis visu laiku dejo, nemaz nedabū ēst. Pusdienas laikā nāk mājā ar tukšiem vēderiem. Saimniece jautā, kur govis bijušas. Puisis atsaka, ka ganījies turpat, kur katru dienu. Nākamajā dienā saimniece iet raudzīties, ko puisis ar govīm dara, vai ļauj tām ēst. Saimniece ierauga, ka govis lēkā. Arī viņa pati sāka lēkāt un dancot, saplēsa pat savas drēbes. Atnākusi mājās, saimniece runā ar saimnieku, ko lai dara ar slinko puisi, kam ir tāda stabule, pie kuras visiem jādanco. Saimnieks nenotic saimniecei. Kad puisis pārnāk mājās, viņš liek puisim stabulēt. Nu arī saimniekam jālēkā un jādanco.

Saimnieka māsa svinēja kāzas. Saimnieks ar saimnieci dodas uz kāzām un saka, lai puisis sargā klēts durvis. Viņu līdz uz kāzām neņem. Puisis aizsūta ziņu saviem radniekiem, lai nākot pēc viņa naudas. Radnieki ziņai netic – kur gan muļķa puika tādu naudu būtu dabūjis? Puisis aicina otrreiz – viņi nu atnāk un naudu izdala savā starpā. Viens dālderis palika pāri, to pār-cirta uz pusēm. Tad puisis ņēma klēts durvis uz muguras un gāja uz kāzām.

Iegāja kāzu istabā. Saimnieks sēž galda galā un ierauga, ka atnācis viņa puisis. Saimnieks tūliņ jautā: “Kas tās durvis sargā?” Puisis atbild, ka viņš pats. Saimnieks nesaprot: “Klēts durvis ir mājās, bet tu esi te!” Puisis: “Klēts durvis arī ir tepat!” Saimnieks vēl arvien netic. Puisis: “Nāc istabas priekšā raudzīties!” Saimnieks iet, redz durvis un jautā: “Kur nauda?” Puisis atbild: “Naudu izdalīju radiem. Tu jau man neliki naudu sargāt, bet teici, lai sargāju klēts durvis.” Puisis aplika ķēdi ap durvīm un vilka tās prom. Arī saimnieks gāja uz mājām un redzēja, ka nauda tiešām pagalam.

Puisis teica kāziniekiem, ka viņam ir tāda stabule, kuru stabulējot visas lietas ir pagalam. Kāzinieki neticēja. Puisis sāka stabulēt, ļaudis lēkāja, dancoja, visas lietas plīsa lupatu lēveros. Pusi saņēma ciet un veda uz tiesu. Pretī nāca podu meistars, kam visi stāstīja par puīša stabuli. Viņš neticēja, bet puisis sāka stabulēt. Atkal visi dancoja – gan zirgi, gan rati, gan ļaudis. Podu meistars gāja visiem līdz uz tiesu.

Pēc brīža ļaudis satika glāznieku (stiklinieku). Atkal notika tas pats – puisis stabulēja, un stiklinieka stikli saplīsa gabalu gabalos. Nu arī glāznieks nāca līdz to pusi sūdzēt. Pie tiesas stāstīja par nodarīto skādi. Tiesa neticēja un jautāja: “Kur tādu stabuli var dabūt?” Puisis sāka stabulēt, tiesneši lēkāt un dancot. Nebija neviena, kas puisis sodītu. Mēģināja viņam stabuli atņemt, bet nevarēja. Kas tuvojās, tas sāka dejot.

Un tā tas turpinājās, līdz puisis kļuva vecs un nomira.

Kolka.

NLK, 26, 149.–155. lpp.

Velna puisis

Vienam tēvam bija dēls. Viņš dēlu dikti skoloja, bet dēls bija liels palaidnieks. Viņš daudz vis negribēja mācīties, tikai prasīja tēvam naudu. Kad bija skolā izkritis, tad dzīvoja mājās, strādāt negribēja.

Aizgāja uz tirgu, tur satika kādu kungu, kas prasīja: “Vai negribi pie manis nākt par puisi?” Viņš atbildēja: “Kāpēc ne.” – “Vai rakstīt un lasīt māki?” – “Es protu.” – “Tāda man nevajag!”

Puisis domāja: “O, tā kunga dienestā būs laba dzīvošana.” Apgrieza kažoku uz otru pusi un gāja pa otru ielas pusi pretī. Satika atkal to pašu kungu.

Kungs prasīja: "Vai tu nevari nākt pie manis par puisī?" – "Kāpēc ne?" – "Vai tu lasīt un rakstīt arī māki?" – "Nemāku." – "Cik gribi algu? Es tev došu sieku naudas." Salīga. Gāja mājās.

Tas bija velns, kas viņu salīga par puisī. No rīta iedeva puisim darbu, kas pa dienu bija jāpadara. Puisis centās darbus ātri padarīt, gāja kunga rakstāmīstabā un lasīja kunga grāmatas. Kungs vakarā pārnāca, atrada, ka viņa grāmatas ir sajauktas. Prasīja puisim: "Tu esi lasījis manas grāmatas?" Puisis meloja: neesmu.

No rīta kungs iedeva puisim dienas darbu. Puisis steidzās to padarīt, atkal gāja kunga rakstāmīstabā un lasīja viņa grāmatas. Vakārā kungs pārnācis jautāja: "Tu biji pie manām grāmatām?" Puisis liedzās. No rīta atkal kungs deva puisim darbu, puisis steidzās to padarīt, atkal iegāja kunga rakstāmīstabā pie kunga grāmatām, lasīja. Vakārā kungs atnāca mājās. Atrada, ka viņa grāmatas sajauktas. Izmaksāja puisim algu un sūtīja prom.

Tas puisis bija daudz skunstes tur uzzinājis. Atnāca pie tēva mājās un dzīvoja. Bet nu nauda bija pagalam, nebija, ko ēst. Bija atkal tirgus. Puisis teica tēvam: "Vai zini, tēvs, es palikšu par lielu bulli, vedi mani uz tirgu un pārdod, bet saiti nepārdod." Pircējs bija tas pats kungs. Nopirka bulli. Tēvs dabūja sieku naudas. Kungs veda bulli prom, nonāca uz ceļa, bullis palika par cilvēku, atnāca atpakaļ pie tēva.

Nu viņiem atkal bija nauda, viņi dzīvoja. Kad nu tā nauda atkal bija pagalam, puisis teica tēvam: "Tēvs, es palikšu par lielu ērzeli, vedi mani uz tirgu." Tēvs ved. Tas pats kungs nāca pirkt, nopirka, iedeva divus siekus naudas, bet tēvs apaušus nedeва. Kungs solīja divus siekus naudas par apaušiem. Tēvs iekāroja naudu, pārdeva apaušus ar visu ērzeli.

Nu puisim bija jāiet par ērzeli. Pie kunga gāja diezgan slikti. Viņam bija divi mazi puisī. Ērzelis lūdza, lai viņi nomauc apaušus. Puisī nomauca. Ērzelis kļuva par vārnu, gāja atpakaļ pie tēva. Kungs pārnāca un redzēja, ka ērzeļa nav, kļuva par vanagu un skrēja vārnai pakaļ. Vārna redzēja, ka vanags nav tālu. Redzēja, ka saimniece ēdināja vistas. Kļuva par vistu. Vanags kļuva par kungu, gāja pirkt vistas. Nopirka vienu vistu. Gāja prom, bet uz ceļa redzēja, ka tā nav īstā vista, ko viņš meklēja. Nāca atpakaļ. Vista redzēja, ka kungs nāk atpakaļ. Saimnieks vētīja miežus. Vista kļuva par mieža graudu. Kungs kļuva par gaili. Knābāja graudus un knābāja. Tikmēr knābāja, kamēr pārsprāga māga. Kungs bija pagalam. Bet mieža grauds kļuva par cilvēku un gāja uz mājām. Tas kungs bija velns, un puisis viens liels sliņķis.

Katrīne Cince, 53 g. v.,
Sīkragā 1923. gada 16. augustā.
TVLI

Ansis ceļ baznīcu

Dzīvoja tāds Ansis un gāja meklēt sev darbu. Devās cauri mežam, līdz nonāca pie kādas lielas mājas. Iegāja mājā un tur sastapa kādu vīru. Viņš jautā, ko Ansis meklējis. Ansis atbild, ka meklē darbu. Vīrs atsaka: "Ja tu izdarīsi to, ko es tev uzdošu, tad dabūsi trīs siekus naudas. Uzcel pa nakti dievnamu." Velns – tas bija sastaptais vīrs – parādīja Ansim vietu, kur dievnams ceļams, un pats devās prom.

Ansis raudāja: "Kā lai tik aši darbu padaru?" Pie Anša sapulcējās visi meža zvēri un tārpi un jautāja, kas viņam kaiš. Ansis izstāstīja. Zvēri tūliņ ķērās pie darba, un patiešām – dievnams tika uzcelts noteiktajā laikā. Bet kur lai dabū zvanus un gaiļi?

To zināja krauklis un teica, lai Ansis kāpj tam mugurā. Krauklis iedeva Ansim smiltis, zāģu skaidas un glāzi ūdeni, teikdams, ka pie velna viņi zvanu dabūšot. Tā nu jāja pie velna. Krauklis mācīja – kad velns pirmo reizi nāks, tad lai izlej ūdeni, radīsies liels ezers; kad velns nāks otro reizi, tad lai izber smiltis, taps liela kāpa; kad velns nāks trešo reizi, lai izkaisa zāģu skaidas, radīsies, biezs mežs, kuram pat putns netiek cauri.

Nokļuva pie velna. Krauklis mācīja, lai Ansis dodas istabā un sāk runāt ar velnu. Krauklis pa to laiku mēģināšot zvanus nozagt. Ansis istabā sarunājas ar velnu, bet velns pēkšņi iesaucas: "Kas ir pie maniem zvaniem!" Ansis jautā: "Vai tev nav tāds raibs runcis?" Velns atbildēja, ka esot gan. Ansis teica: "Tad jau tas skraida pa tiem zvaniem." Kad krauklis bija zvanus nozadzis, viņš iekērcās: "Kronkt!" Ansis iznāca, sēdās krauklim mugurā. Krauklis piekodināja, lai Ansis neskatās atpakaļ, tad velns būšot klāt. Viņi lidoja krietnu gabalu, līdz izdzirda, ka velns nāk. Kad tas bija jau gandrīz klāt, krauklis teica: "Izlej ūdeni!" Ansis tā darīja, un radās liels ezers. Velns mēģināja peldēt pāri, bet tas viņam neizdevās. Viņš devās uz mājām, paņēma savus sulaiņus, kas iztaisīja ezeram pāri tiltu. Velns skrēja atkal pakaļ Ansim un krauklim. Kad velns bija viņus gandrīz panācis, krauklis teica: "Izber smiltis!" Radās liela kāpa, kurā velns nespēja uzkāpt. Viņš skrēja pēc saviem sulaiņiem, kas cauri kāpai izraka ceļu. Velns turpināja ķert kraukli un Ansi. Kad viņš tiem bija jau gandrīz klāt, krauklis lika Ansim izbērt zāģu skaidas. Radās ļoti biezs mežs. Velns mēģināja tam izlauzties cauri, bet nevarēja. Devās uz mājām pēc sulaiņiem, kas cauri mežam iztaisīja ceļu. Velns nu skrēja atkal pakaļ krauklim un Ansim. Bet Ansis zvanus jau lika klāt baznīcai. Ieradās velns, viņi zvanus izmēģināja. Tie bija labi. Velns devās prom.

Nu Ansis teica: "Kur lai dabū gaiļi?" Atkal krauklis ir klāt un aicina sēsties Ansi viņam mugurā. Viņi devās pie velna, un Ansis atkal dabūja smiltis, ūdeni un zāģu skaidas. Kad bija nokļuvuši pie velna, Ansis devās istabā sarunāties ar velnu. Sāka dziedāt gaiļi, un velns prasīja: "Kas tur ir pie maniem

gaiļiem?" Ansis atjautāja: "Vai tev nav raibs suns?" Velns atteica, ka suns viņam esot gan. "Tavs suns tur pie gaiļiem spēlējas," atbildēja Ansis.

Tad krauklis kļiedza "Kronkt!", un Ansis gāja laukā, sēdās krauklim mugurā, un abi devās prom. Velns skrēja viņiem pakaļ. Kad tas viņus gandrīz bija panācis, krauklis sauca, lai izber zāģu skaidas. Radās biezs mežs. Velns tam netika cauri, skrēja pēc saviem sulaiņiem, tie cauri mežam iztaisīja ceļu. Velns atkal skrēja viņiem pakaļ, un, kad bija tos gandrīz panācis, krauklis teica: "Izber smiltis!" Radās kalns, kuram velns netika pāri. Skrēja pēc sulaiņiem, kas iztaisīja kalnam cauri ceļu. Velns skrēja atkal abiem pakaļ. Kad bija gandrīz klāt, krauklis sauca: "Izlej to ūdeni!" Radās liels ezers, kam velns netika pāri. Skrēja pēc sulaiņiem, kas iztaisīja pāri ezeram tiltu. Velns nu tika pāri un skrēja abiem pakaļ. Kad velns viņus bija gandrīz panācis, tad Ansis jau dievnamam bija gaiļi pielicis.

Velns ar Anša darbu bija apmierināts. Viņš aicināja Ansi sev līdzī un iedeva viņam trīs siekus naudas. Ansis dabūja zirgu, uzlika tam naudas saini mugurā un jāja prom. Zirgs aizveda viņu pie lielām muižām, kur Ansis sāka dzīvot un dzīvo vēl šodien.

Kolka, Pēteris Andersons.
NLK, 5, 69.-74. lpp.

Velna kāzas

Kāds vecs vīrs bija muižā darbā. Viņš bija arī muzikants. Vakarā gāja mājup. Bija jāiet cauri mežam. Vecajam vīram pretī brauca kāds kungs un prasīja, kur viņš tik vēlu dodas. Vīrs atbildēja, ka bijis piedarbā pie vāciešiem un nu ejot uz mājām. Kungs jautāja, vai viņš esot arī muzikants. Vīrs atbildēja: "Jā, es spēlēju arī." Kungs: "Nu tad kāp iekšā ratos, brauc man līdz uz pili. Būs jāspēlē kāzās. Es labi samaksāšu." Vīrs aizbildinājās, ka viņam spēles neesot līdzī. Kungs: "Par to nekas, man ir ļoti labas spēles, nāc tikai!"

Vīrs domāja: "Nauda vajadzīga, iešu arī." Brauca kungam līdz. Pēc kāda laika redzēja appušķotu pili ar daudzām ugunīm. Gāja iekšā. Tur jau daudz ļaužu. Tie gaidīja muzikantu un brūti. Galdi bija saklāti, bet daudz ēdamā uz tiem gan nebija. Deva vīram rokā spēles, lai spēlē. Tās bija ļoti labas spēles. Skanēja tā, ka visa pils drebēja. Vīrs spēlēja polonēzi, un citi sāka ielocīt kājas. Kāds ieskrēja un teica, ka brūte brauc. Visi skrēja laukā skatīties un brūti sagaidīt. Vīram vēl arvien bija jāspēlē polonēze, jo kāzinieki viņam meta naudu. Viņš tikai spēlēja. Kabata bija pilna ar zelta naudu.

Ienāca brūte. Viņa arī lēca polonēzi, ka brunči gāja no vienas puses uz otru – vipsts, vopsts, vipat, vopat. Spēlmanis sāka raudzīties, ka brūte ir tieši tāda, kā viņa saimniece. Nu saimniece kas saimniece! Nesaprata, kas

tas ir, varbūt acu apmānīšana? Kamēr viņš tā domāja, ugunis izdzisa. Pils ar visiem ļaudīm pazuda. Visapkārt bija tikai tumsa. Vīrs domāja – kas tas, kur viņš bijis? Raudzīja kabatā – tā bija pilna ar zelta naudu.

Vīrs skatījās apkārt un ieraudzīja, ka viņš atrodas tai pašā rījā, no kurās vakar nācis mājās no darba. Bija rīts, saule uzaususi. Gāja mājās un domāja pie sevis: “Kas tas bija? Es spēlēju velna kāzās.” Atkal tvēra kabatā – tur zelta nauda. Vīrs prātoja: “Lai nu būtu kā būdams, bet nauda ir īsta un daudz. Varēšu bērniem maizi nopirkt, un vēl pāri paliks.”

Mājās visi bija bēdīgi un raudāja. Vīrs jautāja sievai: “Kas par nelaimi?” Sieva atteica: “Vai tu nezini? Mūsu saimniece pagājušajā naktī pakārās, mēs viņu aizvedām uz klēti.” Nu vīram it kā zvīņas nokrita no acīm. Viņš mājiniekiem pastāstīja, kur bijis, ko darījis. Bet par velna doto naudu vīrs nopircis visu sev vajadzīgo.

No O. Loritsa vākuma.
Līvi 1937. gada 9. numurā

Kā kļūt bagātam

Reiz dzīvoja divi saimnieki – viens bagāts, otrs nabags. Nabadzīgais saimnieks ara lauku. Garām gāja Svētais Juris. Viņš bija Dieva vietnieks. Svētais Juris saimniekam prasīja: “Kā tev klājas?” Saimnieks atbildēja: “Es strādāju vairāk nekā kaimiņš, bet viņš ir bagāts, es nabags.” Svētais Juris atteica: “Drusku drīkst zagt, drusku melot un drusku dzīt jokus, tad kļūsi bagāts.”

Saimnieks lūdza Svēto Juri, lai viņu arī pieminot, kad viņš iešot pie Dieva. Svētais Juris teica: “Še vienu manu kāpsli! Tad es redzēšu, ka man trūkst kāpšļa, un es tevi atcerēšos.”

Kad nākamajā dienā Svētais Juris nāca atpakaļ, saimnieks viņam jautāja: “Vai tu pie Dieva mani arī pieminēji?” Sv. Juris atbildēja: “Es tevi pieminēju gan, bet nu atdod manu kāpsli!” Saimnieks prasīja: “Kas tas par kāpsli?” Sv. Juris atteica: “Es tev iedevu savu zelta kāpsli.” Bet saimnieks kāpsli neatdeva. Svētais Juris nodomāja – es pats viņam teicu, ka drusku ir brīv zagt, nu viņš to dara. Svētais Juris aizgāja, bet zelta kāpslis palika saimniekam.

Nāca kāds žīds. Saimnieks rādīja viņam zelta kāpsli un prasīja, cik par to došot. Žīds solīja 500 rubļu, bet viņam tik daudz naudas nebija. Iedeva saimniekam 300, vēl palika parāds 200 rubļu. Kāpslis palika saimniekam. Todien žīds aizgāja, bet nākamajā dienā atkal bija klāt, atnesa 200 rubļu un prasīja, lai nu atdodot to zelta kāpsli. Saimnieks brīnījās: “Kas par kāpsli?” Žīds dusmīgi teica: “Tad atdod man atpakaļ 300 rubļus, ko tev vakar iedevu!” Saimnieks teica: “Es neesmu redzējis nedz tevi, nedz tavus 300 rubļus!” Žīds brēca: “Es tevi iesūdzēšu!”

Kad nu saimnieks redzēja, ka žīds nāks atpakaļ, viņš nogērbās plīks un apgūlās uz krāsns. Žīds ienāca istabā un teica: "Nu jāiet pie tiesas!" Saimnieks čīkstēja: "Esmu plīks cilvēks, nevaru iet pie tiesas." Žīds izgāja, paņēma no saviem ratiem lielu mēteli, kas maksāja 100 rubļu, iedeva to saimniekam, lai velk mugurā. Tā abi gāja uz tiesu. Žīds sūdzēja, ka saimnieks viņam neatdodot 300 rubļu. Saimnieks teica: "Augstā tiesa! Gan jūs dzirdēsiet, ka žīdam nebūs kauna teikt, ka arī mēteli, kas man ir mugurā, pieder viņam!" Žīds sauca: "Oigvalt, tas ir mans mēteli!" Tiesa skatījās, ka saimniekam nekā nav, tikai mēteli, kas mugurā. Ja to novilks, tad viņš paliks plīks. Tiesa ņēma žīdu un ielika cietumā par to, ka viņš gribot cilvēku plīku padarīt. Tā saimniekam palika 300 rubļi, zelta kāpslis un mēteli. Nu viņš bija bagāts.

Lielirbe, Didriķis Belte.
NLK, 57, 295.-297. lpp.

Ansis un bullis

Ansis bija liels slinķis. Slinkuma dēļ viņš nespēja dzīvot, kā dienu, tā nakti gulēja vienā gulēšanā. Tad atnāca kāds kungs un salīga Ansi par ganu. Ansis gāja kungam līdzī uz lielu mežu, kur viņam bija jāgana viens bullis. Ansis bulli ganīja deviņus gadus, viņš pat gulēja turpat, kur bullis. Reiz Ansis atmodās un raudzījās, kur nu ir bullis. Bet tas turpat laukā ganījās. Ansis bija gulējis trīs gadus, un viens sāns viņam bija notirpis. Viņš atkal likās gulēt, atmodās pēc trim gadiem. Bullis turpat laukā ēda. Bet nu Ansim bija notirpis otrs sāns. Puisis turpināja gulēt trešos trīs gadus. Pēc tam viņam bija notirpusi mugura.

Kad Ansis bija bulli ganījis deviņus gadus, bullis teica: "Neņem ganīt citu kā tikai mani. Ja ņemsi citu, tad tev būs jāmirst."

Tas kungs bija velns. Viņš teica, lai Ansis dzen bulli mājās. Ansis atteica: "Es nezinu, kur tās mājas ir." – "Ej tikai bullim līdzī!"

Ansis gāja līdzī bullim. Viņi nonāca lielā mežā, kur Ansis bulli ielika kūtī. Bullis sacīja: "Būs arī jaukāki buļļi nekā es, bet citu tu neņem! Es uz tevi būšu dusmīgs, bet par to nebaudies, citu neņem!"

Kungs teica: "Ņem tos skaistos buļļus, kādus tikai gribi!" Ansis atbildēja: "Gribu tikai to, ko ganīju, citu negribu." Kungs to bulli viņam arī atļāva.

Tā viņi divatā gāja cauri biežam mežam, nokļuva klajumā, kur bija jauks dārzs. Bullis teica: "Ansi, tur būs skaisti āboli, bet tos neņem, citādi tev būs jāmirst."

Viņi nokļuva pie otra dārza vārtiem. Bullis teica: "Ansi, no šī dārza ābolus neņem, ja ņemsi, tad būs jāmirst."

Pie trešā dārza vārtiem bullis atkal teica: "Ansi, saturies! Šie āboli būs tik skaisti, ka paši nāks pie tevis." Ansis piespieda galvu pie buļļa muguras un turēja acis aizvērtas, tad jautāja, vai vārti drīz būs klāt. Bullis atteica: "Tūliņ būs." Ansis pacēla galvu un raudzījās, kādi tie āboli ir. Te viens ābols iekrita Ansim mutē. Bullis jautāja: "Vai tu kādu ābolu ņēmi?" Ansis atbildēja: "Neņēmu." Bullis: "Ja tu ņēmi, tad saki." Ansis: "Neesmu ņēmis." Tad viņi gāja tālāk.

Iegāja pilsētā, kur bija pacelts sēru karogs. Bullis teica: "Tu ej pie ķēniņa, viņam vajadzīgs pavārs. Kad būsi tur par pavāru, lūdž ķēniņu, lai viņš ļauj tev katru dienu nākt mani apraudzīt."

Velns gribēja paņemt ķēniņa vecāko meitu. No rīta visi pils ļaudis gāja lūkoties, kā tas notiks. Ansis lūdzās, lai atļauj arī viņam iet, bet ķēniņš lika Ansim palikt mājās. Tad Ansis lūdza atļauju iet apraudzīt savu bulli. To ķēniņš viņam atļāva, un Ansis devās pie buļļa.

Bullis teica: "Ansi, ej un izglāb ķēniņa meitu no velna! Ielec akā!" Ansis ielēca akā. Ārā nāca sudraba zirgs, sudraba segli, sudraba zobens. "Ej uz to kalnu, kur velns nāks. Cērti zem rokas ar zobenu! Ar meitu nerunā. Kad būsi velnu nokāvis, tad steidzies pie manis," mācīja bullis.

Ļaudis, kas bija nākuši raudzīties, domāja, ka tas pats jau tas velns būšot; kāpēc gan viņa zirgs un drēbes mirdz kā zvaigznes?

Nāca velns un teica: "Man viens bija apsolīts, bet nu ir divi." Ansis atbildēja: "Tu nedabūsi nevienu." Kā Ansis cirta ar zobenu zem rokas, tā velnam sešas galvas nost. Tad viņš no kalna steidzās pie sava buļļa, kas viņu gaidīja pie akas un teica: "Nogērbies, Ansi; tavs katls ir piededzis, nāk smaka. Ņem šo karoti, trīsreiz apmaisi, tad tavs ēdiens būs vislabākais." Ansis tā darīja. Citi viņu apsmēja, teica, ka ķēniņš viņu nogalināšot. Kad ēdienu pasniedza, izrādījās, ka tas tiešām bija visgardākais.

Nākamajā dienā ķēniņam bija jāved sava vidējā meita uz tā paša kalna. Visi no pils devās lūkoties. Ansis lūdza ķēniņu, lai viņam atļauj iet, bet ķēniņš teica: "Tu vari izvārit visgaršīgāko ēdienu, neej viss." Tad Ansis lūdza atļauju apraudzīt savu bulli, to viņam atļāva. Viņš aizgāja pie akas. Bullis teica: "Ansi, lec akā!" Ansis no akas iznāca ar zelta zirgu, zelta drēbēs un ar zelta zobenu. Bullis mācīja: "Steidzies tieši cauri ļaužu pūlim uz kalnu. Ar meitu nerunā. Šoreiz ar zobenu cērti divas reizes – vienu reizi zem rokas, otru reizi – aiz rokas! Kad būsi nocirtis, saki meitai: nesaki savam tēvam, ka es tās galvas nocirtu."

Velns atnāca un teica: "Vakar tu nokāvi manu jaunāko brāli, šodien es nokaušu tevi." Ansis atbildēja: "To tu nedabūsi!" Ansis cirta divas reizes, un velnam deviņas galvas bija nost! Ansis steidzās no kalna zemē, arī meita nāca no kalna un teica tēvam, ka šis ir tas pat cilvēks, kas bija te vakar. Viņi raudzījās apkārt, bet nevienu tādu neredzēja.

Ansis gāja pie akas, bullis viņam teica: "Steidzies mājās, katls ir piededzis. Še karote. Apmaisi trīs reizes, tad ēdiens būs labs." Citi pavāri smējās un teica, ka ķēniņš viņu nokaus, jo ēdiens ir piededzis. Ansis maisīja ar savu karoti, un ēdiens bija ļoti garšīgs. Ķēniņš prasīja, kāpēc Anša ēdiens nav pasniegts kā pirmais. Citi atbildēja, ka tas bija piededzis. Ķēniņš teica: "Lai arī būtu, ka tik mums labi garšo!"

Ķēniņam bija jādod sava jaunākā meita velnam. No rīta meitu veda uz kalnu. Visi lūdza atļauju iet lūkoties. Ansis arī lūdza, bet ķēniņš neļāva: "Tu vāri visgaršīgāko ēdienu, tev es neļauju iet." Bulli apraudzīt ķēniņš atļāva.

Ansis gāja pie bulļa, kas teica: "Ansi, pasteidzies, šodien tev būs vairāk darba. Lec akā!" No akas Ansis iznāca ar dimanta zirgu, dimanta drēbēs un dimanta zobenu. Bullis teica: "Šodien tev jācērt trīs reizes. Kad būsi trīs reizes nocirtis, tad prasi ķēniņa meitai, lai viņa tev dod kādu zīmi."

Ansis gāja kopā ar ķēniņa meitu. Bullis bija atļāvis viņam ar meitu sarunāties. Ķēniņa meita jautāja: "No kurienes tu esi?" Ansis atbildēja: "Kad būs kāzas, tad uzzināsi." – "Ja tu varēsi mani no nāves izglābt, tad tu būsi mans vīrs, tēvs tā teica. Viņš dos tev pusi no savas valsts."

Tad nāca velns ar tādu vētru, it kā gribētu kalnu sagāzt. Ansis teica ķēniņa meitai: "Stāvi pie manis, nebaidies!" Velns runāja: "Tu divus manus brāļus esi nokāvis, šodien es tevi nokaušu!" Ansis atbildēja: "To nedabūsi." Tad viņš cirta pirmo reizi zem rokas, divas reizes aiz rokas. Velnam galvas bija nost. Ķēniņš to redzēja un teica: "Mums viņš jādabū rokā!"

Ķēniņa meita uzmauca Ansim pirkstos trīs gredzenus – vecākās, vidējās un jaunākās meitas gredzenus. Ķēniņš teica: "Mums viņš ir jānošauj!" Kāds lielmanis norādīja: "To nedrīkst darīt!" Ķēniņš: "Tad šausim tam zirgam!" Viņš pats šāva, un lodes izgāja cauri Anša kājai. Pienāca ķēniņa meita un apsēja savu mutautu ap Anša kāju. Pūsis uzkāpa zirgam un aizjāja pie akas.

Bullis prasīja: "Kā tev, Ansi, gāja?" Pūsis atteica: "Negāja visai labi, manai kājai cauri izšāva lodi." Bullis teica: "Ansi, kāpēc tu toreiz meloji, ka neesi nevienu ābolu ēdis? Ja tu būtu teicis taisnību, tad tas nebūtu noticis, steidzies nu, lai ķēniņš nedabūtu zināt, ka putra katlā ir piedegusi." Ansis aizsteidzās, paņēma savu apdegušo karoti un apmaisīja putru trīs reizes. Ēdiens jauki smaržoja, tādu smaržu vēl neviens nebija ostījis.

Ķēniņa meitas nu redzēja Ansi, kas bija izvārijis visgaršīgāko ēdienu. Ķēniņš teica, ka tas esot viņu jaunais pavārs. Meitas redzēja, ka pūsis ir klibs. Jaunākā meita viņu sevišķi uzraudzīja.

Ansim aizejot no akas, bullis bija teicis, lai katru dienu nākot viņu apraudzīt. Kādu dienu Ansis gāja caur pils dārzu pie sava bulļa. To redzēja ķēniņa jaunākā meita un pazina, ka pūsis ir tas, kurš viņu no nāves izglāba.

Viņa sagaidīja Ansi un skatījās, ko viņš dara. Ansis piegāja pie kāda krūma un atraisīja savu brūci. Meita pazina savu mutes autu un nodomāja: "Kaut nu es tiktu pie viņa!" Viņa piesteidzās Ansim un sacīja: "Tu mani izglābi no nāves, es to teikšu tēvam!" Ansis lūdza: "Nesaki to savam tēvam!"

Vakarā meita aicināja Ansi uz savu guļamistabu, paturēja nakti pie sevis un sacīja: "Tu esi mans vīrs, es nelaidīšu tevi prom!" Ansis atbildēja: "Ja tēvs uzzinās, tad viņš nošaus mūs abus." Meita teica: "Izliec kāju ārā no gultas, es tai palikšu apakšā krēslu. Kad citi teiks tēvam, ka tu esi pie manis, viņš nāks lūkoties un pazīs manu mutautu. Viņš tad zinās, ka tu esi tas, kurš mūs visas trīs no nāves izglāba."

Kad sulaini bija ķēniņam sūdzējušies, viņš nāca aiz durvīm skatīties un atrada Ansi pie savas meitas. Viņš gribēja puisi nošaut, bet ieraudzīja puīša kāju apsietu ar meitas mutautu un sabijās, aiztaisīja durvis, lai Ansis guļ. Vēlāk nāca ar muzikantiem un vēlēja laimes, teikdams: "Tu esi tas, kas manus bērņus no nāves izglābi. Lai Dievs ar tevi. Es tev došu savu meitu un pusi savas valsts." Ansis piecēlās, abi jaunie saskūpstījās, bet vēlāk teica ķēniņam, ka nu viņam jāiet apraudzīt savu bulli. Jaunā sieva nāca līdz un teica: "Tas mums ir jātur dārgs."

Bija viņu kāzas, pagāja trīs gadi, un viņi savu bulli aizmirsa. Tad sieva jautāja: "Vai tu savu bulli esi bijis apraudzīt?" Ansis sāka raudāt.

Viņiem bija arī viens dēls. Viņi abi ar sievu gāja bulli raudzīties. Bet bullis bija iedzīts zemē tā, ka ārā vēl bija tikai divas ausis. Bullis teica: "Ansi, Ansi, tā tu manu labo sirdi esi atmaksājis!" Ansis: "Esmu vainīgs!" Bullis: "Ansi, nogalini savu dēlu, tad es kļūšu atkal dzīvs." Ansis negribēja to darīt, bet sieva teica: "Tas ir jādara!" Atveda dēlu un nogalināja. Bullis kļuva par cilvēku. Viņš paņēma zemi, apzieda zēna kaklu, pielika klāt galvu, un zēns bija vesels. Tad viņi gāja uz ķēniņa pili.

Ķēniņš nāca pretī un pazina savu brāli, kuru velns senāk bija paņēmis. Viņi svinēja svētkus deviņas dienas. Nu visi bija atpestīti no velna varas. Valdīšanu nodeva Ansim, un viņš dzīvo vēl tagad.

Kolka, Nikolajs Petoks (*Pietug*).
NLK, 15, 103.-114. lpp.

Sērdienīte un mātesmeita

Kāda māte bija ļoti dusmīga. Viņai bija pašas meita un pameita – sērdienīte. Māte sūtīja sērdienīti pirtī gulēt, lai velns viņu saplēstu. Pamāte deva pameitai līdzī mutestiesu maizes. Pameita paņēma sev līdzī lopus – suni, kaķi, gaili, vistu un arī mazu peli. Viņa no sava mazā maizes gabaliņa baroja arī lopiņus.

Velns nāca pulksten vienpadsmitos, lai meitu saplēstu, un aiz durvīm sauca, lai laiž viņu iekšā. Meita prasīja sunim, kaķim, gailim, vistai, pelei – vai var ielaist. Lopi atbildēja: “Nelaid iekšā.” Velns nāca vēl otru un trešu reizi, bet viņu pirtī neielaida.

Kad pulkstenis bija pāri divpadsmitiem, ieradās skaists jauns kungs un iedeva pameitai zelta gredzenu. Pameita nu bija viņa līgava. No rīta jauns kungs atnāca atkal un aizveda pameitu sev līdzī.

Mātesmeita nu arī grib iet pirtī gulēt. Māte iedeva viņai līdzī lielu ņuku maizes ar sviestu. Arī viņa paņēma līdzī kaķi, suni, vistas. Pati ēda, bet ne kripatiņas nedeva lopiem.

Pulksten vienpadsmitos nāca velns – lai ielaižot. Meita prasīja lopiem, vai var ielaist. Tie atbildēja: “Tu pati ēdi, pati dzēri, prasi sev pašai padomu!” Meita prasīja otrreiz un saņēma tādu pašu atbildi. Pēc trešās reizes mātesmeita velnu ielaida, velns meitu saplēsa, ielika viņas seju pirts logā, lai meita smejas, kad māte nāks raudzīties.

Marija Veide, Kolka.
NLK, 22, 132.–133. lpp.

Muļķītis par ķēniņu

Kādam ķēniņam bija divi dēli – viens muļķis, otrs gudrs. Gudrais negribēja muļķa brāli, tāpēc tēvs muļķa dēlu dzina prom no mājām un līdzī iedeva ādas maisu. Muļķītis salīga pie kāda saimnieka par cūkganu. Viņam algā solīja vienu asi malkas un vienu stopu skudru oliņu.

Pēc gada muļķītis gāja prom. Malkai viņš pielaida uguni. Kad uguns kura bija gandrīz izdedzis, viņš skudru oliņas iebēra ugunī un pats likās gulēt.

Nāca kāds vecs vīriņš un prasīja, kas tā par smaku, ko muļķītis taisot. Pēdējais atbildēja, ka jauko smaržu viņš taisa Dievam. Muļķītis turpināja gulēt. Nāca divi vīri un jautāja, ko viņš no Dieva gribot. Muļķītis prasīja skaistu sievu, lielu muižu un labu dzīvi.

No rīta pamozdamies muļķītis ieraudzīja sev pie sāniem skaistu sievu, kas jautāja, ko viņš sev gribētu. Muļķītis atbildēja, ka vēlētos sev uzcelt lielu pili.

Gāja garām kādai ķēniņai pili. Tad laidās nelielā diendusā, un, kad abi pamodās, pils bija gatava. Ķēniņš sūtīja lūkot, kas tā par pili. Sulainis gāja raudzīties un ziņoja ķeizaram, ka pils nupat uzcelta. Pats ķēniņš gāja teikt, lai pili nojauc. Pils gan varētu stāvēt, ja muļķītis spētu parādīt jauno Dievu, vidējo Dievu un veco Dievu.

Muļķītis apspriedās ar sievu, kura teica, ka to varot gan. Viņa deva vīram dzijas kamolu un mācīja, lai viņš no rīta iet pa ceļu, nomēt dzijas kamolu

zemē, gan tad kamols rādīšot, kur viņam jāiet. Muļķītis nokļuva pie kāda liela koka, kur divi puīši sita kādu putnu, bet nevarēja trāpīt, jo putns centās no viņiem aizbēgt.

Puīši teica: "Kad tu iesi pie Dieva, tad atgādini viņam arī par mums, jo mums šeit katru dienu jāsit šis putns un tā līdz pastardienai."

Muļķītis gāja tālāk. Pienāca pie akas, bet tajā iekšā kāds vīrs. Viņš teica: "Kad tu iesi pie Dieva, tad atgādini arī par mani. Man šai akā jābradā līdz pastardienai." Muļķītis atteicis: "Ja atminēšos, tad Dievam tevi pieminēšu."

Gāja tālāk. Redzēja, ka kāds vīrs ar baltu ķēvi ved malkas vezumu ragavās, bet vezums nemitīgi apgāzās, un vīram tas bija atkal jāsakrauj. Vedējs teica: "Kad tu iesi pie Dieva, tad piemini arī mani. Man ir ļoti grūti un tā jāmokās līdz pastardienai."

Muļķītis gāja pie Dieva. Dievs teica, lai muļķītis, mājās pārņācis, liek uzmūrēt mūrniekam trīs mūrus. Katrā mūrī iekšā lielu katlu, visus trīs pilnus ar rūgušpienu. Tad muļķītis teica: "Lūk, tie divi puīši lūdza, lai es viņus pieminu, jo viņiem tas putns jāsit līdz pastardienai." Dievs atbildēja, ka abi puīši, jauni būdami, bijuši pie vienas meitas un viens otru nogalējuši. Meita pie tā koka pakārusies. Tāpēc nu abiem līdz pastardienai tā jācinās.

Muļķītis teica Dievam par vīru, kam visu laiku jābradā pa aku. Dievs paskaidroja, ka šis vīrs kādreiz bijis saimnieks un liedzis savai saimei ūdeni, tāpēc viņam akā jābradā līdz pastardienai.

Muļķītis stāstīja arī par vīru ar balto ķēvi, kam vezums arvien krita apkārt un bija no jauna jāsakrauj. Dievs teica: "Tas vīrs ir tavs tēvs, un tā ķēve tava māte. Kad viņš bija ķēniņš, viņš ļoti daudz karoja un daudz cilvēku nobendēja. Tie ir cilvēku kauli, kas viņam līdz pastardienai jāvadā."

Muļķītis gāja atpakaļ un teica vīram, kurš veda kaulus: "Tu esi mans tēvs, baltā ķēve ir mana māte. Kad biji ķēniņš, tu daudz karoji un daudz ļaužu nogalēji, tāpēc tev šo cilvēku kauli jāvadā līdz pastardienai."

Muļķītis gāja pie vīra akā un teica: "Kad biji saimnieks, tu savai saimei liedzi ūdeni, tāpēc tev akā jābradā līdz pastardienai."

Muļķītis gāja pie abiem puīšiem, kas sita putnu, un sacīja: "Jauni būdami, jūs abi bijāt pie vienas meitas, abi esat viens otru nogalējuši, bet tā meita pie šī koka pakārusies, tāpēc jums līdz pastardienai tā jāpūlas."

Muļķītis gāja pie sievas un stāstīja Dieva teikto par trim mūriem un trim rūgušpiena katliem. Viņam pašam jākāpj vienā katlā un tur jāvārās pusstundu. Tad jākāpj ārā un jāsaka ķēniņam: "Lūk, te nu ir jaunais Dievs!"

Pēc tam jākāpj otrā katlā, jāvārās stundu un jāsaka ķēniņam: "Te ir vidējais Dievs!" Tad jākāpj trešajā katlā, jākāpj ārā un jāsaka ķēniņam: "Šeit nu ir vecais Dievs!"

Tad ķēniņš tūlīn kāpa pirmajā katlā un vārījās pusstundu. Citi gāja skatīties, bet nekā cita nav bijis kā tikai pliki kauli.

Muļķītis tai pili kļuva par ķēniņu.

Pize, Ulriks Grīnpauks.
NLK, 72, 336.-342. lpp.

Vīrs dara sievas darbus

Reiz bija saimnieks, kurš arvien bāra savu sievu par to, ka viņa nepadara tik daudz darba, cik viņš grib. Viņš gribēja, lai sieva daudz strādātu. Sieva teica, ka viņa dara, cik spēj, vairāk viņa nevar. Saimnieks teica: "Tu vari nākt pļavā sienu grābt." Sieva atbildēja: "Ja tu spēj tik daudz strādāt, tad vari palikt mājās, es iešu uz pļavu." Saimnieks teica, ka viņš viens pats līdz brokastlaikam padarīs mājas darbus un pēc tam ies uz pļavu. Sieva teica – labi! Man šodien jāmazgā, jāsaķuļ sviests, jāliek maize rūgt, rokas dzirnavās jāsamāļ milti. Saimnieks teica, kas tas ir maz, to visu var padarīt.

Saimnieks palika mājās, saimniece gāja uz mežu pie siena. Pienāca pusdienlaiks. Saimniece, meita un visi citi ļaudis gaidīja pusdienas, bet nekā nesagaidīja.

Saimnieces māte gāja apraudzīt savu meitu. Mājās neviena nebija. Sāka meklēt, kur saimnieks palicis.

Saimnieks atkal domāja: "Paga, es tos darbus padarīšu veikli, vienā paņēmienā." Ielika baļļā drēbes, krējuma ķērni uzsēja mugurā un labību nolika pie rokas dzirnavām. Nu pats ar rokām maļ, ar kājām mīda tos kreklus, bet krējuma ķērne uz muguras kustas, krējums kļūst par sviestu. Saimnieks krietnu laiku darbojās, redz, ka ūdens kļuvis tāds balts. Ieskatījās labāk – visas drēbes notašķītas ar krējumu, baļļa pilna ar krējumu. Domāja, nu nav labi, jāiet sevi notīrīt. Gāja ārā, bet ieraudzīja, ka nāk sievasmāte. Tādā izskatā rādīties sievasmātei viņš nedrīkstēja, tāpēc bēga projām. Tur bija liels grozs, pilns ar spalvām, viņš ielīda tai grozā un tur klusi gulēja.

Sievasmāte pārnāca un sāka saukt: "Maija, Maija, mana meita, kur tu esi?" Nekur nav! Durvis vaļā, visas malas sajauktas, kas te par nelaimi? Kādi palaidņi te trakojuši? Sāka saukt un meklēt savu meitu, bet nekur neatrada. Meklēja vienā, otrā vietā, lūkoja arī grozā. Te znots izlēca no groza un skrēja pa durvīm laukā. Sievasmāte nobijās, domādama, ka tas ir pats nelabais, kas tupējis grozā. Viņa izgāja ārā un redzēja, ka saimnieks liekas uz pļavu pusi.

Saimniece un citi ļaudis pļavā gaidīja. Saimnieks teica: "Nekad vairs nepalikšu mājās, paliec tu un dari mājas darbus, es tos nevaru padarīt." Kopš tā laika saimnieks vairs nav saimnieci bāris, tad viņi atkal dzīvojuši labi.

Stāstījusi Lizete Zariņa, 42 g. v., Jaunciemā 1921. gada 5. septembrī.
ULSp., 21, 69.-72. lpp.

Vilkača āda

Kāda ķēniņa dēlam bija divas brūtes. Vienu viņš apprecēja, bet otru pameta. Pamestajai tas ķērās pie sirds, un viņa solīja jaunajam pārim atriebties.

Jaunajam pārim pēc gada piedzima skaists puika. Tai laikā sākās karš, un ķēniņa dēlam, kas nu bija kļuvis par ķēniņu, bija jādodas karā. Sieva ar mazo dēlu palika mājās.

Vecā brūte gudroja, kā varētu atriebties. No vecas čigānietes viņa uzzināja, kā kļūt par vilkati. Viņa izlida deviņas reizes caur priedes saknēm un kļuva par vilku. Viņa gribēja vilka ādu sviest jaunai ķēniņienei mugurā, lai tā paliktu par vilkati un skrietu mežā. Bet ķēniņienei pieklūt bija grūti.

Uzvilkusi vecas drēbes, vecā brūte gāja pie ķēniņa sulaiņa un lūdza darbu. Sulainis par to runāja ar ķēniņieni, kura atļāva meitu pieņemt par pagalma slaucītāju. Iekļuvusi ķēniņa pagalmā, meita arvien vēroja, kur ir ķēniņiene. Kādā krēslas stundā ķēniņiene pie atvērta loga zīdīja savu bērnu. Meita caur vaļējo logu uzmeta ķēniņienei vilka ādu. Ķēniņiene tūlī kļuva par vilkati, nolika bērnu zemē un aizskrēja uz mežu. Meita iekāpa pa logu istabā, paņēma bērnu un mēģināja viņu zīdīt, bet viņai nekā zīdāma nebija, tāpēc bērns sāka ļoti raudāt. Ja kāds gribēja nākt raudzīties, kas bērnam kaiš, to iekšā nelaida. Meita nevienu pie sevis nepielaida.

Ķēniņš nāca mājās no kara. Pils ļaudis viņam sūdzējās, ka ķēniņiene nevienu nelaižot iekšā un bērns ļoti raudot. Ķēniņš nesaprata, kas viņa labajai sievai varētu kaitēt. Viņš piegāja pie durvīm un teica, ka viņš – ķēniņš – nu ir pārnācis, lai laiž iekšā. Ienācis, ķēniņš ieraudzīja, ka sieva guļ gultā ar tā aptītu galvu, ka seja nemaz nav redzama. Bērns turpināja raudāt. Ķēniņš taujāja, kas viņai vainas. Meita neatbildēja, bet rādīja ar rokām, ka esot ļoti slimā. Ķēniņš sauca sulaini un dusmojās uz viņu, ka nebija saucis ārstu. Sulainis teica, ka neesot vainīgs. Ķēniņiene nevienu neesot ielaidusi. Ķēniņš prasīja meitai, vai viņa nevēlas, ka sauc ārstu. Tā rādīja ar roku, ka ārstu nevēlas un lai ķēniņš iet prom. Ķēniņš tomēr aizsūtīja pēc ārsta, kas, apskatījis sievieti, teica, ka viņu nedrīkst uztraukt.

Tai vakarā bija jauks laiks. Vecais sulainis sēdēja pagalmā uz akmens un domāja par sava kunga bēdām. Kad pulkstenis sīta divpadsmit, viņš redzēja, ka no meža iznāk vilks. Sulainis sēdēja ļoti klusu, lai redzētu, kas nu notiks. Vilkatis gāja pie ķēniņienes loga un runāja: "Kaut viņi iznestu bērnu pagalmā, tad es viņu zīdītu!" Pēc tam vilks aizskrēja uz mežu. Nu sulainim bija skaidrs, ka tā, kas guļ gultā, nav īstā ķēniņiene, ka noticis kāds briesmīgs pārpratums. Sulainis gāja pie ķēniņa un izstāstīja, ko viņš naktī redzējis un dzirdējis.

Nākamajā dienā ķēniņš paņēma bērnu un iznesa pagalmā, un nolika zemē, bet pats apsēdās uz akmens blakus sulainim. Abi gaidīja, kas nu

notiks. Kad bija laiks, nāca vilkatis, paņēma bērnu un aizgāja ar to aiz ķēniņa klēts stūra. Tur bija liels akmens. Vilkatis novilka vilka ādu, lika uz akmens, pats apsēdās tai virsū un zīdīja bērnu. Ķēniņš redzēja, ka tā ir viņa sieva, un gribēja tūlīt skriet tai klāt, bet sulainis turēja viņu ciet un nelaida. Sieva bija beigusi bērnu zīdīt, nolika to zemē un runāja: "Vēl divus vakarus un tad vairs nekad!" Tad aizskrēja uz mežu.

Ķēniņš paņēma bērnu, ienesa istabā un lika saviem ļaudīm sievieti no gultas saņemt ciet un likt cietumā.

Ķēniņš apspriedās ar veco sulaini, kā varētu vilkati dabūt rokā. Nolēma to darīt nākamajā naktī. Bērnu atkal izveda pagalmā, nolika zemē un gaidīja, kad vilkatis nāks viņu zīdīt. Vilkatis nāca, paņēma bērnu un ar to gāja aiz klēts stūra pie lielā akmens. Kad vilkatis bija vilka ādu novilcis, ķēniņš pieskrēja klāt un gribēja viņu saķert, bet vilkatis nolika bērnu, ātri uzrāva ādu mugurā un runāja: "Vēl nākamnakt, tad vairs nekad," un skrēja uz mežu.

Ķēniņš nezināja, kā vilkati dabūt rokā. Vecais sulainis deva padomu. Esot uz akmens jākurina uguns, lai akmens sakarstu. Āda tad pielipšot pie akmens, un vilkatis to vairs nevarēsot uzvilkt. Bez ādas vilkatis nekur neskriešot.

Viņi sasildīja akmeni un gaidīja vilkati. Vilkatis ieradās tāpat kā iepriekšējos vakaros. Paņēma bērnu un gāja viņu zīdīt. Novilka ādu, uzlika uz akmens, pati uzsēdās virsū un zīdīja bērnu. Ķēniņš ar sulaini gaidīja brīdi, kas āda labi piecepsies akmenim. Sieva pēc bērna zīdīšanas viņu trīs reizes noskūpstīja un nolika zemē. Tad gribēja uzvilkt ādu, bet to nedabūja. Āda bija pie akmens piecepusi. Ķēniņš piegāja, saķēra sievu un redzēja, ka tā tiešām ir viņa sieva, kas sešus mēnešus bija bijusi vilkača ādā.

Ķēniņš veda sievu pilī, dzēra ar viņu kāzas otrreiz un dzīvoja laimīgi. Bet viltnieci no cietuma lika piesiet pie zirga astes, lai zirgs to saspertu lupatu lēveros.

O. Loritsa savāktie veco ļaužu stāsti.

Līvli 1936. gada 9. numurā

Kā lietuvēns maisā iesprostots

Kāds saimnieks krūmmalā gulēja diendusu. Viņš izdzirda, ka divi vīri aiz krūmiem sarunājas. Pirmais jautāja: "Kur tu ej?" Otrs atbildēja: "Eju pie kāda saimnieka viņu mocīt." Bet saimnieks bija tas, kurš tur gulēja un dzirdēja vīrus runājam. Viens vīrs sacīja: "Kad saimniece būs pusdienās izvārijusi strebjamu putru, tad es pārtaisīšos par gruzi. Saimnieks mani iestrēbs ar putru jau ar pirmo karoti." Otrs lietuvēns teica, ka viņš iešot pie cita saimnieks. Pēc tam katrs gāja savu ceļu.

Saimnieks piecēlās un devās mājup. Saimniece lika putru uz galda. Saimnieks pamanījās būt pie galda ar ādas maisu rokā. Viņš ņēma ar karoti pirmo strebienu, kur iekšā bija krietns gruzis, iemeta to maisā, aizsēja maisam galu un iznesa to skurstenī žāvēties.

Kad pienāca brīdis, kurā saimniekam bija jāklūst slimam un lietuvēnam būtu viņš jākrata, maiss skurstenī kratījies tā, ka krakšķējis vien.

Lietuvēni bija sarunājuši laiku, kad tie atkal satiksies. Saimnieks to bija noklausījies. Nu viņš atkal devās aiz tā paša krūma un dzirdēja viņu sarunu.

Lietuvēns, kas bija bijis pie otrā saimnieka, bija nobarojies trekns, bet otrs, kurš bija iesprostots ādas maisā, – vājš un apkvēpis melns. Pirmais jautāja: “Kur tu, brāl, biji, ka esi kļuvis tik melns un vājš?” Otrs atbildēja: “Man gāja slikti, mani ielika ādas maisā un pakāra skurstenī.” Pirmais lietuvēns stāstīja, ka viņam gan klājies labi, viņa “zirgs” sākumā bijis stiprs, grūti bijis tam tikt klāt.” Bet šis saimnieks bija liels gardēdis. Katru dienu lietuvēns dabūjis labu ēdienu. “Man nemaz vēl nepatika viņu atstāt,” pirmais nobeidza stāstu. Tas otrais saimnieks tiešām bija bijis ar lietuvēnu slimš.

Kolka, Štālers.
NLK, 1, 370.-372. lpp.

Zaķis

Jūras ķēniņš bija saslimis. Ārsts – zivs – skaidroja viņam, ka vienīgi zaķa aknas varot viņu glābt no nāves. Sūtīja jūrascūku zaķi ķert. Jūrascūka sāka peldēt, bet tuvu jūras malai tika ar makšķeri saķerta. Tad uzdeva plaudim, bet arī tas tika noķerts. Sūtīja jūrasčūsku. Jūrasčūska gan līdz malai aizrāpoja, bet gadījās, ka kāds brauca gar jūr malu un jūrasčūsku saspieda ritenis.

Sūtīja bruņrupuci. Tas uzmeklēja meža zvēru ķēniņu tīgeri un teica tam: “Mūsu ķēniņš ir uz miršanu, un dakteris sacīja – ja viņš nedabūs ēst zaķa aknas, tad viņš dzīvs nepalikš.”

Tīgeris lietu apdomāja un lika atnest zaķi pie viņa. “Eji,” viņš teica, “bruņrupucim līdz – tevi aicina jūras ķēniņš.” Zaķis devās bruņrupucim līdz un pa ceļam dzirdēja, kas jūras valdniekam no viņa ir vajadzīgs. “Bet, ja man izņems aknas, vai tad es pats palikšu dzīvs?” jautāja zaķis. “To es nezinu,” atbildēja bruņrupucis. “Nu, ja tas ir tā, – man ir kāds radnieks, kurš jau sen sūdzas, ka viņam esot garlaicīgi dzīvot. Bet jūsu ķēniņam ir vienalga, kā aknas viņš ēd, lai tik tās būtu zaķa aknas. Pagaidi mani drusku šeit, es ieskriešu mežā un atnesīšu kroplo zaķi pie tevis.”

“Man ir vienalga,” atbildēja bruņrupucis un atlaida zaķi.

Zaķis aizsteidzās mežā un vairs nerādījās. Bruņrupucis gaidīja, gaidīja, tad devās pie sava ķēniņa. Kad tas bija dzirdējis, kā lietas notikušas, viņš

aizsūtīja bruņrupuci otrreiz pie meža zvēru ķēniņa. Tur bruņrupucis gari izstāstīja, ka zaķis no viņa aizskrējis. “Nu eji tikai mājās,” teica meža ķēniņš. “Zaķis no tevis atkal aizskries, es sūtīšu viņu ar kaut ko vairāk ticamu. Zaķis, dabūjis dzirdēt, ka viņu atkal meklē, domā: “Nu, ja man jāmirst tā kā tā, tad es labāk palieku par hunhuzu.”

Reiz zaķis redz, ka pa ceļu rāpo bruņrupucis. “Kur tu rāpo!” viņš prasa. – “Eju jūsu ķēniņam teikt, lai viņš vairs nebēdā, mūsu ķēniņš ir miris.” Zaķis aizskrēja bruņrupucim garām, nostājās sava ķēniņa priekšā uz pakaļkājām un sacīja: “Esmu dzirdējis, augstais ķēniņ, ka tu esot mani meklējis? Te nu es esmu.”

“Bet kur tu biji līdz šim?”

“Es biju Ķīnā pie sava brāļa, kas man ir septiņpadsmitā auguma radnieks.”

“Kāpēc tu toreiz aizbēgi no bruņrupuča?”

“Vai tad es aizbēgu? Es prasīju atļauju un gāju meklēt savu kroplo brāli. Tieši tagad es gāju pie šī brāļa.”

“Nu?”

“Jā, bet viņš arī neiešot, saka, ka vēl negribot mirt.”

“Ja viņš negrib, tad eji tu.”

Šai brīdī arī bruņrupucis bija klāt ar ziņu, ka jūras ķēniņš ir miris.

“Nu, ja viņš ir miris, tad viņš ir miris,” teica tīģeris, iedeva zaķim vēl labu dāvanu un atļāva viņam iet.

M. (domājams, tas ir Mārtiņš Lepste).

Līvli 1936. gada 5. numurā

Gailis un lapsa

Gailis ar vistām bija devies laktā gulēt. Nepagāja ilgs laiks – lapsa klāt un uzrunā gaili: “Klausies, gailīti, vai tu jauno vēsti esi dzirdējis?”

“Kādu vēsti?” prasa gailis.

Lapsa saka: “Vai tev vēl nav zināma tā lielā vēsts, ka tagad starp dzīvniekiem, putniem un zvēriem visā pasaulē ir noslēgts mūžīgs miers, ka nu visiem būs saderīgi kā brāļiem kopā jādzīvo? Nu, leci ar savām sievām zemē un mīļi parunājies ar mani kā ar labu kaimiņu un pazīstamu. Nāciet lejā, man jums daudz jauna jāpastāsta, par ko jums sirds lēkāt lēkās no prieka.”

Tad gailis brīnījās un runāja: “Ak tu zelta laime!” Grozīdams galvu, viņš asi raudzījās tālumā. Lapsa jautā: “Kāpēc tu tā skaties?” Gailis atbild: “Es redzu... es redzu divus lielus suņus ātri skrienam šurp, laikam tie arī grib mums pavēstīt to lielo laimi. Nu man būs prieks redzēt jūs kā lielus draugus, kas viens otru apmīlo!” Labā lapsa steidzīgi bēg projām.

Stāstījis Pēteris Princis.

GSch, 443. lpp.

Lācis un pele

Lācim guļot, peles bija sākušas kā trakas dejot pa viņa muguru. Lācis atmodās un saķēra vienu peli. Tā sāk ļoti lūgties: "Mīļais tēv, kas tev no manis būs par ieguvumu? Ar to tu gan taukāks nekļūsi. Lūdzu, atlaidi mani, tu nemaz nezini, kādās bēdās es varu tev palīdzēt." Lācis smiedamies peli atlaiž. Nākamajā dienā lācis bija iekritis mednieku ieliktajos tīklos un tur tā samudžinājies, ka nevarēja ārā izkļūt; pērās pa tīklu un rūca. Tad nāca pele, sagrauza mezglus un lāci atpestīja.

Stāstījis Pēteris Princis.
GSch., 443.-444. lpp.

Suns ar gaļas gabalu

Suns ar gaļas gabalu mutē gājis pa laipām pāri upei. Ūdenī ieraudzījis savu attēlu ar gaļas gabalu mutē. Domājis – tas cepetis ūdenī ir lielāks un garšīgāks. Ielēcis pēc tā, bet savu cepeti bija atlaidis vaļā. Tūliņ gaļas ēna bija pazudusi, un suns palika tukšā.

Mācība: jābūt mierā ar to, ko Dievs devis. Kas nepateicas par mazumu, tas nedabū lielumu; kas daudz grib, tam beigās nekas nepaliek.

Stāstījis Pēteris Princis.
GSch., 444. lpp.

Krauklis, kas greznojas ar svešām spalvām

Iedomīgs krauklis vēlējās kļūt balts. Daudz pērās, bet kāds pērts, tāds nepērts, melns bija un melns palika. Ko nu darīt? Krauklis bija visās malās salasījis citu putnu spalvas dažādās krāsās un nu ar tām izpušķojies. Iedomīgais putns sāka štātēties, lielīgi grozījās un sāka nopulgot citus putnus. Pārējie putni, to redzot, sanāca kopā un sarunāja, ka atņems krauklim katrs savas spalvas. Tūlīt saskrēja, spalvas izrāva un aiznesa. Nu iedomīgais krauklis palika plīks un apsmiets.

Mācība: iedomība rada kaunu. Kas tāpat kā krauklis ar svešām drēbēm grozīdamies štātējas, nāks apsmieklā, ļaudis uz viņu ar pirkstiem rādīs. Lai tavs apģērbs būtu kāds būdams, ka tikai tavs un tīrs, tas ir labāks par to, kas citam ir.

Stāstījis Pēteris Princis.
GSch., 444. lpp.

Dzīvnieki palīdz muļķītim

Kādam kungam bija trīs dēli. Bet viņi bija nabadzīgi. Tēvs deva katram dēlam maizes kukuli un teica, lai iet pasaulē laimi meklēt.

Visi trīs gāja. Brokastlaikā ēda un atņēma muļķītim viņa maizi. Tur bija skudru pūznis, un brāļi sūtīja muļķīti, lai viņš ēd skudras.

Muļķītis gāja pie skudru pūžņa, un skudru māte teica: "Neēd mūs, mēs vajadzības brīdī tev palīdzēsim." Muļķītis skudras neēda.

Bija klāt pusdienlaiks, brāļi muļķītim atkal nedeva ēst, bet sūtīja viņu pie priedes, kur bija baložu ligzda, lai ēdot baložu bērņus. Baložu māte sacīja, lai viņas bērņus neēdot, gan vajadzības brīdī baloži viņam palīdzēs. Muļķītis baložus neēda.

Vakariņas arī brāļi muļķītim nedeva. Tur bija darvas priede ar bitēm. Brāļi sūtīja, lai muļķītis iet un ēd bites. Bišu māte teica, lai viņas neēdot, gan vajadzības brīdī viņas muļķītim palīdzēs.

To nakti visi pārgulēja mežā. Otrā rītā nonāca kādā muižā, kur dabūja darbu. Abi gudrie brāļi salīga par pušiem, bet muļķītis par staļļa meistar.

Gudrie brāļi sacīja, ka muļķītis teicis, ka pieliks zirgu stallim uguni. Viņš viens pats to varot nodzēst, kad uzmīžšot.

Kungs stalli aizdedzināja. Muļķītis gāja un mīza virsū. Bites viņam sanesa tik daudz ūdens, ka uguni nodzēsa.

Gudrie brāļi par muļķīti sacīja, ka viņš varot vienā naktī uzcelt dievnamu. Ieradās skudras un nakts laikā dievnamu uzcēla.

Tad gudrie brāļi sacīja, ja muļķītis tiks vienu nakti pie kunga meitas, tad piedzims dēls ar zelta matiem. Muļķītis arī gāja pie meitas, un balodis meitai atnesa dēlu ar zelta matiem.

Muļķītis teica, ka abi gudrie brāļi sacījuši – ja kungs pielaidīs uguni salmu šķūnim, tad abi pie stūra mīzdami uguni nodzēsīšot. Brāļi mīzuši, tomēr uguni nenodzēsa, un abi nokļuva cietumā.

Muļķītis kungu atstāja un salīga pie cita kunga par staļļmeistaru. Tam kungam bija zirgs, kuram uzkāpjot mugurā varēja nokļūt iedomātā vietā. Muļķītis gribēja no kunga to zirgu, bet kungs nedeva, lika puisim iet pie cita kunga dabūt kādu putnu. Tad zirgu dabūšot.

Muļķītis gāja pie otrā kunga par putnu tirgotāju. Viņš gribēja, lai kungs putnu atdotu viņam, bet kungs nedeva un teica, lai muļķītis iet uz kādu muižu, kur ir viņa meita. Lai atved meitu mājās, tad dabūšot putnu.

Muļķītis nezināja, kā nokļūt uz to muižu. Kāda lapsa aicināja viņu kāpt mugurā, viņa aiznesīšot uz muižu. Lapsa mācīja muļķīti – tur priekšā būs ezers ar trim laivām, viena laiva sarkana, viena balta, viena melna. Lai ņem balto laivu un ceļas pāri. Muižā būs liela dzelzs lāde, kurā iekšā tā meita. Uz lādes būs dižāmurs un glāze ar zālēm. Lai zāles izdzer, tad spēs pacelt dižāmuru. Kad nāks atpakaļ, priekšā būs ķipsis. Lai paņem ķipi un ar sauju trīs reizes tur ielej ūdeni, ar sauju trīs reizes smiltis un nolauž trīs koku zarus un ieliek ķipī.

Muļķītis nonāca ezermalā, iekāpa baltajā laivā, pārīrās ezeram un muižā atrada dzelzs lādi. Muļķītis iedzēra zāles, kas bija uz lādes, sita ar dižāmuru pa lādi. Tā atvērās, tur bija meita, kuru muļķītis izcēla ārā. Sāka iet, ķipī ielika ūdeni, smiltis un koka zarus.

Ar balto laivu pārbrauca ezeram, laiva pati gāja pāri. Viņi bija gandrīz jau malā, te melnā laiva auroja, lai gāž braucējus ezerā. Bet viņi jau bija uz sauszemes, sēdās lapsai mugurā un nokļuva pie kunga.

No muižas viņiem pakaļ nācis karaspēks. Lapsa mācīja, lai muļķītis liek ausi pie zemes un klausās, vai karaspēks jau nāk. Jā, nākot. Lapsa teica, lai izmet no ķipja smiltis. Muļķītis tā darīja, un radās tādi kalni, ka neviens tiem nevarēja pārrāpties. Karaspēks kalniem pāri netika, gāja uz mājām pēc lāpstām, pārraka kalnu un devās tālāk. Lapsa prasīja, lai klausās, vai karaspēks vēl nāk pakaļ. Jā, nākot. Tad lai izlej no ķipja ūdeni. Muļķītis to darīja, un radās liels ezers. Karaspēks netika ezeram pāri, gāja atpakaļ pēc laivām, tad pārcēlās pāri.

Pa to laiku lapsa ar muļķīti devās tālāk. Lapsa atkal lika, lai klausās, vai nenāk pakaļ. Jā, nākot. Lai izmet tos trīs zarus. Muļķītis tā darīja, un radās biezs mežs, kam karaspēks netika cauri.

Muļķītis vispirms gāja pie tā kunga, kuram bija zirgs. Viņš zirgu dabūja. Tad gāja pie kunga, kuram bija tas putns. Viņš putnu dabūja. Tad gāja pie kunga, kuram tā meita bija. Muļķītis ar meitu sēdās zirga mugurā, paņēma līdzī putnu un jāja mājup pie muļķīša tēva. Lapsa teica, lai muļķītis, mājup dodoties, nepērk gaļu. Viņš apsolīja.

Muļķītis gāja un redzēja, ka viņa abus brāļus moka. Viņš abus izpirka. Visi trīs devās mājup, bet sāka strīdēties un ceļā muļķīti nosita. Abi brāļi pārgāja mājās.

Lapsa devās brāļiem pa pēdām un redzēja, ka muļķītis ir nosists. Lapsa atrada viņa kabatā zāles, pielika zāles muļķītim pie deguna, un viņš atdzīvojās. Lapsa teica: "Es teicu, lai tu nepērc gaļu, bet tu nopirki, un viņi tevi nosita." Muļķītis gāja ar lapsu.

Bija malkas strēķis, kuram pēc lapsas lūguma muļķītis pielaida uguni. Viņš sēdēja, līdz malka sadega. Tad lapsa teica: "Ķeries man pie astes un iesviedi mani ugunī!" Muļķītis negribēja to darīt, tomēr iesvieda lapsu ugunī un pats gāja prom. Dzirdēja, ka kāds viņam skrien pakaļ un auro, lai pagaida.

Muļķītis paskatījies atpakaļ un redzēja, ka kāds kungs nāk pie viņa un saka: "Labi, ka iemeti mani ugunī, nu esmu atkal cilvēks."

Abi gāja pie muļķīša tēva. Gudros brāļus ielika cietumā. Muļķītis ar izglābto meitu dzēra kāzas.

Pize, Ulriks Grīnpauks.
NLK, 73, 342.-349. lpp.

Vilks un lapsa

Dzīvoja vilks un lapsa. Abi gāja pa ceļu. Te vilks teica lapsai: "Man sāk gribēties ēst. Ja tu man nepagādāsi ēdamo, es tevi pašu apēdīšu." Abi nonāca kādā ciemā. Lapsa teica: "Tu paliec šeit laukā, es zinu, kur saimniece cep raušus!"

Lapsa klusām līda gar māju un piegāja pie tā loga, kur iekšā bija rauši. Viņa atnesa vilkam kādus četrus raušus. Vilks tos apēda un teica: "Tie ir ļoti labi, gribu pats iet tos dabūt." Viņš uzlīda uz loga, ņēma raušus, bet apgāza raušu trauku. Troksni dzirdēja saimniece, gāja skatīties, kas tur ir. Ieraudzīja vilku un sakliedza visus ciema ļaudis. Vilku sasita, viņš klībs un gaudodams vilkās uz mežu.

Lapsa jautāja: "Kā tev labi gāja?" Vilks atbildēja: "Mani tā pēra, ka es gandrīz vairs netīku atpakaļ mežā." Lapsa teica: "Nu tad neesi tāds muļķis!"

Vilks gulēja mežā neēdis kādas trīs dienas. Kad atlaba, teica lapsai: "Kaut es arī dabūtu kādu stipru cilvēku redzēt!" Lapsa atteica: "Ļaudis ir ļoti stipri." Vilks: "Es gribu iet spēkoties!" Lapsa sacīja: "Gan es tev parādīšu stipru cilvēku."

Rīta agrumā mazs zēns devās uz skolu. Vilks taujāja: "Vai tas nu ir cilvēks?" Lapsa teica: "Reiz tas būs cilvēks, bet tagad vēl nav."

Turpat gāja vecs vīrs malku cirst. Vilks prasīja: "Vai tas ir cilvēks?" Lapsa teica: "Kādreiz tas bija cilvēks, bet tagad vairs nav."

Nāca kāds mežsargs, gāja uz jakti. Vilks atkal: "Vai tas ir cilvēks?" Lapsa: "Tas ir!" Vilks gāja mežsargam pretī, un viņš šāva vilkam acīs. Mežsargs vēl žēlojās, ka plintī nav bijušas īstās lodes.

Vilks gāja cilvēkam klāt un gribēja sākt spēkoties. Mežsargs izvilka zobenu un nocirta vilkam vienu, tad otru ausi. Vilks skrēja pie lapsas un teica: "Cilvēki ir ļoti stipri. Vispirms man iesvieda zirņus acīs tā, ka es paliku aklis; kad piegāju viņam klāt, cilvēks izvilka vienu savu ribi un cirta man pa ausīm tā, ka man Jaungads ar Jāņu dienu sajuka."

Pize, Jānis Belte(?).

NLK, 64, 316.-318. lpp.

Āboli pārvērš cilvēku par buku

Kādam tēvam bija dēls. Viņi bija trūcīgi. Sūtīja dēlu uz tirgu pirkt maizi, iedeva līdzī vienu kvartu. Tirgū puisis nopirka kaķi, jo tas maksāja vienu kvartu.

Aizveda kaķi mājās. Tēvs jautāja: "Vai arī maizi atnesi?" Puisis atbildēja: "Es atnesu kaķi." Tēvs: "Kur mēs liksim kaķi? Pašiem nav maizes; ko dosim kaķim!" Sūtīja dēlu otrreiz uz tirgu. Šoreiz viņš nopirka suni un veda to mājās tēvam. Tēvs teica: "Kur mēs liksim suni? Pašiem nav maizes; ko dosim sunim!"

Tēvam bija vēl viens kvarts, to iedeva dēlam un sūtīja viņu pirkt maizi. Šoreiz dēls nopirka krātiņu, kurā bija čūskas. Kad viņš to atnesa mājās, tēvs bija ļoti dusmīgs un aizdzina dēlu prom.

Dēls gāja pa ceļu, čūska lūdz, lai laiž viņu vaļā, tā došot viņam gredzenu. Cik reižu spēšot gredzenu pirkstā grozīt, tik naudas dabūšot. Puisis čūsku atlaida un devās uz kādu ķēniņa muižu, un jautāja, lai to viņam pār-dodot. Prasīja, cik maksā. Teica – vienu kvartu, bet puisis deva divus kvar-tus. Pārdevēji prasīja, kur puisis ņēmis tik daudz naudas, ka var vairāk maksāt. Puisis atteica, ka viņam ir tāds gredzens: cik reižu to kustina, tik dabū naudu. Kundze gredzenu viņam nozaga, pašu sūtīja gulēt.

Puisis aizmiga. Kad uzmodās, tad redzēja divas ābeles. Viņš paņēma trīs ābolus un vienu apēda. Viņam radās galvā viens rags; apēda otru, galvā radās otrs rags. Puisis apēda trešo ābolu un kļuva par buku. Puisis buks ieraudzīja otro ābeli un paņēma no tās trīs ābolus. Apēda vienu, nokrita viens rags, apēda otru, nokrita otrs rags, apēda trešo ābolu un kļuva atkal par cilvēku.

Puisis paņēma pa trim āboliem no katras ābeles un devās uz ķēniņa muižu. Iedeva ķēniņam trīs ābolus no sliktās ābeles. Ķēniņš apēda vienu, viņam uzauga rags, apēda otru, radās otrs rags, apēda trešo, kļuva par buku.

Ķēniņš devās pie ārsta, bet tāda ārsta nebija, kas viņu varētu izārstēt. Tad ķēniņš ārstējās pats ar trim labajiem āboliem. Apēda vienu, nokrita viens rags, apēda otru, nokrita otrs rags, apēda trešo labo ābolu – ķēniņš atkal bija cilvēks.

Kolka, Andrejs Sēmanis.
NLK, 18, 122.–124. lpp.

Gailis un vista brauc uz leišiem

Gailis un vista nolēma braukt uz leišiem. Gailis uztaisīja ratus ar sarkaniem riteņiem un priekšā iejūdza septiņas peles. Sēdās ratos un brauca kādu gabalu. Pretī nāca kaķis un lūdza, lai viņu ņem ratos. Gailis teica, lai sēžoties nevis priekšā, bet ratu pakaļā. "Priekšā tu vari nokrist, bet to gan raugies, lai manus sarkanos riteņus nenotašķi!" gailis skaidroja.

Tad nāca pīle un sēdās ratos, pēc tam – adata, matadata un ola. Beigās vēl dzirnakmens. Tie visi sēdās vezumā.

Aizbrauca līdz laupītāju mītnei. Visi gāja iekšā. Ratus iebrauca vāgūzī. Katrs iekārtojās uz guļu pēc sava paraduma – vista ar gaili laktā, pīle – ūdens baļļā, kaķis – krāsns priekšā; matadata iespraudās krēslā, bet šujam-adata – spilvenā. Ola ietinās dvielī.

Laupītājs nāca mājās un gāja pie krāsns dabūt uguni pīpei. Kaķis viņam iesvieda pelnus sejā. Laupītājs devās pie ūdens baļļas mazgāties, bet tur pīle viņu krietni saslapināja. Gāja dvielī slaucīties, bet ola viņa acis pie-

šķaidīja ar olas dzeltenumu. Laupītājs aizvēra acis un apsēdās krēslā. Tur matadata viņu sadūra, gāja atlaisties gultā, tur šujamadata viņam dūra.

Laupītājs devās laukā. No durvju augšas nogāzās dzirnakmens un laupītāju nosita. Pēc tam visa saime tai mītnē dzīvoja draudzīgi un dzīvo vēl tagad.

Kolka, Ans Kovits.
NLK, 9, 82.–84. lpp.

Zirneklis un muša

Pasaulē nav bijusi uguns. Domājuši, sprieduši, kā dabūt uguni. Velnam uguns bijusi, bet kā to dabūt zemes virsū? Dievs noteicis – kas atnesīs uguni uz zemes, tas varēs ēst pie visu ķēniņu galdiem, nekur to viņam neliēgs.

Zirneklis bijis tas gudrākais un gājis, lai nozagtu velnam uguni. Sācis nest, bet noguris, nevarējis atnest, palicis pa nakti gulēt. Muša agri no rīta uzcēlusies, uguni zirneklim nozagusi, iznesusi ārā. Nu uz zemes bijusi uguns. Muša nesusi uguni ķēniņam, tai bija atļauts ieiet ķēniņa pilī. Bet zirneklis vairs nekur nav ticis. Zirneklis kļuvis dusmīgs, sācis mušu kārt. Tā viņi kaujas – muša pakar zirnekli, zirneklis pakar mušu.

Stāstījusi Katrīna Zēberga Vaidē 1920. gada 18. jūlijā

Tirgotāju pasaka

Senatnē Ventspilī dzīvoja kāds bagāts tirgotājs, vārdā Edgars. Viņa dēlu sauca par Cēzaru. Cēzars apņēma sievu un arī dzīvoja Ventspilī. Edgars bija ļoti bagāts tirgotājs, viņam piederēja visi tie nami, kas bija apkārt Ventspils tirgus placim.

Reiz Edgars palika ļoti slimš un bija pie miršanas. Viņš ataicināja dēlu Cēzaru un teica: “Mans dēls Cēzar, man nu jāmirst, tāpēc došu tev savu svētību, visu savu mantu un namus. Bet tev pie manas nāves gultas jāapsola, ka savas dzīves laikā tu neiedrošināsies būvēt kuģus un doties pāri jūrām tirgoties. Ja tu, dēls, manus vārdus neņemsi vērā, tad paliksi bez mantas, ko dabūji tagad. Tu būsi tik plīks kā viena plīka pele.” Cēzars bija ar visu mierā, ko tēvs teica. Tēvs nomira, un dēls daudzus gadus laimīgi dzīvoja, kā tēvs bija nolīcis.

Reiz citās zemēs, Amerikā un citur, bija ļoti liels bads un daudz ļaužu nomira badā. Kas bija turp veduši vienu kuģa kravu ar maizi, tie atpakaļ bija atveduši veselu kravu zelta. Cēzars uzzināja, ka ar kuģiem var tik daudz nopelnīt. Viņš vairs negribēja dzīvot, kā tēvs bija mācījis. Cēzars lika uzbūvēt piecus kuģus. Kad tie bija gatavi, tos tūlīņ sūtīja ar maizi uz ārzemēm, kur maizes nebija. Pēc vairākām nedēļām ar pēdējo kuģi brauca arī Cēzars pats. Ceļā uznāca ļoti liela vētra, un kuģi izmeta uz klintīm, un jūra to sadauzīja

lupatās. Cēzars izglābās viens pats. Viņš uzrāpās uz liela akmens un gaidīja kādu kuģi, kas viņu izglābtu. Cēzaram nāca prātā viss, ko tēvs mirdams bija sacījis. "Tā visa ir patiesība, un es tam neticēju," viņš ar smagu sirdi to izteica.

Akurāt kļuva redzams kāds kuģis tālumā, kas nāca taisni uz viņa pusi. Tas piebrauca pie klintīm un Cēzaru uzņēma. Tas bija ārzemju kuģis, kas nāca no svešām zemēm un gāja uz Amsterdamu. Tur viņu nolaida malā. Svešā kuģa kapteinis teica: "Tavi kuģi, kas ar maizes kravu gāja uz Ameriku, lielajās jūrās un okeānos visi aizgāja bojā. Vētra tos uztrieca klintīm, un vilņi tos sadragāja. Arī visi ļaudis noslika." Cēzars jau otro reizi redzēja, ka viss, ko tēvs bija teicis, ir taisnība un viņš ar kuģiem kļuvis plīks kā pele. Bet viņam vēl bija viena cerība, ka viņa nami Ventspilī ir veseli.

Laime, ka Cēzaram Amsterdamā bija radi. Viņš gāja pie radiem kā ubags, lai dabūtu tik daudz naudas, ka varētu nokļūt mājās. Cēzars iegāja pie pirmā radnieka, bet radi brīnījās, šo ieraugot, un nesaprata, no kuras puses viņš šeit ieradies. Radi gan zināja, ka Cēzars taisīja kuģus un ar maizi brauca uz svešām zemēm un ka pēc viņa aizbraukšanas visi viņa nami Ventspilī bija nodeguši. Bet Cēzars pats to vēl nezināja. Cēzars izstāstīja, kā viņam gājis un kā viņš šeit nokļuvis. No radiem viņš uzzināja par saviem nodegušajiem namiem. Cēzars raudāja kā mazs bērns. Viņš saprata, cik slikti un grūti ir cilvēkam, kas palicis tik plīks kā pele. Izlietu ūdeni nesa-smelsi – Cēzaram bija jābūt mierā, ka viņš vairs nav bagāts, bet ir nabags un plīks – ar rūpēm pilnu sirdi.

No radiem Cēzars dabūja 400 rubļu naudas, ar ko viņš varēja doties uz Ventspili meklēt savu sievu.

Cēzars staigāja pa Amsterdamas ielām. Kādās durvīs stāvēja bagāts un gudrs kungs. Viņš ieaicināja Cēzaru iekšā un prasīja: "Brāl, kāpēc tu esi tik norūpējies?" Cēzars viņam visu nelaimi izstāstīja. Svešais vīrs teica: "Ko es tev varu dot, es tev došu, un, ko es tev došu, tie būs četri padomi. Katrs padoms maksā 100 rubļu." Cēzars domāja – esmu plīks un nabags tā kā tā, ar tiem četriem simtiem arī neko nepadarīšu. Cēzars izņēma no kabatas 400 rubļu un atdeva kungam, lai saņemtu četrus padomus. Kungs teica: "Pirmais padoms – kad tu dosies mājās, tad neej pa blakusceļiem un taisniem ceļiem, bet tikai pa lielceļu; otrs padoms – nepaliec gulēt pirmajā ceļmalas krogā; trešais padoms – kas tev nāk uz karotes, to tu nestreb, bet apēd; ceturtais padoms – visas savas dusmas neizgāz vienā reizē".

Cēzars padomus lika aiz auss un vairs tik daudz nedomāja par tēva novēlējumiem. Viņš pameta Amsterdamu un visus radus un gāja pa ceļu uz māju pusi tukšu kabatu, tukšu maku un smagu sirdi. Necik tālu, savu dzīvi pārdomādams, nebija nogājis, kad pēkšņi aiz muguras dzirdēja tādu kā braukšanas troksni. Cēzars paskatījās atpakaļ un ieraudzīja, ka no muguras nāk daudz

pasta ratu, braukdami, ka visa zeme rīb. Cēzars drusku pakāpās ceļa malā, lai braucēji tiktu viņam garām. Vienpadsmit braucēju brauca, kā vējš skrien gar acīm, bet divpadsmitais – tas brauca lēnām. Cēzars lūdza, lai paņem arī viņu un paved kādu gabalu. Kučieris viņu uzņēma. Citi rati gāja prom pa lielo ceļu, ka dubļi vien šķīda pa gaisu. Lielceļš bija ļoti dubļains, un braukšana grūta. Tāpēc vienpadsmit braucēji nogrieza savus zirgus pa sānis un taisniem ceļiem. Pa lielceļu brauca tikai viens pats palikušais braucējs. Zīrgam bija grūti vest ratos divus cilvēkus. Lopiņš sāka iet soli pa solim. Kučieris, redzēdams, ka braukšana neveicas, arī gribēja nogriezties pa blakus un taisniem ceļiem, bet Cēzaram prātā nāca padoms, ka viņam jāiet tikai pa lielceļu. Viņš lūdza kučieri, lai tas nebrauc pakaļ citiem braucējiem, bet lai brauc viens pats pa dubļaino lielceļu lēnītīnām vien uz priekšu. Kučieris Cēzaru paklausīja.

Vienpadsmitos vakarā viņi piebrauca pie kāda ciema, un versti aiz tā bija krogs. Braucējs gribēja krogā pārgulēt, jo tur viņu gaidīšot citi biedri, bet Cēzaram ienāca prātā, ka viņam nav brīv pārgulēt pirmajā krogā. Viņš to pateica kučierim, tas Cēzaru paklausīja, un viņi palika nakšņot ciemā. Izjūdza un pabaroja zirgu, tad uzkoda paši. Abi devās uz krogu skatīties, ko tad citi ceļabiedri dara. Krogs bija tukšs, tikai iekšā gar sienmalām drusku bija pakaisīti salmi. Aiz bufetes stāvēja jauna sieviete un pavecs kungs. Cēzara kučieris pavisam nobijās, jo neviens nebija redzams. Pēc brīža ieradās pārējie vienpadsmit braucēji, bet kādi viņi izskatījās – saplēsti, sasisti, žēl bija uz viņiem skatīties. Zirgi bija sākuši putināt, rati sasisti, riteņi un ilksis salauztas pret celmiem, pret priedēm, zirgi un ļaudis klibi, kropli, ar zilām acīm. Sasisti slimi, visi vaidēja. Visi vienpadsmit kučieri palika krogū pa nakti uz grīdas salmos gulēt, bet Cēzars ar savu kučieri gāja ārā un gribēja iet uz ciemu. Līdzko viņi iznāca no kroga, tā piejāja kāds jauns mācītājs, nokāpa no zirga un piesēja to pie slitas. Mācītājs iegāja krogus istabā, bet Cēzars nebija slinks un tūliņ gāja viņam uz istabu pakaļ tik lēni, ka neviens to nepamanīja. Veco krodzinieku viņš vairs neredzēja. Cēzars stāvēja klusi un mierīgi, tāpēc neviens viņu nepamanīja, un viņš varēja noklausīties, ko mācītājs ar jauno sievieti runāja. Mācītājs teica: “Šonakt mums jānokauj krodzinieks un ar viņa asinīm jāapslacina visi vienpadsmit gulētāji. No rīta mēs viņus saņemsim ciet un pakārsim. Pēc tam mums būs laba dzīve.” Krodzinieka sieva bija ar to mierā, un abi ķērās pie darba. Cēzars no šīm runām bija ļoti nobijies un neprata veco krodzinieku izglābt no nāves. Viņš iznāca no krogus istabas. Ārā iznāca arī mācītājs, uzkāpa zīrgā un gribēja jāt prom. Cēzars tūdaļ pieskrēja viņam klāt, nogrieza vidējo pirkstu un ielika to kabatā. Mācītājs aizjāja, un Cēzars ar kučieri gāja uz ciemu gulēt.

Otrā rītā Cēzars ar kučieri ieobrauca krogā apraudzīt savus biedrus, bet tur neviena no viņiem nebija. Cēzars prasīja vecajai sievai, kas sēdēja aiz bufetes: “Kur palika tie cilvēki, kas vakar krogā gulēja?” Sieva teica: “Tos

visus aizveda pie bendes. Viņus pakārs, jo viņi nokāva manu dēlu." Sievai bija slapjas acis, kas rādīja, cik ļoti viņai žēl sava dēla. Cēzars ar kučieri aši steidzās uz laukumu, kur kučieriem sprieda tiesu. Laukumā bija sanākuši daudz ļaužu no visām pusēm, kas bija uzzinājuši par krodzinieka slepkavību. Šai novadā bija sešpadsmit mācītāji, kas visi bija ieradušies, lai slepkavām spriestu tiesu. Viens mācītājs prasīja ļaudīm: "Vai vēl kāds cilvēks kaut ko zina teikt par nogalināšanu?" Cēzars teica mācītājam: "Kāpēc tad jums visi ir jāpakar? Visi jau nebija slepkavas. Vainīgs ir tikai viens, kas krodzinieku nokāva. Vēl es lūdzu, ka visiem mācītājiem, kas jūs spriežat tiesu, nedrīkst būt cimdi rokā, visiem jābūt ar kailām rokām." Vecais mācītājs skatījās uz pārējo mācītāju rokām un redzēja, ka jaunajam mācītājam ir cimdi rokā. Viņš lika cimdus novilkt. Nu visi redzēja, ka jaunajam mācītājam viens pirksts ir aptīts. Viņš bija ļoti izbijies un gribēja izbēgt no tā bara. Citi mācītāji viņu saķēra, attina pirkstu un redzēja, ka mācītājam trūkst puspirksta. Cēzars izvilka no kabatas to otro pusi un teica: "Te ir pirksta otrā puse. Tas ir krodzinieka slepkava, kam pieder šis pirksts. Es vakar to nogriezu slepkavam." Nu saņēma ciet mācītāju un krodzinieka jauno sievu un tūdaļ pakāra. Visi ļaudis, kas bija sanākuši skatīties, kļuva priecīgi, ka Cēzars izglābis vienpadsmit nevainīgos no nāves.

Kad ķēniņam kļuva zināms, ka viens cilvēks izglābis viņa ziņnešus no nāves, viņš lika to sameklēt un atvest pie viņa.

Cēzars ieradās pie ķēniņa. Viņš teica: "Sēdi ar mani kopā pie pusdienām." Uz galda bija visādi labumi. Kad Cēzars paņēma karoti un gribēja sākt garšīgi ēst ķēniņa pusdienas, uz viņa karotes uzlēca zaļa varde. Cēzars atcerējās trešo padomu. Tāpēc viņš karoti ar vardi ielika mutē un vardi norija. Tai pašā brīdī istabā ienāca ķēniņa aizvestā meita, piegāja pie Cēzara, apķērās viņam ap kaklu un nobučoja uz vaiga. Viņa sacīja: "Lai Dievs tevi svētī un atmaksā, ka tu mani izglābi no slimības un mokām, kas man bija uzliktas. Man nav spēka tev visu to atmaksāt."

Cēzars ķēniņam izstāstīja visu, ko bija piedzīvojis un kāpēc meita kļuva vesela. Ķēniņš teica: "Es tev došu savu meitu, pusi mantas un pusi valsts, tad tu paliec pie manis dzīvot." Cēzaram par to gan nebija liels prieks. Viņam lielāks prieks būtu, ja viņš dabūtu redzēt savu sievu dzīvu un veselu, kādu viņš to atstāja. Ķēniņš sacīja: "Mana meita vairs tevi negrib, bet tāpēc, ka tu viņu nepameti kaunā, es tev atstāšu pusi valsts, un ej dzīvot prom no manis."

Cēzars nu gāja meklēt savu sievu. No tālienes redzēja, ka visi nami nodeguši. Tikai viena maza būda bija uzcelta nodegušo namu vietā. Bija vakars. Cēzars lēni atvēra būdas durvis. Būdā sēdēja jauna sieviete, kuras sejā atspoguļojās lielas bēdas un nabadzība. Cēzars bija ģērbies ķēniņa drēbēs.

Viņš lūdza sievu, lai dod viņam kādu vietīņu, kur nakti pārgulēt. Sieva viņu nepazīna, tāpēc ierādīja viņam vietu istabā, bet pati gāja gulēt ķēķī.

Bija jau tumšs, kad kungs gāja gulēt, bet viņam nenāca miegs. Viņš gribēja redzēt, vai viņa sievai nav kāds jauns vīrs uzradies. Vienpadsmitos vakarā Cēzars dzirdēja, ka pie ķēķa loga kāds pieklauvē. Sieva tūdaļ atvēra durvis. Ienāca jauns vīrietis, abi sabučojās un likās gulēt plītskambarī. Cēzars caur durvīm to visu redzēja. Viņam uznāca trakas dusmas, viņš izrāva zobenu un gribēja nocirst galvu sievai un tam vīram. Tad viņš atcerējās ce-turto padomu: "Neizgāz savas dusmas visas vienā reizē, atstāj arī citai rei-zei." Cēzars iebāza zobenu makstī un gāja gulēt.

No rīta uzcēlies, Cēzars jautāja sievai: "Kas tas bija par vīrieti, kas tevi bučoja?" Sieva raudādama atteica: "Mans dēls. Nu ir pagājuši 15 gadi, kopš mans vīrs noslika un es no viņa paliku uz grūtām kājām." Pār viņas bāla-jiem vaigiem straumēm ritēja asaras. Cēzars to redzēja un nespēja vairs ciest klusu. Arī viņam sāka ritēt asaras. Viņš pieskrēja pie sievas un raudā-dams teica: "Es esmu tavs vīrs Cēzars."

Skalji raudādami, abi krita viens otram ap kaklu, bet pēc brīža apklusā. Viņi kļuva aizvien klusāki un klusāki, līdz nebija dzirdama pat viņu elpa. Pēcāk visapkārt bija tik kluss kā kapā.

Viņi bija nu miruši. Tāpēc arī mums jābūt klusiem.

Jānis Belte, 28 g. v., Lūžņās 1921. gada 30. augustā.

ULSp., 49, 122.-135. lpp.

Teikas un nostāsti

Nižōd

Par Lūžņas ezera izcelšanos

Sievas taisījušās cept sklandu raušus, bet virsū liekamais bijis ļoti šķidr. Apakšējā mīkla arī bijusi par mīkstu. Sievas teikušas, lai saimniece dod miltus, bet saimniece bijusi ļoti skopa un miltus nav devusi. Tad viena sieva teikusi, lai tavi rauši būtu kā ezers! Tanī mirklī rauši pārvērtušies par Lūžņas ezeru.

1923. gadā stāstījusi Lote Lindenbergā (dz. 1866).

LFK, 1603., 165

Lūžu ciema burvis

Lūžu ciemā dzīvojis vecs burvis, vārdā Pēters. Kad viņš nomira, tad nevarēja gulēt zārkā, jo velns viņu rāva ārā. Tad ļaudis gājuši pie Lūžu mācītāja un lūguši, lai tas nāk liķi svētīt.

Jaunībā Pēters bija lielījies, ka, ejot pie svētā vakarēdiena, viņš deviņas reizes esot izņēmis svēto maizi no mutēs ārā un aiznesis uz kapsētu, kur to paglabājis zem krusta. Tā viņš velnam esot pārdevis savu dvēseli un kļuvis par burvi.

M. L. (Marija Leite), 37 g. v., Lūžņās 1922. gada 27. jūnijā.

LFK, 1603., 54

Lūžņu baznīca

Krinkelu vecāmāte man sāka stāstīt, ka Lūžņās arī bijusi baznīca. Es jautāju: "Kur?" Viņa teica, ka Dūču lielā kalna apakšā upes rietumpusē esot bijusi maza baznīca. Bet, kad šeit ienākuši zviedri, viņi esot baznīcu tā noārdījuši, ka nekas nav palicis pāri. Tur, kur stāvējusi baznīca, vēl tagad ir augstāka vieta. Pirms zviedru kara ļaudis esot salikuši visas sudraba un zelta lietas un biķerus kādā mucā un nogremdējuši upē. Reiz pēc kara pa upi bradājuši divi zēni: Janis Ernestovskis un Purvu Pēteris. Te viens izsauca: "Skaties, kur muca!" Nu pienākuši arī citi, uzvēluši mucu krastā, atvēruši un redzējuši, ka tā pilna ar sudraba un zelta lietām. Pienācis Klajumu

(Lagdō) tēvs vai vecaistēvs, paņēmis mucu, iecēlis ratos un aizvedis Popes baronam. Tāpēc barons atvēlējis viņam uzcelt jaunu māju – Klajumu sētu. No tiem biķeriem un traukiem bija baznīcas trauki vēl Pizes baznīcā.

Publicēts laikrakstā *Livli* 1938. gada jūlija numurā
ar pseidonīmu Pizanika – pizenieks

Vīrs un velns

Lūzās bija kāds vīrs, vārdā Pēteris Foršs. Viņš bija velna kalps. Viņš kapos izraka krustus, tur apakšā nolika jēlu gaļu. Tad velns viņu bija sācis plēst. Pēteris lūdza, lai citi cilvēki par viņu lūdzot Dievu, bet naktī istaba un durvis drebēja, kad velns nāca. Foršs runāja: “Turiet mani, nu velns mani aizvedīs!”

Sestdienas pusnaktī viņš paņēma līdzī divus vīrus, nāca mūsu dievnāmā Dievu pielūgt, bet tāpēc vien jau velns viņus nav atlaidis. Tad viņi devās pie Rindas mācītāja. Kad vīri gāja gar upmalu, velns gribēja viņus ieraut upē. Bet Foršs apķērās ar rokām apkārt priedei un auroja: “Turiet, turiet, tūliņ mani ievilks upē!” Foršs teica velnam, lai viņu atstāj, bet ņem tos, kuri nāk aiz viņa. Bet tur bija bērns, kuru veda kristīt, to velns negribēja. Tomēr bērns bija pagalam. Gāja pie mācītāja, tas lūdza Dievu, un bērns palika dzīvs. Bet Foršam velns bija mugurā arvien.

Abi vīri lasīja Bībeli tik ilgi, kamēr velns aizgāja, bet viņa aiziešanas laikā visas vietas drebēja, un ļaudīm bija ļoti bail.

Lielirbe, Didriķis Belts.
NLK, 6, 377. lpp.

Vējamāte

Veci ļaudis noklausījušies kā Beltu vējamāte apspriežas ar Daviņ vējamāti. Belta vējamāte teikusi: “Kāpēc tu tik bieži lec no jumta, kāpēc neguli savā gultā? Tu redzi, es Beltu mājās nekad nelecu no jumta.”

Daviņ vējamāte atbildējusi: “Kas tad tev nekaiš gultā gulēt. Katru reizi, kad tu ej gulēt, tev tiek pārmests krusts, bet man tā neviens nedara. Tāpēc es nevaru izturēt, kad ļaunums sāk mani kratīt un ved uz jumta. Tā aiziet bojā ēkas ne tikai no vēja, bet arī no ugunsgrēka.”

Jānis Belte, dz. 1893 Lūžņās.
TVLI

Vecais Dēliņš

Vienai kundzei pazudis gredzens. Tad sulainis gājis jautāt vecajam Dēliņam (Dēliņš bijis tad gudrs), kur viņa lielmātes gredzens. Dēliņš sūtījis sulaini, lai guļ ābeļu dārzā un lai ņem zirgu arī līdzī.

Saimnieks paņēmis zirgu un jājis uz zemspuskalna, un trīs reizes iesvilpies. Tad nācis kāds vīrs un jautājis: “Ko tu gribi no manis?” – “Sak, kur ir kundzes gredzens?” Vīrs bijis ļoti dusmīgs un teicis: “Tas gredzens ir zem kumodes. Bet ko tu man maksāsi, ka mani izsauci?” – “Došu tev savu sulaini.” Sulainis, to dzirdot, aizbēdzis. Velns neatlaidies, lai dodot kādu dzīvību. Saimnieks solījis vērsi, to velns negribējis. Nāksot pēc nakts, un tad būšot jādod dzīvība.

Nemaz nākamā nakts nav sagaidīta, jo no rīta atrasti tikai mēsli. Naktī kāds attaisījis durvis, ienācis viens melns, paņēmis veco Dēliņu pie kājām un sitis gar durvju stenderi, ka lupatu lēveri vien putējuši.

No rīta to veco neviens vairs neredzēja.

L. B. (Līze Belte) 75 g. v., Lūžņās 1923. gada 26. novembrī.

LFK, 1603., 138

Māras meitas

Davidu ezermalā dzīvoja Māras meitas. Viņas valkājušas zilas pašaus-tas drēbes. Kāda sieva viņas redzējusi. Vienai rokā bijis groziņš, pīts no priežu saknēm, rokā adīklis, jo adījusi zeķi. Seja viņai bijusi dzeltena.

Sieva prasījusi: “Kas jūs tādas esat? No kurienes nākušas? Viņas atbildējušas: “Mēs esam Māras meitas, dzīvojam šeit un ganām zilās govīs.”

Pēc šitā gadījuma gan neviens vairs viņas nav redzējis.

Līze Belte, 75 g. v., Lūžņās 1922. gada 27. jūnijā.

LFK, 1603., 86

Zilās govīs

Viena māte svētdienas rītā agri gājusi cauri Vecnabalu pļavai un redz – tur ganās zilas, treknas govīs. Viņa nobrīnījies, katru dienu staigā cilvēki, bet neviens tādas govīs nav redzējis. Bet parasti cilvēki šeit gāja tikai darbdienās, šodien taču svētdiena. Viņa ierauga arī pašu gani, garu, skaistu sievu.

Tad viņa atcerējies, ka māte kādreiz stāstījusi par Jūras mātes govīm, un pie sevis nodomājusi – kad nākšu atpakaļ, tad gan vedīšu vienu govī sev līdz uz mājām.

Kad nākusi atpakaļ, tad neviena govīs vairs nav bijusi.

D. L. (Didriķis Leitis), 45 g. v., Lūžņās 1922. gada 26. jūnijā.

LFK, 1603., 40

Nabalu slepkavas

Nabalos dzīvoja slepkavas. Ārpus savas mājas viņi bija savilkuši drātis, bet iekšā piestiprinājuši zvanu, kas tūliņ skanēja, kad kāds cilvēks tuvojās. Tad laupītāji skrēja ārā un ķēra gājēju ciet.

Kādreiz vienu noķēruši, aizveduši uz pirti un piekodinājuši, lai tas gul tajā vietā, kur to noliek. Slepikas aizbultējuši durvis un aizgājuši. Bet cilvēks sācis aptaustīt apkārtni un atradis uz lāvas liķi. Viņš paņēmis liķi, noguldījis savā vietā, bet pats uzkāpis uz lāvas. Drīz nākuši žuliki, katram rokās pa fiskaram (nazim), un priecājušies, ka pagājušo nakti bijis bagāts ķēriens. Kamēr slepkavas nodarbojušies ap liķi, vīrs klusām izbēdzis pa pirts lodziņu.

Marija Švanenberga Lūžņās 1922. gada 28. jūnijā
LFK, 1603., 138

Viesulis

Kāds vīrs pļavā žāvējis sienu. Sacēlies viesulis, un pūķis virpuļiem vien rāvis gaisā sienu. Vīrs pašreiz ēdis pusdienas, rokā bijis nazis, un viņš sviedis ar nazi pūķim.

Pēc vairākiem gadiem vīrs braucis uz Rīgu un ēdis vienā restorānā pusdienas. Tur viņš ieraudzījis, ka viens kungs ēd un rokā tam ir viņa nazis, kurā bijis pat viņa vārds iegravēts.

Vīrs piegājis pie kunga un jautājis, kur viņš dabūjis šo nazi. Kungs atbildējis: "Vai tu neatceries to viesuli siena laikā? Saku tev, nekad tā nedari, skaties, kāda rēta ir manā plecā!" To redzot, vīrs pārbijies. Tanī viesuli tā tad ir bijis tas kungs.

Lote Lindenbergā, dzim. 1866, Lūžņās 1923. gada 28. novembrī.
LFK, 1603., 162

Laimes māte

Laimes māte nāca, skaisti gērbusies, labās vilnas drēbēs, baltu priekšautu priekšā. Neviens viņu nepazīna. Viņa iegājusi kāda nabadzīga cilvēka istabā, vēlot laimi, un jautājusi sievai, ko viņa vēlētos. Sieva atbildējusi: "Kaut man būtu maize un gaļa kā citiem cilvēkiem!" Tūlīņ arī galdā bija maize un uz plīts čurkstēja gaļa.

Istabā ienācis vīrs un jautājis savai sievai, kas tā ir par sievieti. Sieva atbildējusi: "Tā ir Laimes māte." Tad vīrs ļoti sadusmojies uz sievu, kāpēc viņa nav prasījusi naudu. "Kaut tev tā gaļa deguna galā karātos!" viņš iesaucās, un acumirkli sievas deguna galā piekārusies gaļa. Laimes māte teikusi: "Trīs laimes es jums devu, tagad varu iet." Sievai visu mūžu pie deguna palika gaļas gabals.

Šo stāstu es dzirdēju no savas mātes.

M. L. (Marija Leite), 37. g. v., Lūžņās 1922. gada 27. jūnijā.
LFK, 1603., 55

Velna adata

Kad velns tika nomests no debesīm, vispirms viņš devās uz Ēģipti un mācīja ēģiptiešiem burt, velnu izdzīt un visu to darīt, ko velns prot; tikai atdzīvināt viņi nevarēja, jo to Dievs nebija viņiem vēlējis.

Kad velnam vairs Ēģiptē darba nebija, tad viņš devās uz Pizi pie vecajiem lībiešiem un mācīja viņiem buršanu, kaušanos, zagšanu, brandvīna dzeršanu, ticēšanu māņiem, kā tas vēl tagad redzams. Jo top sacīts: "Lībieši ir velna izmācīti vai arī – viņus velns ir izdirsis."

Velnam, skrejot pa pasauli, bija bikses noplīsušas. Tad viņš pret saviem buršanas stīķiem no vecajiem lībiešiem noandelēja daudz vēršu un roņu ādu, jo lībieši bija lieli roņu mednieki un jūras laupītāji. Velns bija nodomājis no šīm ādām šūt sev jaunas bikses. Kādā gaišā mēnesnīcas naktī viņš ar ādām bija aizgājis netālu no Pizes ciema uz kādu Jāku saimniekam piederošu pļavas malu. Velns tur apsēdās pie siena kaudzes zemē un pie sevis prātoja: "Mēnesnīca ir gaiša, ādu ir diezgan daudz, tomēr nav tik daudz, lai varētu uzšūt jaunas bikses; nezin ko nu darīt – vai sākt jaunu bikšu šūšanu vai lāpīt vecās."

Kaudzes otrā pusē gulēja kāds vecs lībietis, Juris vārdā, kuram līdzī bija arī krievu Jura krusts (ordenis). Viņš bija pieguļā un ganīja savu zirgu. Juris dzirdēja visu velna runu. Jau iepriekš viņš bija mācīts, kā ar velnu augstmaņa Belcebula palīdzību var velnu uzvarēt un izdzīt. Vecais vīrs domāja: "Velns jau no krusta gan bīstas." Viņš uzkāra savu Jura krustu kaklā, paņēma lielu pīlādža zaru un ar to deva velnam pa ribām, saukdams: "Ko tu, sātan, šeit dari?" Velns tā pārbijās, ka viņam pakaļa gāja vaļā un sūdi skrēja ārā ar tādu joni un troksni, ka likās – pērkonis rūc. Kādas pusversts tālumā, kur velna sūdi nokrita, radās krietns kalns, kuru vēl tagad var redzēt. Tas ir pāris verstu attālumā no Pizes ciema, un to sauc par *Sitā mäg* (Sūdu kalns).

Skriedams prom no siena kaudzes, ādas velns bija paguvis paķert līdzī, bet lielā metāla adata bija palikusi zemē. Vecais Jāku Juris to paņēma un pārnesa mājās. Kad Pizes saimnieki uzzināja, ka viņu ciemā atnests tik liels dzelzs gabals, viņi sapulcējās un gudroja, ko no tā varētu izkalt. Tolaik Pizē bija tikai septiņi saimnieki. Viņi nolēma – katrs no velna adatas izkals sev pāris lemešu. Toreiz viņiem lemešu nebija, to vietā ara ar vērša ragiem.

Pār Pizes ciemu tolaik valdīja barons. Kad viņš uzzināja, ka Pizes saimnieki kļuvuši tik bagāti, ka viņiem ir dzelzs lemeši arkliem, viņš uzdeva savam vagaram katra saimnieka lemešu arkļus uzskaitīt un noteikt par inventāru.

Tā no velna naglas radies inventāra sākums. Tagad šis inventārs ir diezgan liels. Ja kādam saimniekam jāiet projām no mājas, tad par inventāru jāatstāj arkli, rati, ragavas, ecēšas, zirgi, govīs, aitas, teļi un visa pava-

sara sēkla, arī rudzu zelmenis, iesals un kartupeļi. Ja visu šo lietu nav, tad par to jāsamaksā naudā; cik nu katram tas zemes gabals liels – citam simts un citam vēl vairāk rubļu.

Velns aizskrēja no Pizes četru zemju tūrēs un tur mācīja ļaudis kauties un karot. Dzīvs velns Pizē vairs nav redzēts, bet viņa nedarbus lībieši vēl tagad dara – zog, kaujas un dzer. To pļavu, kur velns bikses šuva, agrāk sauca par Indriķa purvu (*Indrōks sūo*), bet kopš laikiem, kad velns tur mēnesnīcā pie sevis runāja, vecais vīrs pļavu nosauca par *Kūval* (mēnesnīca).

Stāstītājs nav norādīts.

NLK, 10, 499. lpp.

Puisis pārnēs vilku

Mežkunga dēlam bija četrpadsmit gadu. Tēvs viņu sūtīja uz netālo kaimiņu ciemu. Mājās nākot, puika kādus 300 metrus no mājām uz ceļa ieraudzīja kaut ko melnu, kas viņam šķita esam suns.

Nakts bija ļoti auksta, pie debesīm spīdēja zvaigznes un mēness. Mēness gaismā redzamība nebija laba, mēnesgaisma daudzas lietas padarīja citādas. Kādus soļus vēl paspēris uz priekšu, puika redzēja, kas tas bija vilks, nevis suns, kas sēdēja uz ceļa, viņu gaidīdams. Puikam kļuva bail, bet viņš nekā nevarēja darīt. Bēgšana nelīdzētu, zvērs tāpat viņu dabūtu rokā.

Puika atcerējās, ka no skolotāja bija dzirdējis – ja mežā redz lāci, lai tūliņ gulstas zemē, nekustas un izliekas par beigtu. Zēns nodomāja, ka šī gudrība var palīdzēt viņam izklūt no vilka zobiem. Puika nometās zemē guļus uz vēdera. Vilks sāka lēni un apdomādamies tuvoties. Palika stāvam un ostīja gaisu. Puika gulēja nekustēdamies. Vilks kļuva drošāks un nāca tuvāk, apgāja puikam apkārt, piegāja pie kājām un apostīja. Tur vilks atrada tikai zābakus un drēbes. Dzīvnieks ostīja arvien augstāk, līdz nokļuva līdz pakausim, kur bija kaila miesa, ko sāka laizīt un knibināt. Vilkam tecēja siekalas – nu viņš ar tukšu vēderu nepaliks. Zvērs pārcēla kreiso kāju pāri puikam; nu zēna pakausis bija starp vilka priekškājām.

Gaidīšana nekā nedos, puika pie sevis domāja. Zibenīgi saķēra abas vilka kājas un ar visu spēku vilka pie sevis, lai zvērs neiekostu. Puika piecēlās un ar smago nesamo steidzās mājup. Vilks dikti krāca, it kā tam būtu aizžņaugts kakls, un ar pakāļkāju nagiem plēsa puikas zābakus, zeķes tā, ka asins tecēja.

“Tēv, tēv,” zēns auroja, ar savu smago nesamo laimīgi nokļuvus pie sētas vārtiem. “Tēv, tēv, nāc atver vārtus!” auroja puika, cik spēdams. Zēna spēki sāka izsīkt, neviens puikas aurošanu nedzirdēja. Vārti bija aiztaisīti no iekšpuses, visi ļaudis gulēja. Ar rokām puika pie vārtiem pieklūt nevarēja, ar tām bija jātur vilks. Arī ar kājām nevarēja tikt pie vārtiem. Beidzot

puika sadūšojās, gāja atmuguriski un ar vilku sita pa vārtiem. Vilks rēca, un uzreiz sāka riet visi suņi, un acumirkļi tie bija pie vārtiem. "Tēv," puika atkal auroja, "lūdzu atver aši vārtus! Dzīvs vilks ir noķerts!" Beidzot vecais mežsargs sadzirdēja dēla balsi. Māte bija ašāk pieskrējusi un atvēra vārtus. Arī tēvs bija klāt ar plinti un gribēja zvēru tūliņ nošaut. "Nešauj, nešauj," sauca puika, "vilks ir man uz muguras. Ātri atveriet rijas durvis!" Puika atmuguriski gāja līdz rijai un ar lielu joni iemeta vilku rijā. Te klāt bija arī suņi, kas vilkam uzkrita kā bites. Trīs suņi to saplēsa, pirms vilks tapa nošauts.

Pize, Jānis Belte.
NLK, 63, 313.-316. lpp.

Pošanās pie bikts

Kurzemē dažās luterāņu draudzēs vēl ir tāda mode, ka pirms iešanas pie bikts (dievgalda) kādu dienu – parasti sestdienā – iet pie mācītāja pierakstīties un nes mācītājam ciema kukuli – putnus, labību, sviestu, kas nu kuram ir.

Kāda saimniece vienā sestdienā ar ciemkukuli gāja pie mācītāja, lai savu saimi pieteiktu pie dievgalda, bet mācītājs negribēja ļaudis pierakstīt. Viņš teica: "Lai paliek uz nākamo svētdienu." Saimniece sāka mācītāju lūgties: "Mīļais labais skolotāj, mēs gan to nevarēsim, jo esam tagad uz to sataisījušies." Mācītājs jautāja: "Kā tad esat sataisījušies?" Saimniece atbildēja: "Mums ir izcepti rauši un baltmaize, saimnieks arī brandvīnu atveda, kā gan mēs varam to iešanu atlikt." Mācītājs kļuva dusmīgs un teica: "Tā tikai pagāni sataisās. Vai tad jūs nezināt, ka mūsu Pestītājs mūsu dēļ ir cietis, mūsu grēku dēļ krustā sists un nomiris?" Pēc mācītāja vārdiem, ka Pestītājs ir miris, saimniece sasita rokas un izsaucās: "Ak, Dies! Ja mūsu Pestītājs ir miris, ko tad mēs, zemnieki, no tā zinām! Jūs esat vācieši, jūs dzīvojat muižā, jums no visām pusēm nāk grāmatas, kas gan mums, zemniekiem, to teiks! Ak, bēdas par to labo vīru! Kur mēs nu citu Pestītāju ņemsim?"

J. Prinča juniora iesūtījums 19. gs. beigās.
NLK, 5, 492. lpp.

Kā bārdas radušās

Vecie ļaudis stāsta, ka Ādamam un citiem vīriešiem līdz Ābrama radīšanai bārdas neesot bijušas. Kad Ābrams ar dēlu Īzaku bijuši krietni veci vīri un abi vēl bez bārdām, viņi nav varējuši saprast, kurš no viņiem vecāks – dēls vai tēvs. Tad Ābrams lūdzis Dievu, lai Dievs dotu kādu zīmi,

kas rādītu, kurš ir vecāks. Vakarā abi apgūlušies bez bārdām, bet no rīta ceļoties, abiem par lielu brīnumu, Ābramam bijusi bārda līdz krūtīm.

Tāpēc žīdi vēl tagad nedzen bārdu, to viņi uzskata par veca cilvēka pazīmi, ko pats Dievs ir devis.

J. Princis juniors.

NLK, 9, 498. lpp.

Saltkurpji

Ja jūs veļu laikā vai kādā citā nozīmīgā laikā naktī ejat caur biezu mežu, tad jūs būsiet dzirdējuši, kāda tur ir vaidēšana, kliegšana un bērnu brēkšana. Tur vaimanā, kliegz un brēc tās dvēseles, kuru miesas nav tikušas kapsētā apbedītas, kā tas katram kristītam cilvēka bērnam pieklājas. Tur vaid tās dvēseles, kuras laupītāji nogalinājuši. Tur kliegz dvēseles, kuru miesas vilki un lāči saplēsuši, un raud tādu bērnu dvēseles, kuras mātes ir nozūmējušas.

Tos sauc par saltkurpjiem. Tā kā tie ir nogalināti, tad tie nevienam cilvēkam labumu nenes, viņi tik rauga kāda sabaidīt un izmulžot. Tas nekas, ja tevi tikai sabaida. Citādi ir tad, ja tev iet tāpat, kā Nabala Nikam no Ovišiem, mājup nākot, gājis. Viņam visapkārt sanākuši tik daudz saltkurpju, ka viņš vairs nav varējis ne soli paspert. Ja nebūtu paspējis pārnest krustu, tad pēdējais brīdis būtu klāt. Ostu Ūnu saltkurpji būti saplēsuši, ja viņa nebūtu paspējusi pārskriet krustceļam.

Brōkša Brantam saltkurpji pie Lāndpurva sākuši pakaļ skriet. Brants bijis jāsus, un zirgs bijis labs. Kā gan viņš zirgu nav dzinis, tomēr saltkurpji, kas skrien tik ātri kā vējš, būtu dabūjuši viņu rokā, ja Brants nebūtu nokļuvis uz tilta. Zirga pakaļpusi, kas vēl nebija tikusi uz tilta, saltkurpji saplosījuši.

No saltkurpjiem izglābt var tikai krusts. Ja tu pats meti krustu vai arī eji pāri krustceļam vai paspēji nokļūt uz tilta, kura koki arī atrodas šķērsām uz ceļa, tad esi no saltkurpjiem pestīts. Saltkurpjus nekad nedrīkst saukt vārdā, tāpat kā lāči un vilki, arī saltkurpji tūliņ ir klāt, ja tos sauc vārdā. Labāk sauciet tos par veļiem.

No O. Loritsa vākuma.

Līvi 1937. gada 7. numurā

Lietuvēns

Jods ir tāda kaite, kas vajā ļaudis. Lietuvēns nāk virsū cilvēkiem un lopiem. Tu guli nomodā savā vietā, redzi savām acīm un dzirdi savām ausīm, ka lietuvēns nāk. Katru reizi savādāks. Reizēm tam ir vecas sievas izskats, dažkārt tas ir pēc malkas gabala, citreiz atkal citāds. Lietuvēns uzguļas

cilvēkam un spiež viņu. Cilvēks domā, ka viņam gals klāt. Viņš ir tā nobijies, ka dreb visa miesa un tek sviedri. Ja viņš dabū kustēties, tad lietuvēns viņu atlaiž. Ja cilvēks kaut pirkstu var kustināt, viņš no lietuvēna tiek vaļā. Ir dzirdēts, ka lietuvēns nokrīt turpat blakus: potst!

Lietuvēns vajā ne vien cilvēkus, bet arī lopus – jāz zirgus un govīs. Lopi, kurus naktī lietuvēns mocījis, otrā rītā ir noguruši un nosvīduši. Zirgi nolaiduši galvu uz zemi, govīm pazūd piens.

Reinu Pricis bija manījis, ka viņa zilais zirgs kļuvis vājāks, tur galvu noliektu un rītos ir nosvīdis. Tad Pricis pa nakti stalli vaktēja. Ap pusnakti lietuvēns nāca un gāja uz zilā pusi. Pricis iededza gaismu un redzēja, ka zirgam uz muguras ir tāds kā siens. Tas zirgu tā spieda, ka zirgs viss drebēja.

Vecie ļaudis bija gudri. Tā vecais Reinu Pricis, redzēdams lietuvēnu, prata izdarīt tā, ka tas pie viņa zirga vairs nenāca. Gudri ļaudis prata kā cilvēkam, tā lopiem lietuvēnu noņemt.

No O. Loritsa vākuma.
Līvli 1937. gada 7. numurā

Burve

Pizes ciemā kāda veca sieva bijusi burve. Kādreiz viņa gājusi pa ceļu un nokritusi uz ceļa pie Vērmaņiem (*Võrmam*).

Vecais krievu Juris, kas bija nodienējis 25 gadus, pārnācis mājās no dienesta un dzīvojis Sausgaļu mājās. Ejot uz krogu, ieraudzījis sievu guļam uz ceļa. Juris gribējis uzcelt, bet šī nekustas. Juris domājis, pag, pag, šī sieva nav mulķe, jāpagriež viņai galva uz to pusi, kur tagad ir kājas. Domājis, darījis – nu tik jāskatās, kas notiks.

Pēc kāda laika no meža izskrējusi maza pelīte un nu tikai riņķo un riņķo sievai ap dibenu. Juris domā, pag, pag, būs jāpagriež atkal sieva atpakaļ tā, lai mute ir uz augšu. Kad viņš to izdarījis, pelīte skrējusi un tieši mutē iekšā. Sieva tūliņ pamodusies un uz māju prom.

Stāstītājs nav norādīts, Lūžņās 1928. gada 25. maijā.
LFK, 1603., 202

Uguns pie Pizes bākas

Sestdienas naktī es nācu no Ventspils. Pie Lūžu upītes mazliet apsēdos un ieraudzīju, ka Pizes bācai ir vēl viena uguns. Es skatos, uguns no manis ir kādu ceturtdaļverstī, tad tās garā aste aizstiepjas uz Lūžņām, tad nāk uz manu pusi, bet tad pagriežas un aizslīd aiz lielā kalna.

Andrōks Lakševics, 69 ar pusi g. v., 1922. gada 29. jūnijā.
TVLI

Saltkurpji un dundadznieks

Senos laikos kāds vīrs no Dundagas Ziemassvētkos nācis uz Pizi sērst pie saviem radiem. Svētku vakarā mājinieki aizklājuši logus. Ciemiņš vaicājis, kāpēc logus aizklājojot.

Mājinieki teikuši, ka to darot tādēļ, lai saltkurpji neredzot, kas iekšā notiek; caur viņu sētu ejot saltkurpju ceļš taisni uz Lielirbi. Tā sēta, kur dundadznieks ciemojies, sauksa par Jāku sētu. Pēc svētkiem viņš kādu vakaru sācis pa jūrmalu iet uz māju pusi. Te ieraudzījis, ka viņam aizmugurē nāk tāds melns punduris un tie mazie īkšķīši. Nepagājis ilgs laiks, kad viņi jau bijuši klāt. Viņi metušies vīram virsū un sākuši viņu spiest; citi atkal ķērušies matos, sākuši viņu vilkt gar jūras malu. Vīrs bļāvis, lai žēlojot. Jo viņš vairāk bļāvis, jo viņi vairāk vīru spieduši.

Tad dundadznieks sācis lūgties, lai laiž viņu vaļā. Beigu beigās pusdzīvu viņu palaiduši vaļā.

Stāstījis Dambergs 19. gs. vidū

Paslēptā nauda

Lielirbes Beltos vīrs gulējis uz istabaugšas. Pie viņa pienācis kāds vīrs un teicis: "Zem mājas pamata ir paslēpta nauda. Ņem lāpstu, kura tev kādreiz pazuda, tā tagad ir aizdurvē, un izroc to naudu." Vīrs necēlies. Tad runātājs nācis otru reizi un teicis: "Ej un roc to naudu!" Vīrs piecēlies un gājis. Aizdurvē bijusi gan lāpsta, bet ne tā, kas viņam pazudusi. Tāpēc vīrs nav gājis naudu rakt.

Didriķis Belts, 86 g. v., Pizē 1922. gada 28. jūnijā.

LFK, 1603., 226

Svētliēpa

Kurzemē, Ventspils apriņķī, Popes novadā, Ances upmalā ir kāda svēta liepa. Pie tās vecie ļaudis lūguši Dievu. Viņi nolauzuši šīs liepas zarus, metuši upē un tīkmēr lūguši Dievu, kamēr zari sākuši peldēt pret straumi. Kad zars peldējis pret straumi, tad svešie karotāji sākuši savā starpā kauties. Vieta, kur viņi kāvušies, ir piecas verstis no svētliēpas. Tur ir valks, ko tagad sauc par Asins valku.

Tas bijis tajos laikos, kad Angermindes (Rindas) pils nopostīta. Ja ļaudis nespētu Dievu pielūgt, tad karš būtu noticis pie Dundagas pils – četras un pusjūdzes tālāk – un būtu arī to nopostījuši. Bet Dundagas pils vēl tagad ir redzama.

Stāstījis Didriķis Dambergs no Lielirbes.

TVLI

Rindas upes naudas lāde

Kāda saimnieka puisis svētdienas naktī ganīja zirgus. Viņam nāca miegs. Saprņī puisis redzēja, ka atnāca kāds vīrs un teica: "Celies augšā, ņem melnu ērzeli, ej uz upmalu. Iztaisi ērzelim vērzeles no liepu lūkiem un arī virvi. Jāj trīs reizes pāri upei. Tad uz ūdens pacelsies kāda lāde. Liec tai ķēdi apkārt un izvelc ārā. Paņem līdzī arī plinti. Kad kāds auros: "Šauj!", tad šauj arī, bet nebīsties neko."

Puisis pamodās, devās mājup un visu izstāstīja saimniekam, kuram bija melnais ērzelis. Izgatavoja liepu lūku vērzeles un ķēdi, paņēma līdzī vēl otru puisī, un visi trīs devās uz upmalu. Puisis, kurš redzēja sapni, uzkāpa ērzelim mugurā, jāja trīs reizes pāri upei. Tad uz ūdens parādījās lāde, kurai puisis aplika ķēdi. Vilka lādi malā.

Izcēlās liela vētra, ribināja pērkons, lija lietus. Te kāds auroja: "Šauj!", bet otrais puisī bailēs auroja: "Ak Dievs, nešauji!" Tad virves pārtrūka, un lāde iekrita atpakaļ upē. Laiks atkal kļuva rāms.

Pize, Uldriķis Grīnpauks.
NLK, 19., 393. lpp.

Skaistā Marija un bende

Vecos laikos Lielirbe bijusi liela, tur bijis ap 200 māju. Lepšu mājvietā bijis tirgus, bet Galnieku mājvietā – bendes māja.

Tajā laikā Lielirbē dzīvojusi ļoti skaista jaunava, vārdā Marija. Viņai no kāda puīša bijis bērns. To uzskatīja par lielu grēku.

Tiesa piespriedusi, ka tai meitai jānocērt ar zobenu galva. Bende bijis neprecējies, un viņam ļoti patikusi Marija. Viņš teicis: "Kļūsti mana sieva, tad tev galvu nenocirtīs." Bet bende bijis briesmīgs.

Marija teikusi: "Cērt manu galvu, bet pie tevis par sievu neiešu." Bende galvu nocirtis, un tā ieripojusi tanī ezerā, kur bija bijusi māja.

Mārtiņš Galnieks, 29 g. v., Lielirbē 1922. gada 29. jūnijā.
TVLI

Kā Lielirbes upe cēlusies

Rindas apkārtņē kāds zēns ganījis govīs un sēdējis uz liela akmens. Reiz viņš sācis sist uz akmeni un dzirdējis, kā dobji skan. Viņš katru dienu vērojis un gribējis izzināt, ko akmens tā skan. Kādā dienā zēns pavēlis akmeni un redzējis caurumu, kur iekritis pats iekšā.

Vakarā otrs gans stāstījis mājās par notikušo nelaimi. Otrā dienā visi cilvēki nogājuši uz nelaiimes vietu un redzējuši tikai caurumu. Pēc tam tur

sākusi tecēt upīte un tecējusi pa leju uz jūras pusi. To nosaukuši par Lielirbes upi, tāpēc ka tā tek cauri Lielirbes ciemam.

1930. gadā stāstījis E. Straumers Jaunciemā,
pierakstījis Mazirbes sešklasīgās pamatskolas skolēns Alberts Rudovskis.
LFK, 995., 132

Gari

Kāda sieva nokrēslā gājusi no Jaunciema uz Sīkragu. Viņa redzējusi, ka no kapiem iznāk skaisti gērbusies cilvēki, viss bariņš iet līdz lielceļa krustojumam un apstājas.

Sievai kļuvis bail, un arī viņa apstājusies un skatījusies. Tad viss cilvēku bariņš nogriezies pa kādu mazu celiņu un, skaisti dziedot, aizgājuši. Sieva steigusies mājās, bet viņa zinājusi, ka tie bijuši mirušo gari.

Mirušo gari jau nepaliek kapsētā, tikai kauli ir kapsētā. Gari dzīvo gaisā, tie ir šņācošā mežā un koku lapu drebēšanā. Bažu Ansis nāca pretī kā mākonis.

Es sapnī redzēju bērnu un jautāju: "Kā tev klājas?" "Labi," tas atbildēja.

Mari Andzenov, 66 g. v., 1922. gada 2. jūlijā.
TVLI

Kā Pēterezeram radies nosaukums

Divi paziņas – Pēteris un Janis – sastapušies krogā un kļuvuši lustīgi. Nav ieklausījušies, cik ātri iet pulkstenis. Tad dzirdējuši, ka pulkstenis nosit vienpadsmit. Pēteris teicis Janim: "Nu mums jāiet, tava māja ir tuvu, bet mana tālu!" Gājuši kopā līdz ceļa krustojumam, tad Pēteris no Jaņa atvadījies.

Pēteris kādu brīdi gājis viens. Tad dzirdējis, ka aizmugurē kāds staidzas. Atskatījies un ieraudzījis vīru, kas Pēterim prasījis – kur radnieks ejot? Pēteris iebildis, ka viņu saucot par radnieku, jo viņš svešinieku nav pazinis. Svešinieks teicis: "Kā tad tu mani nepazīsti, mēs esam tuvi radnieki, tēvu brāļu bērni. Nāc pie manis, pārguli pa nakti, man mājās ir alus, brandvīns, došu tev iedzert." Pēteris atteicis: "Neesmu nekāds dzērājs, alu ar brandvīnu es nedzeru." Tomēr Pēteris iet svešajam līdzī krietnu gabalu. Viņš dzird gaili dziedam un sacījis: "Ak Dievs, jau gailis dzied, šonakt neda-būšu gulēt!" Svešais runājis: "Mēs jau divi kungi esam, bet tu aicini vēl trešo kungu!" Te Pēterim it kā migla nokritusi no acīm. Ja viņš būtu spēris vēl vienu soli, tad būtu ezerā iekšā. Nu Pēteris redzējis, ka velns viņu piemānījis. Viņš bija nogājis tik tālu, ka bijis starp diviem ezeriem.

Velns nu iecirtis viņam mugurā savus lielos ragus, un tā viņi tur cīkstējušies. Tur bijis arī kāds pieguļnieks (zirgu puisis), kurš, dienai austot, paņēmis savu zirgu un jāšus devies uz māju. Velns zinājis, ka nāk pieguļnieks, un

viņš sev uzlicis lielus ragus, lai zirgu puisim būtu bail, lai viņš nedrīkstētu garām jāt. Pieguļnieks redzējis abus vīrus – vienam tāda galva kā purns. Viņš piegājis un jautājis: “Krusttēv, kā tu nokļuvi velna nagos?” Krusttēvs atraucis: “Nāc nu palīgā, krustdēl, velns mani piemānīja.” Krustdēls teicis – ja viņš iešot palīgā, tad velns viņu uzvarēsot, jo tam mutē esot dubulti zobi.

Krustdēls tomēr gājis palīgā, ķēries velnam mugurā un to nosviedis zemē. Te velnam no viena sāna izsprāgusi ārā liela lapa, kas pārsprāgusi, un gabali skrējuši pa pasauli.

Tāpēc ir divi ezeri – Lielais Pētera ezers un Mazais Pētera ezers. Bet lapas gabali vēl ir aptiekās, mēs tos varam nopirkt, tos sauc par “vella sūdu”*.

Stāstījusi Edde Cerbaha, 65 g. v., Sikragā 1925. gada 16. janvārī.
ULSp., 45. lpp.

Kā Dāvida pils radusies

Kāds puisis devās meklēt darba vietu. Viņam pretī pa ceļu jāja ķēniņš, kas jautāja, kā puisim klājas. Puisis atbildēja, ka ejot meklēt darbu. Ķēniņš aicināja puisi sev līdzi. Puisis jautāja: “Kādu algu maksāsi?” – “50 pūru naudas par gadu. Kā tevi sauc?” prasījis ķēniņš. – “Mans vārds ir Dāvids,” tā atteica puisis.

Dāvids devās ķēniņam līdzi. Nokļuva pilī. Tur ķēniņš rādīja Dāvidam visas telpas, bet vienā istabā viņš Dāvidam neļāva ieiet. Tur arī neviens cits nedrīkstēja ieiet.

Tā Dāvids tur dzīvoja trīs gadus, nopelnot 150 pūru naudas. Puisis domāja, kur naudu paslēpt. Viņš aizveda 50 pūrus naudas un paslēpa aiz kāpām mežmalā zemē starp Jaunciemu un Sikragu. Pats teica: “Lai nu lācis un lāča didītājs danco šai zemei apkārt!” Otros 50 pūrus naudas aizveda Pirts laukā un apraka. Pēdējos 50 naudas pūrus aizveda un paslēpa kāpās aiz Mazirbes upes. Teica: “Lai kazaki danco tai apkārt!”

Pēc tam puisis sāka ar ķēniņu ķīvēties, teica, ka ķēniņš dodot viņam maz ēst. Ķēniņš Dāvidu ieslodzīja. Puisis redzēja, ka ķēniņš katru rītu aizjāj un priedēs kaut ko paslēpj. Kad ķēniņš aizgāja, puisis devās raudzīties, kas tur ir. Valdnieks tur slēpa slepenās istabas atslēgu. Puisis paņēma atslēgu, atslēdza slepeno istabu un iegāja tajā. Istabā bija liels galds, uz kura daudz grāmatu, kāda cepure, spārni un cimdi. Puisis sāka grāmatas apskatīt. Uz vienas grāmatas bija uzraksts “Gudrību grāmata”. Šo grāmatu puisis sāka skatīt. Tur bija rakstīts: “Kas uzliks cepuri galvā, tas uzzinās visas

---

* “Vella sūds” – domājams, pulveris, ko ieguva no čemurziešu dzimtas (*Cerula assa foetida*) auga – smirdīgā ferula. Latvijā nav sastopams, aug savvaļā Vidusjūras piekrastē. Pulveri izmanto medicīnā.

cilvēku domas; kas sev pieliks spārnus, tas varēs lidot kā putns; kas uzvilks cimdus, tam pēc pirmās skrāpēšanas priekšā būs strauts, pēc otrās – upe, bet pēc trešās skrāpēšanas – ezers.

Dāvids uzlika cepuri, pielika spārnus, uzvilka cimdus un lidoja prom. Ķēniņš to uzzināja, drāzās pakaļ. Kad viņš puisi bija jau gandrīz panācis, Dāvids skrāpējis trīs reizes, un radies ezers, kuram ķēniņš tik drīz netika pāri. Kad ķēniņš atkal bija tuvu, Dāvids skrāpēja vienu reizi. Radās Ķēniņa strauts Sīkragā, kuram lecot pāri ķēniņš lauza kāju. No šīs reizes strauts dabūja vārdu. Ķēniņš klibodams skrēja Dāvidam pakaļ. Puisis strīpojis trīs reizes, un radies ezers. To vietējie iedzīvotāji sāka saukt par Nabalezuru, jo ķēniņš, tam lecot pāri, sastiēpa māgu. Viņš skrēja tālāk līdz Baltajiem kalniem aiz Jaunciema un sauca: “Svētais pērkon, nu esmu sastiepis vēderu!” Tūliņ arī pērkons klāt un sasper ķēniņu lupatās. Dāvids dabūja sev visas ķēniņa bagātības. Viņš vēl izraka savu naudu, aizgāja zem Slīteres kalniem un uzcēla sev lielu pili, ko sauca par Dāvida pili.

Hilda Cerbaha.
Livli 1937. gada 3. numurā

Mācītāja kalns

Sīkragā bijusi mācītāja muiža. Reiz Ugāles mācītājs braucis ciemos pie Sīkraga mācītāja. Ugāles mācītājam nebijis zirgu, viņš braucis ar trim briežiem.

Tolaik Sīkraga ceļš negāja uz Dundagu, bet vajadzēja braukt caur Ostes ciemu. Kad mācītājs piebraucis pie kalna, no meža izskrējuši pieci vilki, brieži ieskrējuši mežā un izsvieduši mācītāju no ratiem, un tas krizdams pārlauzis kaklu.

Vēl tagad šo kalnu sauc par Mācītāja kalnu. To stāstīja veci cilvēki.

Elfrīda Cerbaha Sīkragā.
TVLI

Velns tīklu būdā

Vecos laikos, kad augšā zvejoja ar siļķu tīkliem, tad reiz martā nelaiķis vecais Sprogis bija nācis malā naktī tā ap divpadsmitiem. Jūrā nekā nav bijis, domājis, nu nāks malā, ies savā būdā, zvejnieka būdā, liksies tur gulēt un gaidīs, līdz pienāks rīts, tad ies uz māju.

Viņš tādu brīdi bija gulējis, izsmēķējis vienu pīpi ar tabaku. Pienācis pie viņa vīrs un prasījis, vai viņš no šī stūra neies ārā. Zvejnieks domājis, kas tas ir. Vai tas ir tāds sapnis vai... Neko citu neiedomādamies, pagriezies uz otriem sāniem un licies gulēt. Nepagājušas piecas minūtes, kad vīrs klāt: vai tu iesi ārā no šī stūra! Vecais Sprogis domā, kas tas nu ir. Nu tās

lietas vairs nav riktīgas. Viņš domājis – tas nav nekas. Licies gulēt. Bailes viņam nav bijušas. Tumša, tumša nakts. Nu pēc neilga laika pienācis, saķēris salmu maisu, uz kura zvejnieks gulējis, un iesviedis būdas otrā stūrī tā, ka viņš nav vairs dabūjis nedz savu cepuri, nedz ko citu. Metis trīs reizes krustu priekšā, izkļuvis pa durvīm un ātri devies uz mājām.

Alfreds Breinkopfs, 39 g. v., Sikragā 1923. gada 15. jūlijā.
TVLI

Mācītājs vilkatis

Senos laikos Mazirbē bijis mācītājs Ludviķis. Pie viņa bieži nākuši sveši kungi. Reiz Ziemassvētku vakarā, kad visi darbi bijuši padarīti, kalpone Ģēda teikusi kundzei, ka viņa kopā ar citām meitām iešot Tomos uz pirti. Kundze gribējusi atrunāt: “Ko jūs tik vēlu iesiet, ka nesatiekat vilkačus.” Meitas tomēr gājušas, nomazgājušas un nākušas mājās; tad ieraudzījušas, ka pretim nāk liels bars vilkaču un grib sākt viņas plēst, bet viņām priekšā nostājas liels vilkatis ar baltu krūti un nelaiž nevienu tuvumā. Tā viņas pārnāk mājās un liekas gulēt. No rīta mācītājs Ģēdai jautājis: “Vai tu ko redzēji, kad nāci mājās no pirts?” Ģēda atbildējusi, ka neko nav redzējusi. Mācītājs teicis: “Tu esi gudra meita, tāpēc vari dzīvot pie manis, cik vien ilgi gribi vai kamēr iziesi pie vīra.”

Stāstījusi Marija Šaltjāre Pitragā 1922. gada 14. jūnijā.
TVLI

Mācītājs pārvēršas par vilkati

Mazirbes mācītāja muižā bijis viens luterticīgs mācītājs. Viņš braucis uz Ģipkas baznīcu un braukdams ieraudzījis, ka ceļmalā pļavā ganījušies zirgi. Tur bijis jauns, stalts kumeļš. Viņš licis kučierim apturēt. Kučieris apturējis. Mācītājs izkāpis no ratiem. Tur bijis nokritis kāds koks. Mācītājs slēpdamies izlīdis caur koka apakšu. Kučieris slepeni noskatījies, ka mācītājs palicis par vilkati. Piegājis pie kumeļa, noplēsis un apēdis. Tad gājis un izlīdis caur koka apakšu un atkal palicis par cilvēku, iesēdies ratos un licis, lai kučieris brauc. Tā viņi braukuši tālāk.

Kad mācītājs nomiris, tad kapsētā suņi viņu rakuši ārā. Viņa kaps vēlāk apmūrēts, lai suņi nevarētu pietikt. Kapa vieta redzama vēl tagad.

1930. gadā stāstījis Andrejs Paulers Pitragā,
pierakstījis Mazirbes sešklasīgās pamatskolas
3. klases skolēns Žanis Sārs, 13 g. v.
LFK, 995, 25

Nelūgtais viesis

Laikā, kad Mazirbē vēl nebija skolas ēkas, nedz Ķesteru un Rākstu mājas, ļaudīm bija jāiet kļaušu darbos ne tikai Dundagas muižā, bet arī Slīteres muižā un Mazirbes mācītājmuižā. Klausās gājuši vīrieši un sievietes; vairāk gan meitas, kurām mācītājmuižas pagrabā bija jāvērpj un vēl jāpaveic arī visi darbi uz lauka. Darbus uzdevis vagars kopā ar mācītāja madamu. Mācītājs pats tikai kādreiz ar meitām patērējis, bet par darbu nav interesējis.

Toreiz mācītāja lauki nav bijuši tik lieli kā tagad: ciema ganības tad gājušas gandrīz līdz mācītāja namdurvīm, un vecajam mācītājam arvien vajadzējis lopus no pagalma izdzīt. Valganu saimniekam kādu gadu bijis varens bullis. Kad mācītājs atkal gribējis lopus izdzīt, tad bullis stājies viņam pretī. Mācītājs ar nūju gan sevi aizsargājis, bet bullis ņēmis virsroku, mācītājam nācies atmuguriski kāpties atpakaļ uz muižas pusi. Cik mācītājs atpakaļ, tik bullis uz priekšu – kamēr abi bijuši pie muižas durvīm. Mācītājs paguvis atraut durvis un iebēgt telpā, bet nepaspējis durvis aizvērt. Bullis jau nācis iekšā istabā. Mācītājam nekas cits neatlicis kā mukt pa otrām durvīm laukā un atstāt bulli istabā par saimnieku.

Meitām nu vajadzējis iet palīgā, lai dabūtu nelūgto viesi laukā. Par to viņām tai dienā bija atļauts darbus pārtraukt jau agrā pēcpusdienā. Meitas priecājās, ka tik agri mājās, bet Dundagas dzimtskungs atņēma ciema saimniekiem ganības ap mācītājmuižu, pāri tur palika tikai slapjā, ūdeņainā Imantplava.

Līvli 1932. gada 3. numurā

Noburtie burvji

Tajos laikos, kad Mazirbē vēl nebija skolas, kad valkam, kas pie kroga sākas un tek garām Ķesteru un Sīpolu mājām, vēl nebija tādu augstu krastu kā tagad, kad šis valks vēl bija platāks, ciemā dzīvoja divi vīri – Ansis un Klāvs. Viņi bija lielākie burvji ciemā.

Ciema ļaudis abus bijās, bet visvairāk Ansis un Klāvs bijās viens no otra. Viņi arvien bija bailēs, lai nenonāktu zem otra burvestības. Var jau būt, ka tās lielās bailes, kas viņu sirdis dedzināja kā degošu uguns pagali, viņus – visbiežāk Klāvu – aizveda uz krogu, kur sirds degšanu varēja apdzēst ar kādu šņabīti.

Reiz, savu sirdi dzesinot, Klāvs bija palicis krogā līdz tumsai. Ceļu viņš zināja, un mājās iešana tumsā viņam rūpes nesagādāja. Bet kas bija noticis šovakar? Šovakar – sper soli, kur gribi, visur tikai ūdens. Klāvam, lai nokļūtu mājās, visu ceļu līdz ciemam bija jābrien pa ūdeni. Ciemā gan runāja, ka Klāvs ar apreibušo galvu neesot vis pa ceļu gājis, bet bridis pa valku. Bet Klāvs gan zināja labāk. Viņš zināja, ka tas ir Anša darbs, ka tai vakarā Ansis guvis virsroku un ir viņu nobūris, tāpēc ceļš bijis ūdens pilns.

Klāvs nu ar visu spēku sāka Ansim pretī darboties, lai pēdējo dabūtu zem savas burvestības. To burvības rīku Ansis dienu no dienas sāka pazīt arvien labāk. Tam pretī nebija nekāda cita palīga – vajadzēja dabūt rokā Klāva mēli.

Kādu svētdienas pēcpusdienu krogā bija danči un lielākā daļa ciemnieku bija uz dejām. Arī Klāvs bija krogā. Ansis gaidīja Klāvu – tāpat kā kaķis gaida peli – pie ceļu krustojuma, kur tagad ir skolas ēka.

Klāvs, nonācis šai vietā, tūdaļ tika nosviests zemē. Tā kā viņš bija vecāks vīrs un, no kroga nākdams, arī drusku dūšā, viņš nespēja pretī turēties. Bija gan paguvis Ansim pirkstā iekost un vaigu saskrāpēt, bet Ansis tomēr dabūja saķert Klāva mēli. Tā bija tikai jānogriež.

Bet tajā brīdī – Klāvam par laimi – no ciema puses nāca vēlini dejotgājēji. No tiem bīdamies, Ansis atlaida Klāva mēli un iebēga mežā. Mēle palika Klāva mutē. Klāvam pēc tam nebija lielākas rūpes kā gudrot – kā varētu Ansi samaitāt.

Dažus gadus vēlāk Ansis nomira. Ļaudis runāja, ka viņš esot miris ar plaušu slimību, bet to, kāpēc Ansis nomira, Klāvs gan labāk zināja. Un arī es – jo, mazs būdams, savām ausīm dzirdēju, ka Klāvs manam tēvam stāstīja, ka viņš esot Anša burvības rīku dabūjis rokā un pret straumi nolīcis.

M. (domājams, Mārtiņš Lepste).

Livli 1934. gada 3. numurā

Laupītājs

Reiz tumšā rudens naktī kāds klejotājzellis apmetās vienā krogā. Bet šis krodzinieks bija liels laupītājs, kas jau vienu otru ceļavīru bija nogalinājis. Kad krodzinieks manīja, ka viesim ir daudz naudas, viņš nolēma to noslepkavot. Krodzinieks ierādīja viesim kādu mazu kambari un deva viņam visu, ko tas par naudu prasīja.

Klejotājzellis, paēdis vakariņas un nodevis sevi Dieva rokās, likās gulēt un tūliņ aizmīga – kā jau noguris cilvēks. Nakts vidū kambarī ienāca krodzinieks un zelli noslepkavoja. Viņš izcēla kambara vienā stūrī grīdas dēļus, izraka dziļu bedri un turpat uz vietas viesi apraka. Kad krodzinieks visu bija sakopis, tad viņš sāka meklēt zeļļa naudu. Bet, izskatījis zeļļa drēbes un visas malas, viņš nekādu lielo naudu neatrada. Vienīgi kabatas pulksteni un drusku sīknaudas, kas bija vestes kabatā. Lielo naudu klejotājzellis bija turējis zutenī, sev apkārt apsietu. Tai vakarā, iedams gulēt, zellis bija arī visus papīrus, sudraba un zelta naudu salicis zutenī un apsējis sev apkārt. Krodzinieks steigdamies to nebija manījis un kopā ar zelli visu apglabājis. Nu viņš nožēloja, ka tik mazas naudas dēļ cilvēku nogalinājis. Tas nebija tā darba vērts.

No tās dienas tajā kambarī neviens cilvēks vairs nevarēja naktīs gulēt, jo nogalinātā zeļļa gars katru nakti parādījās un cilvēkus izbiedēja.

Notika tā. Pēc kāda laika cits klejotājzellis gāja pa to pašu ceļu un lūdzta naktsmājas tai pašā krogā. Krodzinieks teica: "Man ir gan viens mazs jauks kambaris, kur tu varētu labi izgulēties, bet ļaudis runā, ka tur spokojoties. Ja tu gribi, tad kambari es tev labprāt dodu." Klejotājzellis spokiem neticēja un bija ar to mierā. Paēdis vakariņas un noturējis vakarlūgšanu, zellis aizslēdza no iekšpuses durvis un pie sveces gaismas lasīja. Nakts vidū caur durvīm ienāca labi gērbies vīrs ar spieķi rokā un ceļa somu mugurā. Vīrs teica: "Labvakar, mans biedri!" Klejotājzellis mazliet sabijās, bet ienācējs teica: "No manis nebīsties, jo pirms kāda laika es biju tāds pats klejotājzellis, kā tu tagad esi. Šai kambarī mani nogalināja šis pats krodzinieks. Viņš apbedīja mani tepat zem grīdas kopā ar visu manu naudu. Tā kā tu esi tāds pats klejotājzellis, kāds biju es, tad lūdzu tevi – esi tik labs, eji uz policiju, izstāsti par to lietu un gādā, lai mans likis tiktu no grīdas apakšas izņemts un apbedīts kapsētā. To naudu, kas ir pie manis, visu paturī sev. Ja tu esi vīrs, kas tur vārdu, tad sniedz man savu roku!"

Bet klejotājzellis bija dzirdējis, ka garam nedrīkstot kailu roku dot, tāpēc viņš uzvilka rokā cimdu, tad sniedza roku un apsolīja visu izdarīt. Tiklīdz klejotājzellis visu bija apņēmis, gars izgaisa caur aizslēgtām durvīm un pazuda.

Klejotājzellis, baigo nakti palaidis un no rīta krodziniekam tēriņu samaksājis, devās taisni uz policiju un izstāstīja visu tā, kā gars viņam bija stāstījis. Policijas vīri nāca, kambari izmeklēja un atrada visu, kā bija stāstīts. Viņi saņēma krodzinieku ciet un aizveda uz policiju. Krodzinieks tika notiesāts uz mūža ieslodzījumu. Klejotājzellis paturēja sev visu naudu un kļuva bagāts vīrs.

Stāstītājs nav norādīts.

NLK

Kā jūrasvelns sievu sabaidīja

Biju vienpadsmit gadus vecs zēns, dzīvoju pie tēva Mazirbes ciema Grabu mājās. Kādā vēlā rudens vakarā ap Miķeļiem gāju uz jūrmalu raudzīties mudu (jūras mēslus). Tā nu eju pie Mazirbes upes un dzirdu, ka viena sieva jūrmalā briesmīgi brēc – "uz jēzusiem" vien. Domāju, ka kāds zaldāts vai cits sievu plosa. Eju uz to pusi jūrmalā un redzu, ka sieva ir viena pati, viņa plāta rokas, lēkā uz augšu un blāuj. Dzirdot šo balsi, sapratu, ka tā bija no mūsu sētas. Eju klāt un prasu: "Kas tev, Kersti, par vainu?" Viņa ierauga mani un sauc: "Andrej, voi jes, voi jes!" Kersti sāk skriet, vairs ne vārdu neteikdama, tā arī pazūd tumsā.

Es jūrmalā palieku skatoties un domāju, ka viņa palikusi muļķe. Tad ieraudzīju, ka no jūras nāk kaut kas liels, melns malā. Jūra bija gluži mierīga, tikai vilniši skalojās. Apgriezos. Man bija rokā četrzaru dakša, kuru

turēju kā durkli. Bet melnais – čap, čap, čap – gāja jūrā atpakaļ. Es ņemos gaidīt. Dzirdu, ka nāk atkal, eju tam pretī un grūžu ar dakšu. Trāpu arī, ka noskan vien. Eju klāt un skatos – tā bija liela vīna muca ar piecām metāla stīpām apkārt. Es to uzrullēju augšā un gāju uz mājām.

Arī sieva bija atskrējusi mājās un bija jau gultā garšļaukus, tā sabijusies, ka gandrīz vajadzēja braukt pēc daktera. Viņa teikusi manam tēvam, lai ejot mani glābt, es esot palicis jūrmalā velna ķetnās. Mans tēvs jau āva kājas un gribēja nākt mani meklēt, bet es smiedamies ienācu istabā un teicu, ka to velnu esmu ar dakšu nodūris un rītu nesīšu viņu mājās.

Andrejs Skadiņš Košragā, 60 g. v., 1921. gada 6. septembrī.
ULSp., 26, 79. lpp.

Kā vecais Zelliņš dabūjis butes

Mazirbes ciemā kāds vecs vīrs, tā sauktais vecais Zelliņš, katru dienu gājis jūrā, bet viņam nekad nav laimējies dabūt butes tā kā citiem. Reiz viens vecs vīrs nācis un viņam teicis: “Ja tu darīsi tā, kā es gribu, tad tev vienmēr būs butes un citas zivis.” Vecais Zelliņš atbildējis: “Jā, es darīšu, kā tu liksi.” Vecais vīrs teicis: “Lūk, eji un izzodzi tam saimniekam no kūts divus aunus, nokauji tos. To gaļu vari pats ēst, bet sirdis un abas ādas, galvas un kājas tev naktī pulksten divpadsmitos jānes uz mežu un jāsadedzina.” Vecais Zelliņš atbildējis: “Nē, to es nevaru darīt, par zagli neesmu dzimis un par zagli negribu nomirt.” Tad vecais vīrs teicis: “Nu labi, iegriezi sev pirkstā un uzpilini trīs asins piles uz laivas priekšējā raga.” Vecais Zelliņš atbildējis: “Velnam es sevi nedošu.” Vecais vīrs teicis: “Nu, ja tu ar to neesi mierā, tad eji jūrā un, velkot pirmo lomu, no tā trīs butes meti pār kreiso plecu jūrā atpakaļ.” Zelliņš atbildējis: “Nu to es mēģināšu.”

Otrā rītā vecais Zelliņš devies jūrā. Izvilcis pirmo lomu, kurā bijušas trīs lielas treknas butes. Vecais Zelliņš pie sevis murminājis: mest, nemest, mest, nemest... Bet tad ņēmis tās trīs lielās butes un pār kreiso plecu iemetis jūrā atpakaļ. Otrs pušelnieks teicis: “Vai Dieviņ, ko tu dari!” Vecais Zelliņš atbildējis: “Metīsim nu lomu, tad tu redzēsi, kas būs!” Metuši lomu un izvilkuši. Tajā bijušas daudzas butes, puse no tīkla kules. Vecais Zelliņš teicis: “Lūk, ko izdarīja trīs jūrā atsviestās butes!”

Nu vecajam Zelliņam butes bijušas bagātīgi katru reizi, kad viņš gājis zvejot. Bet katru piektdienas vakaru vecais vīrs nācis pie Zelliņa un prasījis: “Kad tev būs diezgan?” Vecais Zelliņš atbildējis: “Tad, kad man vairs nevajadzēs.” Vecais vīrs atbildējis: “Nu, līdz Miķeļa vakaram vari zvejot, tad tev būs jānāk līdzi!”

Vecais Zelliņš vairs nav iedrošinājies iet jūrā. Viņš iedevis pušelniekam savus tīklus, savu kažoku un cepuri, teikdams – ja mans kažoks un cepure būs tev jūrā līdzī, tad arvien būs zivis. Tajā rudenī, kad gājuši zvejot, katru reizi zivju bijis diezgan.

Miķeļdienas vakarā Zelliņš gājis jūrmalā un teicis pušelniekam: “Šovakar jūrā neeji!” Bet pušelnieks atbildējis: “Jāiet vien ir, citi arī iet.” Vecais Zelliņš teicis: “Satini manu kažoku it kā cilvēku, uzlieci viņam galvā manu cepuri un nolieci viņu laivas pakalgalā.” Nu gājuši jūrā. Pušelnieks paņēmis vecā Zelliņa kažoku, satinis it kā vīru, uzlicis arī cepuri galvā un noliecis laivas pakalgalā sēžam kā īstu vīru. Naktī pulksten vienpadsmitos laivā vīri gulējuši, bet vīrs dzirdējis, ka viens runā laivas pakalgalā it kā brīnīdamies: “Zelliņa laiva, Zelliņa kažoks, Zelliņa cepure, bet paša Zelliņa nav!” Tā trīs reizes noteicis (tas bijis gars), bet pie trešās reizes pagrābis no laivas kažoku un cepuri, aizskrējis rūkdams un saukdams: “Es paņemšu tā blēža kažoku, ja viņu pašu nedabūju!”

Tā vecais Zelliņš palika dzīvs, dabūja daudz zivju un piemānīja velnu.

Stāstījis Andrejs Skadiņš Košragā 1921. gadā

Vārnu kalna priede

1932. gadā, ejot uz jūrmalu, redzēju kāpu malā izraktu lielu caurumu. Tas bija tik liels, ka to dienā paveikt varēja tikai kādi septiņi vīri. Brīnījās un nesapratu, kāpēc tāda bedre ir izrakta. Bet man bija labs draugs – tā bija Vārnu kalna (*Karnōdmāg*) vecā priede. Tā no augšas visu redzēja un zināja, kas ciemā un apkārtnē notika. Kas viņas zaru līgošanu vēja laikā saprot, tam priede varēja daudz pastāstīt gan par veciem, gan par tagadējiem laikiem.

Piegāju pie priedes, noglāstīju tās grumbuļaino mizu un jautāju: “Saki, kas jūrmalā to lielo bedri izraka?” Priede atbildēja: “Naudas meklētāji! Viens no viņiem it kā šai vietā esot redzējis naudas uguni (malduguni). Visu nakti vīri raka nosvīduši.” Kad jautāju, cik naudas tad atrada, priede sāka smieties un runāja: “Vai tu vēl atceries, ka senāk šai vietā bija līdzena jūrmala? Vai tu tur redzēji kādu naudas lādi? Tai vietā smiltis ir sapūstas visa mūža garumā. Tie trīs vīri, kas neklausīja vecu ļaužu padomu, atrada tikai vecu sapuvušu laivas gabalu. Tādā veidā neviens nekad un nekur naudu nav atradis. Tai laikā, kamēr meklē naudu vietā, kur redzēta malduguns, neviens nedrīkst runāt neviena vārda, bet tie vīri runāja – un vēl latviešu valodu.”

M. (domājams, Mārtiņš Lepste)
Līvli 1934. gada 5. numurā

Ielūgums kāzās

Vecos laikos, kad vēl Mazirbē pie Grabu mājām bija kapi, dzīvoja divi draugi. Viņi bija norunājuši tā – ja viens precēsies, tad lūgs otru kāzās. Bet tā neiznāca. Viens no viņiem nomira, kad vēl neviens nebija precējies. Kad nu otram draugam, kas nebija nomiris, bija kāzas, tad viņš sacīja savai ligavai, lai tā paliekot pie zirgiem, viņš iešot lūgt draugu kāzās. Viņš piegāja pie sava drauga kapa un redzēja, ka kaps ir vaļā un draugs sēž kapa dibenā uz zārka. Kad viņš teica, ka nākot viņu lūgt kāzās, draugs palika priecīgāks un sacīja, lai nākot kapa dibenā ar viņu sadzert vīnu. Viņš nu iet arī. Draugs viņam ielej divas glāzes vīna. Viņš tās izdzer un grib iet prom, bet draugs ielej vēl trešo glāzi vīna. To visu viņš nevar izdzert, izdzer tikai pusglāzi. Nu viņš grib iet pie savas ligavas. Tikko viņš tiek no kapa ārā, tad viņš ir tikpat kā pazudis. Ne vairs kapu, ne ligavas, ne baznīcas – it nekā. Viņš ilgu laiku staigā apkārt un satiek kādu svešu cilvēku. Viņš tam paprasa, kur ir mācītāja māja. Nu viņš iet pie mācītāja un visu izstāsta. Mācītājs meklē, meklē, bet nevar atrast, kur viņš būtu tādu laulājis. Beidzot mācītājs atrod, ka pirms 250 gadiem viņš ir laulāts. Viena vīna glāze ir bijuši simts gadi. Mācītājs viņu nosvētīja, un viņš sabira par pelnu čupu. Pelnus mācītājs sabēra kulītē un apraka.

1930. gadā stāstījusi Olga Dembergs Košragā, apm. 50 g. v.,
pierakstījusi Mazirbes sešklasīgās pamatskolas
skolniece Ella Dembergs, 11. g. v.
LFK, 995., 153

Kā Jaunistabu Ķērste malduguni redzēja

Jaunistabas Ķērste ar savu vīru dzīvoja Mazirbes Grabos. Kādā marta vakarā viņi Mazirbes upes otrā pusē, Vārnukalna galā, redzēja degam nau-
das ugunsкуру. Abi ar vīru sarunāja, ka pēc gada tādā pašā marta vakarā
tas ugunsкурс jāvaktē. Ķērstes tēvs dzīvoja Sīkragā. Viņi teica tēvam, lai
viņš arī tai vakarā nāk uz Vārnukalnu.

Nākamā gada marta vakarā viņi visi trīs sēdēja uz kalna gala zem priedes un gaidīja, kad naudas uguns sāks degt.

Vakara tumsā redzēja, ka no jūras uz malu nāk kāda laiva. Tēvs sacīja: "Tas nav īsts zvejnieks, tas ir naudas uguns kungs." Viņš gāja atpakaļ pie savas meitas un teica: "Šovakar nekas neiznāks, šī nauda mums nav novēlēta. Iešu atpakaļ uz Sīkragu, ejiet arī jūs uz mājū."

Tēvs aizgāja, arī viņi nāca mājās. Kad bija pagājuši no kalna uz upes pusi, viņiem apkārt skrēja sarkans zirgs un devās uz Vārnukalnu. Viņi raudzījās uz to pusi, bet zirgs pazuda, un tajā vietā iedegās naudas uguns. Gāja prom.

Trešo gadu marta vakarā atkal abi ar vīru gāja; kā tika upes malā, tā atkal uguns dega zem Vārnukalna. Ķērste pārbrida upei, bet vīrs baidījās iet, jo viņam upe likās tik melna un dziļa, ka pāri tai netikt. Sieva skrēja viena, viņai rokā bija tikai ganu rīkste. Sieva to iesprauda vietā, kur bija degusi naudas uguns. Otrā rītā abi ar vīru gāja skatīties to vietu, bet pēkšņi uzradās tāda vētra, ka rīksti nosvieda upmalā. To vietu viņi vairs neatrada.

Andrejs Skadiņš Košragā, 1921. gada 6. septembrī.
ULSp., 27, 81. lpp.

Kā vecā Krūmiņu Nēze vilkati redzēja

Mums bija veca radniece Krūmiņu Nēze. Viņa dzīvoja mazā mājiņā. Nēze zināja stāstīt daudz teiku un nostāstu par burvjiem, pūkiem, vilkačiem. Tā dažreiz vakaros pēc visa dzirdētā bija bailes ārā iziet.

Reiz pati Nēze esot bijusi noburta. Viņa gājusi uz Ventspili pie kādas burves pēc padoma. Burve paņēmusi glāzi ūdens, skaitījusi kaut kādus vārdus, tad aņņēmusi tādu kā palagu un iegājusi otrā istabā. Kad iznākusi, teikusi: "Burvis dzīvo tuvumā. Došu jums zāles līdz." Kas tās par zālēm, viņa nav teikusi, bet likusi naktī pulksten divpadsmitos aiziet uz jaunajiem kapiem, paņemt no jauna kapa deviņas sauļas smilšu un sajaukt tās ar zālēm.

Nēze tā arī izdarījusi, un vakarā, kad saule nogājusi, viņa katlu ar zālēm nolikusi pie klēts, bet pati gājusi istabā un aizbultējusi durvis.

Nēzei bijis arī dēls Andrejs vai Andis, lāgā vairs neatminu. Tovakar viņš ielicies gultā ar visām drēbēm.

Nēze stāstīja: "Es apsēdos pie loga un skaitīju pātarus. Redzu, nāk liels nobarots suns, iet uz klēti pie noliktajām zālēm, tad nāk uz istabu un sāk plēsties aiz durvīm, grib tikt iekšā. Tas nebija nekas cits kā vilkatis." Es saucu: "Dēls, celies! Tas vilkatis ielauzīsies iekšā, un mēs būsīm pagalam!" Dēls miegā atņurd: "Man viņš neko nedarīs, ja plēsīs, tad plēsīs tevi!" Un gulējis tālāk. Nēze sākusi atkal pātaru skaitīt.

No rīta dzirdējusi ļaudis runājot, ka ciema Bunku saimnieks, vecais Mūriņš, ir slim. Tā Nēze dabūjusi redzēt, kas viņai to nelaimi piebūris. Nēze teica, ka tā esot īsta patiesība.

Stāstītājs dzimis 1881. gadā; Mazirbē 1930. gada 24. augustā.
LFK, 1603., 254

Vecā Jurgā naudas velns

Vēlu rudeņos Mazirbes Kārnadkalnā (Vārnukalnā) arvien bija redzama liela naudas uguns. Reiz Sīkraga Jurgis gāja to naudas uguni rakt. Viņš gāja naktī raudzīties, cikos tā uguns sāk degt. Vakārā vecais Sīkraga

Jurgis ņēma līdzī savu veco zobenu, kas vēl bija palicis no agrākiem kara-
laikiem, kā arī citus kara krāmus. Nu gāja tos naudas garus klapēt un
naudu izrakt.

Viņš nogāja no Sīkraga gandrīz pretī Kārnadkalnam un ieraudzīja, ka div-
desmit trīsdesmit soļu atstatumā kāds nāk pretī. Uzreiz tāds liels brūns zirgs,
zirgam mugurā dūšīgs jātnieks, kazaks. No viņa iet it kā smiltis pa gaisu. Nu
Jurgis saprata, ka tas ir naudas velns. Kļuva tik tumšs, ka neko vairs nevarēja
saprast. Viņam kļuva bailes, ka redzējis naudas uguni un to nav dabūjis. Ja
būtu saticis, pieskāries, tad naudas kaste būtu viņam. Jurgis domāja, ka ne
vella vairs nav jāgaida, bet jādodas pakal kazakam. Kazaks jāja uz jūras pusi
un – blākš! – iekrita jūrā. No jūras gāja it kā uguns liesma un devās uz Sīkraga
pusi. Viņš domāja, ka nu nekāda atlaišanās nav, nu jāturas pie tā tik ilgi, cik
vien var. Nonāca līdz Juokštu valkam. Tas ir valks starp Mazirbi un Sīkragu,
to sauc *joukō*, kāda sena vieta. Viņš gāja valkam pāri, tajā bija divas trīs pēdas
ūdens. Krasti augsti, un ūdens krāca. Tāds joks, ka nekā netika augšā. Viņa acu
priekšā bija kaut kas tāds, kam neprata tikt pāri. Bet kā nu bija, kā nebija – reiz
tomēr Jurgis tika pāri. Nu nāca uz Sīkraga pusi, naudas velns pa liedagu,
vecais Jurgis pakal. Tik tālu gāja, kamēr nospērās Sīkragam garām. Nonāca
pie Irbes upes grīvas, apmēram piecpadsmit verstis prom. Gandrīz jau ārā
bija rīta gaisma.

Izgaidījās Mazirbes Kārnadkalnā un nekā nesagaidīja. Vecais Jurgis
nomocījies atnāca mājās bez naudas, bez kastes, bez visa cita.

Alfreds Breinkopfs, 39 g. v., Sīkragā 1923. gada 15. jūlijā.
TVLI

Mirušā gars

Mazirbē viena jaunava varējusi redzēt mirušo garus. Sīkragā bērēs,
kur viņa piedalījies kā dziedātāja (baptiste), visi sēdējuši pie galda un
ēduši. Bet mironim nebijis nolikts tukšs šķivis uz galda, kā to parasti dara.

Viņa redzējusi, ka arī mironis atnācis, stāv aizmugurē un ar pirkstiem
ņem ēdamo no bērīnieku šķīvjiem.

Marija Šaltjāre, 63 g. v., Pitragā 1922. gada 14. jūnijā.
TVLI

Kā celta Mazirbes baznīca

Kad celta Mazirbes baznīca, pamatus rokot, uzrakušies kauliem. Vie-
tējos vairs pie rakšanas nepielaiduši, bet nākuši citi racēji. Tur bijuši mācī-
tājs, pērminderis, krodzīnieks un citi kungi. Viņi kaulus salasījuši vienā
maisā un novietojuši krogā zem galda.

Krogā pie krāsns gulējis viens žīds. Naktī viņš izdzirdis, ka kāds aiz durvīm stipri daudzās. Durvis atsprāgušas vaļā, istabā ienākusi resna madāma un tūliņ gājusi uz to istabu, kur gulējuši kungi – kaulu racēji.

No rīta dzirdēja runājam, ka izrakti kapteiņa kundzes kauli. Viņai pirkstā bijis zelta gredzens, bet vecais Taizels to novilcis. Taizels bijis jūrnieks.

Marija Šaltjāre.
JL, 1935. gadā

Zaldāts atrod naudu

Mums Mazirbē ir baznīca un arī krogs. Trīs zaldāti no Saunaga nākuši uz baznīcu, bet pēc tam gājuši krogā iedzert. Dzēruši līdz pusnaktij, tad pa jūrmaļu gājuši uz mājām. Uzreiz viņi ierauga, ka kāpās deg liels uguns-kurs. Tas viens, kurš bijis vairāk iedzēris, bijis varen drošs. "Iesim pie uguns-kura uzsmēķēt!" Tuvāk pieejot, viņi redz, ka apkārt ugunij sēž trīs bendes, galvās sarkanas cepures, un nevienu nelaiž ugunij klāt. Bet tas zaldāts tūliņ sapratis, ka tā ir naudas uguns. Viņš droši gājis klāt un meties ugunī. Abi pārējie zaldāti pārbijušies, redzot, ka bendes uzbrūk viņu biedram. Mukuši uz mājām.

Mājās viņi stāstījuši, ka bendes sakapājuši zaldātu gabalos. No rīta redz – nāk zaldāts un nes šinelī satītu naudu. Viņš teicis, ka tur vēl daudz naudas palicis.

Tad gājuši visi trīs, un katrs atnesis nešļavu naudas.

P. A., 81 g. v.
TVLI

Kā Vecķoķs skole gājs

Ir dzīves kāds vecs vīrs, kuram uzvārds ir bījs Ķoķs. Viņam bij jāmakse rent, ko viņš bij nokaves. Viš aizgājs pie baron, lai samakst rent. Viš iegājs pie baron un teicis: "Cienīgs, žēlīgs lielskungs, neņem par ļaun, ka es laike nav vares samakst." Barons teicis, nekas, nekas, es jau nav tik nabags, ka nevar pagait. Vecķoķs teicis, ka viņš grībt ko teikt, bet nedrīkst. Barons saka, lai teic vien drošs. Vecķoķs teic uz baron, kāpēc tas tā, ka viņš ar sov kundz var tik lab dzīvot, bet viņ ar sov vecen āb dīv netīr līdz acem un nevar neko nopelnt. Barons teicis, vai tad tu nezīn, to dar tā skolt, tā i "universitēt iekš Dorpat". Vecķoķs nav bīs liels rūntes, viņš pateic "sveik" un aiziet. Viš aiziet mājes un teic sieve, lai ieliek viņam maiz, ka viņš var no rīt āter iet proj.

No rīt Vecķoķs aiziet ager, ager uz skol. Viš ieiet iekšē un teic: "Labrīt, skolmeister." – "Labrīt, labrīt, Vecķoķ, ko tad tu nu nāc?" – "Es nāc skole." Skolmeisters dome, ka viņš jokes, un teic, ka par vēl. Otre rīte Vecķoķs pieces

klāt. :Labrīt, skolmeister.” – “Labrīt, labrīt, Vecķoķ, ko tad tu nu nāc?” – “Es nāc skole.” – “Pa vēl, Ķoķ. Ķoķs pateic “sveik” un agal aiziet. Treše rīte Vecķoķs pulkstiņ trijes klāt. Skolmeisters vēl gul, iznāk dienastmeit un pras, ko grib. Ķoķs teic, ka viņš grib satikt skolmeister. Skolmeisters bij ar atmodes un dzirdes, ka Ķoķs ir klāt. Viš lics dienastmeite iesaukt Ķoķ iekše. Ķoķa ienāk un teic: “Labrīt, skolmeister.” – “Labrīt, Ķoķ, ko tad tu nu atkal atnāc?” – “Es nāc skole, vai tad nu vēl būs pa vēl?” Skolmeisters teic: “Ak tu dome, ka no rītem nāk pa vēl, bet tu peic gadem pa vēl, voi tov nav kāds bērns bērns?” Ķoķs teic, ka viņam neviens tāds nav, Ķoķs iet uz mājām.

Noskums viņš iet ēzdams sov maiz, uzreiz viņš sakrītes, viņš apraug, celms tas nav, pa ko viņš ir sakrītes, akmens ar tas nav, bet kas tad tas ir? Viš apskates labāk un redz, ka liels naudzutans pils ar naud. Viš pajem naud, iet priecīgs uz mājēm. No rīt siev uzceļes, un Ķoķs sauc, lai nāk skates, kas viņam ir. Viš izber naud uz gald. Siev sakrampe roks un blāuj “vojēs! vojēs!”, nezin, kur nu viņš staige pa tiem naktem apkārt un būs kād nosits. Ķoķs teic, nekas siev, es nav nevien nosits, bet vo tu nezin, ka barons teic, kas iet skole, tas paliek bagats. Vecķoķs teic, ka nu māj jāpārdot un jābrauc uz Rīg dzīvot. Bet Ķoķs teic sieve, lai nevienam neizstāst, bet siev jau tā nevar, ka nevienam nepateic. Viņ sove māse, mās pateic baronam. Bet nu vien dien atnāk uraģņiks pie Ķoķ. Viš ienāk iekše un pras, vo Ķoķs nav mājes. Siev teic, ka tepat uz lauk ir. Siev iet saukt mājes. Uziet uz kaln, aizliek rok priekš acem un sauc: “Urū, večiņ, nāc, mājes, ururū, večiņ, nāc mājes!” Ķoķs nāk un redz, ka uraģņiks nu pa gabal nojem cepur. “Labdien Ķoķ, kā tad jums lāb iet, voi jūs nav naud atrāds. Un kad tad jūs atrād?” – “Tad, kad es gāj skole.”

1930. gadā stāstījusi Milda Folman,
pierakstījusi Mazirbes sešklasīgās pamatskolas
4. klases skolniece Milda Ottmers, 11 g. v.
LFK, 995., 67

Zelta roka

Reiz dzīvoja kāds vīrs un sieva. Kādu reizi tā sieva palika slima, un viņu aizveda uz slimnīcu. Tur viņai tika atņemta roka un pielikta zelta roka. Bet, kad tā sieva bija nomirusi, vīrs aizveda viņu uz kapiem un apraka. Tad gāja uz mājām. Visi meži kauca un gaudoja, kas tā par skādi, ka vīrs nesot paņēmis zelta roku. Vīrs gāja atpakaļ uz kapiem. Izraka sievu un paņēma zelta roku. Kad viņš gāja uz mājām, atkal visi meži kauca un gaudoja: “atdod man zelt rok, atdod man zelt rok!” Tā viņš aizgāja uz mājām. Te visi skursteņi kauca un gaudoja – atdod man zelt rok! Viņš uzkāpa pa trepēm augšā, iegāja istabā un gāja gulēt. Bet viņam bija tik bail, ka viņš dzirdēja, ka kāds nāk pa trepēm augšā. Vīrs domāja, ka viņš gan durvis

aizslēdzis un neviens iekšā netiks. Taču viņš dzird, ka kāds nāk pa grīdu, ir jau klāt, saķer viņu un saka: "Atdod man zelta rok!"

Stāstījusi Kristīne Ermanbriks Mazirbē, Kaļšu mājās, apm. 40 g. v.,
pierakstījusi Herta Celms, Mazirbes sešklasīgās
pamatskolas 3. klases skolniece.
LFK, 995., 135

Košragā ezers

Šeit Košragā bija ezers. Tagad to vietu sauc *Jōralagdō* (ezera klajums). Reiz šis ezers, starp Pitragu un Košragu, iztecējis, un tagad tur ir sausums. Un uz mūsu Sudraba kalniņa reiz bijusi kapsēta.

Grieta Skadiņa, 59 g. v., Košragā 1922. gada 15. jūnijā.
TVLI

Kā Košragā ciems ir cēlies

Kad lībieši Vidzemē un Kurzemē bija sakauti, kāda neliela partija palikusi šeit blakus Kolkasragam, dzīvot. Dzīvojuši šeit labi, bet ļaužu kļūvis par daudz, un viņi sākuši veidot ciemus: Melsilu, Kolku, Vaidi, Saunagu, Pitragu, Košragu, Mazirbi, Sīkragu, Jaunciemu, Lielirbi, Pizi un Lūžņu. Pēc tam nācis mēris. Tad visi ļaudis nomiruši, palicis tikai Saunagā viens un Sīkragā viens. Viņi abi staigājuši, ļaužu pēdas meklēdami. Vēlējušies atrast kādu cilvēku. Kad pēdas ieraudzījuši, tad tās skūpstījuši. Pēc tam sākuši ierasties ļaudis no Sāmsalas un Somijas. Divi brāļi ieradušies Košragā. Viens bijis andelmanis, tas uzcēlis sev māju. Nu sākuši dzīvot. Šim divām mājām vēl tagad ir nosaukumi – Anduļu sēta un Žoki.

Stāstījis Andrejs Skadiņš, 59. g. v., Košragā 1920. gada 6. jūlijā.
"Pirmā lībiešu lasāmgrāmata", Tartu, 1921

Naudas uguns

Reiz kāds vīrs redzējis naudas uguni. Vīrs par to stāstījis citiem, un norunājuši naudu atrakt. Kad nauda bijusi gandrīz atrakta, viņi ieraudzījuši nākam vīru ar zobenu rokā. Kad vīrs pieskrējis klāt, viņš teicis: "Kuru nu ņemt, būs jāņem tas pats Sarkancepuris." Sarkancepuris, to dzirdējis, iekļiedzies: "Vojess!" Tikko vīrs izteicis, naudas pods ar visu vīru pazudis. Tomēr vīri nodomu neatmetuši un norunājuši vēlreiz naudu atrakt. Sākuši rakt, bet uzreiz ieraudzījuši braucam vairākus cilvēkus ar vairākiem zirgiem taisni viņiem virsū. Viens uzbraucis vienam vīram virsū, un viņš iekļiedzies tāpat kā pirmo reizi, un nauda atkal pazudusi.

1930. gadā stāstījis Ansis Volganskis Košragā,
pierakstījis Mazirbes sešklasīgās pamatskolas
4. klases skolēns Valdis Volganskis, 11. g. v.
LFK, 995., 87

Bigiņa kungs

Reiz Košragā ir dzīvojis vīrs Bigiš. Bigiš ir stāvējis pie loga un skatījies uz mākoņiem. Piepeši viņš ieraudzījis, ka pa gaisu laižas viens melns kunkulis. Bigiš tūlī izskrējis ārā un redzējis kā zemē nolaidies viens stārķis, ar baltu, skaistu sivēnu mutē. Bigiš ir paņēmis sivēnu un sivēns ir izaudzis par lielu cūku.

Bigiņu ir nosaukuši par Bigiņa kungu.

1930. gadā stāstījusi Kristīne Ozolzīle Košragā, apm. 50. g. v.,
pierakstījusi Mazirbes sešklasīgās pamatskolas 4. klases skolniece
Amanda Ozolzīle, 10. g. v.
LFK, 995., 172

Vīrs un klucis

Reiz kāds vīrs gājs pa jūrmaal. Vīrs ir redzes liel naud ugiņ. Gājs nauds ugiņam klāt un iesvieds nāž. Pats sāk iet prom. Vīrs ir atskates apakļam, un tā uzreiz viņam pie kāj ir klucs piesiets. Viš ir sāk mukt, bet tas klucs viņam piņķnes pa kājem. Tad vīrs ir sāk skriet jūre, bet nevar paskriet. Tad viš tur ir ilg laik mocēs un nevar tikt uz priekš. Tad viš ir gājs un mocēs, kamēr ir ieraudzies vien māj. Vīrs ir iegājis māje un prases, voj nevar dābt nakts māj. Viņ, tie mājlauds, ir teikš, ka var dābt nakts māj. Vīrs nemaz nav teic, ka viņam ap kāj ir klucs. Bet, kad sāk ēst vakriņš, viš sāk vait un sāk stāst viņem. Vīrs ir izstāstes, un tie ir sākš taist to kluč vaļe, bet līdzko viņ sāk taist, tā uzreiz viņem visem apkārt kājem kluč. Bet viņ no tā laik, kad vīrs ir iegājis taje māje un to vakar ir ēduš vakriņš, un tiem cilvēkiem tie kluč aptines ap kājem, no tā laik tie cilvēk ir mocšes, kamēr ir nosālš aiz aukstam pa ziem un aiz bad, ka viņem nekas nebij, ko ēst.

1930. gadā stāstījusi Kristīne Ozolzīle Košragā, apm. 50. g. v.,
pierakstījusi Mazirbes sešklasīgās pamatskolas 4. klases skolniece
Amanda Ozolzīle, 10. g. v.
LFK, 995., 173

Gari iet uz Ēģipti

Vecais Bažu saimnieks bija liels burvis. Reiz viņš vakarā pulksten vienpadsmitos nāca mājup no bērēm. Nāca pa ceļu, bija jāiet ap vienu versti. Bet tad viņam pretī nāca tik daudz ļaužu, ka viņš vairs netika uz priekšu, – nāca pa gaisu, pa mežu tā, ka mežs šņācis. Viņš apstājās skatīties, kas tie par brīnumiem, ka tik daudz cilvēku nāk pretī. Tad ieraudzījis, ka tai barā ir arī viņa sievas brālis, vecais Pētermačs, kas jau pirms pāris gadiem miris. Vecais Bažis vaicāja: “Kur jūs ejat?” Radnieks rādīja ar roku un teica: “Uz Ēģipti! Uz Ēģipti!”

Vecais nelaikis bija bijis zvejnieks, jūrmalnieks, bet bija apprecējis sievu latvieti no Bažu mājām. Tāpēc viņam šie pēdējie vārdi – uz Ēģipti – bija jāsaka latviski.

Stāstījis Andrejs Skadiņš, 60. g. v., 1921. gada 9. septembrī Košragā

Par Pitraga izcelšanos

No Pitraga ciema nekas nav bijis. Tad nācis viens vīrs no Sāmsalas. Ceļš gājis cauri šejienes mežiem, tāpēc sāmsalietis vietu nosaucis par Pitragu. Vispirms uz šejieni atnākuši četri brāļi. Katrs uztaisījis savu māju, un radušās četras saimnieku sētas: *Kurg, Tōriz, Sīm, Jōk* (Dzērvēs, Sumbri, Sīmi, Jāki). Tā viņi sākuši tur dzīvot. Toreiz tur nav bijis neviens arājs, tie ieradušies vēlāk.

Stāstījis pitradznieks P. R. (Pēteris Ramšķe?),
85 g. v., 1921. gadā.
TVLI

Saimnieks vilkatis

Pitradznieks Korkiļš varējis sevi pārvērst par vilkati. Uz kuru saimnieku viņam nebijis labs prāts, tam viņš gājis aitas plēst.

Pašā Ziemassvētku vakarā viņš atkal sadomājis kaut kur iet, droši vien nedarbos. Saimniece prasījusi: “Kur tad tu iesi?” Tūliņ vīrs griezies atpakaļ un teicis: “Ja tu man nebūtu tik laba maizes saimniece, tad gan es tev parādītu, ko es ar tevi izdarītu.”

Kādu dienu mazas meitenes gājušas ganīt aitas. Korkiļš teicis: “Šodien jums būs vilks aitās!”

Meitenes gana un redz, ka nāk vilks un paķer aitu. Viņas sauc: “Vilks svina gabals, vilks svina gabals!” Vilks nomet aitu un lēnām velkas prom. Bet nu meitenes rīda suņus un sauc: “Puc, Korkiļ, puc, Korkiļ!” Suņi skrien un plēš vilku, vilks rāpjas pāri žogam, bet suņi tikai plēš.

Vakarā meitenes nāk mājās un redz – Korkiļam bikses saplēstas. Viņš saka: “Kāpēc jūs saucāt manu vārdu? Suns vilkaci nekad neplēš. Nevajag arī saukt, lai būtu smags kā svins!”

Marija Šaltjāre, 63 g. v., Pitragā 1922. gada 14. jūnijā.
TVLI

Debesbraucēji

Kādā ziemā Pitraga ciemā viens vīrs gribēja braukt debesīs. Viņš aicināja ļaudis pie sevis, teikdams, ka viņš no visiem izdzīšot velnus. Daudzi gāja pie viņa. Visiem, kas atnāca, viņš teica, ka pēc desmit dienām viņi braukšot augšā, un skaits nu esot pilns.

Tā vienu vakaru visi bijuši kopā un gaidījuši, ka nāks tā svētā stunda. Bet neko nesagaidījuši un bēdīgi gājuši mājup. No rīta kāda sieva tikko uzcēlusies un gājusi citiem teikt, ka viņa nu braukšot debesīs. Kāds cits bija nokāvis teļu un gaļu atdāvinājis citiem, jo viņam vairs nekas neesot vajadzīgs. Cita sieva bija izvārijusi kāpostus, tos viņa iegāzusi ugunī. Tad viņi gājuši, gaidījuši un lūgušies, lai brauktu augšup.

Redzējuši, ka nāk mākonis. Domājuši – nu ņems viņus līdzī. Bet, kad mākonis bijis klāt, tas izklīdis. Svētais vīrs teicis, ka viņu vidū esot viens grēcinieks. No viņa jādzen velns laukā. Tad to velnu dzinuši ārā: uz ceļiem pakrituši, lūguši Dievu – galva zemē, dibens augšā. Beidzot svētais vīrs teicis, ka viņam no debesīm piezvanišot, kad brauks augšup.

Pitradznieki aiz loga skatījušies, kas iekšā notiek, un smējušies kā negudri. Te svētais vīrs to ieraudzījis un skrējis viņiem virsū ar mietu, bet visi smējēji varējuši aizbēgt. Svētais vīrs gājis atkal iekšā, un viņi lūguši tālāk. Tad viņš teicis, lai visi ejot mājās, bet lai vairs nestrādādot, lai staigājot baltās drānās, jo pēc četrdesmit dienām viņi no šīs pasaules aizbraukšot; lai pārdo dot savu mantu, vairs viņiem laicīgā manta nebūšot vajadzīga. Ticīgie nesuši svētajam vīram – cits sviesta mārciņu, cits gaļu, cits smalkos miltus –, lai tikai nokļūtu dzīvi debesīs. Visi staigājuši baltās drēbēs kā svētās meitas.

Atnākusi četrdesmitā diena, kad būtu jābrauc. Atkal lūguši Dievu, tad redzējuši, ka ienāk melns kuilis, visus apošņā un pie svētā vīra pazūd. Nu viņi brēc, ka svētais vīrs ir velns, viņš debesīs netiks. Nākamā vakarā atkal lūgušies un redzējuši, ka ienāk kāds vīrs ar zāgi un zāgē svētajam vīram muguru. Svētais vīrs tā nosvīdis, ka viņam no muguras tecējuši sviedri kā ūdens.

Visu nakti viņi mocījušies; klāt bijis svētdienas rīts. Visi gājuši mājup. Svētais vīrs viens palicis sēžam uz krēsla. Visi gājuši baznīcā, un viņš ņēmis vecu pannu un zvanījis: bim, bom, bim, bom! Ieraudzījis, ka drauga suns apēd viņa vistu olas. Skrējis, saķēris suni un teicis: “Tu apēdi manas olas, ko lai es ēdu?” Atlaidis suni, iegājis istabā un atkal zvanījis.

Pēc tam atnākuši varas vīri, saņēmuši svēto vīru ciet – kāpēc viņš pulgojot Dieva vārdu. Viņš teicis, ka nepulgojot, ka Dievs viņam tā līcis. Tomēr vīru aizveda uz Dundagu un ielika cietumā. Vēlāk viņu atbrīvoja. Viņš kļuva godīgāks, vairs ļaudis nemānīja. Bet Pitragā vietu vīrs vairs nedabūja, tad atnāca uz mūsu ciemu.

Stāstījis Jānis Zēbergs no Vaides 1920. gadā

neбайдотies, drīz viņai kļūs silti. Vīram rokā bija liela kule. Viņš to attaisīja un pakratīja. No turienes nāca ārā siltums, un drīz vien kļuva arvien siltāks. Sievai uz rokas bija no saknēm pīts grozs. Tajā iekšā bija saulīte. Kad sieva pacēla vāku, saulīte iznāca no groza, un kļuva tik silti.

No kalna izlīda liels vilks ar pelēku spalvu un aizskrēja. Siltuma vec-tēvs teica: "Skat, skat! Tas ir aukstums, lai viņš skrien, no kurienes nācis! Viņam vajadzētu dot pērienu, viņš ir vainīgs, ka tevi saldēja."

Pēc tam Siltuma māte izņēma no groza un iedeva skuķim ļoti garšīgu maizi, sacīdama: "Bērns, nu šādu maizi tu dabūsi ēst visu mūžu."

Meitene gāja mājās. Bija ļoti jauks laiks. Visi brīnījās, kā tik pēkšņi kļu-vis silts. Meitene pastāstīja, kas ar viņu atgadījies.

Meitene bija bārenīte, kāds mācītājs bija ņēmis viņu par savu audžu-bērnu. Vēlāk viņi pārgāja dzīvot Jelgavā.

Stāstījusi Marija Šaltjāre.
JL, 42, 31. lpp.

Mirušais vīrs

Viena veca sieva gulējusi Saunagā pa nakti, bet no rīta gājusi mājās ļoti agri. Zeme bijusi sasalusi, un uzkritis mazs sniedziņš. Pēkšņi viņu it kā kāds pagrūdis, viņa nokritusi un jutusi, ka visa miesa notirpst. Piecēlusies un sākusi atkal iet, bet nu kāds iesitis viņai pa pieri.

Pārnākusi mājās, viņa likusies gulēt un redz, ka nāk viņas mirušais vīrs un saka: "Kāpēc tu svētku naktī blandies apkārt? Ja es otru reizi būtu sitis tikpat stipri kā pirmo reizi, tu būtu pagalam. Otro reizi es situ vieglāk."

Marija Šaltjāre, 63 g. v., Pitragā 1922. gada 13. jūnijā.
TVLI

Jūrastēva zirgi

Tas noticis pirms simt gadiem Vaides ciema Folmaņos. Pēcpusdienā, kad zvejnieki taisījušies iet jūrā, bars zēnu skrējuši no jūrmalas un saukuši, ka no jūras peldot zirgi, gan melni, gan brūni, gan bērni un dzeltenī. Zvej-nieki steigušies uz jūrmalu noņemt tīklus no vabām, lai zirgi neieskrietu un nesaplēstu. Tad vīri sējuši tīklus laivā, bet zirgi starp Folmaņu un Jaun-roču sedumu izpeldējuši un dancojuši pa jūrmalu.

Kad tīkli iesieti, laiva iestumta jūrā un vīri sākuši airēties, zirgi sākuši peldēt laivai līdzī. Tā viņi aizpeldējuši līdz astoņu asu dziļumam un pēkšņi pazuduši. Tie bijuši Jūrastēva zirgi.

Marija Šaltjāre Pitragā 1924. gada 20. jūnijā.
TVLI

Tišiņš

Dzīvoja kāds vecs vīrs, vārdā Tišiņš, kuram uz Baža kangara bija maza mājiņa. Tur viņš dzīvoja viens pats. Kad mēs gājām ogot, viņš jau bija uzvārījis tēju, ogotāji gāja pie viņa tēju dzert. Mēs nesām viņam maizi un plekstes, gaļu – kas nu kuram bija. Tišiņš kļuva priecīgs un teica, ka viņa draugi esot vilki un brieži, tie vakaros iznākot no meža viņu apraudzīt.

Kāds saimnieks gribēja nošaut savu veco zirgu. Tas bija viņam daudz strādājis. Bet zirgs izbēga, skrēja pa mežu un aizskrēja līdz Tišiņa mājai. Zirgs lūdza, lai Tišiņš laiž viņu istabā, saimnieks grib viņu nošaut. Tišiņš teica: "Viņš nedabūs tevi rokā." Zirgs ilgi dzīvoja pie Tišiņa, kurš priecājās, ka viņam nu bija labs draugs. Zirgs nesa daudz ogu upmalā, uzlika viņam uz muguras daudz maisu. Tišiņš nāca līdz un priecājās par savu palīgu. Labu laiku viņi dzīvoja divatā.

Reiz uznāca liels negaiss – vētra un pērkons. Zibens iespēra mājiņā, un Tišiņš un zirgs bija pagalam. Tagad tai vietā vēl redzami akmeņi, mājiņā septiņi akmeņi.

Mūsu vecāki Tišiņu redzējuši. Mans tēvs, māte, brālis gāja pie viņa. Staigājuši kopā spēlējami.

Katrīne Zēberga Vaidē 1943. gada septembrī.
LT, 51. lpp.

Tišiņš un Folmanis

Reiz abi – Tišiņš un Folmanis – kopā bija Dundagā. Uzzināja, ka lielkungs mājās nāks braukšus. Abi gāja ceļmalā un sāka spēlēt. Lielkungs brauca, un viņa zirgi sabijās no spēlēšanas trokšņa. Kučieris tā vien spēja zirgus novaldīt, ka tie neieskrēja dīķī. Lielkungs bija uz viņiem ļoti dusmīgs, teica, ka viņi gribējuši lielkungu nogalināt noslīcinot.

Kungs lika abus sameklēt un atvest pie viņa uz pili. Lielkungs jautāja, kāpēc viņi tā darījuši – spēlējuši ceļmalā un baidījuši viņa zirgus. Abi atbildēja, ka gribējuši lielkungam dot godu. Tad kungs dāvināja abiem naudu, teikdams: "Ejiet un pērciet sev jaunus zābakus un mūzikas spēlēm jaunas stīgas, lai arī citu reizi varat spēlēt."

Lize Bertholde, 63 g. v., Vaidē 1943. gada 30. septembrī.
LT, 52.–53. lpp.

Žonaku velns

Naktī puīši bijuši pieguļā. Vecais Žonaks gājis raudzīties, kā zirgi ganās. Ugunskurs dedzis, puīši gulējuši, vienam blakus arī meita. Žonaks nogērbies kails, ugunsroku nodzēsis, iestājies uguns vietā un tad kaut ko uzsaucis.

Puiši samiegojušies traki sabijušies. Kas gan cits kā velns var stāvēt ugunī! Pats saimnieks plīks cauri Lāžu sētai drāzies uz mājām. Lāžu sētā arī bijis kāds vīrietis, kas, redzēdams skrienam plīku cilvēku, bailēs ieskrējis istabā, gandrīz apgāzdam zīdaiņa šūpuli, saukdam, ka caur viņu sētu skrējis plīks velns. Bet Žonaks, skriedams taisni, ticis savā sētā pirms pieguļniekiem un, smiekļus valdot, uzklausijs viņu stāstu par nelabo, kas stāvējis ugunī un nav sadedzis.

Alfons Bertholds

Velns pēc dvēseles

Vaides ciema Lāžu sētas saimnieks bijis velna kalps. Pienācis laiks, kad viņam jādod velnam sava dvēsele. Ziemassvētkos gājis pie vecā Žonaka, tur bijis arī alus. Stāstījis, ka nu viņam esot velnam jādod viena dvēsele. Vecais Žonaks teicis: "Nu, tu vari dot savu sievasmāti!" Bet pats jau nu gan zinājis, ka to nevarēs dot, jo tā ir daudz par vecu; tāpēc tā teicis. To pašu – ka sievasmāte par vecu – atzinis arī vecais Lāžu saimnieks.

Vecais Žonaks teicis, lai dodot to Sāmsalas puisī, ko sauc par Lāzi, bet Lāžu saimnieks atteicis, ka puisis esot vēl gudrāks par viņu, tam nekā nevarēšot padarīt.

Vecajam Lāžu saimniekam prātā, ka velnam varētu atdot veco Žonaku. Abi gājuši no kambara laukā. Sākuši strīdēties. Lāzis teicis, lai Žonaks ejot pirmais, Žonaks atkal – tas nekur nederēšot, ja ciemiņš aizvērēšot durvis. Tā stīvējušies divas trīs reizes. Žonaks manījis, ka viņš varētu klūt velnam par cepeti... Beigās tomēr Žonaks paliek pēdējais, lai aiztaisītu durvis. Viņš klusi pie sevis noteicis: "Nu tu pats vari iet pie tā kunga, kuram esi kalpojis!"

Tā Lāzim ar Žonaku nekā nav izdevies. Gājis mājās. Devies pabarot zirgus un uzkāpis uz istabaugšas pēc siena. Meitas dzirdējušas, ka tur vecais Lāzis ar velnu strīdējušies. Velns teicis: "Tu diezgan esi mani mānījis, nu tev jānāk, laiks ir klāt!" Pēc tam trīs reizes viens otram teikuši tā: "Tas nebūs vis tā, kā tu gribi, tas būs tā, kā es gribu!" Otrs atkal tāpat. Tad meitas dzirdējušas, ka viens nokrīt istabas priekšā, ka nobriķš vien. Skrējušas lūkoties – saimnieks istabpriekšā beigts.

Gatavotas saimnieka bēres. Viņam bijušas divas māsas, kas piedalījušās bērēs. Svētdienas rītā, kad zārks ticis vests prom, māsas vēl pēdējo reizi vēlējušās paskatīties uz veco brāli. Atvērušas vāku – zārks bijis pilns ar melniem matainiem tārpiem, cilvēka tur nav bijis. Steigā uzlikušas zārka vāku, un tā zārks apbedīts.

No O. Loritsa vākuma, teicējs nav norādīts.

Livli 1938. gada 2. numurā.

Teicējs O. Loritsam apgalvojis, ka viņš pats šo notikumu "savām acīm redzējis"

Mustmača kuģa spoks

Netālu no Kolkas uz Ventspils pusi atrodas *Mustamač ouk*. Tā ir dziļa grava (bedre) starp kalniem. Bedrē kādreiz paslēpies Melnais Mačs. Šai vietai pretī jūrā reiz nogrimis kuģis un visi jūrnieki noslikuši. Kad cilvēki gājuši pa jūrmalu, šai vietā skanējušas enkura ķēdes un bija dzirdami izsaučieni: "Zid – ost, nord – ost!"

Grieta Skadiņa, 59 g. v., Kolkā 1922. gada 15. jūnijā.

TVLI

Spoku vieta pie Jaunstampstiem

Viens sietu taisītājs gājis gar Jaunstampsti – nozudušas mājas vietu netāl no Vaides. Tur piķvīgas galā viņam uznācis miegs. Nolicies gulēt un tik ilgam gulējis, kamēr iegāzies vīgā un noslēcis. Tagad, kurš cilvēks tur iet garām, tas vēl redz tur spokojamies.

1930. gadā stāstījusi Trīne Fletnova Košragā,
pierakstījis Mazirbes sešklasīgās pamatskolas 3. klases skolēns

Alberts Krasons, 12 g. v.

LFK, 995., 8

Kā Kolkasrags cēlies

Šī leģenda stāsta par to, kā velns taisīja dambi no Kolkasraga līdz Sāmsalai. Jau no vakara velns stājās dūšīgi pie darba, lai līdz pirmajiem gaiļiem darbs būtu paveikts. Viņš ņēmis smiltis no Stieberkalna un klēpī nesis uz Kolkasragu. Aiznesis vienreiz, nometis zemē raga galā, tad brāzies otru reizi, bet, trešo lāgu nesot smiltis, tālāk nav ticis kā līdz Jaunstampstiem – pēkšņi iedziedājies gailis. Velnam izbiris viss smilšu nesamais, un viņš steidzīgi aizbēdzis, bet tajā vietā palikušas prāvās Jaunstampstu kāpas. Bet Stieberkalnā vēl šodien redzamas trīs lielas ieplakas, kur velns grābis smiltis.

Alfons Bertholds

Par Kolkas vārda izcelšanos

Senatnē lībieši karoja ar vāciešiem. Viens lībietis dzina septiņus vāciešus no lielā purva līdz Kolkasragam, kur bija pēdējā ciņa. Lībietis ar koka vāli krāva vācietim pa galvu, saukdams: "*Kūol ka, rakkarz, sa tån jåra! No-mirsti arī, rakari, šeit!*" Tā tas *kūol-ka* vārds stāv vēl šodien.

A. Skadiņš.

I lībiešu lasāmgrāmatā, Tartu, 1921

Kolkas saltkurpji

Kolkā dzīvojuši daudz bākas vīru. Pie viņiem meitas gāja strādāt. Reiz sestdienas vakarā meitas gājušas uz Sārnastu pirti. Kad viņas tumsā nākušas mājā, tās redzējušas, ka pretī nāk daudz saltkurpju. Viena teikusi: "Lēksim pāri žogam, lai mūs nepamana!" Tā izdarījušas. Pārlēkušas un noslēpušas. Tur nu viņi gājuši – lieli, resni kā siena gubas, bijuši arī apzeltīti cilvēki.

Kad meitas pārgājušas mājās, tās gan nevienam nav neko stāstījušas.

D. L. (Didriķis Leitis) Lūžņās.
TVLI

Naudas uguns

Viens vīrs nācis naktī no Kolkas un redzējis naudas uguni. Viņš iesviedis savu ķeksi un pats gājis pa jūrmaļu prom. Tad viņš dzirdējis, ka viens nāk pakaļ un sauc: "Vīrs, re ro ķekš, vīrs, še ro ķekš." Tad vīram palicis bail, un viņš skrējis pie kādas mājas, iegājis iekšā un apgūlies uz krāsbeņķa. No rīta gājis skatīties un redzējis ķeksi naudas čupā. Viņš paņēmis naudu un aizgājis laimīgs.

1930. gadā stāstījusi Trīne Fletnova Košragā,
pierakstījis Mazirbes sešklasīgās pamatskolas
3. klases skolēns Pauls Krasons, 10 g. v.
LFK, 995., 16

Nostāsts par Onķupes vīgu

Senos kļaušu laikos Kolkā bijis ļoti bargs kungs, vārdā Zālers. Viņš pret ļaudīm bijis ļoti bargs. Zālers dažureiz aiz nieka iemesla licis ļaudis šausmīgi sist. Kādu reizi vagars atkal licis sist vienu kūlēju, jo tas palīdzējis kādam vecam vīram uzcelt vezumu, kas uz ceļa bija apgāzies un tāpēc aizkavējies. Līdzko vagars sācis kūlēju sist, kungs mājās sāpēs sācis nežēlīgi bļaut un mētāties ar rokām, jo velns viņu sācis mocīt par to, ka viņš nevainīgu cilvēku licis sist. Bet vagars nav zinājis, ka kungs mājās tā mokās, un sitis kūlēju tālāk. Un, kā par brīnumu, līdzko apstājušies sist kūlēju, arī kungs pārstājis bļaut un mocīties. Vecais Zālers bija tā nomocījies, ka viņš gulējis bez samaņas, un cilvēki domājuši, ka vecais Zālers būšot pagalam. Bet, līdzko ļaudis sākuši dziedāt un pātarus skaitīt, kungs atkal sācis bļaut un mētāties ar rokām. Ļaudis nevarējuši pātarus skaitīt, un tāpēc viņi kungu ielikuši zārkā. Naktī puisis izgājis ārā un dzirdējis klētī, kur vecais Zālers gulējis, pātagu sitienus. Puisis domājis, ka kāds cilvēks viņam atriebjas un tāpēc veco Zāleru sit. Viņš nav gājis skatīties un iegājis istabā. No rīta cilvēki redzējuši, ka Zālers sasists gluži zils, un visi par to brīnījušies, jo durvis bijušas aizslēgtas. To svētdienu, kad glabājuši veco Zāleru, viena jauna meitene bijusi ganos

Onņupes vigā. Pulkstenis bijis apmēram ap to pašu laiku, kad glabājuši Zāleru. Te meita izdzirdējusi lielu ratu rīboņu. Viņa gājusi skatīties, kas tur brauc. Meita redzējuse, ka divi kungi sēd ratos un trīs lieli, melni zirgi iejūgti priekšā. Viņa vienu kungu pazinusi, tas bijis vecais Zālers. Otru meita nav pazinusi, bet tikai redzējusi, ka liela govju aste bijusi pārkārusies pār ratiem. Meita iekliegusies un pagābusi. Pēc dažām dienām viņa nomirusi. Vēl arvien tautas mutē vecais Zālers uzglabājies kā ļoti bargs un nežēlīgs kungs.

1930. gadā pierakstījusi Kolkas pamatskolas
5. klases skolniece Irma Stalte.
LFK, 1052., 2

Dieviņa ezers

Senos laikos pie Melnsila bija lielas, purvainas pļavas. Kādu dienu pie Dundagas cilvēki redzējuši, ka nāk liels, melns mākonis. Kāds vīrs jājis uz balta zirga un saucis: "Ezers nāk, ezers nāk!" Cilvēki skrējuši ārā no mājām uz kalniem.

Viena mākoņa daļa noklīdusi, un tā radies Beitiku dīķis. Pārējais mākonis virzījies uz jūras pusi, bet tad nolijis uz Melnsila pļavām, kur bijušas milzīgas lietusgāzes. Pļavu vietā nu viņojies ezers. Septiņas verstis garš un vienu versti plats.

Vīrs baltajā zirgā piejājis pie gana un teicis: "Tas ezers te nebūs vienmēr, tas iztecēs uz jūru."

Kad Dundagas barons izdzirdis, ka notikusi tāda skāde – pļavas pārvērtušās par ezeru, viņš licis rakt grāvi uz jūru, kaut vai ziemā. Sākuši rakt no jūrmalas.

Kad ziemā siena vedēji brauca pāri ezeram, tad atkal sastapuši jātnieku baltā zirgā, kas saucis: "Steidzieties, steidzieties!" Kāds vecs vīrs ar vāju zirgeli nav paspējis tikt citiem līdz, to pārsteidzis tekošais ezers un ar visu sienu vezumu aizrāvis līdz uz jūru. Tas noticis pirms 60 gadiem.

Andrejs Skadiņš Košragā 1921. gada 17. janvārī.
LFK, 1603., 67

Liellais Ansis – ezeru gans

Kāda meita pavasarī ganīja govīs. Viņai pazuda divas govīs, meita gāja tās meklēt. Ūkšoja, ūkšoja, te viens ūkšoja pretī. Meita gāja uz balss pusi un nonāca Baža upmalā. Tur no upes izkāpa liels vīrs. Meita jautāja: "Mīļo ciemniek, vai tu neredzēji manas govīs?"

Govīs vīrs nebija redzējis, bet viņš zināja, kur tās ir. Vīrs ieteica nākamreiz tik skaļi neūkšot, jo meitai ir tāda pat balss kā garā vīra mazajam līdžam, kas devies uz ciemu pēc medus. Vīrs teica: "Tu ej šim mežam cauri, tur pļavā tavas govīs gul."

Meita redzēja vīra lielos zobus, viņai palika drusku bail, un meita jautāja: "Vecotēv, kā tevi sauc?" – "Mani sauc par lielo Ansi – ezeru ganu, kas uzrauga ezerus," atteica vīrs.

Meita gāja pēc savām govīm un redzēja, ka pa ceļu nāca neliela sieviete ar nesamo rokā. Tā laikam bija ezeru gana meita. Abi pazuda zem Baža tilta. Meitai bija bail, un viņa ar govīm ātri steidzās uz mājām.

JL, nr. 17, 11. lpp.

Melnsila pils

Dundagas jūrmalā Melnsila ciema jūrmalā ir liels, augsts kalns. Senos laikos tur bijusi pils, kuras atliekas vēl var redzēt. Tur dzīvojis barons fon Trommels, kas bijis jūras laupītājs un aplaupījis kuģus jūrā. Viņam bijuši ļaudis, kas tikai no tā dzīvojuši.

Reiz malā nākušas daudzas laivas ar ļaudīm no Sāmsalas, viņu vidū arī skaists puisis Otokars, kura sirdi fon Trommels gribējis sacirst divos gabalos un uzkārt savas pils tornī. Tad izskrējusi viņa meita Alvīne, ap 18 gadu veca. Viņa metusies tēvam priekšā ceļos un lūgusi, lai puisi nenokauj, bet iesloga pils pagrabā. Kungs to paklausījis un ieslodzījis Otokaru pagrabā. Viņa meita katru nakti slepeni nesusi viņam vīnu un speķi. Pagrabā bijuši arī citi ļaudis, kurus fon Trommels tur badinājis.

Kādu vakaru meita teikusi Otokaram: "Es tevi izlaidīšu laukā caur pazemes eju. Kad nāksi atpakaļ ar savu karaspēku, tad nenokauj manu tēvu, no tā sargājies!"

Kādā naktī meita nākusi ar mazu lukturi un izvedusi ārā trīs sāmsaliešus, Otokaru un vēl divus, izlaižot visus no ejas mežā, lai nu staigānot. Vēl pieteikusi, lai atgriezušies viņas tēvu nenogalinot.

Otokars devies uz Sāmsalu, savācis zaldātus, un tad braukuši uz Kurzemi nogalināt fon Trommelu.

Kādu nakti fon Trommels ar sievu un meitu ārā dzirdējuši lielu dumpi. Nu Otokars ar karapulku nākuši uz pili. Meita nav gribējusi laist tēvu laukā, bet viņš paķēris savu zobenu un iegājis lielajā zālē. Arī visi laupītāji ieskrējuši zālē. Nākuši sāmsalieši un viņus nokāvuši. Alvīne atvērusi durvis un raudzījusi, kas tur notiek. Visi vaidējuši un brēkuši. Otokars tai brīdī ņēmis zobenu un iebrūdis Alvīnes tēvam krūtīs. Viņa teikusi: "Mūsu sazvērestības noruna ir pagalam, tu solīji tēvu nenogalināt, bet nu savām acīm redzu, ka tu viņu nokauj. Mums jāšķiras un katram jāiet savs ceļš."

Pili sāmsalieši nodedzinājuši, visu izārdījuši un nolaupijuši. Abas sievietes aizbraukušas uz Rīgu. Otokaram skaistā Alvīne patikusi, arī viņš aizbraucis uz Rīgu un pa adrešu kantoriem meklējis abas sievietes fon Trommeles,

bet nav atradis. Bēdīgs gājis pa ielu. Redzējis, ka nes zārku. Gājis pretī un ieraudzījis fon Trommela sievu. Jautājis: "Kundze, kāpēc raudat, kas ir noticis?" Kundze atbildējusi: "Alvīne mirusi. Nesam viņu apglabāt." Tad Otokars lūdzis, lai zārku nesējs apstājas un atver zārku. Viņš gribot vēl uz Alvīni paskatīties un atvadīties. Nesēji nolikuši zārku zemē un atvēruši. Otokars uzkritis Alvīnei uz krūtīm un sācis pilnā balsī raudāt, piespiedis savu vaigu pie Alvīnes vaiga. Te uzreiz Alvīne satrūkusies un piecēlusies zārkā sēdus. Nu Otokars apķēries viņai apkārt un ņēmis no zārka laukā. Meita kļuvusi dzīva, viņa bijusi tikai pagībusi. Visi nesēji skrējuši prom no bailēm, ka miroņi ceļas augšā.

Otokars paņēmis Alvīni zem rokas, gājis pie kundzes un sacījis: "Nebīsties, viņa bija tikai īsu laiku mirusi, citādi nebūtu atmodusies, būtu aprakta un nomirusi pa īstam." Alvīne sacījusi: "Tu izglābi mani no nāves. Es jau dzirdēju, ka viņi man apkārt runāja, ielika zārkā un nesa prom. Man nebija tik daudz spēka, lai pateiktu viņiem kaut vienu vārdu. Ja tu mani neizglābtu, es ar visu dvēseli būtu zem zemes."

Tad viņi salaulājās un dzīvoja laimīgi. Bet Melnsila pils vēl ir redzama katram, kas grib skatīties.

Tas ir patiess notikums.

Andrejs Skadiņš, 60 g. v., 1921. gada 6. septembrī.
ULSp., 36, 96.-101. lpp.

Par Dundagas pili

Dundagas pili taisījuši milži. Kad viņi bija ienākuši Dundagā, tie sev izmeklēja tādu vietu, kur visapkārt ir ūdens, tādu dīķmalu, un tad uztaisīja sev pili. Bet varbūt, ka milži bijuši meistari un viņi ņēmuši mazos ļaudis par darba darītājiem. Viņi tos ir ļoti mocījuši. Ēdiens bijis silēs, ar pātagām viņi dzīti pie ēšanas un ar pātagām prom no ēdiena.

Tad milži uzcēluši sev skaistas mājas. Un ārā apkārt mūri. Tur bija mazi vārti. Virs vārtiem viņi mūrī iemūrējuši akmeni, viena akmens puse iekšā mūrī, otra ārā. Tur tie milži ēduši un dzēruši.

Kad Dundagas pils bija gatava, tad Dāvida pils nogrimusi. Dundagas kungi gājuši skatīties Dāvida pili un Vācijas svešos karogus. Skatīšanās beigās pienācis viens svešs lielkungs un nožēlojis, ka tāda pils nogrimusi. Viņiem pienākuši tādi mazi gariņi, dvēselītes. Viens bijis dvēseļu ķēniņš. Tad teicis, ja viņam ļausot Dundagas pili dzert kāzas un, ja viņš kāzas nosvinēs tā, ka to neviens ne redzēs, ne dzirdēs, tad Dāvida pils uzcelšoties. Nu svešie kungi braukuši pie Dundagas lielkunga un teikuši: "Tai un tai naktī dvēseļu ķēniņš grib šeit svinēt kāzas, un, ja viņš kāzas nosvinēs tā, ka to neviens ne redzēs, ne dzirdēs, tad Dāvida pils uzcelšoties."

Tur bijusi viena jumprava, kas ģērbusies zaļā kleitā. Tā gribējusi redzēt, kā dzer kāzas. Viņa gājusi pie durvīm un slepeni caur atslēgas caurumu skatījusies. Viņa redzējusi, kā zālē dejo, spēlē un līksmojas tādi mazi cilvēki. Viņa redzējusi brūti un brūtgānu, kas sēdējuši aiz galda. Jumpravai nākuši smieklī par līksmošanos, un, kā viņa sākusi smieties, tā pazuda ugunis, ļaudis, līgava un līgavainis.

Nu dvēseļu ķēniņš gājis pie kunga un teicis: "Tu solīji, ka tavi ļaudis būs mierīgi, bet viena jumprava nāca skatīties, sāka smieties un neļāva man kāzas noturēt." Nu pils kungs kļuva dusmīgs. Tad dvēseļu ķēniņš teica, ka kunga dzimta nedabūs pēcnācēju, kas pili vēlāk uzturēs. Viņš nedabūs mantnieku līdz tam, kamēr tai vietā, kur ir milža galds, augs bērzs. Tad bērzs ir jānocērt un no tā jāuztaisa bērna šūpulis. Tad dvēseļu ķēniņš pazudis.

No rīta kungs piecēlies un aicinājis savus ļaudis priekšā, prasīdams, kurš tas bijis, kas gājis aiz zāles durvīm skatīties. Jumprava teikusi, ka viņa tā bijusi, kas redzējusi un smējusies. Tad kungs no dusmām licis jumpravu iemūrēt mūrī. Citos gados tai naktī jumprava ar savu zaļo kleitu staigājusi pa zāli, to visi ir redzējuši.

Un to bērzu vēl redzējām, kas tur auga. Tad kungs, kas tur tagad ir, Kārlis Ostens-Sakens bija licis bērzu nocirst un izgatavot savam pirmajam bērnam šūpuli. Nu tur ir pilns ar baronēniem.

Pierakstīts Mazirbē (?).
NTR, 16, 387. lpp.

Kā vācieši dibināja Rīgu un kļuva tur par kungiem

Vācieši nebūtu sākuši būvēt Rīgu, ja viņiem nebūtu laimējies lībjus piemānīt.

1185. gadā vācieši ar saviem buru kuģiem pirmo reizi iebruca Daugavā. Viņus tur bija iedzinusi spēcīga vētra. Viņi sastapās ar Daugavas lībjiem un sāka ar tiem tirgoties. Pēc tam vāci ieradās atkal un atkal, līdz beidzot gribēja saviem tirgotājiem kūres (šķūņus) būvēt. Lībji tam nepiekrita.

Vācieši jau bija iegaumējuši, ka lībji ir taisnprātīgi, ka viņi nekad neļauž dotos solījumus. To ievērojot, vācieši saaicināja no visas apkārtnes lībju vecākos un lūdza viņiem telpu būvēšanai mazu zemes gabalu, kura lielums nepārsniegtu vērša ādas platumu.

Tādu zemes gabalu lībji vāciem atvēlēja, bet gribēja redzēt, kā uz tik maza zemes pleķīša viņi uzbūvēs šķūni. Vācieši sagrieza lielu vērša ādu "virki virki" – šķērsām gabalos – un apveda apkārt tai vietai, kur tagad ir Vecrīga. Tikai tagad lībji saprata vācieša viltību, bet nu vairs nekā nevarēja

darīt. Vācieši būvēja apkārt mūra ēkas ar augstiem vaļņiem un 1201. gadā Rīga bija gatava.

Vācieši bija mānticīgi un vēlējās uzzināt savu nākotni. Tā bija jārāda divām silķēm. Sarīkoja lielu dzeršanu, uz kuru uzaicināja arī tuvējo apvidu lībju vecākos, viņu sievas un radniekus. Vācijā tajos laikos silķe bija iecienīts ēdiens, bet lībjiem tas bija svešs. Lai lībju vecākam sajauktu galvu, tad viņam un viņa sievai katram uz galda priekšā nolika silķi. Vācieši paši vēl neēda, bet tērzedami vēroja, no kura gala lībji silķi sāks ēst. Viņi ticēja – ja lībji silķes sāks ēst no galvgala, tad viņi arī turpmāk paliks par zemes kungiem, bet ja ēdis no astes gala, tad paliks par vāciešu kalpiem. Te nu lībju vecākais kļūdījās – viņš sāka silķi ēst no astes gala. Vāci kļuva ļoti, ļoti priecīgi. Silķe bija parādījusi, ka viņu turpmākā dzīve Rīgā un visā mūsu zemē būs gaiša un laba.

Laimonis Rudzītis (pseidonīms Y).

Līvi 1937. gada 11. numurā

Tautas ticējumi un tradīcijas *Rovusk (mōņusk) ja tradīcijōd*

Tautas ticējumi un tradīcijas vāktas laika posmā no 19. gadsimta vidus līdz 20. gadsimta vidum.

Pirmie pieraksti publicēti 1861. gadā A. J. Šēgrēna Kopotos rakstos kā lībiešu valodas paraugi. Teicēji – no Pizes (Miķeļtorņa) Jānis Princis vecākais un Jānis Princis jaunākais, kā arī Andrejs Launics no Vaides.

Nākamais tradīcijas un ticējumus vācis somu valodnieks Ē. N. Setele. Šis savākums analizēts, apkopots un publicēts Somijā tikai 1953. gadā.

Latviešu valodā ticējumi un ieražas publicētas III Jūrnieku rakstu krājumā 1890. gadā. Lībiešu kāzu ieražas aprakstījis Fricis Kārkluvāls, tās publicētas rakstu krājumā “Sēta, daba, pasaule” 1892. gada 7. numurā un žurnāla “Austrums” 1892. gada 11. un 12. numurā.

Oskara Loritsa tautasdziesmu grāmatā ir publicēti trīs kāzu apraksti.

Mazirbes kāzu aprakstu devis ķesteris un dzejnieks Kārlis Stalte vācu valodā 1935./1936. gadā. Tas atspoguļo lībiešu kāzas periodā – apmēram no 1875. līdz 1885. gadam.

Kolkas kāzu aprakstu O. Loritss dzirdējis no Bērtuļa Gūtmaņa lībiešu valodā 1921. gada janvārī (B. Gūtmanis dzimis Kolkā 1845. gadā un tur uzaudzis). Arī šo stāstījumu vācu valodā uzrakstījis K. Stalte.

Pizes kāzu aprakstu latviešu valodā uzrakstījis Jānis Princis juniors un 1888. gadā piesūtījis Igaņu izglītības biedrībai. O. Loritsa grāmatā pievienotas arī J. Prinča pavadvēstules, jo J. Princis ir tā Prinča dēls, kas 19. gadsimta 40.–50. gados sniedzis Šēgrēnam un Videmanim neatsveramu palīdzību.

Pizes kāzu aprakstu vācu valodā tulkojis O. Loritsa draugs Bruno Dziadkovskis. Dziesmu teksti O. Loritsa grāmatā saglabāti latviešu valodā.

Šajā grāmatā publicējam kāzu aprakstu no Pizes, jo tas ir vecākais un pilnīgākais – abos pārējos dziesmu tekstu nav.

Lībiešu dziesmu ansamblis *Livlist* pēc šī apraksta izveidoja “Lībiešu kāzu spēli 19. gadsimtā”, kuras pirmuzvedums notika 1979. gada 8. jūlijā Brīvdabas muzeja lībiešu sētas “Dēliņi” pagalmā. (41. att.)

Tautas ticējumi

Teņa diena. *Tõņņõ pāva* (17. I)

To sauc par cūku dienu. Tai rītā vāra Teņa galvu, to dara gandrīz visi. Vecie saka: sukājiet tik galvu, sukājiet tik galvu, gan būs cūkas utu pilnas (*teitōbōd jara!*).

Tas ir visiem zināms, no Teņa dienas divas dienas vēlāk ir Bašks. (*Bašku diena – 20. I; Govju un zirgu diena – V. Š.*)

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Teņa dienas rītā nevar adīt tīklu, tad cūkas saplēš. Jāvāra cūkas galvas puse, bērni nes kaulus mežā un kaulus per. Tad vasarā cūkas labi ies mežā ganīties.

NLK, 8, Īra, 458. lpp.

Sveču diena. *Kīndōl pāva* (2. II)

Sveču dienas rītā jāvāra biezputra.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Vastlāvis, Vastlāvji. *Vastālovā* (12. II)

Cūku galvas vienu pusi vāra Teņa dienas rītā, bet otru pusi Vastlāvja vakarā. Vecie saka: tā ir pēdējā gaļa. Nākamais vakars būs Pelnu diena, tad bērnus dzīs uz pirti, vēderus pārgriezīs, gaļu izņems, ieliks iekšā zivis. Tad Vastlāvja svinētāji staigās pa ciemu, no sētas uz sētu, pa pāriem saķērušies, pa visām istabām. Ja istabā redz kādu vīrieti, tad to rauj pie zemes un pluinī.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Man ir tuvs tas, ka mūsu meitas pirmdienas vakarā pēc Vastlāvja (Me-teņa) svētdienas no vienas mājas uz otru staigā, apgērbusās vīriešu drēbēs. Viena no viņām saucas par garo meitu, viņa pārklāta ar baltu palagu un nūjas galā ir piesējusi mākslīgu galvu un divas mākslīgas rokas. Tāpēc viņa ir tik gara, ka sniedzas līdz griestiem. Cita meita ir tāpat apgērbta, bet viņai nūjas galā ir pielikts mākslīgs putna knābis, ko sauc par *kīrnana* (kaijas deguns). Trešai meitai (tas var būt arī zēns) jāprot labi lēkāt. Tā ir tik biezi apgērbta, ka izskatās vairāk plata nekā gara. To sauc *Peigal pūoga* (Īkšķītis). Ceturtais nāk kāds lielāks puisis, kurš iztaisījies par buku ar lieliem ragiem un kuram aizmugurē (pakaļā) piesiets liels *Scrotum* (maiss, no kura kaut kas birst ārā??). Tam jātaisa lielākās blēņas (rupji joki).

Nonākot pie durvīm, viņi sāk dziedāt:

Mīlā māte, laidī bērņus istabā,
Maziem bērņiem salst kājas!

Kad ienākuši istabā, "bērņi" dzied:

Gribam vistu, gribam vistu Vastlāvju vakarā,
Tad mēs varēsim Lieldienas priecīgi sagaidīt!

Garā meita ņem vērļpjamu vārļpstu un no liniem vai vilnas izvērļpj garu pavedienu, kamēr citi dzied un novēļ, lai nākamajā gadā augtu garāki lini. Un tā apdzied zirļgus, govis, aitas. Kad iet laukā no istabas, tad dzied:

Veseli tavi jēriņi, veseli tavi auniņi!

Bet, ja viņiem nedod ēst un dzert, tad, izeļjot no istabas, dzied:

Nelaieme taviem jēriņiem! Nelaieme taviem auniņiem!

Lībiešu ticēļjumi un paraļžas, Jānis Princis vecākais

Domāļjams, šis vārļds cēļlies no lību vārļda *vaštalo*va jeb *vaštola*ja. Ja ievēro, ka veciem lībiem bija ieraša šini vakarā norunāt, kāds būs zveļjas biedrs laivā, un uz tāda nolīguma arī sadzēra magaričas, tad pats par sevi izskaidroļjas vārļds *vaštalo*va. Lību *vašt*, *vašto* apzīmē latvļju "pretī", un *lōja*, *lāja* – laiva; tā tad *vašta*-*loja* būtu saprotams "pretī laivā" – pretinieks (biedrs) laivā.

Kad labi neuzņem Vastlāvļjus, tad govis un aitas klībo; tāpēc nedrīkst visu Vastlāvļju nedēļļu malt, aust, vērļpt, adīt, klapēt, cirst utt.

III. JRK, Māņi, 7, 115. lpp.

Vastlāvļju vakarā meitas pārļģērbās. Tas bija pirms gavēņļa. Pēc tam sā-
kās gavēnis, kad nedeļoja. Tie bija pēdēļjie danči. Tad dziedāļja: "*Zingi
bringi vaštālovā, ē, vaštālovā.*"

Kirils Veide, 78 g. v., Kolkā.
LT, 63, 39. lpp.

Pelnu diena. Tūļģō pāļva (13. II)

Nu vāra kammās (akmensbutes), nu gaļļa jādzen laukā, zivis jāņem iekšā.

Andreļjs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Pelnu dienā jānes istabas mēsli (saslaukas) uz kāpostu (sakņu) dārzu – lai dārza saknēm nemestos tārpi vai kukaiņi.

III. JRK, Māņi, 8, 115. lpp.

Matīsa diena jeb kukaiņu diena.

Matikš pāva aga kukkist pāva (24. II)

Matīsa dienas rītā atkritumus (saslaukas) ved uz lielceļa, uz ceļa krustojuma, tur ir visi kukaiņi līdzī. Vakarā viens sit ar āmuru un ķīli pret sienu, otrs jautā: “Ko tu klopē?” – “Kukaiņus, mušas dzenu sienā.”

Tad ar rokas dzirnavām trīs reizes jāmaļ pret sauli. Otrs tāpat prasa: “Ko tu mali?”

Cits arī saka tā: “Kāds vējš ir Matīsa dienā, tāds būs visu vasaru.”

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Matīsa dienā nav brīv neko mājās ievest – ne sienu, ne malku, ne citas lietas. Kas to dara, tā mājās pa vasaru odzes vazāšoties. Istabas saslaukas jāiznes un jāber uz ceļa, mušām un odzēm par spīti.

III. JRK, Māņi, 4, 114. lpp.

Matīsa dienā nevar vakarā uguni dedzināt, lai mušas mūs nepārspētu. Mājās nekā nevedam, lai trūdi, dubļi un tārpi iekšā nenāktu un ar vēju, kas dienā pūš, neapsētu laukus, lai tārpi nebojātu sējumus.

Libiešu ticējumi un paražas, Jānis Princis vecākais

Māras diena (25. III)

Māras dienā dzina pirmo reizi tanī gadā cūkas ganībās (mežā). Dzinēja ņēma kādus stopus labības līdzī, ko tad ganībās nobēra vairākās čupiņās zemē, lai cūkas ēd un rušinājas. Vecākai, lielākai cūkai sēja “atslēgas bērnu” astē, lai nenāk pa dienām pati un neved arī citas cūkas mājā. Jāzina, ka pa visu šejienes jūrmaļu cūkas pa vasaru katru dienu iet bez gana mežā.

Šīnī dienā vārīja katru reizi brokastī biežputru un izslaucīja skursteņus.

Ja naktī pēc 25. marta salst, tad būs vēl auksts laiks un sals 40 dienas. Ja abas naktis salst – tad vēl jo sliktāki.

III. JRK, Māņi, 2, 114. lpp.

Māras dienas rītā dod cūkām atslēgas, lai tās nu pašas zina, kur dabūt ēst, ja vēl ir sniegs. Bērni nes mežā ar mazu maisu miežus, lai cūkas tos ēstu.

NLK, 8, Īra, 459. lpp.

Lielā ceturtdiena un Lielā piektdiena.

Sūr neļļōnd pāva ja tilbrēdīg

Jāgatavo lielas šūpoles, lai Lieldienās varētu šūpoties. Ar skudru pūzni jāizkvēpina tīkli; to gan dara slepus. Lielās piektdienas rītā vāra zirņus.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Zaļās ceturtdienas un Lielās piektdienas rītā sēja asinātu izkapti saitē un vilka to trīs reizes ap mājām – lai pa vasaru nevažātos odzes no meža mājās.

III. JRK, Māņi, 3, 114. lpp.

Lielajā piektdienā meitas iet uz stalli provēt buļļu un aunu kules, lai pa vasarī atrastu putnu olas.

NLK, 8, Īra, 457. lpp.

Lielajā piektdienā agri pirms saullēkta nes daudz skalu čupu istabā, lai tīklos listu plekstes. Daži pastaigājas pa tīrumiem un mežiem, nezinot, ko viņi tur meklē.

Lībiešu ticējumi un paražas, Jānis Princis vecākais

Liieldienas. Lejāvōtāmōd

Liieldienu rītā agri jāiet putnus modināt. Tās egles iesprauž jūrmalā kāpās, tad puīši, ejot uz jūru, ņem no žoga rīkstes, nes uz kāpām un dod arī meitām. Tad dzied:

Labi putni mūsu zemē, līgō, līgō!
Vilki, lāči, citā zemē, līgō, līgō!
Treknas plekstes mūsu jūrā, līgō, līgō!
Vājas plekstes citā jūrā, līgō, līgō!
Labi puīši mūsu ciemā, līgō, līgō!
Labas meitas mūsu ciemā, līgō, līgō!
Slikti puīši citā ciemā, līgō, līgō!
Sliktas meitas citā ciemā, līgō, līgō!
Tši tšo linkist, ni tād āiga um ilzō nūzō.
Tši tšo, putniņi, nu jums laiks augšā celties.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Liieldienu rītā puīši un meitas pirms saullēkta skrien mežā, sagriež rīkstes un egļu zarus. Mājās pārnākuši, viņi skrien uz stalli un ar rīkstēm per lopus. Tad iet istabā un, ja atrod vēl ļaudis gultās, tad tāpat ieper arī viņus, ko

neviens neņem ļaunā. Ar mājās pārnestiem egļu zariem izpušķo rudzu tīrumus. Puiši uztaisa egļu divzaru spraudeni, ko aiznes uz jūrmalu un iesprauž smiltīs. To sauc par putnu krūmu, un puiši ar to pušķo arī platmales.

Pavasara svētku eglīte

Vecos laikos pavasara laika griežos, kad visa daba modās, bija lieli svētki. Pēc seno grieķu ticējumiem, augstajā Olimpa kalnā Ceijs smaidot katru pavasari teicis to lielo "līgo", bet Debesu māte Maja nokāpa no debesīm zemē, bārstīja svētību tīrumiem, laukiem un jaunām meitām.

Kristīgā ticība pavasara māņu svētku vietā lika Lieldienas, bet laika grieži un senie paradumi saglabājās vēl ilgi.

Arī tagad lauku ļaudis pavasari sāk ar Jurģu dienu un viens otrs sens paradums ir palicis.

Mana vecāmāte Lieldienu rītā ņēma mani un citus mazbērnus pie rokas, teikdama: "Nāciet nu, nāciet, iesim pretī pavasarim!" Viņa veda mūs uz jūrmalas kāpām, kur bija zemē iesprausta izpušķota egle. Tur vecāmāte pati dziedāja un lika arī mums – bērniem – dziedāt: "Tši-tšā, linkist, tši-tšā linkist, ni tād āiga um ilzō nūzō! Sūrd liestād mād mierrō, piškist liestād mūzō mierrō; jōvād aigād mād pūolō, tovvōd, ragdōd mūzō pūolō." ("Či-ča, putniņi, či-ča, putniņi, nu jums laiks augšā celties! Lielas plekstes mūsu jūrā, mazas plekstes citā jūrā; labi laiki mūsu pusē, vētras, krusas citā pusē!")

Kad beidzām dziedāt, tad katrs saņēma baltmaizes riecieni, dižrauča gabalu un citas gardas lietas. Mums bija pašiem jāēd un jāliek egļu zaros putniņiem.

Andrejs Štālers.

Livli 1938. gada 3. numurā

Jurģu diena. *Jurikš pāva* (23. IV)

Mēdz teikt, ka Jurģis liek vilku (vai meža zvēru) pie vietas, ka tam vasarā nav atļauts tik daudz nogalināt, cik tas grib; Miķelis atkal to laiž vaļā.

Jurģu dienas rītā katram zirgam dod zirga pulksteni pilnu ar auzām. Vakarā to pulksteni apsien zirgam ap kaklu; agrāk nezina, ka Jurģis vilku piesējis.

Andrejs Launics no Vaides.

GSch., 367.-376. lpp.

Jurģu dienā ganumeitas, vakarā no ganiem pārnākot, pušķoja gana rīksti un eglīti visādām lentītēm, raibiem papīriem un dzīpariem, ko tad vakarā, mājā pārnākušas, iesprauda sava ciema puļķu čupā. Katrā ciemā zināmā vietā bija sava puļķu (sprunguļu) kaudze, kuru turēja par neaizskaramu, pat bīstamu vietu. Tādā vietā no seniem laikiem bija sakrājušies dažādi kociņi, sprunguļi, žagari. Puļķu čupā Jurģu vakarā gani sasprauda savas pušķotās

rīkstes un eglītes. Kas to nedarītu vai iedrošinātos kādu rīkstīti, sprunguli aiznest – nu tam lai Dievs ir žēlīgs! Tādam dažādas sērgas un vilki beidzamo kazlēniņu un jēriņu nomaitās un aiznesīs. Mazirbē šī vieta bijusi no ciema uz meža pusi, iepretim Ropaļu tiltam – ziemeļa rīta pusē – uz kangara stūra.

III. JRK, Māņi, 11, 116. lpp.

Jurģu diena bija tāda mainīšanās diena – es iešu pie tā saimnieka, cits ies pie otra saimnieka. Tā gāja Jurģu dienā.

Trīne Geige, 78 g. v., Kolkā 1943. gadā.
LT, 56, 36. lpp.

Lielā Debesbraukšanas diena. *Sūr Rištpāva*

Šai dienā pļavas tiek svētītas ar krustu.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Vasarsvētki. *Sōvpivād*

Pirmajos Vasarsvētkos ganiem jātaisa vaiņagi visām govīm; pirmajos svētkos baznīcā ir arī mejas.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Jāņu diena. *Jōņpāva*

Jāņu zāles meklē. Kad govīs nāk slaucamas, tad tās iedos govīm. Jāiet pie Jāņu ugunskura.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Siena laiks

Kad pļauj sienu un sāk pie šķūņa pļaut, tad tas, kurš izpļauj šķūņa durvju priekšu, ņem pirmā izkaps cirtuma tiesu, iemet šķūnī un pats skaļi nozviedzas – lai saimniekam augtu dūšīgi zirgi. Ja šo sauļas tiesu šķūnī iemet pļāvējs, tad zirgiem dzims kumeļi – zirgi, bet, ja met šķūnī meita, kura grābj, tad dzims kumeļš – ķēve.

Katrīne Zēberga, 65 g. v., Vaidē.
LT, 81, 48. lpp.

Labrenča diena. *Lovalš pāva* (10. VIII)

Mēdz teikt, ka tai naktī jūrā esot deviņas straumes. Tad nevar tiklus mest, tie samudžināsies.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Miķeļdiena (29. IX)

Miķeļa vakarā deva zirgiem grauzdētus adiņus (vasaras rudzus) – lai nemetas ienāši. Baksta ar iesmu vai kādu citu smailu ieroci pa grīdas starpām un pamata caurumiem, lai peles un žurkas nevairotos. Pēc Miķeļiem zirgus pļavās laižot, vairs nesēja tiem zvanus kaklā.

III. JRK, Māni, 5, 114. lpp.

Miķeļa vakarā liek zirgu stallī – pirmo reizi šai vasarā. Saimnieks ņem auzas, noņem zirga kakla pulksteni, ieber auzas tai pulkstenī un dod katram zirgam pulksteņa tiesu auzas, ieberot silē. Tad visi zirgi turas kopā ganībās un, kad viņi dzird pulksteni skanam, tad nāk pēc tā skaņām klāt un zviedz. Tādējādi zirgi turas vienkopus un tos var dabūt mājās. Tā darīja mans tēvs un to mācīja arī saviem bērniem.

Katrīne Zēberga, 65 g. v., Vaidē.
LT, 80, 48. lpp.

Miķeļu dienā dzina žurkas prom. Ņēma rokā slotas un pēra ārā. Veciem tā bija tāda ticēšana. No kartupeļu laukiem izravēja nezāles – uguni klāt un sadedzināja.

Kirils Veide, 78. g v., Kolkā 1943. gadā.
LT, 60, 38. lpp.

Miķeļdienas vakarā visiem lopiem jābūt iedzītiem kūtīs. Ja šai naktī skaists laiks, tad saka, ka Dievs arī vilkiem viņu devu atļāvis. Kas tajā naktī mežā paliek, tas krīt vilkam par laupījumu.

Lībiešu ticējumi un paražas, Jānis Princis vecākais

Mārtiņdiena, Mārtiņa vakars. *Maɣtpāva ōdōg* (10. XI)

Senos laikos Mārtiņa vakaru atzīmēja citādi nekā tagad. Jau pāris nedēļu pirms tā sāka gudrot, ko un kā Mārtiņvakarā darīt. Vispirms no puīšu vidus izraudzīja veiklāko un jaukāko dejotāju par mazā zirga jājēju. Mazā zirga kaklu izgatavoja no salmiem un apšuva ar drēbi. Mazā zirga ausis bija ar spiciem galiem, darinātas no ādas. Arī apauši bija no ādas, tie bija zeltīti. Zirga aste bija no liniem. Zirgam virsū uzklāja baltu palagu, kas bija izrotāts ar krāsotām ēveļu skaidām. Zirdziņam kaklā bija smalks zvans.

Par lielā zirga nesēju izvēlējās visstiprāko puisi. Lielā zirga mugura bija dēlis, zirgam caur nāsīm tika izvilktas ķēdes. Vadītājs ar ķēdēm visu laiku sita pa dēli – zirga muguru.

Buku ragi arī tika taisīti no gariem salmiem, un bukam tāpat uzklāja izrotātu palagu.

Mārtiņa vakarā visi puīši sanāca tai sētā, kur Mārtiņus atzīmēja. Kažokus apgriezta uz kreiso pusi, sejām priekšā uzlika maskas ar ūsām. Tā nu bars devās no sētas uz sētu. Pirmais gāja spēlmanis ar kādu maršu, tad mazā zirga jājējs, lielā zirga jājējs, un beidzot buki un visi citi dejotāji. Katrā ciema sētā taisīja jokus.

Saimnieks viņiem cēla priekšā cienastu: pupas, alu, speķraušus, gaļu, zivis. Kad mārtiņbērni kādas pārdesmit sētas bija cauri gājuši, tad viņi atkal sanāca kopā vienā sētā, kur dziedāja, spēlēja un dancoja līdz rītam.

Teodors Švanenbergs.
Līvi 1932. gada 12. numurā

Tad jauni ļaudis apgriezta kažoku uz otru pusi, uzgērba. Uz sejas uzlika citu ģīmi. Gāja pa ciemu, pēra bērnus un meitas ar rīkstēm. Kur iegāja mājās, tur bija jādzer alus, brandvīns. Mārtiņa ēdiens bija desas.

Kirils Veide, 78 g. v., Kolkā.
LT, 61, 38. lpp.

Katrīnas diena (25. XI)

Katrīnas dienā taisīja vaiņagus un pušķojās – kurš varēja sevi skaistāk appušķot. Tad līdz pusnaktij dancoja un dziedāja, piemēram:

Tiegōd rūmō, tiegōd rūmō,
Katrīnt tulbōd sillō.

Taisiet vietu, taisiet vietu,
Katrīnas nāk iekšā.

Trīne Geige, 78 g. v., Kolkā 1943. gadā.
LT, 57, 37. lpp.

Mums ir Katrīnas vakars. Tad meitas apgērbjas drēbēs un iet pa ciemu dziedādamas. Kad Katrīna nostaigāta, tad kādā sētā taisa dančus. Meitas tos dančus rīko, un viņas aicina puīšus.

Kirils Veide, 78. g. v., Kolkā.
LT, 62., 39. lpp.

Barbanas, Barbaras, Bārbanu diena (4. XII)

Vecie ļaudis turējuši vakariņošanu, sagājuši kādā sētā kopā, apgērbušies, pataisījuši sevi par spokiem, apgriezuši kažokus uz villaino pusi un pataisījuši sevi par auniem. Divus lielus aunus ragus pielika pierai. Tad uzsēja divus cimdus, pilnus ar salmiem, uz muguras, tie bija lielā auna pauti. Kāju starpā lika zirga loku, vienā galā piesēja lapotu slotu, otrā galā zirgpulksteni. Slotu ārā saslapināja. Tad ienāca istabā un taisīja jokus: dancoja pa grīdu,

purināja slotu (tad bija lietus), citi runāja, ka saimniecei nākamgad augs auni, kuriem būs daudz vilnas. Saimniecei prieks: viņa bija izvārijusi pilnu katlu ar pupām, to nesa, lika uz galda un lūdza, lai visi ēd. Visi ēda, pateicās saimniecei un saimniekam, vēlēja viņiem laimi – lai augtu aitas un auni ar lielu vilnu. Gāja uz nākamo sētu un atkal taisīja jokus. Tā viņi tai vakarā izņēma cauri visu ciemu. Pārgāja mājās, nogērbās un stāstīja, kā gājis, kura saimniece un saimnieks devuši vairāk pupu, burkānu utt.

Barbaras diena, 4. decembris, ir aitu diena.

Kati Zēberga, 65 g. v., 1943. gada 1. oktobrī.
LT, 76, 45. lpp.

Barbaras dienā vāra putrainu biezputru visiem ļaudīm. Ved uz pirti, lai tur vectētiņi paliktu pa nakti un ēstu. Arī Māras meita tāpat.

Meitas dzied:

– Māras meita, kur tu eji
Ar zelta slotu padusē?
– Es eju jums pirti post,
Lai mēs dabūtu biezputru ēst.

Tad meitas noliek divus lielus biezputras traukus. No rīta iet skatīties, vai trauki izēsti tukši. Māras meitas ir visu izēdušas.

NLK, 8, 458. lpp.

Bārbanu diena jāsvin kā svētku diena: nedrīkst ne adīt, ne vērpt, pat ne maizi griezt. Vakarū pirms tam, Bārbanus uzņemot, apgērbta kažokus uz ļauno (kreiso) pusi, apjozās salmu grīstī, uz pakaļas piesēja pie kažoka paīsu striķa gabaliņu (kas apzīmētu asti), cepures uzspieda dziļi galvā (lai seju neredzētu), kurpes vai zābaki kājās (apaviem jābūt tādiem, kas troksni taīsa) un nūjām rokā – gāja māju no mājas visu ciemu “Bārbanus dzīt”. Tas notika tādēļ, lai labas aitas atdotos. Tādēļ kažokam vilnas puse virsū, tādēļ aste pakaļā utt. Ienākuši istabā, šie “auni un aitas” bradāja palēni ar kurpēm, sīta nūju galiem viegli grīdu – mēģināja izdarīt tādas skaņas, it kā aitu bars būtu istabā iedzīts, taisīja dažādus jokus un ērmus. Vēlāk cīts caur cītu vienā jūklī bradāja, lēca, dancoja un dziedāja:

– Strop! mani jēriņi! Strop, kazlēniņi,
Pats arī stropēju Bārbanu vakarā!

Kas to visu neievēro, tam aitas neatdosies.

III. JRK, Māņi, 6, 114. lpp.

Niklāva, Niklava diena. *Niklōks pāva* (6. XII)

Niklāva diena – zirgu diena. Vakarā priekš Niklāviem nav brīv vērpt – tad zirgi klibos; nav brīv adīt – lai zirgi acis neizdur.

Niklāvu dienas rītā kauj un vāra cāli, dod bērniem ēst un saka, ka tas esot ērglis, kas, nevarēdams rītu sagaidīt (jo patlaban ir visgarākā nakts), gulēdams no koka nokritis.

III. JRK, Māņi, 9, 115. lpp.

Senāk teica tā: Niklava dienas nakts ir visgarākā nakts, tad ērglis krīt no koka zemē.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Ziemassvētki. *Talšpivād*

Vecie saka: “Bērni, ejiet nu durvis ar krītu apzīmēt! Bērni, meitas, ejiet nu apavus mest, ejiet laimi liet. Kuram kurpe ačgārni nokritīs, purns uz durvju pusi, tam būs jāmirst.” Saimnieks saka: “Puiši, nesiet nu Jūrasmātei brandvīnu!”

Jaunais gads vai astotā svinamdiena

Jaungada naktī dara tāpat kā Ziemassvētku naktī. Kādus meža dzīvniekus redz pirmos jaunajā gadā staigājam, tāda laime būs tai gadā. Ja meita redz vilku, tad izies pie vīra, puisis dabūs sievu. Ja lapsu redz, tad sadedzinās drēbes; ja zaķi redz, tad ir bailīgs; ja vāveri redz, tad ievainos rokas un kājas.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Ziemassvētkos. Jaungadā

Ziemassvētku vakarā un Jaungada vakarā lampa dega visu cauru nakti uz galda. Saimniece bija galdū aplājusi ar baltu galdautu. Tur tā lampa dega.

Katrine Zēberga, 65 g. v., Vaidē.
LT, 79, 48. lpp.

Ziemassvētku naktī veci ļaudis raudzījās, kāds ir laiks. Ja ir skaidra nakts – būs bagāta zveja; ja apmākusies – būs slikta zveja.

Kirils Veide, 78 g. v., Kolkā 1943.
LT, 68, 39. lpp.

Ziemassvētku naktī iet laukā skatīties zvaigznes, vai būs daudz jēriņu. Ziemassvētkos visi brūvē alu un cep baltmaizi. Alu dzer tā, ka krāsns paliek par blusu. Danco un lec kā muļķi. Visiem vīriem stalli ir pieci vērši.

Jaungada naktī pulksten divpadsmitos iet pie akas vīnu dzert; stalli iet klausīties, ko zirgi runā.

NLK, 8, Īra, 459. lpp.

Ziemassvētkos un Jaungada dienā dažs saimnieks uz visām kūtsdurvīm uzvelk krustus, lai velns neiekļūtu.

Vecgada vakarā meitas un puisi sit pie žoga un nemaz nešaubās par to, ka no tās puses, no kurienes suņi rej un kauc, meitām nāks precinieki.

Citi Ziemassvētkos un gada pirmajā dienā liek uz dzirnakmeņa maizes upuri kā algu par to, kas gadā tiks malts. Citi atkal to pašu dara zirgu un aitu kūtī, lai par to gadu atlīdzinātu.

Lībiešu ticējumi un paražas, Jānis Princis vecākais

Zilēšana Jaungada naktī

Jaungad nakti, pusnakti, ir jaskatas krāsni, un tad redzes sāv brūtgan. Janoliek krāsns mute spoguls un katre puse svec un jaskatas spoguļi, kur tas jauneklš parādīsies.

Vienreiz bijš tā, ka vien meit skatījies tā un ieraudzijš puis spoguļi. Nu viņš apprecējusies un nevar saprast, kur to cilvēk ir redzejus, bet tas ir bīs tas pats, ko šī spoguļi redzejus. Tagad jau ar jauns meits vēl skatas.

Stāstījusi Vikštrēma Alise.

LFK, 2011., 334

Bluķu vakars

Vecos laikos bijš bluķu vakars. Tad saimnieks sūtijš puisi ar lielu bluķi iet apkārt laukiem. Viņam ar bluķi bija jānāk atpakaļ. Tad saimnieks ar saimnieci ar alus ķipi gājuši viņam pakaļ ap linu lauku. Nākuši atpakaļ istabā. Saimnieks ar saimnieci uzkāpuši uz krāšbeņķa un stāvējuši uz kreisās kājas tik ilgi, kamēr viņi izdzēruši alus ķipi tukšu. Arī bluķa nesējam bija jātur bluķis tik ilgi, kamēr viņi alu izdzēruši. Kad alu izdzēruši, tad gājuši ap galdu un dziedājuši: *“Ikši pitti ķeldariši...”* – *“Viena muca pagrabā...”* Un stūmuši ķipi no viena galda gala uz otru. Ķipsis bijš no ozola koka, sastipots ar deviņām stīpām.

Veide Kolkā.

NLK, 7, 456. lpp.

Par seniem māņticējumiem, kurus vēl tagad ievēro

Pavasara stīķi

Ja mēslu vaboli pirmo reizi redz zemē, tad ar roku piesit pie kājām; ja krupi redz uz sauszemes, tad mute izsitīsies. Ja mēslu vabolei ir bērni starp priekškājām, tad agri jāšēj; ja pakaļā, tad vēlu.

Kad gans nāk mājās, tad no viņa atlikušās maizes dod visām govīm mutes tiesu, lai tā vasarā katru reizi nāk mājās; tā rīkste, kas pirmo dienu ganam bijusi ganos, tiek uzmešta uz jumta.

- ❖ Katru nedēļu piektdienas vakaru ļoti ievēro.
- ❖ Ēdot nevar iet ciemā vai sētā, tad nesīs peles.
- ❖ Putras katlu nevar tā istabā nest, kā no uguns noņem; kad no uguns noņem, vispirms jānoliek zemē; tad, kad vilks būs aitu saķēris, tas to arī noliks zemē.
- ❖ Kad nolaiž koku, no kura izgatavos laivas ķīli, jāraugās, kā tas griežas; tas nav labs, kas atpakaļ speras, tas arī neder, kas taisni zemē krīt; ja tas iet uz priekšu, tad ir labs.
- ❖ Kokus cērtot, jāraugās, kad tas ir ilggadīgs; skuju koku jaunā mēnesī, lapu koku vecā mēnesī.
- ❖ Vakarā nevar spoli izmest, tad aitas ies bojā.
- ❖ Vakarā nevar kurpju auklas gatavot, tad naktī krāks.
- ❖ Uz viena krēsla divi nevar sēdēt, tad ciema suņi kodīs.
- ❖ Divi nevar no viena šķīvja ēst, tad bites ies bojā.
- ❖ Ēdot nevar karoti likt uz bļodas malas, tad vilks raudzīsies uz sētu.
- ❖ Vakarā nevar galvu sukāt, tad būs bailīgs.
- ❖ Malku skaldot, nevar ķīli kokā atstāt. Divus kokus nedrīkst kopā atstāt.
- ❖ Ja divas ogas vai divi rieksti ir kopā saauguši, to viens cilvēks nevar ēst.
- ❖ Ja meitai pirmo reizi ir menstruācija, tad kreklis jāmazgā un jāskatās, kur kāds ir aris un arklu zemē atstājis; tad kreklis uz tā arkla jāliek saulē žāvēties, tad drīz dabūs vīru.
- ❖ Ja uz ceļa atrod tādu puļķi, kas bijis ratu ass galā priekšā ritenim, tad – ja dejās vai sarīkojumā redz tādu meitu, kas patīk, uz kuru ir luste, tad jāraugās, kad viņa iet ārā, kur viņa mīž, tad ar to puļķi tai vietā jādur. Vēlāk jāraugās, ka pie viņas gulēt tiek, tad var (*nusšo sōd*) seksu ar viņu dabūt.
- ❖ Ja meitai patīk kāds puisis, ja viņa slepeni var puisim iedot savus izdalījumus, tad puisis no viņas vairs nešķirsies. Vai jāņem adata ar visu diegu, ar kuru mirēja gultas palags bij sasprausts, ar to trīs reizes slepeni jādur caur meitas vai puīša drēbēm. Vēl – ja puisis vai meita viens otru grib, tad jānocērp mati no savas kreisās paduses un slepeni tie jāiedod otram iekšā, tad viņš ir traks pēc viņa tāpat kā teļš pēc govus.
- ❖ Ja bērns nav nokristīts, tad cilvēks, kam tas bērns ir, nedrīkst neko no mājas dot laukā. To bļodu, ar kuru nedēļnieces putru nes, pirms kristībām neatdod. Ja kādām vajadzīgs raugs, arī to nedod.

- ❖ *Kā var vinnēt tiesas priekšā.* Kad, ejot pa ceļu, to tiesas namu redz, tad trīs reizes jāprasa: “Kas tas ir?” – Tas ir cūku stallis. – Tad atkal trīs reizes saka tā: “Es vilks, tu aita! Es lācis, tu teļš! Es suns, tu cūka!”
- ❖ *Kā otram paņemt zvejas laimi.* Tad no tīkla jāizgriež deviņas acis, jāņem pīlādžu koka pulķis, kas pret sauli ir liks, un sienā jābozē caurums pret ziemeļa vēju, un tīkla acis jātin ap to pulķi un jādzen tajā caurumā, tad otram zvejošana nost.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.–376. lpp.

Māņi

- ❖ Jaunpiedzimušu bērnu pirmo reizi mazgājot, jāapsmērē bērna vaigi, gīmīs ar medu vai atkal ar svaigu sviestu – tad viņš paliks pieaudzis sārti balts vaigā un saulē nenodegšot.
- ❖ Lopus pirmo reizi pavasarī no staļļa izlaižot, vajag stalli zem slietņņa nolikt dunci vai vecu izkapti, lai lopi pāri kāpj: caur to lopu kājas būs stipras kā dzelzs, kā tērauds; lopi būs veseli – neklībos.
- ❖ Pirmo reizi ganos ejot, jāpaņem maizes riecieni, jāapkaisa ar sāli un jāņem ap galda kāju trīs reizes pret sauli, un šādi sagatavota maize jādod lopiem apēst: tad viņi pa vasaru nekad nepalikis naktī mežā, bet nāks kārtīgi vakaros mājās.
- ❖ Gans, pirmo reizi ganos būdams, nedrīkst sēdēt, jo tad vasarā vilks nākot lopos un – var gadīties – “divkāju vilks” nolaupa pašu gana meitu. Turpretim ganam jāņem atslēgu bunte rokā un jāstaigā ap ganāmo pulku – tādā vīzē aizslēdz vilkam uz visu vasaru ceļu pie ganāmā pulka, un lopi neklīdīs, nešķirsies, bet turēsies vienkopus kā saslēgti. Pie tam gans vēls dziedāja:

Gani, Dieviņ, ganāmo pulku!
Gani ganāmā pulka ganītāju!

- ❖ Ganam nekad nedrīkst būt rīkstes pāriem (divas, četras), bet al-laz nepāriem (viena, trīs), lai lopiem nedzimtu dvīņi.
- ❖ Gana rīkstei nedrīkst zarus nogriezt “atpakaļ” (t. i., pret resgali), lai nebūtu lopiem grūta, ačgārna dzemdēšana.
- ❖ Alkšņu gana rīkste pievelkot lopiem asinssērgu.
- ❖ Piektdienas vakarā sievas nedrīkst vērpt, tad aitas neaugot.
- ❖ Laivu jūrā dzenot, sievietē nedrīkst jūras pusē gar laivas priekšgalu garām iet jeb, kā saka, “nedrīkst pār laivas ceļu iet”, jo tad zvejniekiem jūrā nelaimēsies.

- ❖ Ja burvis tīklus nobūris, ka vairs zivis nelien, tad vajag dabūt ņemt no burvja pēdām trīs sauļas smilšu un tās kaisīt uz apburtiem tīkliem; tad zivis atkal līdīs tīklā.
- ❖ Pavasarī, kas pirmo reizi tīklus laivā liek, tad uz sausiem tīkliem laivā jāuzkaisa kādi sālsgraudi, lai citu ļaužu skaudība tā izšķīst, kā izšķīst sālsgraudi ūdenī.
- ❖ Uz zveju kad iet, tad jāņem uz lielceļa no cilvēku pēdām smiltis un jākaisa laivā uz tīkliem: tad visu ļaužu svētība nāks pār šiem tīkliem.
- ❖ Kad sievietes palīdzējušas vīriem laivu jūrā iestumt, tad viņām nav brīv, atpakaļ nākot, jūrā vai jomā kājas mazgāt – lai vīriem jūrā kāda liksta nenotiek.
- ❖ Kad kūģis jeb liellaiva strandējusi, tad ziedo Vējamātei vistas olas un brandvīnu, tos jūrā metot, lejot, – lai vējš drīz nostājas un lai nelaimīgie jūras braucēji tiek malā sveiki un veseli.
- ❖ Pavasarī, kad pirmo reizi zvejnieki nāk no jūras malā, tad nedrīkst sieviete iet laivai pretī – jāiet vīrietim, jo sievieti arvien uzskata par nelaimīgāku nekā vīrieti. Tāpat arī, kad dodas ceļā: ja pirmo ceļā satiek vīrieti, tad ceļošana veiksies labi; turpretim, ja satiek sievieti, tad gaidāma kāda kļūda, nelaime vai, mazākais, ceļošanai nebūs panākumi. Tas pats gaidāms arī tad, ja cūka vai zaķis pār ceļu pārskrien. Ja tas atgadās mājas tuvumā, tad daži domā līdzēties, ka nāk atpakaļ istabā, nosēžas, tad atkal pieceļas un uzsāk no jauna savu ceļu.
- ❖ Nav brīv maizes kukuli vienu no krāsns izvilkēt un pārgriezt, jo tad mugura sāpēsot. Jāgaida, kamēr visi izvilkti.
- ❖ Maizes kukuļus no krāsns izvelkot, cieši jāievēro, ka tikai kāds neapkrīt – tad arī vīriem jūrā laiva apgāzīšoties.
- ❖ Maizes kukuļus krāsni šaujot, nedrīkst skaitīt, jo skaitīšana pievelkot tukšu bada dzīvi. Maizkukuli uz galda liekot, jāievēro, ka apgriezto pusi uz durvju pusi nenoliek, jo tad svētība ietu pa durvīm laukā. Kukulis jāliek tā, lai apgrieztā puse stāv uz istabas dibens kaktu vai atkal pret logu – lai druvā aug skaidra labība un lai maize būtu gaiša, balta. Nav labi, ja no maizes kukuļa griež sīkus rīcienus vai pat kumosus – tad aug druvā sīkas vārpas.
- ❖ Nedrīkst ačgārni staigāt – tad tēvs vai māte nomirs.

III. JRK, 116.–118. lpp.

Libiešu ticējumi un paražas

- ❖ Dažam ir lielas pūles, lai pirms mešanas jūrā savu tīklu apkvēpinātu, lai velns viņam labumu neatņemtu.
- ❖ Kad pa jūru kaut kur brauc, tad tai brīdī, kad brauciens sākas, daži mēdz liet jūrā degvīnu kā dāvanu Jūrasmātei, lai viņa jūru apvaldītu.

Jānis Princis vecākais

Mānticīgi uzskati un paradumi no Jāņa Prinča juniora

- ❖ Četras ceturtdienas pirms lielās Debesbraukšanas dienas tiek arī par Krusta dienām dēvētas. Šajās dienās nevar sēt, jo šos sējumus krusa nositīšot.
- ❖ Niklava dienā nevar darboties ar adatu, tad zirgiem acīs augšot katarakta.
- ❖ Teņa dienā nevarot aust tīklu, tos cūkas saplēsišot.
- ❖ Barbas dienā nevarot malt un vērpt dziju, tad aita dabū griešanās kaiti (*lējid pōrō*).
- ❖ Pirms Lieldienām ceturtdienā nedrīkstot maizi cept, tad maize sapelešot.
- ❖ Ja kādu lopu pārdod, tad to nevarot trešdien un piektdien dot prom no mājas, jo tad tiem līdzī aiziešot viss labums un citi lopi iešot bojā. Tas, kurš lopu pircis, arī nedrīkstot aizejot atvadīties, tad atkal visa laime paliekot tam, kurš pārdevis.
- ❖ Ir sens ticējums – ja mājā nevar uguni dabūt, tad iet pie citas ģimenes dabūt. Bet ciemā maltītes laikā uguni nedod, jo tad labībai augot daudz melno graudu.
- ❖ Kad bērns esot bez kristīšanas, tad māte nevarot galvu sukāt, tas kaitīgi bērna veselībai.
- ❖ Ja zobi sāpot, tad esot jāņem viena mirušā zobs vai no krusta viens skaliņš (skabarga, splinters), ar to jāspiež sāpošais zobs un pēc tam jānes turpat atpakaļ, no kurienes tie ņemti; atpakaļ nākot, nedrīkstot skatīties atpakaļ, tad zobu sāpes pārejot.
- ❖ Neesot labi, ja, maizi griežot, nogriežot pusšķēli, tad labībai augot pusvārpas. Tāpēc tie saimnieki, kas to ticot, ēšanas laikā raugoties, lai saime negriež pusšķēles. Ja arī visu šķēli nevar apēst, tomēr jāgriež ir vesela šķēle.
- ❖ Ja tai laikā, kamēr saime ēd, gadījies tur kāds svešinieks, tad viņš nedrīkstot aiziet, pirms visi nav paēduši, jo tad aizejot viņš aiznesīšot prom maizes svētību.

- ❖ Ceturtdienā nevarot taisīt žogu, tad vilks nākšot pie ganāmpulka. Un nedrīkstot arī no pagales noplēst skalu, arī tad vilks nākšot pie ganāmpulka un kādu lopu saplēsišot.
- ❖ Ja pavasarī cielavu pirmo reizi redz uz jumta, tad tai gadā esot gari lini, bet, ja zemē, – būšot ļoti īsi lini.
- ❖ Kad jaunais pāris (brūtgāns ar brūti) iet laulāties, tad abiem rokā jāsaķeras, cieši kopā jāturas un baznīcā līdz altārim abiem blakus jāiet, lai neviens starp viņiem netiktu. Ja kāds tur starpā tiktu, tad laulāšana nepalīdzētu, tad viņiem drīz būšot jāšķiras. Tāpēc arī baznīcā dažkārt radusies drūzma, ja tāds pāris, saķēries rokās, baznīcā ienāk tad, kad baznīca jau ļaužu pilna. Rīta pusē, kad baznīca vēl tukša, tad tādi baznīcā nenāk; bet, kad jau visi baznīcēni iekšā, tad tādi ar varu spiežas starp ļaudīm, starp pirmo un augšējo krēslu paliek stāvam, kur visi viņu godu un gleznumu var redzēt. Lai gan daža brūte savu godu jau ir mājās atstājusi, tomēr tādi vēl nebistas svētā vietā Dievu apsmiet un ar savu netīro cenšanos pie svētā altāra nākt.
- ❖ Ja laulājoties brūte pagūstot uz brūtgāna kājas uzkāpt, tad visu mūžu dzīvojot viņa paturēšot virsroku un valdīšot pār vīru.
- ❖ Ja suns gaudojot, ja cūka rakņājot zem pamatiem, ja dzenis vienmēr kaļot pie dzīvojamās ēkas un stūriem, tad tai mājā kāds miršot. Zināms, ka mirs gan, bet nevis suņa kaukšanas, cūkas rakšanas vai dzeņa kalšanas dēļ, bet tikai tāpēc, ka cilvēkam jāmirst, katram viņa laikā.
- ❖ Ja bērni vakaros uguni pūšot, tad nakti viņi saslāpinot sev apakšā.
- ❖ Ja Labrenča dienā nelīstot lietus, tad tai gadā būšot daudz ugunsgrēku. Ļaudis, kas to tic, lej uz krāsns ūdeni un aplaka ar ūdeni istabu sienas, jo tad uguns nekaitējot.
- ❖ Kas otram mēli rādot, tam citā pasaulē būšot karsti akmeņi jālaiza.
- ❖ Viena tēva bērni jāved kristīt vienā un tai pašā kreklā, tad mūžu viņi saskanīgi dzīvošot kopā.
- ❖ Kad no bērna kristīšanas atnāk mājās, tad krusttēvam, krustmātei daudz sāls jāapēd, lai kristītam bērnam būtu stipri zobi.
- ❖ Laulājoties brūtei jābūt ar vilnas cimdiem un vilnas zeķēm, tad aitas labi augšot.
- ❖ Ja laulājoties aizņemtās drēbēs, tad visu mūžu būšot jāaizņemas.
- ❖ Ja tālumā redz ugunsgrēku, tad uz krāsns jālej ūdens, tad uguns nekaitēšot un pašam ugunsgrēka nebūšot.
- ❖ Kad pavasarī govīs pirmo reizi no kūts izlaižot, zem staļļa sliekšņa jāpaliek cirvis, tad govīs vasarā neklībojot.

- ❖ Ja grib, lai govīs labi turas pie bara, tad pavasarī, govīs no kūts izlaižot, visām govīm jānogriež astes gala gabaliņš un kopā jāsasien, tad vasarā tās labi turēsies kopā.
- ❖ Dienā, kad cērp aitas, nevarot cept maizi, tad aitas kļūšot kraupainas.
- ❖ Ja naktī tālumā dzirdot kādu brēkšanu, nevajagot atbildēt, kā arī klāt iet; tas esot velns, kas gribot muļķus apmuļķot un sabojāt. Ja tādai nezināmai balsij atbild, tad paliekot mēms.
- ❖ Ja zirgs un citi lopi kūti it nosvīduši, tad viņus jānotiecinā.
- ❖ Ja vakara krēslā svilpojot, tad svilpojot velnu pie sevis.
- ❖ Kad virpuļvējš griezdamies nesot sienu prom, tad tur iekšā esot skaudīgs cilvēks, kas gribot sava kaimiņa labumu aiznest. Tad esot jānolaiž bikses un jārāda plikais dibens, runājot: "Kļūsti tikpat plikš kā mans dibens." Tad tūliņ virpuļvējš kļūšot lēns.
- ❖ Ja vīrietis katlu vai podu tīra, tad viņam augšot melna bārda.

GSch., 420.-423. lpp.

Desmit baušļi lībiešu zvejniekiem

1. Viss, kas pie zvejas nāk priekšā, jāizdara tā, kā tas saderas ar jūras darbu un jūras būšanu.
2. Kad vakarā liek tīklus laivā, tad nedrīkst iet gar laivas pakalu; ja to dara, tad zivis nenāks pie tīkla un laivas.
3. Kad laivu ievelk jūrā, tad ar dulli smiltis jātaisa krusts un laiva jāvelk pāri.
4. Kad laiva jūrā sāk pilnīgi peldēt, to nedrīkst griezt pret sauli, jāgriež ar sauli.
5. Naktī jūrā zvejojot, nedrīkst pieminēt zemeslietas; nedz no tām domāt, nedz – runāt.
6. Naktī zvejojot, nedrīkst runāt ne no kāda gaišuma; ja to dara, tad izbiedē zivis. Jo tumšāka nakts, jo labāk zivis lien tīklā.
7. Kad, naktī jūrā zvejojot, redz pie malas uguni spīdam, tad nevajag sacīt "uguns". Jāsaka – *HIL...*
8. Kad naktī jūrā zvejojot, vējš nāk no zemes, nedrīkst sacīt "zemes vējš". Jāteic: *TŪL TULUB RAGAST* – viņš nāk no žagariem.
9. Ja atgadās dabūt roni, tad nav jāsauc ronis vārdā, bet jāteic *KALA* – zivs. Roņa asinis nedrīkst saukt par roņa asinīm, jāsauc: *LIEPRA*.
10. Kad, naktī zvejojot, redz kuģi nākam, nedrīkst sacīt "kuģis nāk"; jāsauc: *PULKAPIERŽ TULUB* – pulkđirsis nāk.

Pierakstījis Jānis Princis juniors 1890. gadā.

II. JRK, 1890. g.

Tautas ticējumi ar laika prognozi

- ❖ Stiprāks vējš gaidāms no tās puses, kur biezāki mākoņi. Rudenī, pēc Miķeļiem (29. IX), vējš gaidāms no skaidrās puses.
- ❖ Kad rudeni jūras līmenis blankojas, ir līdzīgs spogulim, tad sagaidāma vētra.
- ❖ Kad liedaga malā viļņi izskalojuši tādu stāvāku krauju, būs vētra.
- ❖ Kad kaijas turas aiz kāpām, būs negaiss.
- ❖ Kad roņi parādās zvejnieku laivu tuvumā un met kūleņus, sagaidāms ziemeļu vējš.
- ❖ Kad suns vājājas, būs nelabs laiks.
- ❖ Kad suns ēd zāli, būs slikts laiks.
- ❖ Kad no rīta debess sārtojas, būs lietus.
- ❖ Kad no rīta saule spoža uzlec un pēc tam paslēpjas mākoņos – gaidāms lietus, un otrādi.
- ❖ Kad atbalss skaļi atsaucas – jauks laiks; kad atbalss apslāpēta – nejauks.
- ❖ Kad sienāži čīgā kokos – jauks laiks; kad zemē – nejauks.
- ❖ Kad bezdelīgas lido augstu – jauks laiks; zemu – slikts.
- ❖ Kad dūmi kāpj stāvus gaisā – jauks laiks; kad spiežas zemē – slikts.
- ❖ Kad skudru pūžnim caurumi atvērušies – jauks laiks, kad cieti – nejauks.
- ❖ Kad mēslu vaboles lido – jauks laiks; kad rāpo – slikts.
- ❖ Kad dzird dzērves klaigājam vakarā – no rīta būs lietus.
- ❖ Kad mēnesim apkārt dārzs – nejauks laiks. Kad mēnesim apkārt aplis – pēc dažām dienām būs vējains, pie tam vējš pūtīs no tās puses, kur šis aplis it kā pārtrūkst.

Alfons Bertholds Vaidē 1981. gadā

Sadzīves ieražas

Istabu gatavošana kāzām, bērēm

Kad bija kāzas vai bēres, tad pušķoja istabas ar palagiem. Skaisti balti palagi un krāsoti ar daždažādām krāsām tā, ka kļuva raibi. No ēvelētām skaidām, tādām četrsstūra ēveļu skaidām, taisīja rozes un ar dziju piesēja pie palagiem. Tad palagi kļuva skaisti raibi. Lika arī kādu egļu zariņu klāt. Palagus piekāra pie sienas. Bija skaistas istabas.

Augšā virs galda pie griestiem piesēja lukturus, kas bija taisīti no niedrēm un ievērti diegos. To lukturi uzsēja tādu astoņkantainu un tam apkārt sēja rozītes no ēveļu skaidām, līdz tas bija pilns, kad neredzēja cauri, no kā tas taisīts. Tādi tika likti kāzu un bērnu namos kā izpušķojumi. Tos veidoja jaunas meitenes, pirms kāzām sestdienas vakarā pušķojot istabas.

Tad sagāja kopā visas ciema meitas, viņas arī bija aicinātas kāzās. Arī es vēl esmu nesusi palagu uz kāzu namu un likusi pie sienas. Vēlāk, kad sāka dejojot, tad skujuas izslaucīja.

Katrīne Zēberga, 65 g. v., Vaidē 1943. gada 1. oktobrī.
LT, 78, 47. lpp.

Par bildināšanu. *Kuožimist*

Tai naktī brūtes tūne tiek nesta mājās; naktī to nes tādēļ, lai citi neredzētu, lai ļauna acs neietu pāri. Šodien viņi ies pie mācītāja izņemt zīmi.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Par saderināšanos. *Kilōmist*

Par pievedēju ņem krusttēvu, viņš ir tas saderētājs. Kuram nav mātes, tas ņem citu, vai nu māsu vai svešu, kas tai vietā der. Brūtes sagērbusies, gaida. Citā vietā saka: "Mēs nākam govi meklēt." Galds ir klāts, uz galda deg divas svecas. Senāk brūte nometa naudu zemē pie durvīm, brūtgāna māte nesa atpakaļ. Agrāk devās jāšus, nu vairāk braukšus.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Par laulāšanos

Kad iet laulāties, tad brūtei jābūt līdzī lupatiņā iesietam sālim. Kam patīk, tas var skatīties, kā laulā. Ja ļaudis dabū iet cauri (pārim), tad nav saskatnīga dzīve, ir ķīviņi un strīdi. Pirmo reizi aiz galda, kurš pirmais dabūs uzsēties uz otra apģērba strēmeles, brūte vai brūtgāns, tam laulības dzīvē būs virsroka. Dažā vietā uz galda ir maize ar sāli, kad baznīcēni nāk mājās.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Lūgtie viesi. *Kutstōd kōzgōndnikād*

Visa kāzu bagātības uzraudzīšana tiek uzdota maršalam, viņam jāzina, lai visi būtu paēduši. Viņš ir kāzu saimnieks (pirmais vīrs). Alus puīšiem jāzina par dzērieniem. Brūte aicina vakara brāli (*ōdōg veļ*), vakara māsu (*ōdōg sōzar*) un divas pavadones (*kilgspilijist*). Izprecināšanas laikā ir vairāk vai mazāk brūtes ļaužu (panāksnieku).

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Par izprecināšanu un kāzām. *Ulz andōksōst ja kōzgōnist*

Nu dod vienu pasi no papīra, tā nav laba. Nu dod otru, brandvīna pudeli, tā ir pareizā, nu tiek iekšā. Vedēji vienmēr dzied.

Ja nav trāpījies to īsto brūti ņemt, ja paņēmis brūtes pavadoni, tad tā iet līdzī tikai līdz durvīm, tad kāpjās atpakaļ.

Pirmo maltīti sauc par pirmo brokastī. Tad uz galda ir dzīvnieku iekšu zupa vai nūdeles (nūdeļu zupa), sviests, pīkzivis, sālīta gaļa, kaltētas butes, sālītas brētliņas, baltmaize, arī rudzu maize. Tām vedēju sievām, meitām kabatās jābūt maizei. Kad viņas ir aiz galda, tad tie izprecinātāji ar cepuri iet dzīt, nu maršē visa rinda, kas aiz galda, ārā.

Brūtgāns un brūte nevar bez cimdiem rokās dejot, viņiem ir balti cimdi rokās. Nu nāks veltīšana. Tad ir pusnakts. Nu jāiet lielo ēdienu ēst. Uz galda ir vārīti kartupeļi ar govju gaļu, klāt rudzu maize.

Brūtgāns iet prom uz mājām. Tā ir pēdējā iekošana (brokastis), tāpat tiek ienesta istabā kā katru reizi. Tad uz galda ir tāpat kā pirmās brokastīs, tikai nav vārītu ēdienu.

Nu nakts bija cauri.

Uz galda ir tāpat šeit kā tur, bet citā vietā tas gan ir citāds, cik nu kuram tā rocība. Pirms lielās ēdienreizes brūte tiek mičota. Kad brūti mičo, tad liek mundoku ap muti. Kad noņem brūtes kroni, tad vīra māte uzliek aubi galvā.

Divas reizes brūte nomet aubi gultā, trešo reizi tā paliek galvā.

Lielās maltītes laikā pavāres prasa pavāra naudu; tad katrs met pa kapeikai.

Nu būs uzdziras. Maršals dabū dvieli vai šalli, alus puīši dabū zeķes. Tas, kas uzdziras dzer, tam ir balts cimds uz galda, tas jāņem rokā, ar pliku roku to nevar. Kad viss ir gatavs, tad vakara brālis uzliek zobenu uz naudas šķīvja, paņem naudu ar visu šķīvi, iet klētī, brūte ar brūtgānu iet līdzī, arī vakara māsa. Dažviet klētī pāri naudai noskaita tēvreizi.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Kāzu ieražas

Panāksnieki bija meitas. Kad brūtgāns ar brūti gāja klētī gulēt, bija jau nakts un ēdieni paēsti. No rīta gāja aiz klēts durvīm un cēla viņus augšā. Durvis bija aizslēgtas, un atslēga bija pie saimnieces. Meklēja saimnieci. Viņa atnes veselu atslēgu saišķī, bet tur neatrod tādu, ar kuru klētī var atslēgt. Atnes otru saišķī, tur nu atrod to īsto atslēgu. Tad veda brūti apkārt istabai (mājai) un pēc tam ievada istabā.

Ģēde Skadiņa, 86 g. v., dzim. Košragā; Sikragā 1943. gadā.
LT, 91, 63. lpp.

Kad sieva ir uz grūtām kājām – tad nevar citiem par krustmāti iet; ja tāds cilvēks iet par krustmāti, tad tam bērnam būs liels vēders.

Tīklu rindai pa apakšu nedrīkst cauri list, tāpēc ka mātes miesās nabasaite būs bērnam ap kaklu.

Neko nevar bāzt zemē, tad bērni būs zagļīgi.

Nevar mīzt zem jumta pilēm, nevar mīzt pie veļas baļļas, uz pelniem nevar mīzt, tad bērni būs mīzēji.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Par bērna dzemdībām

Ūdenī, kur jaunpiedzimušo bērnu mazgās, tur tiek skrāpēts ar izkapti, un čūskas āda un dzīvsudrabs tai ūdenī tiek ielikts, lai bērnam nepiemetas kāda slimība vai kaite.

Cūkas sari, suņa vilna, kaķa spalva, ar kādiem dzīvniekiem cilvēkam kopā jādzīvo vai kādu reizi ir nosītis, tāpēc ņem tā vilnu un bērnu dūmo, lai viņam nebūtu nekādas vainas.

Kad bērns dzimst, tad otru pusi un nabassaiti, tiem liek klāt naudu, un tad tie tā tiek glabāti; puišu kārtai tā otrā puse aiz diviem sliekšņiem, sieviešu kārtai – aiz viena sliekšņa; ačgārni tos nevar likt. Viena vecmāte reiz likusi otrādi, lai nebūtu tik daudz bērnu, tad sapnī redzējusi, lai ņem prom, lai liekot tāpat, kā visi katru reizi liek.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Par bērna atņemšanu no krūts. *Laps jera vōrtōmist*

Kad mēness trīs dienas ir dilstošs; meitene – jaunā mēnesī, kad mēness ir trīs dienas vecs. Skatieties kalendāros. Jāņu dienas mēnesī (jūnijā) nevar, Māras dienas mēnesī (martā) nevar.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Samainīts bērns

Veci ļaudis tic un stāsta – ja bērns ļoti raudot, tad viņš esot no nelabā samainīts. Raudātājs bērns piektdienas vakarā uz kalna jāper ar kadiķiem, tad nelabais nesīšot cilvēka bērnu atpakaļ un paņemšot savu rauduli, kas tūdaļ kļūšot par malkas pagali. Bez kristīšanas nedrīkst atstāt bērnu vienu. Pirms bērnu liek gulēt, bērnam ar roku jāmet krusta zīme, tad nelabais netiks klāt.

Livli 1932. gada 9. numurā bez paraksta

Par kristībām

Krusttēvs vai krustmāte bērnu krista dažkārt mācītāja muižā, dažkārt baznīcā. Par krusttēvu, krustmāti neņem tādu, kas nav bijis pie bikts (dievgalda).

Kad bērna vedējs nāk pie bērna gultas, tad drusku jāsēž uz krāsns beņķa, tad var iet pa durvīm laukā. Visi krustītāji iet uz mācītājmuižu.

Ja ir sieviešu kārtas bērns, tad vīrietis ir tai vietā, kas dara to, kas krusttēvam jādara. Tas lielais krusttēvs sēž turpat, kur brūtgāns ar brūti. Lielā ēdienreize, kā nu katram rocība ir. Sākot ēst, skaita ēšanas pātarus. Tie krusttēvi, krustmātes tiek tā aicināti; pāris – laulāti ir vieni krusttēvs, krustmāte, otri bez laulāšanas, kā nu gadās. Citās kristībās ir muzikanti, citās nav.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Kad slimnieks ir nomiris – kājas pagriež uz durvju pusi. Uzliek aubi, mundoku, baltu drēbi. Klāt pieliek ziepes, ar ko viņu mazgāja, ķemmi, skala galus sasien kopā ar sarkanu dziju, un arī naudu. Uzgērbtu aiznes uz klēti.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Bēres

Bērēs maltīšu galdi ir tāpat kā kāzās. Aplasītājs sēž tur, kur brūtgāns. Ēdieni ir gandrīz tie paši kā kāzās, pirmās brokastis – cik katram rocība atļauj. Nakts ēdiens ir tāds sauss ēdiens – baltmaize, sviests, zivis, rauši; tad gaļa ar kartupeļiem; otrā bļodā putraimu biežputra, tā ir visās bērēs. Skaita arī tēvreizi. Citās vietā, uz to gan jāraugās, ka pa visiem vārtiem liķis netiek vests; pa vārtiem, kur liķis izvests, neved līgavu iekšā.

Andrejs Launics no Vaides.
GSch., 367.-376. lpp.

Kāzas. Kōzgōnd

Līvu kāzas Pizes ciemā Popes jūrmalā

Saprecināšana pa lielākai daļai notiek naktī, guļot uz stallaugšas. Kad nu kāds puisis tik tālu ir iemīlējies kādā meitā, ka viņš domā to precēt, tad kādu vakaru brūtgāns brauc skatīt brūtes pūru. Brauciens vienmēr notiek piektdienas vakarā, lai skauģa acs nenodarītu kādu ļaunumu. Pats par sevi saprotams, brūtgānam jāņem līdzī arī degvīns, ar ko uzciēnāt brūtes vecākus un mājas kalpus, kā arī maizes klaips un sviesta ciba, ko nodod brūtes mātei. Savukārt brūtes māte no savas puses ieliek pūrlādē maizes klaipu un sviesta cibu, kas paliek pūrlādē līdz kāzu beigām; un pēdējā kāzu ēdienreizē brūte noliek šo klaipu un sviesta cibu uz galda kāzu viesu cienastam.

Kad brūtgāns iebraucis brūtes sētā, viņš ieiet mājā un izliekas par miesnieku, jautādams pēc aitiņām un telītēm. Kad nu kalpi atbildējuši, ka

neviena aitiņa nav pārdodama, vienīgi – telīte, tad viņš sāk tirgoties, dod degvīnu un maizi, kamēr viņi vienojušies un brūte tiek parādīta. Kad pietiekami jokots un dzerts, visi dodas uz klēti, lai izsniegtu pūrlādi. Tai pat laikā ārā notikusi “nelaime” – jokdari (pa lielākai daļai ciema puisi) piekrāvuši ratus ar akmeņiem un vecām cūku silēm. Bez tam viņi apmainījuši arī riteņus – priekšējos ar pakalējiem. Saprotais, atkal degvīnam jāizpalīdz, kamēr akmeņi izkrauti un viss savests kārtībā.

Tagad viņš piebrauc pie klēts durvīm un sāk kustināt pūrlādi. Vecās sievas iesāk dziedāt:

369.a Tam vajaga vīram būt,
Kas pēc māsas pūra nāk:
Pieci vīri, seši zirgi
Nespēj pūru kustināt.

Kad arī pati brūte iet līdzi, tad dzied:

370.a Minam, minam,
Māsiņ pēdas,
Lai māte neredz,
Ka gauži raud.

Arī brūtganu apdzied:

371.a Taut dēl atsūte
Tapinat kumeliņ.
Ne iekš māses pūru vaid,
Tapinat villainīt.
Veriet vārtus līdz galam,
Rādiet ceļu uz tautam.

372.a Pūr ved, pūr ved,
Kuņ tek pakāļē.
Ka kuņiņ netecēs –
Kucens pūr dubane!

Pūrlādi pārklāj ar vilnas segu un pārsien ar divieļiem un jostām, tai laikā dziedot:

373.a Gauži raud man pūriņ,
Kam ar jost neapsien.
Raud, pūriņ, uz tautam,
Kam tas mani jaun apņēm.

Šādi un vēl ar citiem jokiem pūrlādi (dažreiz arī brūti) izvada uz brūtgāna mājām, kas jau notiek tumsā.

Laulāšana visbiežāk notiek svētdienā baznīcā. Kad nodomāts braukt (iet) uz laulāšanu, jau piektdienas priekšvakarā ierodas *pievedējs* ar kādu sievu, kuru sauc par pievedēja sievu. Viņiem jābūt jauno ļaužu pādiem (krusttēvam un krustmātei), bet, ja tādu nav, tad šajā amatā var būt arī brāļi un māsas. Pievedēja sieva nes līdzī arī maizes klaipu, kuru pēc rīta lūgšanas "īstenie" baznīcas gājēji apēd; arī visi mājas kalpi saņem pa gabaliņam šīs "dzīves maizes". Visi apsēžas galda vienā galā Dievu lūgt – jaunie ļaudis blakus, pievedējs blakus brūtgānam, pievedēja sieva blakus brūtei. Tad pievedējs sāk lūgšanu ar 342. dziesmu no vecās Kurzemes dziesmu grāmatas: "Cik laimīgs tas, kam Dieva prāts ir dots."

Kad lūgšana noturēta, brūte liek savu labo roku augšpēdu uz galda, brūtgāns savukārt savu labo roku brūtes rokā, pievedēja sieva savu roku uz brūtgāna rokas, un pievedējs pats savu roku uz pievedēja sievas rokas. Ja brūtgānam vai brūtei vēl ir vecāki, tad arī viņi liek savas rokas virsū tā, ka izveidojas liela kaudze roku, tad pievedējs saderina šo pāri ar Ārona svētības vārdiem: "Dievs Kungs, svētī mūs!" un nobeidz ar "Mūsu Tēvs debesīs".

Tad salasās gājienam uz baznīcu. Pievedējs sēž ar brūtgānu blakus vienos ratos un brauc pa priekšu, brūte ar pievedēja sievu blakus – citos ratos – seko tiem. Bez šaubām, katram ir savs kučieris. Braucot uz baznīcu, brūtgānam nav atļauts sēdēt vienos ratos ar brūti, lai viņi pirms svētās laulības nesagrēkotu. Bet, pēc laulībām braucot uz mājām, jaunais pāris sēž blakus vienos ratos: tagad viņi ir salaulāti un drīkst darīt, kas viņiem tīk!

Braucot no laulības, brūte ņem līdzī dažādus adītus vilnas priekšmetus: jostas, cimdus un vēl šo un to, ko izmētā pa ceļam uz tiltiem un krustceļiem, lai domā, ka karaliene braukusi garām. Ieejot baznīcā, brūtes pievedējs ar brūtes pievedēja sievu roku rokā iet pa priekšu, un brūtgāns ar brūti roku rokā tiem seko. Brūtes pievedējs kopā ar brūtes pievedēja sievu pavada brūti un to apsēdina krēslā sievietes pusē un viens pats brūtgānu aizvada un apsēdina krēslā vīriešu pusē. Kad svētā laulība ir beigusies, jaunais pāris roku rokā pievedēju pārim pa priekšu atstāj baznīcu – tagad pasaule ir izmainījusies.

Izejot no baznīcas, jāturas stingri kopā, lai neviens nevarētu pa vidu iziet *cauri*, jo tad laulības notikušas velti.

Nonākuši mājās, piebrauc mājas durvju priekšā, kur brūtes māte noklājusi mīkstu villaini, uz kuras jaunais pāris uzkāpj. Jaunais pāris roku rokā ieiet mājā pievedēju pārim pa priekšu, un muzikanti spēlē goda maršu. Kad jauno sievu pirmo reizi ievēd istabā, dzied:

374.a Ieedams istaba,
Izskaitē priežu griests:
Cik tautami priežu griests,
Tik man īstu bāleliņ.

Pievedējs apsēdina jauno pāri izrotātā galda galā, kur nolikts maizes klaips un šķīvis ar sāli. Pievedēja sieva apsēžas blakus brūtei, pievedējs blakus brūtgānam un notur lūgšanu. Ar to beidzas pievedēja amats.

Tagad kāzu tālāku izrikošanu pārņem dižvedējs ar dižvedēja sievu. Kad lūgšana noturēta un visi paēduši, jaunā sieva (mārša) un vēl divas jaunas meitas slepus aiziet uz klēti, un jaunās sievas māte aizslēdz durvis. Tagad dižvedējs ar dižvedēja sievu dodas meklēt jauno sievu, bet viņu nevar atrast. Tad vedēju meitas (brūtgāna radu meitas) iesāk dziedāt:

375.a Iesam, iesam
Māmiņas meklēt!

Kad viņas atradušas *jaunās sievas māti*, tās dzied:

376.a Dabūjam māmiņu
Ar atslēgām!

Tad nu viss bars iet uz klēti, un meitas sāk dziedāt:

377.a Uzslēdz, māmiņ,
Savas klēts durvs!

Kūjniēki (vāciski – *Stockträger*, tie ir kāzu viesi, kas nav bijuši līdzī baznīcā) atbild ar dziesmu:

378.a Slēdz ciet, māmiņ,
Savs klēts durvs.
Lai taut bramaņi
Dālderus skait!

Dižvedēju meitas atbild:

379.a Slēdz, māmiņ, vaļam
Savs klēts durvs!
Mēs dosim naud
Neskaitīdam.

Tad dižvedējs noliek dažus naudas gabalus uz klēts sliekšņa. Nāk jaunās sievas māte ar daudz atslēgām un dod dažas dižvedējam, lai viņš atslēdz klēti, bet atslēgas arvienu nav īstās, un dziesmu karš turpinās ilgu laiku, kamēr dižvedējs uz klēts sliekšņa noliek vēl dažus naudas gabalus. Jaunās sievas māte kļūst nikna, ka viņš ar tik daudz atslēgām nevar atslēgt klēts durvis, un, nostājusies durvju priekšā, paņem visu nolikto naudu un pati atslēdz durvis. Tagad dižvedējs ieiet klētī un meklē jauno sievu, bet izliekas, ka viņu nepazīst; viņš satver vienu no jaunajām meitām un ved pie klēts durvīm. Kad nu viņu neatzīst par īsto, viņš palaiž viņu atpakaļ un satver otru vai pat to pašu vairākkārt, kamēr notver īsto – jauno sievu. Dižvedējs paņem jauno sievu aiz rokas un ved ārā no klēts, iepriekš cirdams ar zobenu klēts durvju sliekšņi un stenderēs un ar zobengalu izveido krustu iekšpusē un ārpusē. Meitas dzied:

380.a Nevediet mūs māsiņ,
Ja papriekšu nešaujāt:
Daž lab ļaun dien
Māršas ceļ maliņe!

Izvedot jauno sievu no klēts:

381.a Nāc āre, mūs māsiņ,
No šo veci skuju būd!
Tai klēteis skuju jumt,
Piebierst mūs villainīt.

Tagad dažas reizes arī izšauj. Pēc tam viss bars nāk pāri pagalmam ar jokiem un dančiem, muzikanti spēlē maršu, un priekšgalā iet maršals ar trim degošām svecēm un zizli rokās. Nākot pāri pagalmam, tiek taisīts tāds troksnis, it kā debesis bruktu kopā, to varētu dzirdēt no Jeruzālemes līdz Romai.

Vadot jauno sievu pāri pagalmam, dzied:

382.a Šķirieties, rūmieties,
Dravniek meitu ved!
Dravniek meitu ved,
vaska kurpes kājiņe,
Zīde svārki mugure.

Pienākot pie mājas durvīm, muzikanti ieiet pirmie priekšnamā, tad maršals. Pirms maršals ienācis priekšnamā, viņš noņem cepuri, dziļi paklanās pret dižvedēju, dodot tam godu: lai nu jaunais pāris nesmādē ienākt tik pieticīgā mājā. Meitas dzied:

383.a Cērt, cērt, bāliņ,
Zobeni krustam,
Cērt vellu pušam
Trim gabalam!

Dižvedējs cērt ar savu zobenu durvju stenderēs un zīmē krustus uz grīdas. Kad nu velns ir aizdzīts uz elli, dižvedējs ievēd jauno sievu, muzikanti apsēžas savās vietās un spēlē maršu, bet maršāls ar degošām svecēm lēkādams iet apkārt – trīs reizes pa saulei un pret sauli. Tad maršāls noņem cepuri un paklanās muzikantiem un pret visiem kāziniekiem, lai visi apklustu, jo dižvedējs tagad grib apsēdināt jauno pāri galda galā.

Bet kas par jokiem! Kamēr klēti meklēja jauno sievu, tikmēr daži jokdari (kūjnīeki), pārgērbusies par brūtgānu un brūti, paši ar savu dižvedēju un tā meitu ieņēmuši galda galu – jaunā pāra vietu. Viņiem ir arī muzikants – puisis, kas kādu vecu vērpjamo ratiņu uzlicis uz galda, iebāzis ritenī skaidu un, ratu griežot, taisa lielu troksni. Viņš to griež kā leijerkasti un izliekas īsto jauno sievu ne dzirdam, ne redzam. Šeit nu dižvedējam jāpieliek lielas pūles, lai šos aizgaiņātu prom no galda gala. Ar savām degošajām svecēm maršāls paklanās tāpat kā pret īsto jauno sievu, īstajiem muzikantiem spēlējot goda maršu, aizved kūjnīekus prom no galda.

Kad jokdari aizvesti no galda, dižvedēja meitas dzied:

384.a Cērt, cērt, bāliņ,
Zobeni krustam,
Cērt mūsu māršam
Sēdamu viet!

Tagad dižvedējs ar savu zobenu cērt pa solu un zīmē ar zobena galu trīs krustus uz sola, tad ļauj jaunajai sievai apsēsties. Viņš pats arī apsēžas blakus. Kad visi apsēdušies, meitas dzied:

385.a Kur ta meits māmālīt,
Ka neredz rotājam?
Ne tā mūs sēdane,
Ne noņem villainīt.

Kad, meitām tā dziedot, māmiņa uzaicināta, ierodas jaunās sievas māte un salasa liekās virsdrēbes, kas nav vajadzīgas pie dancošanas, un aiznes tās uz klēti. Kad uz brīdi iestāties klusums, vīri iedzer šnabi, uzsmēķē, bet dižvedēja puisi, vērstoties pie dižvedēja meitām, sāk dziedāt aplamības:

It kā viņi būtu izsalkuši, ka nevar sagaidīt dižēdienu, kas jau virtuvē tiek gatavots.

Jāpaskaidro, ko nozīmē “kabatas maize”. Tās ir mazas apaļas maizītes vistas olas lielumā, ko meitas no dižvedēja puses jau pirms kāzām gatavojušas, iecepot tajās dažādus gardumus – sīrupu, medu u. c., un paņēmušas līdzī uz kāzām, tās glabā kabatā vai zem brunčiem. Tad meitas met šīs maizītes pāri galdam puīšiem cepurēs. Ja meita mīl kādu puisi, tad tā šim pušim kopā ar kabatas maizi met arī kušķīti kaunuma spalvu. Tas ir īstais mīlestības pierādījums, ko nereti šais pašās kāzās arī pārbauda.

Tad pasniedz galdā dižēdienu. Jaunās sievas māte sakārto visus viesus pēc piederības un lūdz apsēsties. Pats par sevi saprotams, ka jaunās sievas radiem ierādīta augstākā vieta (“augstais gals”). Kad katrs zina savu vietu, dižvedējs notur nelielu galda lūgšanu. Dižvedējs ņem degvīna pudeli rokā, pats nedaudz nodzer un pasniedz pudeli tālāk no rokas rokā vispirms vīriešu pusē, pēc tam sieviešu pusē galda otrajā pusē, nobeidzot ar jauno sievu. Kad nu visi degvīnu godīgi nogaršojuši, visi sāk pamatīgi ēst, pilnā sparā jokojot. Kamēr īstenie kāzu viesi ēd, tos nekaunīgi apdzied kūjnieki – pa lielākai daļai izjoko meitas:

387.a O, jel, N. N., tav liel mut –
Žagat ieskrej, apmet riņķ!

388.a Nesēd, N. N., pret mūs log –
Tur mūsu puīšiem šaujama viet,
Tur tevi šaus no priekšas uz augšu,
No pakalīņas...

389.a Nesēd, N. N., sviķeijo beņķi –
Tur tava kūsite pielipinas!
O, jel, N. N., tav biez lūpu –
Piec pāra postal no vien lūp.

(N. N. vietā tiek minēts apdziedamās personas vārds – Anniņa vai atiecīgi cits).

Kad viesi paēduši, dižvedējs pieceļas, to dara arī pārējie kāzu viesi un pēc ēšanas notur īsu lūgšanu. Tad apsēžas katrs savā vietā, un meitas iesāk dziedāt:

390.a Mīlo tēv, mīlo māt,
Glabāit savu maizikost!
Ne mums zirgu, ne mums rat,
Kur mēs maizi glabāsim.

Tas nozīmē, ka uz galda vairāk maizes palicis, nekā uz tā uzlikts, un pie novākšanas būs nepieciešams zirga spēks – apmēram kā tuksnesī, kur vairāk pāri palika (Mat. 14.20).

Kad galds novākts, nāk maršals ar trim degošām sviecēm un zizli rokā. Muzikanti spēlē goda maršu. Cepuri noņemdams, maršals aicina visus no galda prom. Vispirms viņš aicina dižvedēju ar jauno sievu un tad pēc rindas nākamos, katreiz ņemdams vienu puisī un meitu, bet ar katru pāri vispirms viņš izdejo vienu apli un paklanoties atstāj to istabas otrā pusē. Kad nu visi ir savās vietās, pāri sadodas rokās, arī dižvedējs ar jauno sievu, un dejo ar maršalu priekšgalā – goda maršu trīs reizes pa saulei un pret sauli. Seko neliela pauze, un dižvedējs pa visu istabu sit ar savu zobenu pa grīdu, it kā pārbaudīdams, vai grīda pietiekami stipra, vai izturēs viņa puisu soļus. Bez tam viņš vēl uzvelk ar krītu apli uz grīdas, it kā gribēdams novilkt robežu starp kūjniem un īstenajiem kāzu viesiem. Kad viņš beidzot ievēdis kārtību, puisiem atļauj sākt deju. Tad dižvedējs pakar savu zobenu galda galā pie sienas un uzvedas mierīgi. Turklāt jāzina, ka dižvedējs jauno sievu ievē divas vai vairākas reizes – ar pēdējo reizi viņa amats beidzas.

Nu ir pienācis laiks noņemt jaunajai sievai vaināgu. To savukārt nodrošina vakara brālis ar vakara māsu. Vakara brālis ar zobena galu noņem vaināgu no jaunās sievas galvas un jaunā vīra māte uzliek jaunajai sievai galvā aubi.

391.a Svied zeme, svied zeme!
Nav labs, nav labs!
Ņem savu pirmej
Vainadziņ!

392.a Taut dēl klētiņe
Bez dubane avotiņ,
Iekrīt māss vainadziņ,
Mūžam roka nedabuj.
Pazūd man meit mūž,
Pazūd bār vainadziņ.

393.a Nu noņem
Vainadziņ,
Nu ģērb meitiņu
Sieviņu drānas.

394.a Tin autu gāle,
Sit labu plīki,
Lai klausu vīr,
Lai vīra māt.

395.a Nāc, mūs māsiņ,
Meitiņš pulke,
Nesen noņēm
Tav vainadziņ!

396.a Meit mūž lab mūž,
To pavade dziedadam.
Siev mūž bēdu mūž,
To uzņem raudadam.

397.a Būt laimiņ man saciņš,
Kād mūž tautiņš,
Vēl varet meit būt,
Valkat bār vainadziņ,
Tēv dzirnu ritināt.

Vakara brālis noņemto vainagu uzliek jaunās sievas māasai galvā; ja māsas nav, tad kādai citai jaunai meitai – jaunās sievas tuvākajai radniecei. Tad jaunajai meitai ar vainagu galvā jāizdejo trīs tūres (vēlāk istabā).

Kad jaunajai sievietei klēti vainags noņemts, vakara brālis ved to pēdējo reizi uz istabu ar tādu pašu ceremoniālu, kādu izpildīja dižvedējs, bet tagad ir klāt arī brūtgans (jāpiezīmē, ka brūtgans dižvedējam nesekoja).

Kad vakara brāļa amats iet uz galu, jaunā sieva iet klētī, atver savu pūr-lādi un sāk veltīšanu – vienam kreklu, otram diviļi ap kaklu likdama.

Kad sākas veltīšana, tiek dziedāts:

398.a Iesim jele raudzīties,
Kas iekš mās pūr būs,
Vai būs cimds, vai būs zeķ,
Vai būs liel miegmač.
Gan bij cimdī, gan bij zeķes,
Tukš lauž valodiņ.
Daudz mūs māsiņ ganos gāj,
Daudz bij darijs siks velš.

399.a Tos cimdiņus brālam dodī,
Kam tie raksti ir sajaukti,
Kam bāliņš nevēle
Garu skalu dedzināt.

400.a Cimds, zeķes vien dare,
Vāc vīr domedam;
Būt meitiņ apcerejs
Darīt balts villainīts.

401.a Priekš māmiņas ganos gāj,
Priekš bāliņa pieguļe.
Māmiņš sole raib gov,
Bāliņš bēru kumeliņ.
Es augdam neredze
Brāļam tādu kumeliņ:
Virš šķiliņu riņķi griez,
Virš dālderī lecina.

402.a Māte mani ta pamet,
Ka vīstiņ sav cāliņ.
Cāliņš skrien pulciņe,
Kur būs manim vienam iet?

403.a Neizdal, mūs mašiņ,
Viss savs cimds, zeķs!
Ko tu dosi dzīvodom
Sav dubļ bridējam,
Sav maiz arējam?

Kad nu visi ir apdāvināti, tad katrs dodas uz istabu, priedīgi dziedādams:

404.a Nebija lustigi,
Nu tape lustig!

Istabā, nenoliekot saņemtas veltes, visi jautri dejo. Kad pietiekami trokšņots un dancots, tad vakara brālis mudina uz uzdziru *dzeršanu* un velšu maksāšanu. Pie tam galda galā apsēžas: jaunais pāris, vakara māsa jaunajai sievai kreisajā pusē un vakara brālis līgavainim labajā pusē. Vakara brālis uzliek uz galda divus šķīvjus, vienu uz otra, apsedz tos ar baltu lakatu un pats iemet šķīvī kaut kādu skanošu naudas gabalu par zīmi, lai arī citi tāpat darītu. Kad nu katrs met savu artavu, tad vakara brālis to pārliet uz apakšējā šķīvja, bet tā, ko vakara brālis uzlika, paliek uz augšējā šķīvja līdz beigām. Šeit arī dzied:

405.a Taisies, bāliņ, uzdziru dzērt!
Dzer govi, dzer vērsi,
Dzer labu laimi,
Dzer labu ozoli ar bitītem
(Dzer labu mīlīgu dzīvošan)!

Šeit nu vakara brālis pacienā katru ar vislabāko alu un brandvīnu, kas uzdzēršanai bijis noglabāts. Bet nauda jāmet ar cimdiem rokās, un katrs, kad viņš savu daļu piemetis, sniedz jaunajam pārim roku un novēl daudz un visādas laimes, un tie "īstenie" (radinieki) vēl jauno sievu noskūpst. Kad uzdziras beigušās, vakara brālis noglabā visu samesto naudu apakšējā šķīvī un aplāj ar tur jau esošo balto lina lakatu. Tad viņš notur īsu lūgšanu un no vecās kurzemnieku dziesmu grāmatas dzied 541. dziesmas pēdējo (astoto) pantu: "Lai mans mazais ietaupījums nes svētību!"

Kad lūgšana noturēta, tad vakara brālis ņem šķīvi ar naudu, ienes to klētī un jaunā pāra klātbūtnē saskaita, tad ar zobena galu pārmet pār to trīs krustus un nodod naudu jaunajai sievai.

Visi vēl atrodas istabā un (ar veltēm) dejo, ka put vien. Kad labi izdejojušies, tad nes pēdējo svētku maltīti ("dižo ēdienu") uz galda, katrs apsēžas savā vietā un sāk ēst.

Tad kūjnieki sāk izzobot kāzu viesus, dziedot:

406.a Projami, projami, peleki vilki!
Apēda mūs brāļam piecgadu vērsi,
Aste vien atlike kančaku tiesai,
To pašu iedeve vakara brāļam.

Šeit jāzina, ka aste jau ielikta pirmajā bļodā (galda galā) priekš vakara brāļa. Vakara brāli un vakara māsu apdzied:

407.a Vakara māsa piedirš dangu,
Vakara brālis izšķīpale.

Nu ienāk arī pavārienes un sāk pieprasīt pavāru naudu. (41. att.) Maršals ar šķīvi rokā dzied līdzī vecajām sievām:

408.a Metati, metati pavāru naudu!
Man ari, man ari nosvila villainu stūre
(Man ari, man ari nosvila puskūsite).

Kad ir paēduši, tad vakara māsa noņem jaunajai sievai villaini un pakar to uz naglas galda galā pie sienas par zīmi, ka viņa nu ir mājas locekle un kāzas ir beigušās.

Tad vēl dzied:

409.a Projam, projam, nelūgti vieši!
Kas lūgti vieši, lai gul nakti.

Katrs, kas zina, kas ir pieklājība, pošas uz iešanu. Ārā izgājušajiem iznes vēl alu un brandvīnu, ko pagalmā izdzer, un tukšos brandvīna un alus traukus met uz jumta, ka skan vien.

Kāzu aprakstu tulkojušas

Rita Makina un Valda Marija Šuvcāne

1985. gada vasarā

Sakāmvārdi. *Kitōbsōnād*

Lībiešu sakāmvārdu vākšana sākās 1846. gadā. Ziemeļkurzemes lībieši sakāmvārdus kā valodas paraugus teica Pēterburgas akadēmiķim **A. J. Šēgrēnam**. Viņš toreiz apmeklēja arī Vidzemes lībiešus Svētcimā pie Salacas un no viņiem pierakstīja 36 sakāmvārdu variantus, kas šodien liecina par Vidzemes lībiešu valodu. Sakāmvārdi pirmo reizi publicēti 1861. gadā A. J. Šēgrēna Rakstu krājumā. Tas satur 242 sakāmvārdus, no kuriem vairākums saņemts no Miķeļtornī dzīvojošā J. Prinča juniora.

Nākamās zinātnieku ekspedīcijas somu valodnieka **Ē. N. Seteles** vadībā notika 1888. un 1912. gadā, bet savāktie materiāli publicēti pēc viņa nāves 1953. gadā. Šai darbā publicēti 254 sakāmvārdi, arī tie gandrīz visi iegūti no J. Prinča Miķeļtornī. Tāpēc Šēgrēna un Seteles materiālos ir daudz vienādu variantu.

20. gadsimta periodā no 1920. līdz 1936. gadam Kurzemes lībiešu ciemos igauņu folklorists **Oskars Loritss** no apmēram 50 teicējiem savācis vairāk par 660 sakāmvārdiem. No Lūžņu lībieša Jāņa Beltes saņemta burtnīca ar 175 sakāmvārdiem, lībiešu skolotājs Mārtiņš Lepste devis 117 sakāmvārdus.

O. Loritsa savāktie sakāmvārdi bija galvenokārt rokrakstā. No šiem savākumiem 132 sakāmvārdi pārtulkoti angļu valodā un 1938. gadā publicēti Londonā (arī 19. gadsimta beigās periodiskajos izdevumos daži lībiešu sakāmvārdi publicēti citās valodās). Daži sakāmvārdi publicēti 1933. un 1934. gada lībiešu kalendāros, lībiešu lasāmgrāmatā 1935. gadā.

Pēc 1946. gada Tērbatas universitātes studenti profesora **Paula Aristes** vadībā ieradās Ziemeļkurzemes ciemos un sāka sistemātiski pētīt lībiešu valodu. Viņu pierakstos ir arī sakāmvārdi. Igauņu valodnieks **Eduards Vēri** no Jāņa Zēberga Vaidē pierakstīja 123 sakāmvārdus (J. Zēbergs pavisam devis 241 sakāmvārdu).

20. gadsimta otrajā pusē no 1964. līdz 1970. gadam lībiešu folkloras vākšanā sevišķi rosīgi darbojās skolotājs un lībiešu kultūras darbinieks **Pēteris Dambergs**. Viņš Igaunijas Valodas un folkloras institūtam nosūtīja 542 sakāmvārdus.

Lībiešu sakāmvārdu krājumu divās grāmatās sagatavoja Igaunijas PSR ZA Valodas un literatūras institūta darbinieki folkloras sektora vecākās zinātniskās līdzstrādnieces **Vainas Melkas** (*Mālk*) vadībā. Darba sa-

stādīšanā bez igauņu zinātniekiem piedalījās arī lībiešu valodnieks **Pēteris Dambergis** un Latvijas PSR ZA Valodas un literatūras institūta folkloras sektora vadītāja **Elza Kokare** (*Liivi vanasõnad*, I un II, Tallina, 1981). Grāmatā iekļauti 2045 sakāmvārdi (1088 tipi), kas savākti vairāk nekā simts gadu periodā (pirmie pierakstīti 1846. gadā, pēdējie 1978. gadā). Sakāmvārdu salīdzināšana rāda, ka no 1088 sakāmvārdu tiptiem daļa ir analogiska ar citu tautu sakāmvārdiem. Tos var iedalīt astoņās grupās:

1. Tikai lībieši	294
2. Lībiešu un igauņu	237
3. Lībiešu un latviešu	104
4. Lībiešu, igauņu un latviešu	322
5. Lībiešu, igauņu, votu un latviešu	100
6. Lībiešu, igauņu un votu	26
7. Lībiešu un votu	4
8. Lībiešu, votu un latviešu	1

Tādu stāvokli fiksējuši minētās grāmatas sastādītāji, analizējot publicētos sakāmvārdus. Viņi uzskatīja, ka pētījumi jāturpina.

Grāmatas autori pieņēma, ka daudz sakāmvārdu lībieši pārņēmuši no latviešu valodas. Lībiešu un latviešu sakāmvārdu paralēles vispusīgi analizējusi folkloriste Elza Kokare ("Latvijas PSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis", 1988. g. 10. nr). Viņa norāda, ka: 1) vairākums minēto sakāmvārdu paralēļu pieder pie internacionāliem tiptiem; 2) skaitliski nelielo latviešu un lībiešu sakāmvārdu parēmiju paralēļu grupu veido sacerējumi, kas latviešu folklorā kvalificējami kā aizguvumi – lielāko tiesu no vācu sakāmvārdiem; 3) daļai kopīgo sakāmvārdu saknes meklējamas latviešu folklorā. Šajā jautājumā E. Kokare analizē ne vien sakāmvārdus, bet arī tautasdziesmas. Viņa secina, ka ir sakāmvārdi, kas veidojušies uz tautasdziesmu pamata.

Lībiešu sakāmvārdu tematika ir daudzpusīga. Tajos atspoguļojas tautas filozofija un ētiskie uzskati – dzīvības un nāves neizbēgamība, gods un kauns, taisnība un meli, laime un nelaime, miers un naidis, gudrība un muļķība, labestība un ļaunums, skumjas un prieks; cilvēka dzīves ceļš, cilvēka īpašības un viņa attieksme pret apkārtni; sociālās attiecības – pretrunas starp bagātiem un nabagiem, attieksme pret baznīcu un mācītājiem u. c. Liela daļa sakāmvārdu attiecas uz dabas vērojumiem, jūru, laika apstākļiem, zvejniecību, uz tautas kalendāra dienām. Ir arī daži sakāmvārdi, par kuriem grūti pateikt – vai tie ir sakāmvārdi vai parunas.

V. Melkas sastādītais lībiešu sakāmvārdu krājums sniedz plašu ieskatu par lībiešu sakāmvārdu saknēm gan ar tuvāko radu tautu, gan ar pastāvīgos kontaktos dzīvojošo kaimiņu latviešu folkloru.

Sakāmvārdus teicis Jānis Princis juniors

19. gadsimta vidū

Šodien ķēniņš, rītu miris.

Gudrība dārgāka par zeltu un sudrabu.

Glāzē noslikst vairāk cilvēku nekā jūrā.

Esi kluss, kad tu dodī, bet runā, kad tev dod.

Pēc lietus atkal spīd saule.

Nelielies ar rītdienu, tu nezini, ko tā tev nesīs.

Bagāts nav tas, kam ir daudz, bet tas, kam ir pietiekami.

Katra lapsa ciena savu asti.

Ar kādām ragavām vedīsi savu tēvu, ar tādām arī bērni vedīs tevi.

Kāds putns, tāda dziesma.

Labāk šodien nekā rītu.

Cilvēks nedzīvo tādēļ, lai daudz ēstu, bet ēd tādēļ, lai dzīvotu.

Skaista sieva, balta ķēve ir vīra nelaime.

Viens par visiem nevar, bet visi par vienu var.

Cauru maisu nevar piepildīt.

Katrs iesākums ir grūts.

Sakāmvārdi, kas raksturīgi tikai libiešiem

No libiešu sakāmvārdu krājuma *Liivi vanasõnad*, Tallina, 1981

(sakāmvārdu numerācija kā krājumā)

4. Laiks vairs nedod miera.

Pitragis, Marija Šaltjāre

9. Garlaicība ir slinkuma slimība.

Pize, Jānis Princis juniors

10. Slikts laiks ir mirklis, bet slikta sieva visu mūžu.

Pize, Jānis Princis juniors

15. Starp labām zālēm aug nezāles.

Mazirbe, Mārtiņš Lepste

16. Nezāles aši saaug.

Lūžņas, Jānis Belte

18. Nevar dzīvot tā kā sienāzis – tikai no dziedāšanas vien.

Mazirbe, Mārtiņš Lepste

34. Kur trūkst mīlestības, tur pretī nāk puvuma smaka.
Cēsis, Vaide, Albins Bertholds
41. Viens ir slikts, ja otrs slikts pretī.
Vaide, Jānis Zēbergs
47. Daža māte neder pat, ko sunim pakaļ mest.
Pitrags, P. T.
48. Ērms paliek ērms, kaut arī uz zelta krēsla apsēdies.
Lūžņas, Jānis Belte
51. Blēdība pati sev rīkstes griež.
Pize, Jānis Princis juniors
57. Bučošanās ir divu siržu saruna.
Košrags, A. Skadiņš
61. Drauga prāts arī ir bagātība.
Pize, Jānis Princis juniors
65. Uzticams draugs ir reta manta pasaulē.
Lūžņas, Jānis Belte
68. Eņģeļa valoda, tīģera domas.
Pize, Jānis Princis juniors
78. Jauns zirgs dzen ratus grāvī.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
116. To gan zina, kur kājas apauj, bet to vietu nezina, kur kājas noaus.
Košrags, G. Skadiņa
117. Kādas kājas jaunībā apauj, tādas arī pie kapa noausi.
Vaide, Jānis Zēbergs
122. Katram ir sava melnā puse.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
128. Slikta dzīve sabojā labu prātu.
Lūžņas, Jānis Belte
131. Tā dzīve ir tāda kā jūras vilņos: ierauj jūrā, izmet atkal ārā.
Kolka, L. A.

153. Nabags dzīvo ar savu trūkumu, bagātais ar savu bagātību.
Lūžņas, N. B.
154. Nabaga ēdiens ir – no rīta kartupeļi ar pīkplekstēm, vakarā – pīk-
plekstes ar kartupeļiem.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
162. Nabagam ir jo vieglāk izlīst caur adatas aci nekā bagātam ienākt pa
durvīm.
Vaide, Jānis Zēbergs
170. Dievs ar sieku dod, velns ar pūru paņem.
Lūžņas, Jānis Belte
196. Labuma nekad nav par daudz.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
197. Kas kabatā, tas drošs.
Košrags, A. Skadiņš
199. Kur kaijas, tur zivis.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
202. Zvejniekam jāpaliek zvejniekam.
Kolka, E. H.
204. Tas nav zvejnieks, kuram enkura tauva netur.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
214. Divas vistas vienā līzdā neperē.
Pize, Jānis Princis juniors
215. Kur gani ir muļķi, tur suņi ir lempji.
Pize, Jānis Princis juniors
234. Zem kāda jumta dzīvo, ar to esi priecīgs.
Lūžņas, Jānis Belte
244. Kur līvu valoda, tur gluds prāts.
Cēsis, Vaide, Albins Bertholds
264. Kam ir auksti, tas skrien.
Sīkrags, Pēteris Dambergs

310. Labāk desmit gudrie nekā viens muļķis.
Pize, Jānis Princis juniors
322. Kas krogos tiek runāts, to velns pieraksta.
Sikrags, Hilda Cerbaha
327. To jau nezina, no kuras puses vanags lidos.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
344. Naudas dēļ velns savu māti arī atdos.
Mazirbe, Ans Upmans
347. Velns ir tik muļķis kā vācu zābaki.
Košrags, G. Skadiņa
352. Daudz aicināto, maz izredzēto.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
353. Nededzi sveci, lai sauli redzētu.
Pize, Jānis Princis juniors
365. Aitām neaug vilka spalva.
Lūžņas, Jānis Belte
416. Ko uz plaukta liksi, to no plaukta ņemsi.
Sikrags, Pēteris Dambergs
438. Sausis marts gaida slapju aprīli, vēsu maiju un sausu siltu jūniju.
Pitrags, Pēteris Dišlers
439. Viena mārciņa kauna ir vairāk nekā viens puds gudrības.
Pize, Jānis Princis juniors
440. Nevienu nevajag iepriekš paglabāt, kamēr viņš vēl nav miris.
Pize, Jānis Princis juniors
446. Kāds prāts, tāds darbs.
Sikrags, Pēteris Dambergs
450. Veca vīra padoms ir zelta vērts.
Sikrags, Pēteris Dambergs
452. Vīrietis rok, sieviete smeļ.
Cēsis, Vaide, Albins Bertholds

453. Vai to tik sauc par vīru, kam cepure galvā?
Lielirbe, D. D.
461. Jūrā māsās bailes pazīt.
Sīkrags, K. S.
472. Dzērājs vīrs – zirgu bende.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
500. Tie visi nav muzikanti, kas ar stabuli stabulē.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
504. Pie kartupeļiem tikai zemnieks ēd maizi.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
508. Kas daudz smejas, tas ilgi stāv jauns.
Kolka, E. H.
511. Laba sieva ved vīru uz labiem ceļiem.
Vaide, Katrīna Zēberga
518. Preciet sievu, nepreciet mantu.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
519. Ņemi sievu tad, kad istaba ir gatava.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
526. Bāz savu degunu tur, kur nečūžo.
Košrags, A. Skadiņš
542. Meitas tur zem brunčiem suni; kad kļūst par sievietēm, tad izlaiž ārā.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
571. Kam sudrabs kabatā, tas bagāts; kam sudrabs galvā, tas vecs.
Lielirbe, Alvīne Uzpils
596. Tai dienā, kad plekstes nobrēcas, tās pazūd. (Saka par lielīgu cilvēku.)
Pitrags, Pēteris Dišlers
603. Kāds saimnieks – tāda klēts; kāda saimniece – tāds galds.
Cēsis, Vaide, Albins Bertholds
616. Nekas nepaliek uz vietas, viss iet garām.
Kolka, E. H.

620. Tumsā kāja ātri iet greizi.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
631. Kad suns ir ar tukšu vēderu, tas vilku neuzmanīs.
Lielirbe, D. D.
637. Vecs suns nav nekāds sētas sargs.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
693. Labāk tuksnesī nekā paradīzē, jo tā čūska, kas paradīzē, tuksnesī nespēs kārdināt.
Pize, Jānis Princis juniors
704. Bagātais arvien žēlojas par trūkumu.
Sīkrags, Pēteris Dambergs
706. Gudrais diršot galvu groza. (Tā saka, ja kāds ļoti lielās.)
Košrags, A. Skadiņš
707. Nesāc kā bagāts, lai tev nebūtu jābeidz kā nabagam.
Pize, Jānis Princis juniors
714. Rikte ir laba, taisītājs nav labs.
Pītrags, P. V.
734. Visgudrākais cilvēks ir tas, kas pats sevi pazīst.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
737. Devīgam cilvēkam ir strupi pirksti, skopam – spici.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
758. Kur ļaudis, tur netīrumi.
Mazirbe, Mārtiņš Lepste
771. Slimība nāk kā cirvja trieciens.
Sīkrags, Tiļļu Pēcs
783. Visi ļaudis nav zagļi, uz kuriem suņi rej.
Pize, Jānis Princis juniors
793. Neviens nabags nav tukšā.
Košrags, K. K.
805. Jaunībā sēj daudz labu sēklu, tad vecumā pļausi biezu vālu.
Pize, Jānis Princis juniors

811. Lielai cūkai daudz sūdu. (Saka par ļaudīm, kas dara daudz slikta.)
Sikrags, Pēteris Dambergs
824. Tā nav skunste gulēt vaļā acīm un piedirst gultu.
Vaide, J. S.
837. Labs vārds maksā zeltu.
Sikrags, K. D.
849. Labāk turi muti ciet nekā vaļā.
Lielirbe, D. D.
864. Kur vilks plēš, tur tas neēd.
Vaide, Katrīne Zēberga
869. Kamēr vēl smeķē ēst, tikmēr rokām jādara darbs.
Kolka, E. H.
884. Ja labi grib, tad visu dabū.
Lūžņas, Nēze Brence
888. Ko šodien vari padarīt, to atstāj uz rītu, tad nebūs jādomā, ko rītu darīt.
(Tas ir slinķu sakāmvārds.)
Lūžņas, Jānis Belte
899. Dari to, ko vari, ja tu nespēj darīt to, ko tu gribi.
Pize, Jānis Princis juniors
916. Ko divi zina, to zina visi.
Sikrags, Pēteris Dambergs
924. Stāvot darbu nevar darīt.
Sikrags, Pēteris Dambergs
938. Viss ir, bet daudz vēl trūkst.
Lūžņas, Jānis Belte
944. Liela gribēšana, maza darīšana.
Sikrags, Pēteris Dambergs
950. Kad Trīne grib, tad Katrīna arī grib.
Sikrags, Tiļļu saimniece
953. Vējš un ūdens – tie ir visstiprākie.
Lielirbe, D. D.

986. Rīta pusē Betlēme, vakarpusē Sodoma; rīta pusē dievnamā, vakarpusē – krogū.

Pize, Jānis Princis juniors

991. Kā katrs tic, tā viņam klājas.

Pize, Jānis Princis juniors

1017. Kas skatās uz kāju pirkstiem, tas tālu neredz un drīz nokrīt.

Pitrags, Rozālija Dziadkovska

1018. Kādas vārnai spalvas, tāda tās dziesma.

Sīkrags, Pēteris Dambergs

1025. Kas nezvejo, tas arī nekā nenoķer.

Pize, Jānis Princis juniors

1028. Pat savam brālim nevar ticēt.

Sīkrags, Pēteris Dambergs

1035. Kad ūdens noskaidrojies, gaidi tik vētru.

Sīkrags, Pēteris Dambergs

1040. Nelej ūdeni caurā traukā un netici sievām.

Pize, Jānis Princis juniors

1043. Labāk ir otra vainas ciest nekā grēkus darīt.

Lūžņas, Jānis Belte

1053. Baugošana neko nedos.

Pize, Jānis Princis juniors

1059. Vīze nekļūs par zābaku.

Lūžņas, Jānis Belte

Daži sakāmvārdi, kas analogiski latviešu sakāmvārdiem

32. Kas mīlestību sēj, tas mīlestību pļauj.

Kis ārmast kilab, se ārmast nītōb.

Lūžņas, Jānis Belte

93. Viens par visiem, visi par vienu.

Ikš amād jedst, amād id jedst.

Sīkrags, Pēteris Dambergs

110. Tu kungs, es kungs, kas tā kunga nastu nesīs.
Sa izānd, ma izānd, kis sīe izānd kuotņō kāndab.
Pitrags, Pēteris Dišlers
865. Ar muti Rīgā, ar darbiem aizkrāsnē.
Sūkōks Rīgō, tiekōks ōj tagān.
Vaide, Viktors Bertholds
984. Rīts gudrāks nekā vakars.
Ūomōg um ju kovāl āb ku ōdōg.
Sikrags, Kārlis Dambergs
1063. Atnāca laime, pietrūka naudas.
Vōņ volks vōnd kādsō, set pūtiz rōdō.
Sikrags, Pēteris Dambergs
- Daži sakāmvārdi, kas analogiski latviešu un igauņu sakāmvārdiem**
11. Nāks laiks, nāks padoms.
Tulūb āiga, tulūb nōv.
Pize, Jānis Princis juniors
14. Kas ātri skrej, ātri piekūst.
Kis kierdistiz ailub, se aššō vāzūb.
Lūžņas, Jānis Princis
25. Deviņi amati, desmitais bads.
Īdōks amātō, kimmiz nālga.
Pize, Jānis Princis juniors un citi
33. Veca mīlestība nerūs.
Vanā ārmastimi āb rūost.
Sikrags, Pēteris Dambergs
493. Kāds putns, tāda dziesma.
Mingi lind, seļi loul.
Vaide, Jānis Zēbergs
536. Bads māca strādāt, aukstums tecēt.
Nālga opātōb jelām, kīlma jūokšōm.
Lūžņas, Jānis Belte

833. Kur dūmi, tur siltums.

Kus sov, sāl lem.

Lūžņas, Jānis Belte

883. Kas vairāk grib, tam mazāk tiek.

Kis jennō tōb, se veitō sōb.

Vaide, Jānis Zēbergs

922. Ja negribi darbu darīt, karini zobus vadzi.

Ku ād tā tiedō tiedō, siz kariņt ambōd vaigō.

Lielirbe, Didriķis Blūms

Mīklas. *Tabāndōkst*

Pirmās lībiešu mīklas pierakstītas 19. gadsimta vidū. Jānis Princis juniors no Pizes 1852. gadā akadēmiķim Šēgrēnam aizsūtīja (līdz ar sakām-vārdiem un garīgā satura tekstiem) arī mīklas, no kurām 31 publicēta Šēgrēna Rakstu II sējuma 1. nodaļā. Tur iespiestas arī 37 mīklas Kolkas izloksnē un 32 mīklas Salacas (Vidzemes) izloksnē. 10 mīklas ir paralēlismi (teikti Pizes un Kolkas izloksnēs), tāpēc kopskaitā ir 58 mīklas.

Vidzemes izloksnes deviņas mīklas atkārtoti publicētas 1934. gada lībiešu gadagrāmatā. Tur tās publicētas paralēli ar mīklām Kurzemes lībiešu izloksnēs.

Somu valodnieks Ē. N. Setele savācis 63 mīklas, no tām dažas ir agrākos gados teikto mīklu atkārtojumi.

Lībiešu 1920.–1925. gada lasāmgrāmatās, kā arī 1933. gadagrāmatā mīklu nav.

Pētera Damberga "Dzimtās valodas lasāmgrāmatā" (Helsinki, 1935) publicētas 22 mīklas, no kurām puse ir 19. gadsimtā teikto mīklu atkārtojums.

Šai grāmatā izlases veidā publicētas **100** mīklas.

Lībiešu mīklas

Publicētas grāmatā *Sjögren A. J. Gesammelte Schriften, Bd. II, Theil I. – St. Petersburg, 1861, 363.–365. lpp.* (mīklu numerācija saglabāta kā grāmatā)

1. Mazs, mazs vīrs, simts kāju apakšā.
Birste
2. Vienā mucā divējāds alus.
Vistas ola
3. Visapkārt dzīvs, vidū nomiris.
Tītavas ar dziju
4. Bez valodas, bez prāta, visu pasauli padara gudru.
Bezmēns

6. Saime ēd, galds runā.
Cūka
7. Mazs, mazs melns zirgs, visi uz tā jā.
Slieksnis
8. Naktī nēsā zelta kroni, dienā melnu kroni.
Skalu turētājs, svečturis
12. Četri brāļi skrien viens aiz otra, bet viens otru rokā nedabū.
Ratu riteņi
13. Maza, maza muižiņa, simts logu visapkārt.
Piņģerots
14. Pieci staļļi, vienas durvis.
Pirkstaini
15. Viens stallis, vienas durvis.
Dūrainis
16. Pa nakti bagāts, pa dienu trūcīgs.
Krāsns
17. Jo apgērbies, jo nejauks, jo plīks, jo skaists.
Grīda
21. Viena pele, divas astes.
Pastala
23. Buks zem zemes, ragi virs zemes.
Burkāns
25. Maza, maza sieva, simts drāņu apkārt.
Kāpostgalva
26. Četras māsas zem viena jumta.
Govs puķi
28. Lācis sēž, zarnas kustas.
Zvans
29. Muca pilna ar gaļu, abi gali vaļā.
Gredzens
30. Saimnieks iet, mājvieta līdz.
Gliemezis

31. Melns vērsis izdzen sarkano vērsi.

Ogles

32. Ne ugunī deg, ne ūdenī slikt.

Ēna

33. Karaspēks kaujas uz dzelzs tilta.

Puņas, kas vārās katlā

34. Vērsis bauro starp diviem kalniem.

Pirdiens

35. No apakšas dzīvs, no virsas dzīvs, vidus nomiris.

Ritenis un tā ass

Teicējs Jānis Princis juniors, Pizes izloksne

Sjögren A. J. Gesammelte Schriften, Bd. I, Th. II. – St. Petersburg, 1861, 414. lpp.

1. Muca uz mucas, vāveres aste galā.

Niedre

2. Auns stallī, ragi ārā.

Zobens maksti

3. Zemāks par cūku, augstāks par zirgu.

Segli

4. Mazs, mazs vīrs, kaulains kažoks mugurā.

Rieksts

9. Pelēks vērsis, caura mugura.

Dzirnakmens

10. Vecs vīrs sēž uz ežas, dzelzs kurpes kājās.

Arkls

11. Veca sieva guļ uz ežas, simts puķu dibenā.

Ecēšas

13. Gailis dzied uz koka zara, zarnas karājas zemē.

Pulkstenis

15. Uz leju ēd, uz augšu dirš.

Urbis

17. Sarkani balsti, balts jumts.

Zoss

18. Dienā pilns ar tukšu vēju, naktī pilns ar jēlu gaļu.
Gulta
20. Nesamais nogurst agrāk nekā nesējs.
Cilvēks, kas sēž uz krēsla
22. Melns zirgs, sarkans jātnieks, zaļa pātaga (kančuks) rokā.
Cilvēks peras uz lāvas
24. Jauna meita raugās veca vīra dibenā.
Akas vinda pie akas
26. Vecā ozolā divpadsmit ligzdu, katrā ligzdā četri putni, katram putnam septiņi dēli, katram dēlam savs vārds.
Gads
27. Mēdītājs bez mēles.
Atbalss
28. Tēvs vēl nav dzimis, dēls jau kāpj uz jumta.
Dūmi

Mīklas, kas publicētas Näytteitä liivin kielestä, kerännyt
E. N. Setälä, suomentanut ja julkaissett Väinö Kyrölö. – Helsinki, 1953, 471.–482. lpp. (mīklu numerācija kā grāmatā)

Kuolka (?)

4. Ar kājām min, ar rokām plēš.
Auduma aušana
5. Vācijā dzimis, šeit nāk raudāt.
Mūzikas instruments
6. Vienam vīram divpadsmit prāti.
Vējrādis
8. Izdur iesmu cauri ceptim, nav cepts, nav vārīts, bet ir ēdams.
Siena kaudze
11. Iekšā iet tirinādamies, ārā nāk pilēdams.
Akas vinda, spainis
13. Siera gabals klēts stūrī.
Mēness spīd klētī

14. Dzelzs meita, koka kleita.
Bise
16. Zirgs gāja kūtī, roka palika ārā.
Kājas pēda
17. Nogriež galvu, izņem sirdi, dod dzert un tad sāk runāt.
Rakstāmspalva
19. Arvien iet uz priekšu, bet netiek ne no vietas.
Laiks
20. Kas tas par zvēru: ziemā ēd, vasarā gul, miesa karsta?
Krāsns
22. Istaba no koka, jumts no stikla; kad tā nav, tad cilvēks ir kā maisā.
Pulkstenis
23. Vīrs iet uz mežu, acis skatās mājup.
Cirvis
25. Putns lido, spārni pil.
Laiva un airēšana
28. Zila govs laiza zaļu zemi.
Izkāpts
32. Dzelzs zirgs, linu aste.
Adata ar diegu
- Mazirbe (?)***
3. Muti dod, matus plēš, ar kājām sper.
Kad pakulas vērpj
4. Kad skrien, tad paliek treknāks; kad aptur, tad paliek mierā.
Ratiņa spēle
6. Balta galva, sarkana cepure.
Avene
9. Viens saka: ja būtu vakars, varētu iet gulēt, otrs saka: ja būtu rīts, dabūtu ēst, trešais saka: man vienalga – diena vai vakars.
Durvis, galds, logs
10. Mazais sēž uz sliekšņa un sauc.
Cilvēka mēle

14. Mežā dzimis, mežā audzis, mājās nāk riet.
Spēles
- Pize (Miķeļtornis)*
1. Ielāps uz ielāpa bez neviena adatas dūriena.
Kāpostgalva
2. Ja liek klāt, paliek mazāks; ja ņem nost, paliek lielāks.
Caurums zemē
8. Melns putns, balti spārni.
Laiva
13. Māte ar ragiem, tēvs ar asti, gludi bērni.
Abra, maizes lize, maizes kukuļi
14. Kas mūžam staigā uz galvas?
Zirga pakavu naglas
15. Mazs, mazs suns skrien pa visu pasauli.
Diena
16. Divas laktas pilnas ar vistām, sarkans gailis vidū.
Zobi un mēle
22. Jāj dienu un nakti viņu.
Slieksnis
23. Melns kā velns, nav velns; rakņājas kā cūka, nav cūka; ruc kā lauva, nav lauva; lido kā putns, nav putns.
Mēslu vabole (sūdbumbuls)
27. Kur visi var sēdēt, tikai pats nē.
Pats savā klēpī
28. Lācis iet pa lauku, pēdas nepaliek.
Laiva jūrā
29. Četras māšas dzied koka baznīcā.
Kad govī slauc
30. Garāks par pasauli, zemāks par cūku.
Ceļš
31. Vesels stūris pilns ar olām.
Pirts krāsns

34. Ko visi garšīgi ēd, bet uz galda neliek?
Mātes pienu
35. Kurš zirgs redz tikpat uz priekšu, kā atpakaļ?
Akls zirgs
37. Kurai galvai nav matu?
Kāpostgalvai
43. Jo mani vairāk krata, jo man lielāka čupa apakšā.
Miltus sijā; ābeli krata
45. Kas tur debesīs par skaistu tiltu: to taisa bez rokām, tur nevar nedz jāt, nedz braukt, nedz arī cilvēks piekļūt, tur pa apakšu var cauri sausām kājām iziet.
Varavīksne
48. Uz zemes vairāk caurumu nekā debesīs zvaigžņu.
Kad labība noļauta
49. Kas tā par mucu, kas brēc, kad no tās dzer; tie, kuri dzer, nebrēc.
Cūka un sivēni
53. Kas skrien līdz pasaules galam, nekad nevar rokā dabūt?
Mākoņi
56. Kaut esmu zemē audzis, tomēr visus apgērbju – ķeizarus un ķēniņus, tāpat kā nabagus.
Lini
57. Viens atpūšas naktī, otrs atpūšas dienā, trešais neatpūšas nekad.
Durvju sliekšnis, gulta, upe
62. Kur sarkanais vērsis sēdējis, to var pazīt pēc desmit gadiem.
Pēc ugunsgrēka mežā
63. Vienam vīram simts sievu.
Gailis

Mīklas, kas publicētas Jemakiel lugdōbrāntōz skūol ja kuod pierāst.
I / Tuoimōn P. Damberg. – Helsinki, 1935.

15. lappusē

Apgērbies piedzimis, apgērbies nomiris, pliku apbedīs.
Ēdōn sīndōb, ēdōn kūolōb, pālāst matāb.

Gailis un vista. Kik agā kanā

Maza, maza meita, simts villaiņu apkārt.

Piški, piški neitst, sadā kattō pālō.

Vista. Kanā

53. lappusē

Zils kā debess, nav debess; zaļš kā zāle, nav zāle; balts kā sniegs, nav sniegs; dreb kā pērkons, nav pērkons.

Siņņi ku tōvaz, āb ūo tōvaz; āļaz ku āina, āb ūo āina; vālda ku lum, āb ūo lum; mōržōb ku piṭki, āb ūo piṭki.

Jūra. Mier

Pa nakti Dieva rokās, pa dienu stangu galā.

Iļ ie Jumāl kādsō, iļ pāva viḡōr tutkāmōs.

Tikli. Vōrgōd

Vecaistēvs ar vecomāti visu nakti bīdelē.

Vanaāma vanātāṭiks ama ie biltōbōd.

Sniegputenis. Lumsad

Nest spēj, saskaitīt nespēj.

Kandō sōitab, luggō āb sōita.

Mati. Ibukst

82. lappusē

Noplīsis vācietis stāv ceļa malā.

Jarā loṗpōn saksā pilōb riek aigās.

Verstes stabs. Veršt tōlpa

Ar, bet vaga pakaļ nepaliek.

Kīndab, bet vag āb ie tagān.

Laiva. Lōja

Vērsis peld jūrā, ragi ārā.

Ārga vōigōb miersō, sārad ullō.

Kuģis. Kuojg

Zirgs skrien, groži stāv.

Ibbi ailōb, ūoļmōd pilōbōd.

Upe. Joug

34. Ko viel gärtet du bei ...
Mara, trasa molla ...
Lissi, püli wotit ...

35. Kas arpa ruda ...
Lasko ...
23. Jappas

37. ...
Lis ka debes ...
aniga; deeb ka ...

43. ...
Zanti ka ...
de no ...

45. Kas tur debes par ...
Lava Miri
Jät, neda brakti ...
Ji le fuwli ...
TAM. Vörgöd

48. Uz zemes vairāk caur ...
Vocis ...
Lina ...

49. Kas tā par ...
Kas tā par ...
Kas tā par ...

51. Kas šādi ...
Kas šādi ...
Kas šādi ...

56. ...
Kas ...
Kas ...

57. ...
Kas ...
Kas ...

59. ...
Kas ...
Kas ...

63. ...
Kas ...
Kas ...

64. ...
Kas ...
Kas ...

65. ...
Kas ...
Kas ...

66. ...
Kas ...
Kas ...

Lībiešu folkloras stāstītāju ir daudz vairāk, nekā esmu te apskatījusi. Katrs teicējs būtu pelnījis, lai par viņu pastāstītu vairāk. Taču manu izvēli ierobežoja dzīves realitāte – par daudziem teicējiem ziņas ir ļoti nepilnīgas, zināms tikai vārds, uzvārds un ciems, kurā stāstījums pierakstīts. Tāpēc teicēju aprakstus veidojot esmu izmantojusi galvenokārt datus, ko atstājuši folkloras pierakstītāji – A. J. Šēgrēns, Ē. N. Setele. L. Ketunens un O. Lortiss, kā arī pašas savāktos datus.

Tāpēc šajos dzīves ieskicējumos nevajadzētu meklēt šo personu pilnīgu dzīves aprakstu. Ceru, ka katra pieminētā lībieša teicēja dzīves atspoguļojums atstās kādas pēdas lasītāja apziņā.

Pirmie ir lībiešu teicēji, kas dzīvojuši 19. gadsimtā un bija galvenie teicēji A. J. Šēgrēnam un F. J. Videmanim (J. Princis seniors, J. Princis juniors, P. Princis, A. Launics). Nākamo teicēju secība atbilst lībiešu jūrmaļas ciemu atrašanās vietai no Lūžņām līdz Kolkai.

Jānis Princis seniors (Princjānis)

Jānis Princis seniors (9. att.) jeb vecais Princis dzimis 1796. gada 15. novembrī Pizes (Miķeļtorņa) Viļumos zvejnieku ģimenē. Bijis mežsargs Pizniekos. Abiem ar sievu Edi radusies kupla ģimene – astoņi dēli un viena meita. Mūža lielāko daļu – 47 gadus – ģimene dzīvoja Pizē. Jānis Princis 18 gadus bijis ķesteris Pizes baznīcā. Šai laikā viņam bija cieši jāsadarbības ar draudzes mācītāju V. Hilneru (*W. Hillner* 1813–1868), kurš ķesteri J. Princi raksturoja kā cilvēku ar gaišu prātu, kas pašmācības ceļā iemācījies lasīt, rakstīt un interesējas par dažādiem dzīves jautājumiem.

1836. gadā Krievijas cara valdība aicināja brīvlaistos zemniekus apmesties jūras piekrastē pie Ventspils un Liepājas ostas, lai tiktu apzaļumotas kāpas un novērsta ostas piesārņošana. Ventspilī sākās Ostgala apbūve. J. Princis ar ģimeni Ventspilī ieradās 1844. gada pavasarī. Tur viņš “*pie Vents ostas no augsta kroņa dabūjis lielu zemes gabalu, ko viņš ar saviem astoņ dēļiem uzņēmīs apkoft un ko tad tie paturēs uz bērnu bērniem*” – tā raksta mācītājs V. Hilners “Jūrnieku dziesmu priekšvārdā”. Prinču ģimene nodarbojās ar zvejniecību, turēja arī lopus. Turpat netālu bija apmetusies Znotiņu ģimene. Šo ģimeņu mājvietās Ostgalā izveidojās Prinču un Znotiņu iela.

Jānis un Ede savā dzīves laikā zaudēja trīs bērnus. Vienīgā meita Līziņa nomira gluži maza. Fridrihu 19 gadu vecumā jūrā laivā starp Liepāju un Ventspili nospēra zibens. Didriķis bija sācis Pizes bērniem mācīt lasīt un rakstīt, viņš bija nesen apprecējies, bet tad saslima un pēkšņi nomira 25 gadu vecumā. Pēc viņa nāves Pizes bērnus neilgu laiku mācīja brālis Pēteris Princis.

Vecais Princis sāka lietot lībiešu valodu arī rakstos. Tas notika ar Pēterpils Zinātņu akadēmijas starpniecību, kas 1846. gada vasarā atsūtīja uz Baltiju akademiķi A. J. Šēgrēnu pētīt lībiešus.

Rindā (Angermindē) Šēgrēns ciemojās pie mācītāja V. Hilnera, kurš bija uzrakstījis un 1846. gada aprīlī publicējis rakstu "Lībieši Kurzemes ziemeļu piekrastē". No šī raksta varēja gūt ziņas par lībiešu ciemiem, viņu dzīvesveidu, sadzīves apstākļiem. Hilners iepazīstināja Šēgrēnu ar agrākā Pizes ķestera Jāņa Prinča rokrakstiem. Tie bija latviešu valodā, bet tur bija arī Prinča sastādīta neliela latviešu-lībiešu vārdnīca. Princis bija uzrakstījis arī lībiešu izdarības, paražas gada svinamās dienās, ko Šēgrēns norakstīja vāciski. Jānis Princis stāstījis arī pirmo pierakstīto pasaku lībiešu valodā "Sena pasaka par melno buku", kas publicēta A. J. Šēgrēna Rakstos, kā arī ievada šī krājuma pasaku sadaļu.

Ar Jāni Princi (toreiz viņa uzvārds bija Princjānis) Šēgrēns satikās Ventspilī, kur viņš trīs nedēļas pie Prinča turpināja mācīties lībiešu valodu. Ventspilī Šēgrēns dzīvoja tādā mājvietā, kur mītnes apakšstāvā bija deju zāle. Tur viņš sastapās arī ar ārzemju ļaudīm. Kāds prūšu jūrnieks Kelterburns pēc Šēgrēna ierosinājuma sāka zīmēt Jāņa Prinča portretu. Šēgrēns raksta, ka Princis bijis vidēja auguma melnmatains vīrs ar mongoliska tipa seju, zemu pieri, neizskatīgu degunu, diezgan platiem vaigu kauliem, tumšām, dzīvām, apgarotām acīm. Visa viņa būtne bijusi rāma un nopietna. Viņš runājis latviski, lībiski un nedaudz igauniski. Princis bijis ar asu uztveri, tāpēc drīz vien ar Šēgrēnu sapraties, lai gan pēdējā lībiešu valodas zināšanas vēl bijušas nepietiekamas. Jau šai tikšanās laikā Šēgrēns sarunājās ar Princi Mateja evaņģēlija pārtulkošanu lībiski.

1842. gada vasarā Vecais Princis trakojošā jūrā nokļuva nāves briesmās. Pateicībā Dievam par izglābšanos viņš rakstīja dziesmas, kas iznāca Jelgavā 1845. gadā ar nosaukumu "Jūrnieku svētās dziesmas un lūgšanas, sadomātas no bijušā Pizes baznīcas ķestera Jāņa Princ un no viņa vecākā dēla Jāņa". Dziesmas var dziedāt norādītā korāļa melodijā. Šīs J. Prinča dziesmas latviešu grāmatniecībā bija otrs oriģinālizdevums latviešu valodā pēc izdevuma "Tā Neredzīgā Indriķa dziesmas" 1806. gadā.

Jānis Princis seniors nomira 1868. gada 16. janvārī, apglabāts Cirpstones (Cirspenes) kapos.

Jānis Princis juniors

Jāņa Prinča seniora vecākais dēls dzimis Pizes (Miķeļtorņa) Viļumos 1821. gada 15. maijā. Dzīvojis tēva ģimenē Pizniekos, tad Ventspilī, bet gadsimta vidū atkal atgriezies Pizes Viļumos. Apprecējies ar Līzi Draudzīņu. No bērniem lieli izauguši divi. Dēls Jānis beidzis Ventspils jūrskolu, bijis tālbraucējs kapteinis, vadījis bureņiekus, no 1891. līdz 1915. gadam strādājis Ārensburgā (Kuresārē, Igaunijā) par jūrskolas priekšnieku.

Jānis Princis juniors kopā ar tēvu tulkoja lībiski Mateja evaņģēliju, uzrakstīja sakāmvārdus, mīklas, tautas ticējumus, pasakas un jautājumus par Bībeles tēmām, kas ievietoti A. J. Šēgrēna Rakstos. Viņš bijis arī valodnieka Ē. N. Seteles teicējs. J. Princis publicējies "Latviešu Avīžu" pielikumos (1854–1856), "Pēterburgas Avīzēs" (1863) un Baltijas jūrnieku kalendārā (1890). J. Princis juniors līdz ar tēvu un brāli Pēteri bija viens no lībiešu rakstu valodas aizsācējiem.

Viņš miris 1904. gada 12. februārī, apglabāts Miķeļtorņa kapos.

Pēteris Princis

Jāņa Prinča seniora dēls Pēteris dzimis Pizes ciema Pizniekos 1831. gada 1. aprīlī.

Pēc brāļa Didriķa nāves 1850. gada novembrī turpināja skolotāja darbu Pizē. Aktīvi darbojās dažādu lībiešu tekstu uzrakstīšanā 1852. gadā, kad A. J. Šēgrēns otru reizi apmeklēja lībiešu ciemus.

P. Princis uzrakstījis oriģinālstāstus un tulkojumus lībiešu valodā un nosūtījis tos Šēgrēnam ar šādu pavadvēstuli (autores tulkojumā): *"Tas nu ir viss devums, ko es Jums, godājamais vecais kungs, varu sūtīt. Pieņemiet to ar labu prātu, jo tas gan vēl nav tik skaidri rakstīts, ka tad, ja tas būtu studējuša darbs, bet pēc savas prasmes esmu darījis, kā esmu spējis. Šeit nu ir vienpadsmit stāsti, no kuriem astoņi ir izņemti no grāmatām, un tos trīs pēdējos es esmu no galvas rakstījis, un tādus varētu vēl dabūt, ja tikai būtu vairāk laika rakstīšanai, jo man nu ir jāsāk bērni mācīt. Vecais tēvs arī raksta, bet viņš nedabūs tik drīz gatavu, jo viņam tā rakstīšana neiet tik ātri, tāpēc viņš nevarēja sūtīt līdz ar mūsu vēstulēm. Jūsu vēstuli, ko Jūs rakstijāt, mēs saņēmām četras dienas pēc izsūtīšanas, un mums bija brīnums, ka tā tik ātri atnākusi.*

Daudz sveicienu Jums no mūsu puses. Jūs sveicina Jūsu kalpi, vecais tēvs un visi dēli; Dievs lai palīdz Jums un visiem mums. Un, ja Jūs vēl gribat tos rakstus, tad atrakstiet, kā Jums tie derējuši.

Pēteris Princis. Bērnu skolotājs Pizes ciemā 1852. gada novembrī."

A. J. Šēgrēna Rakstos ievietoti diezgan daudzi P. Prinča lībiskie darbi: trīs oriģinālstāsti, astoņas pasakas, deviņi tulkojumi no latviešu valodas.

P. Princis 1857. gadā apprecēja Pizes Tiesnešu māju saimnieka atraitni Līzi Apši. Ģimenē bija vairāki bērni. P. Princis mūža otrajā pusē dzīvoja Ventspilī, kur mira 1889. gada 20. jūnijā, apbedīts Cirspenes kapos.

Andrejs Launics (Launetz)

Andrejs Launics no Vaides bija viens no A. J. Šēgrēna teicējiem. Skolotājs Nika Polmanis A. Launicu bija iepazīstinājis ar akadēmiķi A. J. Šēgrēnu, kad zinātnieks 1852. gada ekspedīcijas laikā dzīvoja skolā Košragā. Launics bija piekritis vākt materiālus par Kurzemes lībiešiem. Viņš vāca un sagatavoja akadēmiķim A. J. Šēgrēnam tekstus par lībiešu tradīcijām un ticējumiem, lībiešu kāzu aprakstu. Šie materiāli publicēti A. J. Šēgrēna Rakstos.

Pēc A. J. Šēgrēna lūguma A. Launics atradis Kolkā, Zēņu kapulaukā, divus seno lībiešu galvaskausus un saktu, ko 1852. gadā nosūtījis uz Pēterpili. 1853. gadā viņš vēl nosūtījis divus galvaskausus, no kuriem viens atrasts Zēņu kapulaukā, otrs – Košragā. Par mirušo miera traucējumiem vietējie ļaudis uz A. Launicu labu prātu vis neturēja.

Andrejs Launics dzimis 1817. (?) gadā Vaides ciema Lekšos. Viņa tēvs Inne bija atpircies no rekrūšiem un kļuvis par “brīvu vīru”, kas nebija piesaistīts kādai noteiktai Dundagas barona sētai. Innem bija arī brāļi Andrejs (Kolkā) un Nike (Vaidē). Trīsdesmit gadu vecumā Inne bija kļuvis par atraitni ar dēliem Andreju, Frici un meitu Katrīni. Viņš precējās otru reizi ar Vaides ciema Lāžu saimnieka Pētera kalpa meitu Billi. Jaunajā ģimenē piedzima dēli Janis un Ansis. Andreja pusbrālis Ansis pēc 1863. gada kļuva par Vaides Lāžu sētas saimnieku.

Andrejs Launics bija Lekšu vaļinieks, kalējs. Arī viņš bija atpircies no rekrūšiem par 300 sudraba rubļiem. Andrejam ar sievu Jeti bija trīs dēli – Augusts Matīss, Žanis (*Jeannot*), Fricis. Žanis Launics 19. gadsimta beigās bija kalējs Saunagā, ģimenē bija dēls un divas meitas.

Marija un Didriķis Leiši

Lauri Ketunens un Oskars Loritss 1920. gada pavasarī, pirmo reizi ierazdamies lībiešu jūrmalā, apmetās Lūžņu ciema Mazbeltu mājās. Šo māju saimnieki Marija un Didriķis Leiši (11. att.) palīdzēja viņiem apgūt lībiešu valodu un bija arī vieni no galvenajiem folkloras teicējiem Lūžņu ciemā.

Belti bija viena no vecākajām Lūžņu sētām, kas minēta rakstos 1713. gadā. Pirmā Beltu saimniecības sadalīšanās notikusi 19. gadsimta vidū, apprecoties divām Beltu meitām. Babe (Babbe), Ēvas ārļaulības meita ar Ulrihu Švanenbergu saimniekoja *Dižbeltos*, bet Līze, Jāņa un Lizes Beltu meita, ar Andreju Lindenbergu *Mazbeltos*. 20. gadsimtā *Mazbeltos* saimniekoja

Didriķis Leitis (dzimis Lūžņās 1877. gada 16. aprīlī), kas apprecēja Lindenbergu Mariju. Mazbeltu saimnieki ciemiņus uzņēma laipni. L. Ketunens viņus raksturo tā: *“Saimnieks Didriķis Leitis bija gara auguma; pazemīgs, pieklājīgs, lēnprātīgs un izpalīdzīgs 43 gadus vecs vīrs. Saimniece Marija bija dažus gadus jaunāka par vīru, patikama izskata, patieva, drusku kautrīga, bet tikpat labestīga kā vīrs. Bērni bija divi. Meita Zete jau nāca precību gados, un desmitgadīgs dēls Jānis, kas nemaz nesaprata libiski. Meita gan prata savā mātes valodā kā nebūt buldurēt, dzirdot vecākus šai valodā savā starpā vienmēr runājam. Tas nebija izņēmuma gadījums, ka bērni libiešu ciemos vairs nerunāja libiski...”*

Šī ģimene pārtika galvenokārt no zvejniecības, tāpat kā lielākā daļa lībiešu. Turklāt gandrīz katrai ģimenei bija pāris govīs un smilšaini druvas gabaliņi, lielāko tiesu tās ir kartupeļu druvas, kuras mēslo ar jūras mēsliem (mudu). Saimnieks un saimniece bija dzimuši šinī ciemā, viņi runāja šī ciema izloksnē un bija apsolijušies būt mums par valodas konsultantiem.

Bija tikai jūnija sākums. Saimniekam un arī saimniecei nebija steidzīgu darbu, jo mājās taču bija pieaugusi meita. Saimnieks arī brokasta laiku atgriezās no plekstu zvejas. Pēc tam viņš piedalījās mūsu darbā. Pirmajās dienās arī Loritss sēdēja mums līdzās.

Fonogrāfs lībiešiem bija liels brīnums. Kad ziņa par to izplatījās, tā pievilka mums vai visu ciemu. Saimnieci Mariju mēs gan nedabūjām pie aparāta, turpretī saimnieks arvien bija gatavs runāt vairāk, nekā mūs interesēja (ruļļi bija jātaupa).”

Didriķis Leitis bija varens stāstnieks arī vecumdienās, par ko liecina bijušā lūžnieka Zigurda Zāliša atmiņas: *“Ja Dievs bija devis klausītājus, tad vecais Mazbelts varēja stāstīt neapnīcis. Mēs, puīšēli, klausījāmies uzmanīgi. Cik nopietni vecais jūras vilks stāstīja, tikpat nopietni mēs klausījāmies. Daudzus gadījumus no viņa jūrnieku gaitām es zināju no galvas. Cik reižu viņš nav glābis kuģi un visu tā komandu no neizbēgamas bojāejas. Atceros gadījumu Ziemeļu Ledus okeānā, kad viņu komandētais kuģis iesalis mūžīgajā ledū un te pēkšņi uznākusi viesuļvētra. Viļņi vēlušies pāri viņu kuģim kā sešstāvu mājai. Kapteinis bezcerīgi atmetis ar roku un metis satrakotajā jūrā pudeli ar atvadu vēstuli. “Mister Džon Leit, es vairs neesmu spējīgs vadīt kuģi, es paļaujos uz Dievu un jums.”*

“Grūt bi, bet vota pirms reiz ar pīp uz jūmt. Štakers bi baigs. Viss gule apvēmšes, pats kapteins ar. Kad laimīgs mēs ienāc oste, kapteins brēkdams teic paldies un gribe, lai es iet viņam pa palīg, bet man ju nepatīk tā komandēšan. Kas man tāpat nekait.”

Marija Leite, dzim. Lindenberg, dzimusi Lūžņās 1883. gada 5. septembrī. Oskars Loritss stāsta par teicēju: *“Tā ir lībiešu sieva no tā veida ļaudīm, kuras dzīves gājumu varētu izteikt vienā teikumā, bet to varētu arī uzrakstīt veselā*

romānā. Mazbelti – tā ir māja ciema nomalē, kur Marija dzimusi un nodzīvojusi visu mūžu. Dienu no dienas, gadu no gada vienā un tai pašā monotonā ritmā, daudz nemainoties notikumiem no pašas bērnības līdz mazbērnu audzināšanai. Tikai viens liels intermeco bija no ārienes – tas bija karš (Pirmais pasaules karš – V. Š.), kad viņa dažus gadus aizbrauca no jūrmalas uz iekšzemi, bet arī tur bija tā pati pelēkā dzīve, tāpēc šī pārmaiņa viņas apziņā jau pamazām nobāl.

Visa Marijas būtība ir uz iekšu vērsta un aizvērta, klusējoša un statiska, tomēr līdzīga apdzisušam vulkānam, kas reiz atkal var atmosties un pārsteigt ar liesmojošu lavu. Viņas brīnišķīgais skatiens pazūd kaut kur tālumā, šķiet, ka no īstenības neko konkrētu nepieņemot un tomēr visu laiku kaut kam ireālam sekojot.

Kad es biju ieguvis viņas uzticību, tas bija 1922. gada 27. jūnijā, viņa man stāstīja – kad mēs abi tumsā caur mežu nācām uz māju –, skatoties arvien bikli uz leju un runājot čukstus, ka viņa tagad kaut ko priekš acīm redzot, kaut ko skaistu, brīnišķu un ka viņai ausis atskanot kas svinīgi skanošs. Viņa visu laiku manot, ka viņa varētu kaut ko darīt, paveikt, bet ko – to gan nezinot. Šādiem cilvēkiem dzīve velkas it kā miglā un tumsā, viņi paši tajā neprot sevi atrast. Dzīves ceļā viņi stāv kā skatītāji ceļmalā arvien tai pašā vietā un tomēr gatavi katru acumirkli lēcienam.

Marija sevi neapzinās kā tautas dziedātāju, kas varētu dot tautas kultūras vērtības. Viņas vecāmāte esot bijusi liela dziedātāja, kas nomirusi nemaz latviešu valodu neiemācījusies; arī no savas mātes tikai lībiskas dziesmas mācījusies, bet pati tagad savā mājā ieviesusi latviešu valodu par sarunu valodu. Savas mātes un vecāsmātes dziesmu krājumu viņa ir pilnīgi aizmirsusi, bet vietā pienācīgas latviešu dziesmas nav likusi.

Viņas būtībai tuvākas ir pasakas un teikas, no kurām viņa man dažu skaistu gabalu stāstīja. Bet viņa neiedrošinājās stāstīt citu klātbūtnē, jo sabīstas no mazākā sveša troksnīša un slēpjas savā sapņainībā – līdzīgi briežu mātei tumšā mežā pie savas mītnes.

Jā, kas zina, cik šādu briežu māšu cilvēka izskatā somugru tautās bijušas un ziemeļu mūža mežos bez pēdām pazudušas – tik skaistas, bet bezpalīdzīgas, iekšēji spēcīgas, bet esamībā sapņainas, kurām istā dzīve šķiet kā vīzija pretī īstenībai.”

Anna Ernestovska un Lote Lindenberga

Viņas ir māšas, kuru tēvs Didriķis Urga nācis no Lielirbes. Lībiskais uzvārds Urga latviešu valodā nozīmē “strauts”. Uzvārdu pieņemšanas laikā (1835. gadā) Didriķa vecāki Janis un Katrīne bija Lielirbes Valku māju saimnieki. Ģimenē bija deviņi bērni, vecākais dēls Didriķis piedzima 1840. gada

jūlijā. Didriķis 1863. gadā apprecējās ar Nēzi Apši no Pizes ciema Tiesnešu mājām un pārcēlās uz Lūžņām. Anna piedzima Krinkelu mājās, Lote – Dūču mājās. Ar savu skaisto balsi, jautro prātu, silto sirdi un čaklumu māsas pārspējušas citas ciema meičas. Anna un Lote apprecējušās vienā, 1887. gadā.

Anna Ernestovska (Urga) dzimusi 1865. gada 4. martā. (15. att.) Anna apprecējās ar Klajumu (*Lagdō*) sētas saimnieku Didriķi Ernestovski. Latvijas brīvvalsts laikā māju nosaukums bija Kalngali. Viņai bija septiņi bērni. Annas trīs dēli krita karā, viena meita nomira Krievzemē. Bet no pārējiem trim bērniem tikai viena meita tolaik dzīvoja dzimtajā ciemā – tā bija jaunsaimece Ella (1904–1974), precējusies ar Jāni Mūrnieku. Viņas ģimene dzīvoja pārticīgi, par ko liecina Vilis Veldre savā darbā “Dzīve pie jūras”: *“Lai Dievs dod, ka visiem zvejniekiem būtu četras govīs kā Kalngalu saimniekam un ka viņi visi turētu sev katrs pa kalponei, kā to dara Kalngalos, maksājot 14 latus mēnesī.”* Ellas meita Ilga Liepiņa atceras, ka māte ar grosammu Annu sarunājušās lībiski, lai bērni nesaprastu. Arī Ella bija O. Loritsa teicēja, kad devusi ap 17 folkloras vienības. Anna ar meitu Ellu ir sūtījušas folkloras vienības arī pa pastu – gan O. Loritsam, gan pēckara gados igauņu valodniekam Eduardam Vēri.

O. Loritss stāsta, ka Anna Ernestovska ar laiku kļuvusi arvien noslēgtāka un norūpējusies, apātiska un pasīva sieviete. Tikai mātes mīlestība viņā vēl dega par dēlu tragisko nāvi, kā arī karsta mīlestība un maigums pret meitas dēliņu. Mazdēliņā viņa saredzēja savas sabojātās dzīves jēgu. Bet pirms piecpadsmīt gadiem viņa vēl bija dzīvespriecīga un piedalījās ar jauniešiem dejās, fonogrāfā iedziedāja dziesmas un stāstīja lībiešu pasaciņas – ar skaidru, zelta labvēlību, bez mazākā lepnuma, aizspriedumiem un bez naudas prasīšanas.

Mūža nogali A. Ernestovska pavadīja Lonastes Rubeņu mājās pie meitas Līzes. Te ģimene bija nokļuvusi 1944. gadā, kad vācieši visiem iedzīvotājiem no jūrmalas ciemiem lika izbraukt. A. Ernestovska mirusi 1955. gada 25. martā, apglabāta Lonastes Kuiku kapos.

Anna Ernestovska O. Loritsam devusi 75 dziesmas un ap desmit teiku un ticējumu.

Lote Lindenberga (Urga) nākusi pasaulē 1866. gada 13. novembrī. (14. att.) Trīs ziemas apmeklējusi Pizes pamatskolu. Pieskatījusi arī skolo-tāja bērnus. Strādājusi par aukli krodziniēka Koha un Miķeļbākas cēlāja Šterna ģimenēs, par mājkalpotāju Ventspīli pie Latviešu biedrības ekonomes Rēbergas. 1887. gadā Lote Urga apprecējās ar Pēteri Lindenbergu (dzim. 1858. gada 10. maijā) un nonāca Lūžņu ciema Jaunkāpu sētā. Arī Pēteris ir O. Loritsam devis vienu folkloras vienību. Pēterim un Annai bija dzimušas piecas meitas, no kurām dzīvas bija tikai divas. Viena no meitām – Anna – bija neredzīga un dzīvoja dzimtajā ciemā pie mātes.

O. Loritss raksta: "Dvēseliski attīstītāka un garīgi vairāk apdāvināta ir otrā māsa Lote, lielā lībiešu dziedātāja. Kaut arī pēc bērnu zaudēšanas viņa veselu gadu cieta no smagas iekšējas slimības un bija gandrīz darba nespējīga, tomēr viņa palika darbīga un dzīvespriecīga, saglabājot jaunavīgu temperamentu un savu balsi jauneklīgā skaistumā un tīrībā. Ciešanas viņā pašā bija radījušas tādu kā apskaidribu, izveidojot draudzīgu attieksmi pret svešiem, pret ciešanu biedriem šai maldu pasaulē.

Dziedātāja kā bērns ar savu māsu vecāku mājās esot tikai lībiešu dziesmas dzirdējušas un centušās līdz dziedāt. Latviski viņas tikai skolā esot mācījušās. Bet drīz pēc apprecēšanās viņas esot pārcēlušās tīri latviskā vidē un divus gadu desmitus bijušas spiestas dzīvot Ventspilī, kur piesavinājušās latvisko. Tur viņas ne tikai latviešu dziesmas dzirdējušas, bet arī sākušas (pēc viņu domām) dzimtā ciema dziesmas dziedāt latviešu valodā. Viegļumu – dziesmas pārveidot no viena valodas otrā – Lote saglabājusi līdz šim laikam; pie tam latviešu kāzu dziesmas viņa man lika priekšā lībiešu valodā. Lote meistarīgi saglabāja attiecīgās melodijas ritmu, un daudz mazāk nekā māsa Annai viņai bija aizvietotājpatkaņu. Ar lielu pietāti viņa atcerējās savus vecākus. Gan tēvs, gan māte esot bijuši dziedātāji un arī bērniem lībiešu pantus iemācījuši. Tēva iespaids bija jūtams arī tai apstākļi, ka Lotes valoda ne vienmēr skanēja, kā Lūžņu ciemā parasts, bet tajā bija tēva dzimtā ciema Lielirbes raksturīgākie valodas akcenti.

Lote vispār bija garīgi noskaņota. Viņa ļoti vēlas lasīt un arvien cenšas panākt garīgu saskaņu ar pasauli, cenšas atbrīvoties no apkārtnes māņticības vāžām un dzīves sagandēšanai ar ienaidu un burvībām. Bet ko gan viņa var atrast nabadzīgā zvejniekciemā, kur nav citas lasāmvielas kā vien avīzes lapa, mācību grāmatas un garīga literatūra. Lote ar savu labo atmiņu arvien varēja pateikt, kuru dziesmu viņa dzirdējusi vecāku sētā un kuru lasījusi kādā grāmatā. Kad es pirms grāmatas iespiešanas vēl ar viņu rakstiski sazinājos, viņa man atsūtīja šo pašas sacerēto dziesmiņu, ko es šeit nodrukāju kā sirds aicinājuma motīvu.

Lōlajiz loul

Siz ku ma piški jema jūs pids kārant jūokšiz vēl,
siz lōlidi ma lōliz nei, kui ma siz opiz sāl.

Un ku ma sūrōks nokaziz un jellō pārmuoistiz,
siz lōlidi īrgiz loulō ma, kus ma siz jeliz, kāuž.

Ma lōliz mitsās līndudōks, ma taras puṭkōdōks,
ma lōliz pitkō riekkō lāds, ma lālamt tīedō tīeds.

Un ku ma jembīt ab lōla un kalmō maggōm lāb,
laz piškizt līndud lōlagōd siz teiz min kālma pāl!

Dziedātāja

Kas es vēl maza meitene pa sētu skraidīju,
Tad dziedāju par visu to, ko sētā redzēju.
Bet kad jau liela izaugu un dzīvi sapratu,
Tad sāku dziedāt dziesmas, kur vien tik staigāju.
Ar putniem mežā dziedāju es, ar puķēm pļavmalā,
Gan atpūšoties dziedāju, gan grūti strādājot.
Un, kad vairs nedziedāšu es un kapā apgulšos,
Lai putni mani atceras un man uz kapa dzied.

(Atdzejojis Uldis Krasts, "Es viltīgāks par tevi, menca!")

O. Loritss Loti Lindenbergu dēvē par "*lielāko līvu dziesminieci, kuras devumu vēl paspēts iemūžināt*". Loritsa uzrakstītajā "Lībiešu tautasdziesmu" krājumā ievietotas 200 Lotes teiktās dziesmas. Sevišķi svarīgi ir tas, ka no Lotes repertuāra fonogrāfiskajos pierakstos iegūta 21 dziesmas melodija. Lote devusi arī apmēram trīsdesmit teikas un nostāstus.

Lote Lindenberga mirusi 1945. gada 1. decembrī, apbedīta Lūžņas kapsētā.

Teicēji no Beltu dzimtas

Divdesmitā gadsimta pirmajā pusē Lūžņās bija daudz cilvēku, kuru uzvārds bija Belte. Arī priekšvārdi – Andrejs, Janis, Jānis, Didriķis u. c. – bija vienādi un atkārtojās vairākās paaudzēs. Lībiešu folkloras apzināšanā un tulkošanā sastapos ar lielisko pasaku un nostāstu stāstītāju Didriķi Belti (sauktu arī par Lilmani) un ar vēl vairākiem Beltu cilvēkiem. Ē. N. Seteles "Lībiešu tekstu krājumā" (*E. N. Setälä Näytteitä Liivin kielestä*. – Helsinki, 1953) minēti Jānis Belts, jaunais Belts un citi Beltes, bet trūkst viņu dzimšanas gadu, kas neļauj viņus identificēt. 20. gadsimtā valodnieki L. Ketunens un O. Loritss lībiešu valodas teicēju uzvārdus un vecumu atzīmēja konkrēti, viņu teicēju vidū Jānis Belte bija noteikti.

Esmu izveidojusi Didriķa Beltes (Lilmaņa), Jāņa Beltes, un citu viņu radnieku dzimtas koku. Gandrīz visi Beltes 19. gadsimta sākumā dzīvoja Lielirbes ciema Beltu mājās. Beltu "ciltstēvs" Klāvs bija dzimis ap 1747. gadu Pizes Jākos, nomira Lielirbes Beltos 1839. gadā 82 gadu vecumā. 1835. gada uzvārdu došanas laikā visi četri Klāva dēli dabūja dzimtas numuru 414 un uzvārdu Belte. Tie bija:

- 1) Janis, 50 g. v., kas dzīvoja Lūžņu Beltu mājās kā vaļinieks;
- 2) Ulrihs, 48 g. v., kas ar sievu Trīni un meitu Katrīni no Buntiku mājām bija pārcēlies uz Pizes Švanderiem;
- 3) Andrejs, 47 g. v., ar sievu Trīni bija Lielirbes Beltu saimnieks. No šīs ģimenes jāsāk veidot lībiešu gleznotāja un teicēja Jāņa Beltes ciltskoks;

- 4) Ansis. 35 g. v., Lielirbes Beltu vaļinieks, un Ortija (ikdienā viņu sauca par Uoču).

Didriķis Belte

Anša un Ortijas Beltu ģimenē 1840. gada 17. martā nāca pasaulē nākamais lieliskais folkloras stāstītājs Didriķis Belte. Viņš apprecēja Lielirbes Valku saimnieka meitu Mariju Dambergu, kura gan mira jau 29 gadu vecumā, atstājot trīs mazus bērnus – Andreju, Jani, Karlīni. Didriķis pēc gada apprecēja otru sievu – Ovišu Veimāru mežsarga Indriķa un Trīnes meitu Līzi Princi. Šai ģimenē 1871. gadā piedzima Jānis Belts, kas vēlāk izmācījās par kapteini. Viņš 1912. gadā varēja būt profesora Seteles teicējs.

Šai krājumā ir publicēti vairāki Didriķa Beltes stāstījumi. Viņa stāstījumi izceļas ar izdomu, tie ir asprātīgi, interesanti. Ar savu savdabīgumu tie atšķiras no citu teicēju stāstījumiem.

Somu zinātniekam Ē. N. Setelem viņš stāstījis ap 16, O. Loritsam – ap 12 pasaku, teiku, nostāstu.

Jānis Belte

Klāva mazdēls Didriķis sievu apņēma 1843. gadā, viņa bija Lielirbes Joku mežsarga Zandberga meita Lībe. Ģimene saimniekoja Lielirbes Beltu mājās līdz apmēram 1863. gadam.

Didriķim un Lībei Beltiem sākumā neveicās ar bērniem, vairāki bērni nomira. Lielī izauga dēli Janis un Andrejs, kas abi apprecējās ar lūžniecēm: Andrejam 1869. gadā bija kāzas ar Krinkelu meitu Annu, bet Janis Belte par sievu 1872. gadā paņēma Lūžņu Beltu meitu Līzi Švanenbergu. Abas jaunās ģimenes pārcēlās no Lielirbes uz Lūžņām un sāka dzīvot Krinkelos (vietējie šo māju izrunāja mīkstāk – Kriņķeļi).

Par Krinkelu saimniekiem kļuva Janis Belts un Līza. Viņi ir gleznotāja un teicēja Jāņa Beltes vecāki. Arī Jāņa Beltes māte Līze ir devusi O. Loritsam vairākas folkloras vienības.

Par Jāņa Beltes nākšanu pasaulē Pizes draudzes baznīcas grāmatā lasāms, ka Krinkelu saimniekiem Janim un Līzei Beltēm 1893. gada 22. februārī (vecais stils) piedzimis dēls Jahnis.

Jānis pirmo izglītību ieguva Pizes pamatskolā. Apprecējās agrā jaunībā – pirms iesaukšanas karadienestā – ar kaimiņu Dāviņu meitu Nēzi Krišjāni. 1914. gadā viņiem piedzima meita Zelma, bet tēvu iesauca Krievijas armijā un nosūtīja uz Kaukāzu. Kara laiks J. Beltes dzīvē ir ļoti svarīgs posms – tur sāka izpausties viņa vēlēšanās gleznot.

Karš bija beidzies, un Jānis Belte atgriezās pie savas ģimenes. Viņi dzīvoja Jaunkalnās, tā bija neliela mājiņa aptuveni kilometru no centra uz Ventspils pusi.

Lūžņās Lauri Ketunena un Oskara Loritsa teicēju vidū bija arī Jānis Belte, par kuru L. Ketunens izteicies šādi: *"Mūsu paziņu vidū bija arī savāds jauns cilvēks Jānis Belte, kurš vēlākajos gados ierunāja "taurē" savas dzīves atmiņas (13. att.), kā arī pasakas, ko viņš pa daļai pats sacerējis (par to man tomēr jāšaubās). Belte arī gleznoja portretus un ainavas. Bijis karā ievainots vai arī ļoti slim un tāpēc ievietots Pēterpils galma lazaretē, kur paša ķeizara ģimenes locekļi esot ievērojuši viņa talantu. Belte bija dedzīgs lībiešu patriots, vienmēr gatavs pieprasīt savai mazai tautai taisnību. (..)"*

Jāņa un Nēzes Beltes ģimenē bija trīs bērni: Zelma (1914), Berta (1923) un dēls Verners, dzimis laikam 1925. gadā. Zelma un Berta 1944. gada rudenī aizbrauca uz Zviedriju, pēc tam abas dzīvoja Kanādā. Verners gāja bojā nelai- mes gadījumā Latvijā 14 gadu vecumā. Ar Vernera dzimšanu un sievas Nēzes nāvi J. Beltes dzīvē viss sagāja greizi. Neilgi pēc Vernera dzimšanas Nēze nomirusi. Tēvs 1928. gadā visus bērnus ielicis bērnunamā, pēc tam dzīvojis viens dažādās vietās – Rīgā, Rīgas Jūrmalā, Mazirbē, Ventspilī, varbūt vēl citur arī.

Jānis Belte bijis ļoti apdāvināts, gudrs un izdarīgs cilvēks. Bijis zivju kūpinātājs, uz mazās Lūžupītes uzbūvējis tādu kā nelielu kokzāgētavu. Pie Lūžņu stacijas uzcēla māju, ko nosauca lībiskā vārdā *Lainti* (*lain* – vilnis). Zvejoja, darīja visādus darbus un līdztekus daudz gleznoja. Viņa gleznas varēja redzēt daudzās Lūžņu mājās.

Trīsdesmitajos gados J. Belte Ventspilī, Tīrgus ielā 10 atvēra krodziņu – viesu namu, ko bija nosaucis par *Vana muine* (apmēram – "Vecais sencis").

Lūžnieki atceras, ka J. Belte apmēram 1936. vai 1938. gadā kopā ar Lūžņu zvejnieka Findliņa sievu Elmīni aizbraucis dzīvot uz Liepāju. Pēc tam laikam vairs Lūžņās nav atgriezies.

J. Belte miris slimnīcā ar plaušu kaiti 1946. gada 18. jūnijā. Lūžniece, J. Beltes radniece Ženija Belte stāsta: *"Man neizdevās uzzināt slimnīcu un kapavietu, kur viņš paglabāts. Beltes nāvi bija pieteikusi kāda vecāka kundze. Aizgāju uz to adresi, bet tā kundze sen mirusi, neviens neko par viņu vairs nezināja. Varbūt J. Belti paglabāja no slimnīcas, varbūt kāda cita orga- nizācija, kas to lai zina. Mūža nogalē viņš bija palicis viens, draugi izsūtiju- mā, Elmīne laikam Vācijā, meitas ārzemēs, no radiem tur nebija neviena. Neviens no radniekiem neko par Belti vairs nezināja."*

Ir cilvēki, kuriem piemīt vairāki talanti. Jāni Belti var minēt viņu pulkā. Reizēm viņš uzrakstīja pa dzejojim lībiešu valodā. L. Ketunens savā lībiešu pētījumā darbā publicējis divus garus J. Beltes stāstītus prozas darbus. O. Loritsam J. Belte nodevis aptuveni 25 mīklas, lībiešu tautasdziesmu krā- jumā ievietotas 14 viņa teiktās tautasdziesmas. Viņa gleznas izkļudušas pa pasauli, domājams, ka daļa gājusi bojā, zināmas ir tikai 18 gleznas, galve- nokārt ainavas, kas atrodas Mazirbē, Miķeļtornī, Rīgā, Ventspilī.

Ede (Edde) Cerbaha, dzim. Didriksine

Cerbahu dzimtā uzskatīja, ka viņi ir Dundagas barona Ostena–Sakena neatzītie pēcteči. Arhīva dati liecina, ka tas tā varētu būt. Dundagas muižas kalpotājas Trīnes 1817. gada 28. oktobrī dzimušais dēls nosaukts par Krišu un baznīcas grāmatā tiek ierakstīts kā Trīnes dēls. Viņi dzīvo Ostciema Kinnu mājās. Krišs apprecas ar Edi, viņiem ir dēli Kārlis un Fricis Cerbahi (dzim. 1846). Frici paņem rekrūšos, tāpēc viņš apprecas tikai pēc izdienēšanas. Fricā sieva ir lībiete Ede Didriksine (18. att.), kas dzimusi 1860. gada 11. septembrī Sīkragā, zvejnieku ģimenē. Edes vecāki Kārlis un Anna (dzim. Jakadēls) savus bērnus audzināja stingri lībiskā garā, tāpēc Ede visu dzīvi saglabāja uzticību lībiešu valodai, ko viņa pārzināja lieliski.

Edes ģimene dzīvoja Sīkraga Vecklāvos. Edei un Fricim Cerbahiem bija četri bērni – meita un trīs dēli. Dēla Oskara Cerbaha ģimenē piedzima divas meitas – Hilda un Elfrīda. Oskars bija apprecējies igauņietī, kura bija iemācījusies lībiski un ģimenē runāja gan lībiski, gan igauņiski. Tāpēc viņu meitas Hilda un Elfrīda prata abas valodas. *Hilda Grīva* (1910–1984) izglitotās par skolotāju un mūzikas pedagogi, bija lībiešu ansambļa *Kāndla* dibinātāja un diriģente. Māsa *Elfrīda Žagare* (1914–2001) bija viena no labākajām lībiešu valodas zinātniņām un piedalījās lībiešu–latviešu sarunvārdnīcas veidošanā (1991). Abas māsas ir stāstījušas lībiešu teikas un nostāstus. Somu zinātnieki visu mūžu uzturējuši draudzīgas attiecības ar Cerbahu meitām.

20. gadsimta trīsdesmito gadu sākumā *Klāvos* Oskars Cerbahs bija uzbūvējis jaunu dzīvojamo māju. Vasarās tur apmetās profesors Lauri Ketunens ar palīgu – studentu Veini Kireli, lai turpinātu lībiešu vārdnīcas rakstīšanu. L. Ketunens atzinīgi novērtēja Oskara mātes Edes Cerbahas lībiešu valodas zināšanas un lielo vēlēšanos arvien kaut ko pastāstīt. L. Ketunens atceras, ka Edes dzīvesbiedrs, stalts sirimbārdains vīrs, bijis Dundagas latvietis (Dundagas dzimtkunga mazmazdēls). Viņš lībiski runāt neprata. Turpretī viņu dēli runājuši lībiski. Ede savu lībiskumu visur uzsvēra, viņa negribēja samierināties, ka dēli apprecējās ar sievietēm, kas ģimenē lībiski nerunāja. Protams, Ede ar saviem bērniem un mazbērniem nekad citādi nerunāja kā tikai lībiski.

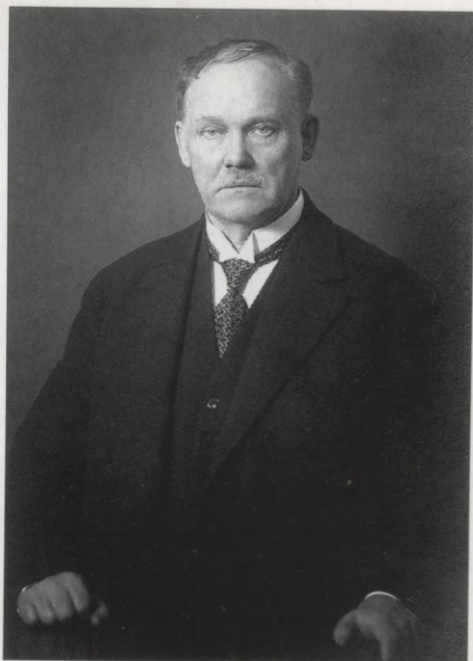
L. Ketunens savās atmiņās raksta: *“Edde bija kļuvusi par manu valodas konsultanti. Kopā ar Eddi izskatījām visu Šēgrēna–Videmaņa vārdnīcu. Dabūju jaunus vārdu papildinājumus gan no Eddes, gan arī no citiem. Ar Eddi mēs darbojāmies vidēji tikai ap piecām stundām dienā. Uz Eddi es nevarēju vienmēr noteikti paļauties, jo viņa, lūk, uzskatīja sevi par ļoti gudru. Edde dažreiz pati sadomāja kādus jaunus vārdus vai pasakas. Manas pēdējās ekspedīcijas laikā 1937. gadā Edde nāca pie manis “izsūdzēt grēkus”. Es biju jau agrāk piekodinājis nestāstīt citādus nostāstus kā tikai dzirdētus, bet*

Jan E. Torgersen

A. J. Šēgrēns

1. Anderss Johans Šēgrēns

2. Ēmils Nestors Setele

3. Oskars Loritss

4. Lauri Ketunens

5. Augusta Pecolda akvarelis "Libieši Mazirbē 1846. gadā"

6. *Emilis Melngailis*

7. *Fricis Kārkluvāks*

8. *Veine Kīrele Lībiešu svētkos
1989. gadā. Vairas Strautnieces foto*

9. *Jāņa Prinča seniora 200 gadu jubilejai
veltītā medaļa. Mākslinieks Jānis Strupulis*

4023

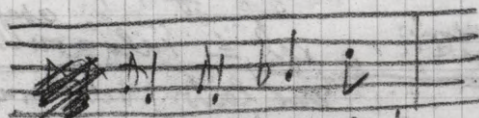
Lelo, lelo, kilā paimet
 lelo, lelo, ciema gani
 Minon kadiot kerabist
 Man paenda rānabite

28.

ma ikšigi niemat paimt
 es vienā pātē govā gane
 minon pūn um toj-toj tuoji
 man suns ir otris

4024

Kad ledus vel jūrā uz atausn, tad kākanti
 (ne kājagās) rītos agri, jāmkā ^{lains} ~~lains~~ cauru
 dienu, viens putnis, kākanti — māpans
 kā pīle, vesnats pec kājas — iesak dšsedat.

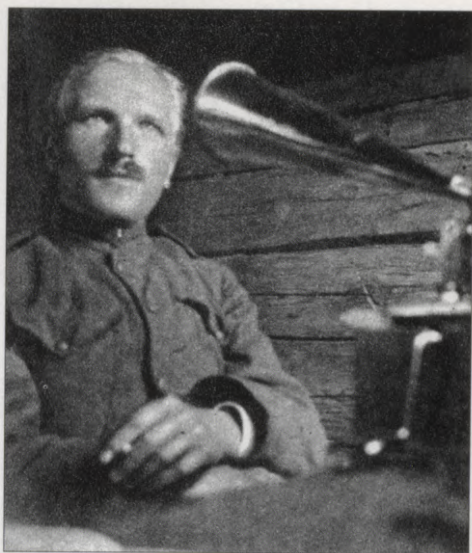
Tad wrewi
 ka kā kanti! rīpa jūrs atbilde
 grandioza polifonija
 kā kākanti — ar — ar li!

4025

rudens putnis, rēngs putnis, melnās pīles
 mērtiedrod, jūrasībes (ubas sarti jūriņān)
 rodas tur un zīn, rāda zīņiņān kur zīn

11. Mazbeltu saimnieks Didriķis
Leitis ar sievu Mariju

12. Gleznotājs, folkloras teicējs
Jānis Belte Lūžņās pie fonogrāfa taures

13. Lūžņas ciems Latvijas brīvvalsts gados

14. *Libiešu dziesmu teicēja*
Lote Lindberga

15. *Teicēja Anna Ernestovska (sēž vidū) ar tuviniekiem.*
Pirmajā rindā no kreisās Janis Mūrnieks ar meitiņu Ilgu un dzīvesbiedri Ellu
(A. Ernestovskas meita, arī O. Loritsa teicēja)

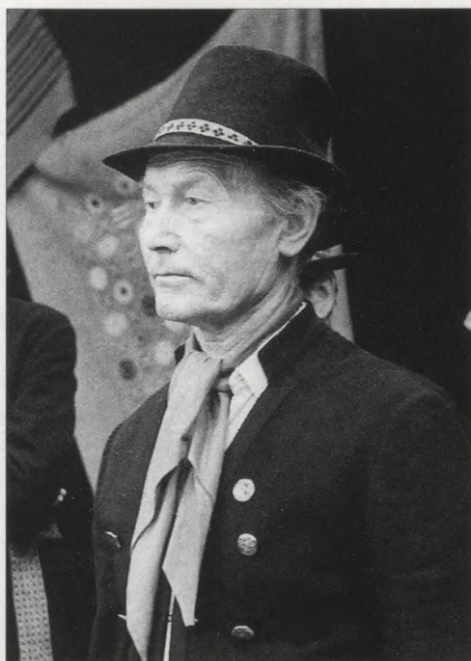
16. Lielirbnieki Pēteris Didriksons un folkloras teicējs Didriķis Dambergs 1912. gadā (V. Seteles foto). Somijas vēstniecības Latvijā dāvinājums grāmatas autorei

17. Lielirbes upe 21. gadsimta sākumā

18. Ede Cerbaha
(fotografēts ap 1910. gadu)

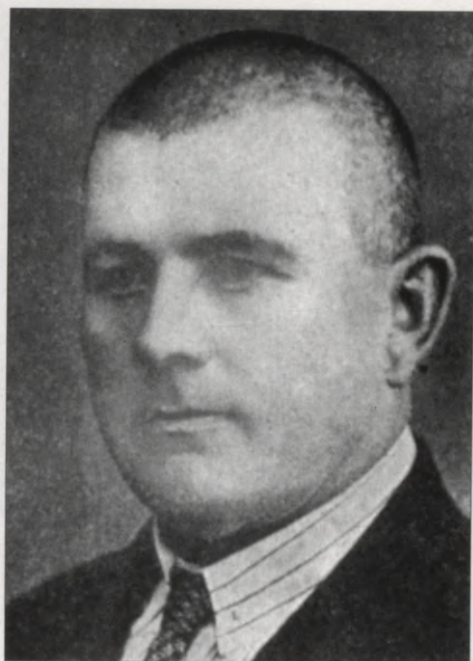
19. Pēteris Dambergs

20. Sikraga skats 2001. gadā

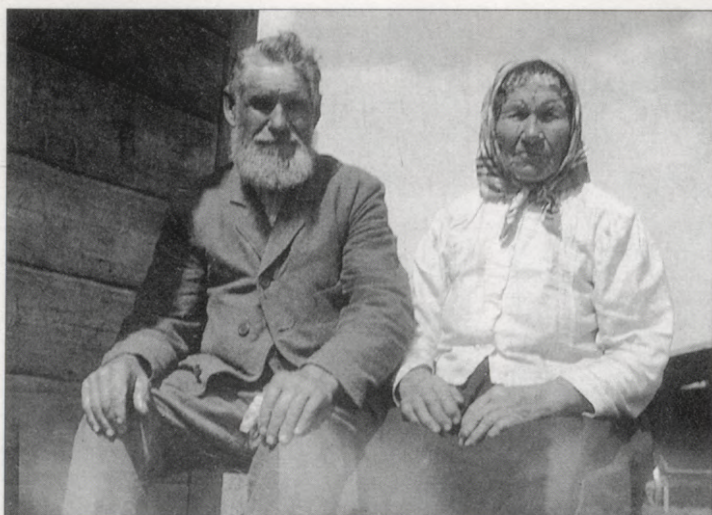
21. *Kārlis Stalte*

22. *Mārtiņš Lepste*

23. *Mazirbe 1939. gadā*

24. Ansis Volganskis ar sievu Katrīni

25. Košraga jūrmala 2000. gadā

26. Gēda Skadiņa

27. Trine Fletnova ar mazdēlu
Pauli Krasonu

28. Jānis un Grieta Skadiņi ar
dēlu Teodoru

29. Augusts Voldemārs Skadiņš

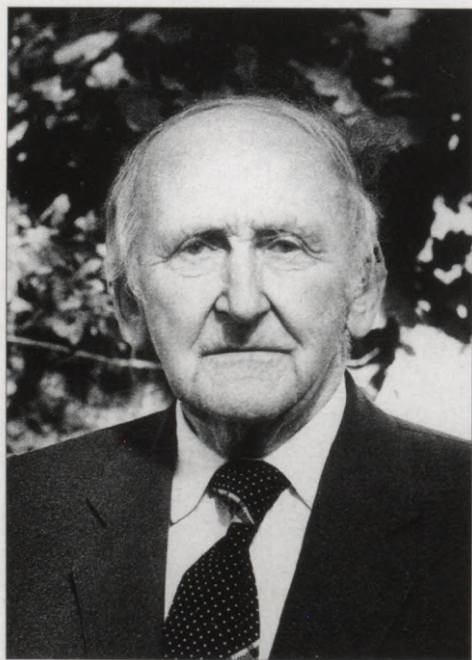

30. Rozālija Dziadkovska līgavas tērpā

31. Marija Šaltjāre.
Emiļa Melngaiļa foto 1930. gada
23. februāri Pitragā

32. Alfons Bertholds

33. Albins Bertholds

34. Katrīne Zēberga ar tuviniekiem – no kreisās stāv znots Mārtiņš Kļaviņš, dēls Jānis Zēbergs, meita Paulīne Kļaviņa, Eduards Vēri, mazdēls Andrejs Zēbergs un igauņu studente

35. Katrīnes Zēbergas mājas "Ozolnieki" Vaides ciemā 2000. gadā

36. Tīklu būda Košragā. Reiz kādam zvejniekam te rādījies pats nelabais...

37. "Dižvīr` atjāj pie lab sainik Mārtiņ vakre..."

38. Kolkasrags pēc 2002. gada rudens un ziemas vētrām. Izgāzto koku saknes kādreiz bija labs patvērums vilkačiem...

39. Varbūtējais vilkača kaps Mazirbes vecajos kaļos

40. Pavāru sievas (no kreisās Rita Makina, Rasma Mažāne un Valda Šuvcāne) dzied "Pavāram nodega lindraciņa ūse — vēša kančaku sautējot..." "Lībiešu kāzu spēles 19. gadsimtā" ģenerālmēģinājumā 1981. gada 14. aprīlī. Jura Krieviņa foto

41. "Lībiešu kāzu spēle 19. gadsimtā" lībiešu ansambļa Līvlist atveidojumā pirmizrādē 1978. gada 8. jūlijā Latvijas Etnogrāfiskajā brīvdabas muzejā

teiku "Kā Pēterezera vārds ir cēlies" viņa pati esot sacerējusi! Šī lieta esot viņas prātu nejauki apgrūtinājusi. Tāda bija Edde."

1929. gada vasarā L. Ketunens lībiešu jūrmalā bija ieradies ar motociklu ar blakusvāģi. Viņam līdzī bija studente, floras pazinēja, kas palīdzēja uzrakstīt augu lībiskos nosaukumus. Tā viņi brauca pa ciemiem no Lūžņas līdz Kolkai. Stāsta L. Ketunens: "Braucu uz Sīkragu apciemot savus pazīstamos un intervēt savu agrāko konsultanti, ziņu bagāto veco Eddi. Viņa arī izrādījās par labu augu un puķu pazinēju. Reiz, man braucot no Sīkraga uz Mazirbi, Edde vēlējās braukt man līdzī. Vajadzēja tikai iesēsties blakusvāģī, un varēja laisties prom pa saulaino jūrmalu. Piedevu ātrumu, līdzbraucēja teica, ka viņa braucienam atminēšot visu mūžu. Aizvedu Eddi arī atpakaļ uz Sīkragu. Sētā iebraucot, tikko no ganiem atgriezusies, mazmeita Hilda teica: "Tā kā kundze!" Edde man pateicās, laimīgi smaidot." Jāpiebilst, ka Ede bija arī viena no rosīgākajām lībiešu kora dziedātājām 20. gadsimta 20. gados.

Edde mirusi 1949. gadā, apglabāta Sīkraga kapos.

Pēteris Dambergs

Pēteris Dambergs (19. att.) dzimis Dundagas pagasta Sīkraga Keļķos zvejnieka ģimenē 1909. gada 9. martā. Pirmo izglītību ieguva Igaunijā, kur ģimene dzīvoja I pasaules kara laikā. Latvijā pabeidza Dundagas sešklasīgo pamatskolu, Ventspils arodskolu un Jelgavas skolotāju institūtu.

Kopš 1935. gada strādāja vairākās skolās, arī Miķeļtornī no 1937. līdz 1940. gadam un Mazirbē no 1945. līdz 1946. gadam. Pēteris Dambergs darba gaitas beidza Limbažu rajonā, pēc tam dzīvoja Ādažos paša mājā Līvos.

P. Dambergs jau pusaudža gados bija palīgs un mācekļis Tērbatas universitātes profesoram Lauri Ketunenam un studentam Oskaram Loritsam, kuri pēc I pasaules kara lībiešu ciemos vāca folkloru un pētīja lībiešu valodu.

P. Dambergs bija lībiešu valodnieks, dzejnieks, tulkotājs, kultūras darbinieks. Viņš sastādīja lībiešu lasāmgrāmatu (1935), rediģēja lībiešu izdevumu *Līvli*, kurā pats arī rakstīja, piedalījās lībiešu sakāmvārdu krājuma veidošanā (1981), sastādīja vai bija līdzautors vairākiem citiem izdevumiem: "Lībiešu tautasdziesmas" (1984, rotaprints), *Esperanto-latviešu-lībiešu vārdnīca* (1978, mašīnrakstā), izdevums *Filoterapia* (septiņdesmitie gadi, mašīnrakstā), "Lībiešu dzejas antoloģija" H. Skujas atdzejojumā (septiņdesmitie astoņdesmitie gadi, neiznāca). Pētera Damberga dzejas ir publicētas dažādos lībiešu izdevumos. Somu un igauņu valodnieki lībiešu valodas pētniecības nolūkos bieži izmantoja P. Damberga zināšanas. Somu valodnieks Sepo Suhonens ierakstīja magnetofona lentē P. Damberga stāstījumus, kas iznāca lībiešu

tekstu grāmatā (Helsinki, 1975). Mūža nogalē P. Dambergs sagatavoja un sūtīja igauņu valodniekam T. R. Vītso lībiešu-igauņu vārdnīcas manuskripta daļas, bet šo darbu viņš nepaguva pabeigt.

P. Dambergs bija viens no lībiešu dziesmu ansambļa *Livlist* dibinātājiem 1972. gadā un aktīvs ansambļa dalībnieks līdz mūža beigām.

Pēteris Dambergs bija labākais lībiešu valodas un garavērtību zinātnieks. Lieli ir viņa nopelni lībiešu literārās valodas veidošanā un lībiešu kultūras mantojuma saglabāšanā.

P. Dambergs miris 1987. gada 25. aprīlī, apbedīts Baltezera kapos.

Mārtiņš Lepste

Lībiešu skolotājs Mārtiņš Lepste (22. att.) dzimis 1881. gada 10. oktobrī Lielirbes ciema Beltēs. Viņam bija brālis Janis, kas vēlāk saimniekoja Beltu mājās, un māsa Trīne, kura aizbrauca uz Brazīliju, bet atbrauca atpakaļ un mūža pēdējos gadus dzīvoja Lielirbē.

Mārtiņš Lepste pēc pamatizglītības iegūšanas palīdzēja vecākiem saimniecībā, bet 1899. gadā sāka braukt uz buriniekiem. 1900. gadā iestājās Mazirbes jūrskolā, kur nokārtoja krastbraucēja stūrmaņa eksāmenu. 1902. gada pavasarī Rīgas jūrskolā nokārtoja tālbraucēja stūrmaņa eksāmenu. Kuģojis uz buriniekiem līdz 1907. gada rudenim. Tad līdz 1914. gada beigām strādājis Liepājas ostas kantorī, kur uzkalpojies par darbu vadītāju.

Latvijas brīvvalsts laikā aktīvi iesaistījās lībiešu kustībā. Apprecēja Grabu saimnieci atraitni Lizeti Reinvaldi. M. Lepste bija viens no lībiešu jūrmalas pagasta organizētājiem. Līvu savienības priekšsēdētājs viņš bija no 1924. līdz 1933. gadam. Savienības valde M. Lepsti delegēja uz 3. Somugru kultūras kongresu, kas notika 1928. gada vasarā Budapeštā.

Lībiešu kultūras jomā svarīga bija M. Lepstes pedagoģiskā darbība, kas ilga no 1923. gada rudenī līdz 1938. gada beigām, tātad 15 gadus. Šai laikā viņš bija vienīgais lībiešu valodas skolotājs sešās jūrmalas skolās. No 1939. gada 1. janvāra līdz 1947. gadam M. Lepste bija Užavas bākas uzraugs un kalpotājs. Viņš otrreiz apprecējās, 1940. gadā ģimenē piedzima dēls, kuru arī nosauca par Mārtiņu. Mūža nogalē M. Lepste dzīvoja Ventspilī un darbojās par Ventspils novadpētniecības muzeja līdzstrādnieku.

Līdztekus pedagoģiskajam darbam M. Lepste vāca lībiešu sakāmvārdus un parunas, kā arī lībiešu piederības zīmes (pēdējās nav saglabājušās). Rakstījis stāstus un atdzejojis Ausekļa dzejoli "Pēdējā lībieša domas pie Salacas".

M. Lepste miris 1958. gadā, apbedīts Ventspils Meža kapos.

Kārlis Stalte

Kārlis Stalte (21. att.) dzimis 1870. gada 10. augustā Irbes draudzes ķestera Anša un Ildzes ģimenē kā jaunākais bērns. Ansis bija draudzes ķesteris jau trešajā paaudzē. Viņa vectēvs Andrejs sev un vairākiem dēliem 1835. gadā pieņēma uzvārdu Stalte. Ģimene sazarojās, Stalti dzīvoja Sīkragā, Mazirbē, Kolkā un citur.

Ansis bija ne vien ķesteris, bet arī burukuģa īpašnieks. Tāpēc viņam bija iespējas dēlu Kārli sūtīt skoloties Rīgā. Kārlis vācu valodu apguva pie Irbes draudzes mācītāja, bet Rīgā mācījās vācu klasiskajā ģimnāzijā. Pēc tam strādāja par grāmatvedi un privātskolotāju Rīgā un Liepājā. Apprecējās ar vācieti. 1905. gadā atgriezās Mazirbē, nodarbojās ar lauksaimniecību, bija ķesteris un ērgelnieks. 20. gadsimta 20. un 30. gados rosīgi darbojās lībiešu sabiedriskajā dzīvē. Bija pirmais 1923. gadā nodibinātās Līvu savienības priekšsēdētājs un ilggadējs valdes loceklis. K. Stalte prata lībiešu un vācu valodu, tāpēc viņš bija labs palīgs somu un igauņu valodniekiem lībiešu valodas apgūvē, folkloras vākšanā un vārdnīcas veidošanā.

Lībiešu kultūrvēsturē svarīga ir K. Staltes literārā darbība. Viņš bija dzejnieks, tulkotājs, atdzejojotājs, žurnālists, redaktors, kā arī tālaika lībiešu dziesmu melodiju veidotājs. K. Stalte pārtulkoja Jauno derību lībiešu valodā.

K. Stalte bija talantīgs dzejnieks un atdzejojotājs. Viņa pirmie dzejoļi ievietoti lībiešu otrajā lasāmgrāmatā (Tartu, 1922). Starp tiem ir arī populārais dzejolis *Kalāmīe loul*, kam Stalte "pielūkoja" melodiju no somu dziesmām. Šī dziesma drīz vien kļuva par vienu no lībiešu mīļākajām dziesmām un folklorizējās. K. Stalte ir arī lībiešu himnas teksta autors.

1939. gadā iznāca K. Staltes sakārtotā lībiešu garīgo dziesmu grāmata, kurā ir 77 korāļu tulkojumi, 21 K. Staltes sacerēta dziesma un četrus citu lībiešu autoru garīgās dziesmas.

K. Staltes dzeju lielākā daļa ir publicēta. Rokrakstos ir arī vēl nepublicēti darbi. K. Staltes vienīgais dzeju krājums iznāca 1924. gadā Tallinā. Viņa darbi publicēti lībiešu lasāmgrāmatās un mēnešrakstā *Līvli*. Svarīgi atzīmēt to, ka K. Staltes dzejas nav palikušas tikai uz papīra, liela daļa no tām kļuvušas par dziesmām.

Lībiešu dzejnieks un kultūras darbinieks 1939. gadā repatriējās kopā ar sievu un meitu Margaretu uz Vāciju. Miris Fērbelinā 1974. gada 12. janvārī. Meklējot K. Staltes kapavietu, saņēmu Fērbelinas evaņģēliskās draudzes paziņojumu, ka K. Staltes kapa vieta 1982. gadā nolīdzināta.

Kristīne Ozolzīle, dzim. Demberga

Kristīnes tēvs Pēteris Dembergs nāk no Mazirbes, bet māte Katrīne ir Vaides Žonaku saimnieka Anša Bertholda meita, plašās un senās lībiešu

Bertholdu dzimtas pārstāve. Kristīne dzimusi 1877. gadā un uzaugusi Žonakos. Žonaki kļuva pašapzinīgi, kad jaunais somu zinātnieks Ē. N. Setele 1888. gadā ieradās, lai pētītu lībiešu valodu. Kad profesors 1912. gadā ieradās atkal, Kristīne pati dziesmas iedziedāja fonogrāfā.

Kristīnes laulības bija neveiksmīgas. Tomēr viņas vitalitāte bija pietiekami stipra, lai šo ciešanu krīzi pārvarētu. Kristīnei bija divas meitas, par kurām viņa ļoti rūpējās un kuras skoloja, lai tām būtu labāka dzīve nekā mātei.

O. Loritss raksta: *"Kristīne ir tipiska tās paaudzes pārstāve, kas pieredzējusi jauno laiku ienākšanu lībiešu ciemos. Dzimusi un uzaugusi vēl vecā, patriarhālā vidē. Skolas iespaidā un saskarē ar ārpasauli kļuvusi kritiska pret veco pasauli, vienā otrā gadījumā arī iedrošinājusies nostāties opozīcijā. Tomēr sakarā ar smagiem dzīves apstākļiem un ierobežotām izglītības iespējām palikusi viena un taustīdamās meklējusi jaunu, drošāku pamatu dzīvei un pasaules uzskatam.*

Viņa daudz enerģijas veltījusi savam brālim, kas kā autodidakts uzkalpojies par pastmeistaru un tādā veidā varēja ieiet modernākā civilizācijas atmosfērā. Turpretī māsa strādāja fizisku darbu, un ar gadiem viņas jaunības gadu daudzsološās garīgās intereses ir novītušas un zudušas, nenesot augļus."

Teicēji no Skadiņu dzimtas

Košragā lielākie lībiešu valodas teicēji bija Skadiņi: **Andrejs Skadiņš (1861–1923), Grieta Skadiņa, Jānis Skadiņš, Teodors Skadiņš, Ģēde Skadiņa, Augusts Skadiņš.** Viņi visi zināja un teica lībiešu tautasdziesmas, stāstīja teikas un nostāstus. Lībiešu tautasdziesmas publicētas O. Loritsa sastādītajā krājumā *Volkslieder der Liven*, bet no pārējiem folkloras materiāliem liela daļa glabājas Tērbatā Igaunų folkloras krātuvē.

20. gadsimta 20. un 30. gados Košragu regulāri apmeklēja somu un igauņu valodnieki, pierakstot lībiešu stāstījumus. Par savu pirmo ierašanos Košragā 1920. gada vasarā L. Ketunens raksta: *"Četrās dienās, kamēr uzturējos Košragā, man par palīgiem bija vairākas sievietes. Bet tad satiku sešdesmitgadīgo Andreju Skadiņu, kura mazajā mājiņā bija apmeties O. Loritss, kas bija paguvis kļūt par it kā Skadiņa dēlu. Šis vecais zvejnieks būtu ar mieru sēdēt visas dienas kopā ar mani un stāstīt savas atmiņas bezgalīgi ar tik skaidru izrunu, ka man nekad nebija jāliek viņam kādu vārdu atkārtot. Andreja māte bija jau vecāka par 100 gadiem un tik nespēcīga, ka ziemzēl no viņas lībiešu valodas lietā es nekā nevarēju dabūt. Ģimenē bija arī ap 20 gadu vecs dēls Augusts, kas bija skolā gājis un lībiski runāja tekoši. Mēs ar Loritsu likām uz viņu lielas cerības kā uz cilvēku, kas varētu darboties lībiešu kultūras veicināšanas darbā."*

Valodnieki nebija vīlušies. Divās vasarās L. Ketunens pierakstīja daudzus Andreja Skadiņa nostāstus un teikas, no kuriem 16 viņš izmantoja

lībiešu valodas studijām un publicēja savā darbā *Untersuchung Über die livische Sprache*, Tartu, 1925. Stāstījumiem laba valoda. Pēc tematikas tie ir nostāsti, kuros jaušama lībiešu māņticība [vilkači, maldugunis ("naudas uguns"), velna darbi u. tml.]. Stāstīts arī par jūras nārām – tas ir pazīstamās lībiešu pasakas variants par kāzām jūras dzelmē.

Andreja dēls Augusts bija O. Loritsa korespondents, tāpat kā viņa brālēns Teodors Skadiņš. Viņi igauņu zinātniekam iesūtīja folkloras vienības rakstveidā. Teicēji bija arī Teodora vecāki Jānis un Grieta Skadiņi.

Grieta Skadiņa, dzim. Kristiņa

Grieta Skadiņa (28. att.) bija Didriķa un Marijas Kristiņu jaunākā meita. Ģimenē vēl bija pieci bērni. Grietas māte Marija bija Vaides Žonaku saimnieku Anša un Gerdas Bertholdu meita.

Grieta Skadiņu raksturo un par viņas dzīvi stāsta O. Loritss: *"Pēc savas būtības Grieta ir dziļi reliģiozs cilvēks, bet ar savu intelektu nespējīga dzīves pārādības un izpausmes formas sistematizēt un no tā veidot harmonisku visuma sintēzi. Tāpēc viņa taustīdamās apmaldās pašas individuālās šķietamībās un pareizās vadlīnijas noteikšanā. Savā būtībā viņa ir viscaur pozitīvs cilvēka tips, uzticams un labvēlīgs raksturs, kas dzīvē arvien apdraudēts no pārsteigumiem un cilvēku nelabvēlības. Piekopj misticismu, turklāt pret pašas gribu, tomēr tas der vismaz pašas aizsardzībai pret uzbrukumiem un naidīgām svešvarām. Ar maģijas un buršanas palīdzību šis mērķis var tikt sasniegts. (..)*

Grieta Kristiņa dzimusi 1863. gada 25. februārī Vaidē kāda nabadzīga būdnieka ģimenē un augusi tīri lībiskā vidē dzimtajā ciemā, tāpēc vēl joprojām viņa latviski runā kļūdaini. Uzaugusi ļoti konservatīvā un tradīcijām bagātā apkārtnē, no kuras viņa kā vienīgo pūru saņēmusi ticības uzskatus, tikumus, paražas, stāstus un dziesmas – ne tikai kā atmiņas no pagātnes, bet arī kā zināšanas nākotnei, kā kodeksu visai dzīvei, kas diktēti stingrās formās un nepieļauj papildinājumus un uzlabotus jaunus pieņēmumus. (..)

Pēc Grietas pirmā vīra Kūkiņa saimnieka (Pēteris Rekmanis – V. Š.) nāves Košragā, otrreiz apprecoties, viņa nokļuva ļaunprātīga un noslēgta, viltīga, māņticīga un egocentriska vīra varā. Šai kopdzīvē Grieta pazaudēja garīgā progresa iespējas un pati sevi piesēja pagātnei. Tā dzīve ritēja: ja iet labi, tad viss kārtībā; iet slikti, vainīgi citi. (..)

Grietas vecākais un pēc mātes jūtīgais dēls, pārnācis no kara, apprecēja kādu nabaga atraitni – vecāku par sevi un ar bērniem. Tēvs viņu padzina no mājām, un jūtīgā Grieta pēc vīra gribas bija spiesta rīkoties līdzīgi – viņi dēlu atstāja bez palīdzības. Salabšanas mēģinājumi neizdevās. Tikai māte slepeni dažkārt apmeklēja ģimeni ar kādām mīlestības dāvanām. Tad dēls, kas no kara bija pārnācis vesels, kādā jaukā dienā saslima un nomira.

Tieši toreiz sērojošā māte man čukstēja par raganām, kuras dvēseles nāves stundā velns paņēmis, un nemitīgi lūdza Dievu debesīs, lai glābtu viņas dvēseli. (...)”

Grieta Skadiņa ar vīru Jāni apbedīti Košraga–Pitraga kapos. Miruši 20. gadsimta 30.–40. gados. Gaiši kapu pieminekļi kapu jūras pusē, netālu no Košraga ciema puses vārtniem.

Augusts Skadiņš

Augusts Voldemārs Skadiņš (29. att.) dzimis 1902. gada 6. martā Košragā Gerdas un Andreja Skadiņu ģimenē.

Augusts Skadiņš mācījās Tērbatas skolotāju seminārā. Vasarās atgriezās Košragā, kur plāva sienu un zvejoja, jo tēvs bija savārdzis, viņš mira 1923. gadā. Augusta Skadiņa māte Gērda (26. att.) ir nākusi no pārticīgas ģimenes. Viņa bija agrāko Žoku saimnieku Gūtmaņu meita, un viņas tēvam esot piederējuši četri kuģi. Gērda (lībiski viņu sauca par Ģērdu) bija arī teicēja jau minētajiem igauņu un somu valodniekiem. Mazmeita Helga stāsta, ka Gērda ciemā tikusi uzskatīta par bureni (dziednieci). Viņas vārdošanu mazmeita nedrīkstējusi dzirdēt. Reiz Helgai gan izdevies sadzirdēt, ka vecmāmiņa savu vārdošanu nobeigusi ar vārdiem *of, of*. Gērda dzīvoja Košragā savā saimniecībā *Ālabos* (Vītolos) ilgus gadus un sasniedza lielu vecumu. Apbedīta blakus savam vīram – lībiešu teicējam Andrejam Skadiņam Košraga kapos.

Pēc mācībām Augusts tika iesaukts karadienestā. Viņš dienēja Valsts prezidenta J. Čakstes sardzes pulkā. Pēc obligātā karadienesta A. Skadiņš palika virsdienestā. Viņu pārcēla uz Liepāju. A. Skadiņam bija sieva Veronika un meitas Visma un Helga. Trīsdesmito gadu beigās viņš strādāja Liepājā armijas noliktavās, ģimene dzīvoja netālu no Liepājas kara ostas. Kara laikā ģimene dzīvoja Jelgavā, divstāvu koka namiņā. A. Skadiņš strādāja tirdzniecībā. 1944. gada vasarā lielajā Jelgavas degšanā sadega visa ģimenes iedzīve, bet pašiem laimīgi izdevās izglābties. Augusts gribēja emigrēt uz Zviedriju, bet tas viņam neizdevās. Augusts Skadiņš zaudēja dzīvību 1945. gada maijā, 6. jūnijā apbedīts Jelgavas Meža kapos.

Savu ieguldījumu lībiešu kultūras attīstībā Augusts Skadiņš deva jaunībā.

Viņš piedalījās “Lībiešu otrās lasāmgrāmatas” sastādīšanā (Tartu, 1922), tajā publicēdams stāstījumu “Lībiešu senie laiki”. 1923. gadā Tērbatā tika izdota Augusta Skadiņa sastādītā “Trešā lībiešu lasāmgrāmata” (*Koulmōz līvōd lugdōbrōntōz*). Šis 20 lappuses garais izdevums veltīts atturības propagandai.

Marija Šaltjāre, dzim. Bertholde

Marija Šaltjāre (31. att.) cēlusies no Bertholdu dzimtas, kuras pārstāvji pazīstami kā lieli lībiešu patrioti. Marijas tēvs Didriķis Bertholds, dzimis 1827. gadā kā Vaides Žonaku saimnieku Anša un Ģerdes ceturtais bērns, apprecējis Pitraga Kurgatu saimnieku Hanšteinu meitu Līzi. Kādu laiku D. Bertholds bija Pitraga krogus saimnieks, bet kopš 1863. gada ģimene dzīvoja Niteļos kā vaļinieki. Ģimenē bija seši bērni, no kuriem divi – 1860. gadā dzimusī Marija un 1863. gadā dzimušais Andrejs – ar savu aktīvo darbību iegājuši lībiešu kultūrvēsturē.

Marija Bertholde 1880. gadā apprecējās ar vaļinieku puisī Kārli Šaltjāru. Viņi dzīvoja Saunaga Pauļos kā vaļinieki. Ģimenē bija seši bērni, bet Marija Šaltjāre no bērniem piedzīvoja maz prieka. Divas meitas – Klāra un Otilija Vilhelmīne aizbrauca uz Ameriku, kur viņām iekārtoties palīdzēja tēvocis Andrejs. Aicināja arī trešo meitu, bet viņa esot atteikusies, jo nespējusi atstāt māti vienu. Trīs dēli – Andrejs, Rūdolfis, Oskars – visi noslika (katrs gan savā laikā). Arī Marijas vīrs Kārlis noslika pirms Pirmā pasaules kara. Pēc vīra nāves Marija pārnāca atpakaļ uz Pitragu. Viņa bija vecmāte – bērnu saņēmēja. Pirms Pirmā pasaules kara esot dzīvojusi Pitraga Juvenos, vēlāk Rašmanu mājās. Mūža beigās radusi atbalstu pie Latvijā palikušās meitas Paulīnes un znota Jēkaba Tomševica Pitraga Gulbjos. Marija, kuru ciemā saukuši par Šaltmarī, bijusi pārliecināta lībiete. Pēc dabas bijusi valdonīga un nosvērta. Ar meitu Paulīni runājusi lībiski. Znots gan pratis tikai latviski.

Marija Šaltjāre 1920. gada 25. jūnijā jau bija nosvinējusi savu sešdesmito dzimšanas dienu, kad pirmā lībiešu apmeklēšanas gada vasarā Pitragā viņu satika valodnieki Lauri Ketunens un Oskars Loritss. Savās atmiņās somu valodnieks L. Ketunens raksta: *“Pitrags bija krietni lielāks [ciems], tajā dzīvoja ap 200 cilvēku, no kuriem ceturtda daļa bija lībieši. Tur es satiku Mariju Šaltjāri, (...) apaļīgu sievieti, kuru Loritss jau bija paguvis apmeklēt un no kuras viņš dzirdēja un uzrakstīja neskaitāmi daudz pasaku, sakāmvārdu, dziesmu un citu folkloras materiālu.”*

Oskars Loritss bija tas, kurš vairākas vasaras pierakstīja lībiešu folkloru Pitragā, kur galvenā teicēja bija M. Šaltjāre. Lībiešu tautasdziesmu krājumā *Volkslieder der Liven*, 1936. gadā O. Loritss publicēja plašu, pozitīvu teicējas raksturojumu, ar kura fragmentiem vēlos iepazīstināt:

“Dzimusi aristokrāte šā vārda labākajā nozīmē, tik pieklājīga un solīda, tik pašcieņas pilna un apvaldīta pret citiem, bet katrā brīdī gatava viņiem palīdzēt – īsta matrona – tāda viņa bija. Skaidru skatu, cauri redzoša, prātīga un loģiska, taisnību meklējoša – jā, taisnību slāpstošas zinātnieces prototips.

Lielākā seno lībiešu tautas ticējumu glābēja nākamajām paaudzēm, kura man vairāk nekā jebkurš cits teikas un nostāstus no īstenās dzīves stāstījusi. Nekad vis kā mānticības verdzene, bet kā ar pētišanas instinktu apveltīta persona, kura jau no bērnības centusies visu dzirdēto un redzēto ievērot, paturēt, iepazīt un skaidrot. Pēc ticības viņa bija baptiste, bet ne fanātiķe. Gadu gaitā savā atmiņā viņa bija izveidojusi lielisku kartotēku par piekrastes ļaužu dzīvi un darbu, par ticību un tradīcijām. Pēc savas būtības viņa bija racionāli domājoša, pie tam arī mistikā iekritis – uzticama “zeltmute” folkloristam; viņas precīzā un stilā pareizā leksika valodniekam ļauj dzirdēt lībiešu valodu klasiskā formā. (..)

No sava tēva un viņa ģimenes Marija mantojusi lielisku valodas kultūru. (..) Viņas tēvam vajadzēja bieži piedalīties kāzās kā maršalam un Marijas mātei kā dziedātājai; ar laiku arī Marija ieguvusi slavu kā dziedātāja un deju meistare kāzās un vispār kā cilvēks, kas pārzina kāzu un laulību lietas. Viņa darbojas arī kā vecmāte un savā garajā dzīvē saņēmusi dučiem lībiešu un latviešu bērnu.

Marijas māte esot bijusi ciemā iecienīta šasaku stāstītāja, kuras stāsti par velniem vakaros baidīja bērnus. Marija kā stāstītāja un bērnu mīlotāja turpināja pieņemt savas mātes tradīcijas. Bez tam viņa ir šuvēja un audēja ar labu gaumi. Pēdējos savas dzīves gados izgatavoja arī lībiešu tērpus. (..)

Tā kā mans vārds ir vienāds ar viena viņas bojāgājušā dēla vārdu, viņa allaž mani nosauc par savu jauno dēlu, es to liegt nevaru: šis garās un mums abiem darba pārpilnās dienas, kuras esmu pavadījis savas jaunās māmiņas tirajā, gaišajā kambarītī, ir tās pilnīgākās manā ceļojumā pie lībiešiem. Stundām ilgi sēdēju blakus savai māmiņai, kura auda. Es pierakstīju sasprindzinātā centībā vārdu pa vārdam visu, ko viņa man stāstīja. Kad viņa laiku pa laikam pārtrauca stēļu klapēšanu, lai kaut ko dzijās sakārtotu, dažkārt viņa kā jokodamies, tomēr nopietni teica: “Aušanai ir laiks, bet to var arī cits padarīt. Mums abiem, dēliņ, mūsu darbs jānovēd līdz galam.” Viņa bija neizsmeļama. Vakārā bijām savu darbu beiguši, bet nākamā rītā viņa bija gatava atkal stāstīt, kas nācis atmiņā par viņas tautas ticējumiem. (..)

Pateicībā par man uzticēto lībiešu kultūras mantojumu es savu lībiešu māmiņu 1926. gada vasarā aizvedu uz Igaunijas galvaspilsētu Tallinu un iepazīstināju – pēc manām domām – ar jauno laiku kultūru. Autobrauciens viņai patika, teātris viņā atmodināja godkāribu, koncerts viņu aizrāva, bet visdziļāko iespaidu uz viņu atstāja kino. (..) māmiņa filmu skatīja majestātiskā klusumā un ar lielu pašsavaldīšanos. Vakārā viņa savu iespaidu neslēpa un svinīgā noskaņā paziņoja, ka nu viņa varot iet kapā, jo zinot un ticot, ka viss, ko cilvēki labu darijuši, kaut kur un kaut kad var kā dzīva bilde atspoguļoties uz ekrāna.”

Par Marijas Šaltjāres aiziešanu aizsaulē stāsta mazmeita Herta Dankena: *"Grosamma strādāja libiešu rokdarbus mākslas muzejam. Siliņš ar viņu esot noslēdzis līgumu. Grosamma aizvedusi darbus uz Rīgu. Braucot mājā no Rīgas, grosammai Ventspilī palicis ļoti slikti. Kāds paguvis viņu iesēdināt ormanī, un viņa izteikusi tikai vienu vienīgu vārdu: Līdaks! Tas bija viņas pažiņa Ventspilī, kur ormanis grosammu aizvedis jau mirušu. Tas notika 1930. gada maijā. Miršanas cēlonis bijis asinsizplūdums smadzenēs vai sirdī.*

Grosammu apbedīja maijā. Ar lielu vaiņagu no Līvu savienības bērēs bija ieradies Mārtiņš Lepste. Vēlāk no Igaunijas vai Somijas atbrauca profesors Oskars Loritss. Es viņu aizvedu uz kapiem pie grosmmas, bet viņš man iedeva lielu, skaistu šokolādes kasti, ko es ilgi glabāju. Grosamma ir apglabāta Pitraga–Košraga kapos, vidus daļā, kur ir pieminekļi Tomševicu ģimenei. Tur ir trīs mūsu ģimenes kapi ar apmalēm, uz grosmmas kapa apmales gala Mazirbes pusē ir uzraksts: Marija Šaltjār."

Marija Šaltjāre stāstījusi vairāk nekā 200 pasaku un teiku, teikusi vairāk nekā 90 dziesmas, rotaļas un devusi daudz informācijas par svētku un atceres dienu svinēšanu. 1935. gada "Lībiešu lasāmgrāmatā" publicētas vairākas viņas stāstītas teikas. Daudz M. Šaltjāres stāstījumu glabājas Tērbatā, Igaņu folkloras krātuvē.

Rozalija Dziadkovska, dzim. Ranne

Rozalija Dziadkovska (30. att.) dzimusi Pitragā 1883. gada 28. oktobrī. Viņas tēvs ar lielām zēgellaivām veda dažādas preces no vienas Baltijas jūras ostas uz otru, un šādos braucienos tēvs ņēma līdzi arī meitu, kura auga drosmīga un iemācījās arī svešas valodas. Bez libiešu un latviešu valodas viņa runāja arī vāciski, krieviski, igauņiski. Šie jūras braucieni norūdīja jaunietes raksturu, attīstīja viņā tiekšanos pēc jaunām perspektīvām. Viņa veidojās par vīrišķīgu, gribā stipru aktivisti. Šīs īpašības dzīves gaitā vēl noslīpējās. Viņa taisnību un brīvību pieņēma par normu un varēja mesties cīņā, kaut arī nebija izredžu uzvarēt. Rozalijas raksturs lika viņai cīnīties par taisnību, tāpēc ir saprotama viņas piedalīšanās 1905. gada revolūcijā. 1909. gadā Rozalija iestājās Ventspils žēlsirdīgo māsu skolā un kā žēlsirdīgā māsa piedalījās Pirmajā pasaules karā, tā beigās arī igauņu brīvības cīņās. 1915. gadā Rozālija kā māsa darbojās somu lauku lazaretē, vēlāk lazaretē Igaunijā, tad kā māsa tulks un arī saimniecības pārzine somu brīvprātīgo kareivju vilcienā, kas cīnījās pret latviešu komunistiskajiem strēlniekiem Igaunijas un Latvijas teritorijā.

Pēc kara beigām Rozalija palika Igaunijā un bija nolēmusi braukt uz Krieviju, lai piedalītos karā pazudušo personu uzmeklēšanā un vešanā uz dzimteni. Tikai 1924. gadā Rozalija atstāja Igauniju. Viņai bija nodoms

pārcelties pie sava brāļa uz Ņujorku, bet Latvijā viņa gluži negaidīti apprecējās. Pēc tam Rozalija dzīvoja Rīgā. Viņas mītne bija lībiešu pulcēšanās vieta, viņa enerģiski iestājās par savu tautu, brauca uz lībiešu jūrmalu, runāja Līvu savienības sanāksmēs un svētkos. Rozalija piedalījās somugru kongresā. Viņa bija izgatavojusi lībiešu tautas tērpu un tajā laulājās Mazirbes baznīcā.

Rozalijas vīrs Bruno Dziadkovskis prata vāciski, viņš palīdzēja Lauri Ketunenam lībiešu-vācu vārdnīcas veidošanas darbā.

Rozalija Dziadkovska bija ganu, kāzu, danču dziesmu un citu folkloras vienību teicēja folkloristam O. Loritsam.

Pēc II pasaules kara R. Dziadkovska dzīvojusi Polijā un toreizējā Austrumvācijā. Mirusi Drēzdenē 1961. gada 1. oktobrī.

Katrīne Zēberga, dzim. Bertholde

Lībiešu teicēja Katrīne Zēberga (34. att.), dzimusi 1877. gada 15. martā Vaides ciema Žonaku saimnieku Didriķa un Marijas Bertholdu ģimenē. Bertholdi Žonakos bija veduši saimniecību jau vairāk nekā desmit paaudzēs, viņiem allaž bijušas bērniem svētītas ģimenes un daudz radu jūrmalas ciemos un arī citur. Viņi sīkstī turējās pie lībiešu valodas un lībiešu paražām. Žonakos vēl 20. gadsimta pirmajā pusē bija prasība runāt tikai lībiešu valodā, ko vajadzēja vispirms ievērot visiem Žonaku iedzīvotājiem. Tāpēc Katrīne, viņas bērni, viņas brālis Jānis, māsīcas un brālēni savu dzimto lībiešu valodu saglabāja visu mūžu.

Katrīne 1902. gadā apprecējās ar skroderi Ernestu Zēbergu (1865–1926), kura senči kalpojuši Dundagas muižā, bet vecāki dzīvojuši Mazirbes Brauskās. Sākumā ģimene dzīvoja Žonakos. Viņiem bija trīs bērni: Jānis (1904–1974), Andrejs (1909–1992), Paulīne (1918–2002).

Katrīne bija gādīga un labsirdīga māte ne vien saviem bērniem, bet siltu sirdi un devīgu roku audzināja arī radu bērnus, no kuriem mīļākais bija mazdēls Andrejs (1936–1990). Dēla Jāņa sieva aizgāja mūžībā, kad dēliņš bija tikai astoņas dienas vecs, Andrejs uzauga vecāsmātes ģimenē.

Zēbergu dzimtas īpašumā ir daudz Katrīnes rokām darinātu vērtību. Viņa bija čakla audēja un adītāja. Meita Paulīne savas mātes austās krāšņās gultas segas izmantoja ne vien mājās, bet ar tām dekorēja arī svētku sarīkojumus. Tagad Katrīnes austā brūtes sega, kas izceļojusies pa ārzemēm kā dzimtas relikvija un Katrīnes brāļameitas Silvija Rudzītes atsūtīta, un Paulīnes Kļaviņas uzdāvināta, kopš 1999. gada janvāra atrodas Latvijas Vēstures muzeja Etnogrāfijas nodaļas fondos. Tā ir iespaidīga savā krāšņumā, austa pārstaipu drellu tehnikā.

Paulīne savās atmiņās raksta: “*Mana māte ļoti cienīja un kā svētumu glabāja iepriekšējo paaudžu mantojumu – rokām darinātus priekšmetus. Viņa bija laba rokdarbniece, auda skaistas segas. Mātei bija arī bagāts garīgs pūrs ar daudzām teikām, pasakām un nostāstiem. Tāpēc šeit bieži iegriezās zinātnieki, etnogrāfi un valodnieki. Ilgāku laiku mūsmājās uzturējās valodnieki no Somijas L. Ketunens un no Igaunijas O. Loritss, profesors Areste un profesors E. Vēri. Katram viņa zināja ko pastāstīt.*”

Žonaku mājas arvien bija lībiešu valodas pētnieku uzmanības centrā. 20. gadsimta 20. gados Katrīne Zēberga (tāpat kā Žonaku saimnieks Jānis Bertholds) bija profesora Lauri Ketunena un Oskara Loritsa teicēja un lībiešu valodas konsultante. Protams, mājasmātei savu darbu nekad netrūka, tomēr Paulīne atceras, ka mātes sēdējusi pie galda un teikusi: “*Tā rakstīšana jau ir viņu maize, kā gan es varu viņiem maizi liegt.*” Katrīnes Zēbergas stāstījumi un sakāmvārdi lasāmi minēto valodnieku un arī J. Megistes (J. Mägiste) 1964. gadā Helsinkos publicētajā lībiešu tekstu grāmatā.

Lībiešu valodas zināšanas un prasmi labi stāstīt no mātes bija mantojais dēls Jānis un meita Paulīne. Jānis Zēbergs bijis teicējs arī Tērbatas universitātes studentu ekspedīciju dalībniekiem pēc Otrā pasaules kara. Pavisam viņš devis 241 sakāmvārdu.

Dažus sakāmvārdus teicis Andrejs Zēbergs, bet viņš 1944. gada rudenī emigrēja uz Zviedriju. Apprecēja zviedrieti Evu un visu mūžu nodzīvoja Zviedrijā.

Vaidē vēl stāv mantiniekiem nodotās Katrīnes Zēbergas celtās un viņas meitas Paulīnes labi uzturētās mājas Ozolnieki. (35. att.)

Albins Bertholds

Albins Bertholds (33. att.) dzimis 1865. gada 1. martā. Bija Vaides ciema Žonaku saimnieku Andreja un Grietas (dzim. Polmane) Bertholdu jaunākais dēls. Apprecējās ar latvieti Mariju Grīslī, bērnu nebija. Pamatizglītību ieguvis vietējā pagasta skolā. Beidzis telefonistu un telegrāfistu kursus Ventspilī, strādājis Ventspils apriņķī (līdz 1900), Voronežā (līdz 1921), Cēsu apriņķī (līdz 1927). Bijis Telefonu un telegrāfa tīkla priekšnieks Cēsīs. No 1925. gada līdz mūža beigām dzīvojis savā mājā Cēsīs.

Domājams, ka jau jaunībā aktīvi iesaistījies par lībiešiem, jo 1914. gadā viņš laikraksta “Dzimtenes Vēstis” 299. numurā rakstīja (ar pseidonīmu “*Rekkēji*” [Ceļagājējs]) precīzējumus un paskaidrojumus rakstam bez paraksta “*Kaut kas par tagadējiem lībiešiem*”, kas bija publicēts tā paša laikraksta 235. numurā. Šo pseidonīmu reizēm lietojis arī vēlākos gados, bet rakstīja arī ar pseidonīmu *Vana Albins* (Vecais Albins) – “Lībiešu ceturtajā

lasāmgrāmatā” 1923. gadā. Tas ir A. Bertholda subjektīvs stāstījums par lībiešu darbību jūrmalā. Piektajā lasāmgrāmatā raksta par skolotāju Niku Polmani, kā arī publicē Artūra Benedikta Bertholda (*Līvli Amerikās* – lībietis Amerikā) dzejoli *Kaupo loul* (“Kaupo dziesma”).

O. Loritsam teicis vairākas dziesmiņas, stāstījis nostāstus un teikas.

Cēsīs viņu apciemoja Lauri Ketunens, kas no Somijas ar motociklu devās uz lībiešu jūrmalu, līdzī vezdams Hildu Grīvu, kas atgriezās no mācībām Somijā. Viņš atceras: *“Iztaisijām mazu likumu uz Cēsu pilsētu, kur dzīvoja kāds vecs lībietis Bertholds – bijušais ierēdnis, tagad pensijā. Jau jūrmalā bija viņu saticis, tur viņš bija dzimis. Bertholds ļoti ilgajās pēc bērnības rotaļu vietām, no kurām bija aizgājis jau jaunekļa gados, viņš bija dzīvojis arī Krievijā. Mūs uzņēma ļoti sirsnīgi. Bertholda sieva bija jaunāka, viņa bija latvietē, bet neņēma ļaunā, ka mēs trīs runājām tikai lībiski. Bertholds teica, ka vienmēr ilgajoties pēc mīļās jūrmalas, kur katra kāpa – zelta kāpa. Mūs tik viegli neatlaida, bija jāpaliek ša nakti. Arī ceļa maizi mums līdzī iedeva.”*

Līvli 1932. gada jūnijā ir A. Bertholda nāves ziņa: “1932. gada 11. jūnijā miris Albins Bertholds – lībiešu patriots un avīzes *Līvli* korespondents.” Apbedīts Cēsu vācu kapos.

Alfons Bertholds

Alfons Bertholds (32. att.) ir plašās Bertholdu dzimtas atvase. Viņš dzimis Vaidē 1910. gada 2. aprīlī toreizējā Žonaku saimnieka Didriķa brāļa Jāņa dēla Kārļa un Marijas ģimenē. Toreiz Žonakos mitinājās sešas lībiešu ģimenes. Šai lībiskajā vidē auga arī Alfons ar brāli Viktoru, kas vēl līdz sirmam vecumam ir saglabājis lielisku lībiešu valodas prasmi un lībisko pašziņu.

Alfons pirmo izglītību ieguva Saunaga un Mazirbes pamatskolā. Jaunekļa gados viņš mācījās arī Somijas Tautas augstskolas zvejniecības nodaļā (1927–1928). Tur Alfons apguva somu valodu, kas viņam derēja visu mūžu kontaktos ar somu zinātniekiem. Viņš rakstīja izdevumā *Līvli* par savām mācību gaitām Somijā.

Alfona Bertholda garais un darbīgais zvejnieka mūžs pagājis Saunagā, Kolkā un Vaidē. Kopā ar sievu viņš uzaudzinājis četrus dēlus, no kuriem viens – Gundars Bertholds – aktīvi darbojas lībiešu lietā un vada Kolkas lībiešu kultūrvēsturisko centru *Kūolka*. Alfona Bertholda vaļaspriekos ietilpa dzejošana, atmiņu un piedzīvojumu stāstījumi.

Viņš stāstījis ne vien atmiņas par mācībām Somijā un saviem skolas gadiem, bet arī par lībiešu zvejas tradīcijām, par zvejnieku laika pareģojumiem un vietējo sadzīvi.

Padomju okupācijas gados un atmodas perioda sākumā viņš bija gan drīz vienīgais libiešu valodas pratējs Vaidē, kas tur dzīvoja cauru gadu, tāpēc ar viņu tikās valodnieki, zinātnieki, tūristi. Alfona Bertholda stāstījumus pierakstīja, publicēja avīzēs, ierakstīja skaņu ierakstos, filmās. Daļa pierakstu izdarīti kopā ar lībieti Paulīni Kļaviņu Vaides Ozolniekos.

Alfons Bertholds miris 1993. gada 18. jūlijā, apbedīts Vaides kapsētā.

Lībiešu folkloras pētnieki
un pierakstītāji

Andreas Johans Segréns (Segren, 1794-1855) bija pārnais somas...

Lībiešu folkloras pētnieki un pierakstītāji

Segrēns lielāko dzīves daļu pavadīja Krievijā. Divdesmit gadus bija Pēterburgas Krievu valsts bibliotēkas darbināks. Godinātos ir bijis ap ceļojis Ziemeļkrievijā, Somijā, Līvijā, Kurlandā. Daudzi raksti par savu pētījumu rezultātiem, arī par somiešu valodu izcelsmi un attīstību. 1844. gadā kļuva par Pēterburgas Krievu valsts Zinātņu akadēmijas akadēmiku. Kopš 1848. gada bija Pēterburgas Ģeogrāfiskā nāvējs doktors. Pēdējos divdesmit gada nāvējs gados veidā angļu valodā. Šai pēdējā divdesmit (1830- un 1850. gada) Segrēns izstrādā lībiešu un patīja arī lībiešu A. J. Segrēns atstājis sīkus aprakstus par lībiešu folkloras pierakstītājiem. Viņš bija pētnieks lībiešu rakstniekiem un pierakstītājiem.

Līzardes Krievijā un Ziemeļkrievijā. A. J. Segrēns izstrādāja nosauktu grammatiku. Mūža beigās tika pārcelgājis par valsts padomnieku. Miris 1855. gadā, apbedīts Pēterburgas Miķeļanovā kapos. Kas ļāva lībiešu bombardēt, tagad tur vairs apbūve. Sava atmiņām par Ziemeļkrievijas lībiešu pierakstītājiem.

Godināto izēlo zinātnieku, 1834. gadā Somijā notika starptautiska zinātnisku konferencē. Viņš darīdams viņa 1850. gadā uzrēta pieraksti, bet šī diena, kur viņš pārdzīva nāvējs, pārdzīva slāviski un 1904. gadā.

A. J. Segrēnam veidā zinātnieku konferencē notīkusi arī lībiešu.

1830. gada zinātnieku Ferdinands Johans Vilhjelms (Ferdinand, 1805-1887) beidams ģeogrāfiskā konferencē, septiņdesmit gadus par gūto mācīties skolotājs Jēkabs un pēc tam divdesmit gadus lībiešu. No 1857. gada viņš bija Pēterburgas Krievu valsts Zinātņu akadēmijas akadēmiks. Līzardes A. J. Segrēna izstrādā pierakstītājiem lībiešu. P. J. Videmanis 1858. gadā notīkusi atmiņas uz lībiešu. Viņš pētnieks Segrēna zinātnieku pierakstītājiem. Vidējam zinātnieku Krievijā lībiešu lībiešu valodā notīkusi pieraksti, jo viņš bija pētnieks lībiešu zinātnieku. Pēterburgā zinātnieku.

Lībiešu folkloras pētnieki
un pierakstītāji

1000

Anderss Johans Šēgrēns (*Sjögren*, 1794–1855) bija pirmais somš, kas pētniecības nolūkos apmeklēja lībiešus. Viņš dzimis Somijā, Īti draudzē, Sitikala ciemā 1794. gada 8. maijā. Bijis mazturīgu vecāku dēls, bet ļoti apdāvināts, tāpēc mācītāji atbalstījuši viņa izglītošanos. 1819. gadā pabeidzis vēstures studijas Abo akadēmijā Turku pilsētā, devies uz Pēterburgu, kur turpinājis studēt valodas un somugru tautu vēsturi. (1. att.)

Šēgrēns lielāko dzīves daļu pavadīja Krievijā. Divpadsmit gadus bija Pēterburgas Rumjanceva bibliotēkas darbinieks. Zinātniskos nolūkos apceļoja Ziemeļkrieviju, Somiju, Latviju, Kaukāzu. Daudz rakstījis par savu pētījumu rezultātiem, arī par somugru valodu izcelšanos un attīstību. 1844. gadā kļuva par Pēterburgas Ķeizariskās Zinātņu akadēmijas akadēmiķi. Kopš 1845. gada bija Pēterburgas Etnogrāfiskā muzeja direktors. Pēdējos divdesmit sava mūža gadus veltīja lingvistikai. Šai posmā divas vasaras (1846. un 1852. gadā) Šēgrēns ieradās Baltijā un pētīja arī lībiešus. A. J. Šēgrēns atstājis sīkus aprakstus par abiem lībiešu apmeklējumiem. Viņš lika pamatus lībiešu rakstniecībai un grāmatniecībai.

Uzturoties Kaukāzā un ārstēdamš redzi, A. J. Šēgrēns uzrakstīja osetīnu gramatiku. Mūža beigās tika paaugstināts par valsts padomnieku. Miris 1855. gadā, apbedīts Pēterburgas Mitrofanova kapos, kas kara laikā sabombardēti, tagad tur vīrsū apbūve. Sieva ar meitām pēc zinātnieka nāves atgriezās Somijā.

Godinot izcilo zinātnieku, 1994. gadā Somijā notika starptautiska zinātniska konference. Viņa dzimšanas vietā 1956. gadā uzcēla pieminekli, bet Īti ciemā, kur viņš pavadījis bērnību, piemiņas akmeni atklāja 1994. gadā.

A. J. Šēgrēnam veltīta zinātniska konference notikusi arī Mazirbē.

Igaņu valodnieks **Ferdinands Johans Videmanis** (*Wiedemann*, 1805–1887) beidzis Tērbatas universitāti, septiņus gadus strādājis par ģimnāzijas skolotāju Jelgavā un pēc tam divdesmit gadus Tallinā. No 1857. gada viņš bija Pēterburgas Ķeizariskās Zinātņu akadēmijas akadēmiķis. Lai pabeigtu A. J. Šēgrēna iesāktos pētījumus par lībiešiem, **F. J. Videmanis** 1858. gadā pats aizbrauca uz Kurzemi, lai papildinātu Šēgrēna savāktos materiālus. Videmanis uzskatīja, ka pie Salacas lībiešiem vairs nav nozīmes braukt, jo viņu bija palikuši tikai astoņi cilvēki. Pateicoties akadēmiķa

F. J. Videmaņa lielajam darbam, Šēgrēna iesāktie pētījumi par lībiešiem tika pabeigti, apstrādāti un publicēti.

F. J. Videmanis īstenoja arī nodomu par pirmās grāmatas izdošanu lībiešu valodā. Viņam izdevās ieinteresēt Krievijas Zinātņu akadēmijas goda biedru no 1858. gada Napoleona brāļadēlu Luiju Lisjēnu Bonaparti (*Louis-Lucien Bonaparte*, 1813–1891), kas interesējās par mazo tautu valodām un tolaik dzīvoja Londonā. Viņš uzņēmās gādību par Mateja evaņģēlija izdošanu rietumlībiešu un austrumlībiešu valodā. Tādējādi divas pirmās grāmatas lībiešu valodā iznāca 1863. gadā Londonā.

Ēmils Nestors Setele (*Setälä*, 1864–1935) bija izcils somu filologs un valstsvīrs. Viņš strādājis par somu valodas un literatūras profesoru Helsinku universitātē no 1893. līdz 1929. gadam, bet no 1926. līdz 1935. gadam bija Turku universitātes kanclers. Nodibināja somu tautu pētījumu arhīvu, bija tā direktors. (2. att.)

Ē. N. Setele jau skolas gados sāka zinātnisku darbību. Viņš bija izstrādājis somu valodas teikumu mācību, ko publicēja 1880. gadā un izmantoja par mācību grāmatu Hemēnlīnas licejā, kur Setele studēja.

Pēc savām ekspedīcijām, kas notika no 1888. līdz 1890. gadam, Setele sāka nozīmīgu pētniecības darbu somugru valodu fonētikā, 1901. gadā nodibināja žurnālu par somugru pētījumiem. Ilgu laiku bija Somugru biedrības, kā arī Kalevalas biedrības vadītājs.

Politikā Setele darbojās jau no 1904. gada, kad viņš bija garīdznieku pārstāvis valsts pārvaldē. Bija parlamenta deputāts. Setele bija arī ministrs un Somijas vēstnieks Dānijā un Ungārijā.

Veine Voionmā, līdz 1906. gadam Vallins (*Väinö Voionmaa*, 1869–1947), bija vēsturnieks un valstsvīrs, Helsinku universitātes profesors, vairāku nozīmīgu darbu autors vēsturē. No 1919. līdz 1947. gadam bija parlamenta deputāts, bijis arī ministrs.

Ēmils Arvis Sārimā (*Eemil Arvi Saarimaa*, 1888–1966), valodnieks, somu valodas skolotājs Helsinku meiteņu ģimnāzijā, profesors no 1950. gada. Valodniecības izdevuma *Viritäjä* izdevējs no 1927. līdz 1936. gadam. Šai žurnālā 1914. gadā publicēja rakstu par lībiešu ticējumiem. Bija ieinteresēts somu valodas mācīšanas problēmu risināšanā, par valodas mācīšanu 1947. gadā izdeva grāmatu.

Vilho Suonio Setele (*Setälä*, 1892–1985), valodnieks, filoloģijas doktors. Liels speciālists esperanto valodā, kā arī fotografēšanā.

Veine Kirele (*Väinö Kyrölä*, 1909–2003), somu valodnieks un pedagogs. Kā students kopā ar L. Ketunenu 20. gadsimta 30. gados bijis lībiešu ciemos, iemācījies lībiešu valodu. Sakārtojis un pārtulkojis somiski lībiešu tautasdziesmas, pasakas, sakāmvārdus, kas izdotas Helsinkos 1953. gadā. Uzrakstījis darbu par somu palīdzību lībiešiem starp diviem pasaules kariem (Helsinki 1979). (8. att)

Lauri Einari Ketunens (*Kettunen*, 1885–1963) dzimis 1885. gada 10. septembrī Joroinenā (Austrumsomijā). Beidzis Helsinku universitāti un 1913. gadā ieguvis zinātnisko grādu *Dr. philos.* No 1914. līdz 1917. gadam bija izdevuma *Unsi Suometar* igauņu nodaļas redaktors. Tērbatas universitātes profesors (1919–1924) un Helsinku universitātes profesors (1925–1953), Somijas ZA loceklis (1932). Pētījis visas Baltijas jūras somugru valodas, sevišķi to izlokšnes, vēsturi, fonētiku. 1917. gadā sastādījis igauņu–somu vārdnīcu. (4. att.)

Lielu daļu sava darbīgā mūža veltījis lībiešu valodas pētīšanai. Lībiešu jūrmalas ciemos L. Ketunens darbojās laika periodā no 1920. līdz 1938. gadam, bet lībiešu valodas studēšanu viņš sāka jau 1917. gadā, izmantojot Šēgrēna–Vīdemaņa vārdnīcu un kādas bēgļu gaitās Somijā nokļuvušas lībietes konsultācijas.

Strādādams par somugru valodu profesoru, Ketunenam vajadzēja akadēmiskajām lekcijām gūt zināšanas par šīm valodām. Tā viņš nokļuva pie lībiešiem, papildināja savu vārdu krājumu un līdztekus visos lībiešu ciemos vāca materiālus valodas fonētiskajiem pētījumiem. Darba pirmo posmu valodnieks pabeidza 1925. gadā. Tika publicēts darbs *Untersuchung über die livische Sprache I Spachproben* ("Pētījumi par lībiešu valodu") par lībiešu valodas pētīšanu ar fonētisko ievadu un valodas paraugiem. Valodas paraugos publicētas daudzu teicēju stāstītas teikas, nostāsti, pasakas. Sākumā bija domāts šo darbu turpināt un izdot vārdnīcu tikai igauņu un lībiešu valodā, bet Somugru biedrība 1928. gadā profesoram piešķīra stipendiju vārdnīcas paplašināšanai un pilnīgošanai. Manuskriptu vajadzēja rakstīt no jauna, darbā tika iesaistīti vairāki citi zinātni maģistri un studenti, kā arī organizēta darba tulkošana vācu valodā, kur 1929. gada vasarā profesoram palīdzēja lībieši Kārlis Stalte un Andrejs Štālers. Manuskripta papildināšana, nogludināšana prasīja no L. Ketunena vēl dažus gadus, jo līdztekus viņam bija veicami citi uzdevumi. Viņš gatavoja vepsu un votu valodas vārdu krājumus, kuru dēļ 1934. gada vasarā profesoram bija jāuzturas Padomju Krievijā, bet Somijas izlokšņu atlanta izstrādāšanas nolūkā bija jāapceļo Somija. Darbs augstskolā, kā arī divi Ungārijā pavadītie gadi (1935–1937), paildzināja darbu lībiešu vārdnīcas pabeigšanā.

Valodnieks vārdnīcu veidoja pamatīgu – ar fonētiskām zīmēm, vārdu aizguvumu un vārdu izcelsmes izskaidrošanu, ar frazeoloģismiem. L. Ketunens

atzīstas – ja viņš darba sākumā būtu zinājis, cik daudz laika vārdnīcas sastādīšana aizņems, tad – ja vispār būtu sācis – darbu būtu veidojis citādi. Autors jau rakstīja vārdnīcas priekšvārdu, kad saņēma no Somugru biedrības ierosinājumu, ka vārdnīcai vajadzīga gramatikas ievaddaļa. Šis neparedzētais darbs atkal aizkavēja grāmatas pilnīgu pabeigšanu. Kad vārdnīca beidzot bija gatava iespiešanai, valodnieks nebija ar to pilnībā apmierināts.

Lauri Ketunena sarakstītā lībiešu–vācu vārdnīca iznāca 1938. gadā (*Livisches Wörterbuch*, Helsinki, 1938). Tas ir kapitāls darbs ar gramatikas ievadu (648 lpp.). L. Ketunena lībiešu–vācu vārdnīcai ir milzīga nozīme lībiešu valodas saglabāšanā. To tā īsti spējam novērtēt tikai tagad, kad valoda sabiedrībā vairs neskan.

L. Ketunens kopā ar O. Loritsu tālāk attīstīja lībiešu rakstību, kas bija iedibināta 19. gadsimta vidū. Viņš arī fotografēja lībiešu ciemus un lībiešus. Fotografiju kolekcija un negatīvi glabājas Somijas Muzeju apvienības fotoarhīvā. Daļa attēlu publicēti Ketunena grāmatās.

Par savu darbu zinātnieks publicējis trīs atmiņu grāmatas – 1945., 1948. un 1960. gadā; viņš aprakstījis savus braucienus arī uz lībiešu ciemiem. Šos aprakstus latviešu valodā Edgara Vālgamā (*Vaalgamaa*) tulkojumā var lasīt laikraksta *Livli* 1995.–1998. gada numuros vairākos turpinājumos. Raksti satur vērtīgas ziņas par lībiešu ciemiem, sadzīvi un cilvēkiem 20. gadsimta 20.–30. gados. L. Ketunens sarakstījis arī *Hauptzüge der livischen Laut- und Formengeschichte*, Helsinki, 1947 (“Lībiešu valodas skaņu un formu vēstures galvenie vilcieni”).

L. Ketunenam bija svarīga nozīme tālaika lībiešu jauniešu izglītības veicināšanā un materiālā atbalsta izkārtošanā izglītībai, lībiešu grāmatu tapšanai, laikraksta *Livli* izdošanai un citu lībiešiem svarīgu lietu kārtošanai. Viņš rūpējās arī par lībiešu jauniešu izglītošanos Somijā (Hilda Grīva, Alfons Bertholds, Edgars Vālgamā u. c.). Profesora konsultācijām bija svarīga nozīme Lībiešu tautas nama celtniecības laikā, kad veidoja īpašu Tautas nama fondu.

Par L. Ketunena nenovērtējamo palīdzību lībiešiem liecina lībiešu sabiedrisko darbinieku un citu lībiešu vēstules profesoram. Par to stāsta arī emocionālā Līvu savienības pateicības vēstule, kas nosūtīta 1923. gada 4. aprīlī. Tā skan šādi:

“Ļoti godātais profesora L. Ketunena kungs!

Līvu savienības pirmā pilnsapulce, kas notika š. g. 2. aprīlī, nosūta Jums mūsu vienbalsīgo pateicību:

– Ar vārdiem grūti izsakāms, cik ļoti lībieši ir pateicību parādā godātam profesora kungam. Līvu savienība zina, ka visi padomi un visa palīdzība, kas Savienībai ir sūtīta, ir nākusi no profesora kunga. Savienībai nākas katram libietim izskaidrot, ka bez profesora kunga palīdzības lībieši

būtu pazuduši svešo vidū. Cik ilgi vēl tiks runāta līvu valoda, tik ilgi atcerēsies arī profesora Ketunena vārdu, kurš ir vedis lībiešus no tumsas uz gaismu. –

Vadītājs: Kārlis Stalte.

Rakstītājs: Didriķis Volganskis.”

L. Ketunens miris Helsinkos 1963. gada 26. februārī.

Izcilākais lībiešu folkloras pētnieks **Oskars Loritss** (*Loorits*) dzimis 1900. gada 9. novembrī Igaunijā, Vīlandes apriņķī Sūrekepu pagasta skrīvera ģimenē. 1919. gadā sāka studēt igauņu filoloģiju Tērbatas universitātē. Jau nākamajā – 1920. gada – pavasarī profesors Lauri Ketunens aicināja viņu līdzī ekspedīcijā uz Kurzemi pie lībiešiem. (3. att.)

Vēl students būdams, Loritss sāka sacerēt modernāku igauņu valodas gramatiku, kas iznāca 1923. gadā. Bet jau 1920. gadā viņš sāka nodarboties ar lībiešu rakstu valodas jautājumiem. Atgriežoties mājās no pirmajiem Kurzemes braucieniem, viņš sastādīja un rūpējās par pirmās lībiešu lasāmgrāmatas tapšanu (1921). Divdesmitajos gados O. Lorits lika pamatus mūsdienai lībiešu rakstūbai.

Tērbatas universitāti O. Loritss beidza 1922. gadā ar valodniecības maģistra grādu. Loritsa mantojumā ir arī valodnieciski raksti, tomēr viņa darbs galvenokārt saistījās ar tautas garamantu pētniecību. Lībiešu folklorā kļuva par vienu no zinātnieka galvenajiem izpētes objektiem. Tērbatas universitātes rakstos iznāca O. Loritsa monogrāfija *Liivi rahva usund*, I–III, Tartu, 1926–1928. Šī plašā un nozīmīgā darba pirmo sējumu Loritss aizstāvēja kā doktora disertāciju folkloristikā.

1927. gadā Loritss kļuva par Tērbatas universitātes folkloristikas privātdocentu, 1928. gadā – par docentu, 1939. gadā – par profesora vietas izpildītāju.

O. Loritss kopā ar profesoru L. Ketunenu bija lībiešu lietas aizsācēji Igaunijā un Somijā. Viņu publikācijas un priekšlasījumi par lībiešu bēdīgo stāvokli radu tautām lika ieinteresēties par lībiešiem. Viņi rosināja lībiešus dibināt sabiedrisku organizāciju, kas palīdzētu saglabāt lībiešu valodu un kultūru. Un tā 1923. gadā tika nodibināta Līvu savienība (*Livõd Ìt*). 1928. gadā *Livõd Ìt* O. Loritsu ievēlēja par savu godabiedru. O. Loritss ar savu jaunības maksimālismu atbalstīja lībiešu idejas, piedalījās lībiešu lasāmgrāmatīņu izdošanā. Viņš rakstīja un dzejoja lībiešu valodā, sarakstījās ar Līvu savienības valdes locekļiem.

O. Loritss igauņu presē un citās publikācijās ļoti asi izteicās par Latvijas augstākajām instancēm, uzskatīdams, ka tās nerūpējas par lībiešu stāvokli, tāpēc 1935. gadā tika pieņemts lēmums par O. Loritsa neielaišanu Latvijā. Viņš nepiedalījās arī Lībiešu tautas nama atklāšanas svinībās 1939. gada augustā.

Līdztekus lībiešu folkloras pētniecībai Loritss vāca, pētīja un publicēja arī igauņu folkloras materiālus. 1927. gadā viņš izveidoja Igaunu folkloras arhīvu un kļuva par tā vadītāju.

Vairāki simti Loritsa zinātnisko rakstu publicēti igauņu, lībiešu, somu, vācu, angļu, arī latviešu un poļu valodā. Viņš publicējis arī satīru un epigrammas, 36 grāmatas, interesantu tekstu izlases, igauņskuma manifestācijas, rakstus kultūras vēsturē un valodniecībā. Viņa darbu bibliogrāfija iznākusi 1990. gadā Tērbatā (*A. Luht. Oskar Loorits, 1900–1961*). Loritss bija vairāku zinātnisko organizāciju biedrs, goda biedrs vai ārzemju loceklis.

O. Loritss Otrā pasaules kara laikā (1944. gadā) emigrēja no Igaunijas uz Zviedriju. Trimdā folklorists turpināja ražīgu darbu folkloristikā un arī publicistikā. O. Loritss mira 1961. gadā 12. decembrī Upsalā. 2000. gada septembrī pārapsbedīts Tērbatas Rādi kapos.

Lībiešu folklorā igauņu arhīvā 1920–1926 (O. Loritsa sastādītā tabula 5. lībiešu lasāmgrāmatā)

	Lūzņa	Pīze	Lielirbe	Jaunciems	Sīktrags	Mazirbe	Košrags	Pitrags	Saunags	Vaide	Kolka	Melnisils	Kopa
Materiālu skaits													
Dziesmas un rotālas	185	11	46	4	19	23	160	106	13	89	29	2	687
Sakāmvārdi, parunas	290	11	34	1	148	253	336	150	4	270	30	6	1533
Mīklas	128	15	91	8	144	22	182	38	8	244	38	2	920
Pasakas, teikas	175	17	68	1	132	32	298	275	10	212	41	1	1262
Seni ticējumi	103	14	95	6	127	48	204	259	9	239	43	4	1231*
Svētki, atzīm. dienas	94	2	23	-	40	7	101	51	-	45	3	-	366
Kristības, kāzas, bēres	26	5	1	-	16	4	314	341	-	303	1	-	1011
Dziedināšana	29	1	1	-	2	6	119	236	-	64	-	-	458
Laika pareģojumi	146	1	6	-	26	13	91	12	2	104	9	-	413*
Citi	89	1	3	-	38	24	201	92	-	251	1	-	700
Pavisam	1265	78	368	20	692	432	2089*	1560	46	1821	195	15	8581

* Skaitļos ieviesusies kļūda, kuras izcelsmi nav iespējams noskaidrot, jo autori nav pieejams O. Loritsa sastādītās tabulas oriģināls. Iespējams, kļūda ir Košrāga ailes skaitļos.

Īsumā par lībiešu valodu

Latviešu un lībiešu valoda daudzus gadsimtus tikusi lietota vienā teritorijā, bet valodnieciskā ziņā tās ir pilnīgi atšķirīgas. Latviešu valoda pieder pie indoeiropiešu valodu saimes, bet somugru valodu saimei piederīgā lībiešu valoda radusies, urāliešu pirmvalodai sašķeļoties. Lībiešu valoda ietilpst Baltijas jūras somu valodu grupā – tāpat kā igauņu, somu, karēļu, votu, ižoru un vepsu valodas.

Pilnīgs lībiešu alfabēts ir šāds:

a A, ā Ā, ä Ä, ä Ä, b B, (c C), d D, d D, e E, ē Ē, f F, g G, ğ Ģ, h H, i I, ī Ī, j J, k K, l L, l L, m M, n N, n N, o O, ó Ó, õ Ö, (ö Ö), (õ Ö), õ Ö, õ Ö, p P, (q Q), r R, r R, s S, š Š, t T, t T, u U, ū Ū, v V, (w W), (x X), (y Y), z Z, ž Ž.

Šajā alfabētā ir 45 burti. Tie ir nepieciešami, lai varētu uzrakstīt dažādā laikā rakstītu lībiešu tekstu, kā arī rakstīt svešvārdus to oriģinālrakstībā (šie burti ielikti iekavās). Agrāko laiku grāmatās lībiešu rakstos sastopami burti y un ŷ, ko tagad apzīmē ar i un ī, kā arī ɔ un ɔ, ko tagad apzīmē ar e un ē.

Lībiešu valodai piemīt somugru valodām raksturīgās īpašības: liela patskaņu bagātība, daudz locījumu, dzimtas kategorijas trūkums lietvārdiem un vietniekvārdiem, kopīga forma darbības vārda tagadnei un nākotnei u. c. Lībiešu valodā uzsvars ir uz vārda pirmās zilbes.

Vairums burtu rakstībā un izrunā neatšķiras no latviešu rakstībā lietotajiem burtiem, bet vairākas skaņas un burti ir citādi. Atšķirības ir šādas.

Latviešu valodā

Lībiešu valodā

Līdzskaņi

C c

Ts ts

Č č

Tš tš

Ģ ģ

D d

Ķ ķ

T t

nav

R r

Patskaņi

platais	E e	Ä ä
garais, platais	Ē ē	Ā ā
nav		Ō ō
nav		Ó ó
nav		Ö ö
nav		Õ õ
nav		Ū ū
O o (ola)		Uo uo
nav		Ūo ūo

Lībiešu valoda Ziemeļkurzemē nebija viendabīga. Rietumu izloksnē runāja Lūžņu un Miķeļtorņa lībieši, austrumu izloksnē – ciemos no Jaunciema līdz Melnsilam, bet vidus izloksnē – Lielirbes lībieši. Starp izloksnēm galvenokārt bija fonētiskas dabas atšķirības, kas netraucēja Ziemeļkurzemes lībiešu dažādās izloksnēs runājošiem cilvēkiem pilnībā saprasties.

Valodas paraugi

Skaitļi

Ikš, kakš, kuolm, nēļa, vīž, kūž, seis, kōdōks, idōks, kim.

Viens, divi, trīs, četri, pieci, seši, septiņi, astoņi, deviņi, desmit.

Ikštuoistōn, kakštuoistōn... Vienpadsmit, divpadsmit...

Kakškimdō, kuolmkimdō... Divdesmit, trīsdesmit...

Sadā, kakš sadō... Simts, divi simti...

Tūontō, kakš tūontōd... Tūkstotis, divi tūkstoši...

Dažas pieklājības frāzes

Jōvā pāva / Jōvvō pāuvō!

Labdien!

Tēriņš!

Sveiki!

Nēmiz pāl! / Nēmiz sōņ!

Uz redzēšanos!

Ammō jōvvō!

Visu labu!

Jumālōks!

Ardievu!

Tienū!

Paldies!

Pōlaks!

Lūdzu!

Pāgiņ vōnnō!

Daudz laimes!

Laz jelāg!

Lai dzīvo!

Laz Jumāl sīnda pīvātōg!

Lai Dievs tevi svētī!

Kui sīnda nutāb?

Kā tevi sauc?

Mīnda nutāb Didrōk.

Mani sauc par Didriķi.

Kāma ja liestā

Īd ūondžōl kāma pūtiz liestān vastō ja tēriņtiz:
"Jōvvō ūomōgt, liestā, vāndisū. Kus siz sa ni lād?"
Liestā, kien selli tēriņtimi iz ūo sugīd miel pierrō, kitiz kāman nei vastō:
"Jōvvō ūomōgt! Mis sa siestō tād, kāma, krammisālga?" Kāman sugīd se
iz ūo miel pierrō, ku liestā tāmmōn nei kitiz vastō. Ta iz mūošta ka liestān
jemīņ midegōst kitō ja lekš ūigali eņtš riekkō.

JL, 8. lpp.

Kamma (akmensbute) un bute

Kādu rītu kamma satika buti un sveicināja:
"Labu rītu, bute, šķībmute. Kur tad tu nu eji?"
Bute, kurai tāda sveicināšana nepatika, atbildēja:
"Labu rītu. Ko tu nu gribi, kamma, kraupmugure?"
Kammai vis nepatika, ka bute viņai tā atbildēja. Bet viņa nemācēja bu-
tei neko vairāk teikt un kaunīgi gāja savu ceļu.

Grāmatā lietotie saīsinājumi

- GSch.** *Sjögren A. J.* Gesammelte Schriften, Bd. I, Th. II. – St. Petersburg, 1861.
NLK *Setälä E. N.* Näytteitä liivin kielestä. – Helsinki, 1953.
ULSp. *Kettunen L.* Untersuchung über die livische Sprache I Spachproben. – Dorpat, 1925.
VL. *Loorits O.* Volkslieder der Liven. – Tartu, 1936.
LT. *Mägiste J.* Liiviläisiä teksteja. – Helsinki, 1964.
JL. Jemakiel lugdōbrāntōz skūol ja kuod pierast. I / Tuomion P. Damberg. – Helsinki, 1935.
JRK. Jūrniecības rakstu krājums, III. – R., 1891.
LFK. Latviešu folkloras krātuve.
TVLI Tērbatas Valodas un literatūras institūts. Lībiešu teicēju stāstītās teikas un nostāstus, kas glabājas Tērbatas Valodas un literatūras institūtā, 1988.–1989. gadā norakstījusi Maruta Kalvele.

Vēstures avoti

Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāli

- Irbes ev. lut. draudzes baznīcas grāmatas (1741–1899)
Popes–Rindas–Pizes ev. lut. draudzes baznīcas grāmatas (1712–1926)
Dundagas muižas revīzijas (1826) materiāli.
Popes un Ances muižas revīziju saraksti no 1834. gada.
Irbes draudzes personālreģistra grāmatas (1843. un turpmākie gadi).
Popes–Rindas–Miķeļtorņa draudzes locekļu personālgrāmatas no 1920. gada.
Latviešu folkloras krātuves materiāli: LFK 1603, LFK 995, LFK 1052.
Igauņu folkloras arhīva materiāli.

Literatūra

Grāmatas un teksti lībiešu valodā

- Ežmi Līvōd lugdōbrāntōz / Sasādōn Prof. L. Kettunen un Štud. O. Loorits. – Tartu, 1921.
Toi līvōd lugdōbrāntōz. – Tartu, 1922.
Kolmōz līvōd lugdōbrāntōz / Sasādōn A. Skadiņ. – Tartu, 1923.

- Neļļoz livōd lugdōbrōntōz. – Tartu, 1924.
 Stalte K. Livō lōlōd. – Tallinn, 1924.
 Vidōz livōd lugdōbrōntōz. – Tartu, 1926.
 Livōkiel lōlōd / Kubbōkuorrōn Stalte K. – Helsinki, 1929.
 Āigakēra “Livli”. – 1931. XII–1939. VIII
 Rāndalist ājgarāntōz 1933. ājgastōn, kien at 365 pāvō. – Rīgō, 1932.
 Livōd Rāndalist ājgarāntōz 1934. ājgastōn, kien at 365 pāvō. – Rīgō, 1933.
 Livōkiel lōlōd. II / Kubbōkuorrōn Stalte M. – Helsinki, 1933.
 Jemakiel lugdōbrāntōz skūol ja kuod pierast. I / Tuoimōn P. Damberg. – Helsinki, 1935.
 Lībiešu tautasdziesmas / Sastādījuši P. Dambergs un T. Karma. – R., 1989.
 Liivi vanasōnad, 1.–2. sēj. – Tallinn, 1981.
 Livōkiel lōlōd. – Helsinki, 1989.
 Livōd lōlōd. – Rīgō, 1989.
 Livōd tekstōd / Sādōn kubbō V. Šuvcāne. – R., 1991.
 Livō lūolkub “Ma akūb sīnda vizzō, tūrska”. Lībiešu dzejas izlase. – R., 1998.
 Šuvcāne V., Ernštreite I. Latviešu–lībiešu–angļu sarunvārdnīca. – R., 1999.
 Ernštreits V. Lībiešu–latviešu–lībiešu vārdnīca. – R., 1999.
 Boiko K. Livō kēļ. Piški optōbrōntōz. – R., 2000.

Literatūras saraksts

- Alho V. Lībiešu tauta, tās pagātne un tagadne. // *Livli*. – 1992. – Nr. 1–5; 1993. – Nr. 1–5.
 Cimermanis S. Nedaudz par Vaides lībieti Andreju Launicu, viņa sagatavoto lībiešu kāzu aprakstu un par citiem Launiciem. // Lībiešu gadagrāmata, 2000.
 Goldins M. Lībiešu muzikālais mantojums. // Latviešu mūzika. – R., 1993.
 Hilners V. Lībieši Kurzemes ziemeļu piekrastē. // Lībiešu gadagrāmata, 1996.
 Jūrniecības rakstu krājums, III. – R., 1891.
 Kārkluvāls F. Lībieši. // Sēta, daba, pasaule. – Tērbata, 1891. – Nr. 7.
 Karma T. Stāsts par balto zvirbuli. Oskaram Loritsam – 100 // Lībiešu gadagrāmata, 2000.
 Karma T. Kas nāca pēc Neredzīgā (150 gadu “Jūrnīeku svētām dziesmām un lūgšanām”). // Lībiešu kalendārs 1995.
 Karma T. Trīskāršā jubileja lībiešu grāmatai. // *Livli*. – 1993. – Nr. 6./7.
 Kettunen L. Livisches Wörterbuch. – Helsinki, 1938.
 Kettunen L. Untersuchung über die livische Sprache I Spachproben. – Dorpat, 1925.
 Ketunens. // Latvijas Konversācijas vārdnīca, Nr. 9, 16540. sleja
 Ketunens. // LP enciklopēdija, Nr. 5/1 – R., 1984.
 Kļaviņa P. Atmiņu uguns pavadā. // *Livli*. – 1993. – Nr. 10.
 Kļaviņš Dz. Par lībiešu muzikālā mantojuma izpēti. // LZAV, A daļa. – 1998. – Nr. 3.
 Kokare E. Divu tautu dzīves gudrība. – R., 1967.
 Kokare E. Lībiešu un latviešu sakāmvārdu paralēles. // LPSR Zinātņu Akadēmijas Vēstis. – 1988. – Nr. 10 (495).

- Laikraksts "Dzimtenes Vēstis". – 1914. – Nr. 299.
- Laikraksts "Dzimtenes Vēstis". – 1914. – Nr. 235.
- Laikraksts "Ventspils Apskats". – 1912. – Nr. 59.
- Loorits O. Liivi rahva usund. 1–3. – Tartu, 1926.
- Loorits O. Livische Märchen und Sagevarianten. – Helsinki, 1926.
- Loorits O. Volkslieder der Liven. – Tartu, 1936.
- Loorits O. Lībju folklorā un mitoloģija. // Latvijas Konversācijas vārdnīca, Nr. 12, 23928.–23307. sleja.
- Mägiste J. Liiviläisiä teksteja. – Helsinki, 1964.
- Melngalvis E. Līvu laulas lasot. // Jaunākās Ziņas. – 1923. gada Nr. 117., 129., 139., 151., 153., 157., 159.
- Mežs I. Lībiešu jūrmalas ciemu iedzīvotāji 1935. gada tautas skaitīšanas uzskaites lapās. // Lībiešu gadagrāmata 2000. – R.: *Līvōd rānda*, 2000.
- Näytteitä liivin kielestä, kerännyt E. N. Setälä, suomentanut ja julkaissut Väinö Kyrölö. – Helsinki, 1953.
- Neilande I. Par Jāni Princi senioru un viņa dēla Jāņa dzimtu kā lībiešu kultūras un sabiedriskā darba turpinātāju. // LZAV, A daļa. – 1998. – Nr. 3.
- Rudzīte M. Lībiskais dialekts. // LPSR mazā enciklopēdija, 2. sēj. – Rīga, 1968. – 338. lpp.
- Rudzīte M., Karma T. Lībiešu valoda. // LPSR mazā enciklopēdija, 2. sēj. – R., 1968, 337.–338. lpp.
- Sjögren A. J. Bericht über eine im Auftrage der russischen geographischen Gesellschaft während der Sommermonate des Jahres 1846 nach den Gouvernements Livland und Kurland unternommene Reise zur genauen Untersuchung der Reste der Liven und Krevingen. [Denkschriften der Russischen geographischen Gesellschaft zu St. Petersburg. – Weimar, 1849. Bd. I.]
- Sjögren A. J. Gesammelte Schriften, Bd. I, Th. II. – St. Petersburg, 1861.
- Sjögren A. J. Livische Grammatik, nebst Sprachproben. – St. Petersburg, 1861.
- Suhonen S. Liivin kielen näytteitä. – Helsinki, 1975.
- Setälä E. N. Näytteitä liivin kielestä. – Helsinki, 1953.
- Šuvcāne V. Es dzīvoju ar mūzikas lietām... Hilda Grīva – lībiešu mūziķe. // Lībiešu gadagrāmata 2002.
- Šuvcāne V. Izcilā lībiešu teicēja Marija Šaltjāre. // *Līvli*. – 2000. – Nr. 2.
- Šuvcāne V. Jānis Belte – lībiešu pirmais gleznotājs. // Lībiešu gadagrāmata 2002.
- Šuvcāne V. M. Lībiešu ciems, kura vairs nav. – R., 2002.
- Šuvcāne V. Rānda, rānda, sindī rānda... Jubilejas reize trīs lībiešiem. // *Līvli*. – 2002. – Nr. 1.
- Tormis V. Seiste liivi rahvalaulu segakoorile. – Tallin, 1974.
- Upelnieks K. Uzvārdu došana Vidzemes un Kurzemes zemniekiem. – R., 1938.
- Vālgamā E. Lauri Ketunena braucieni pie lībiešiem. // *Līvli*. – 1995. – Nr. 4, 6/7, 8/9; 1996. – Nr. 1/2, 3/4, 5/6, 7/8; 1997. – Nr. 1, 3, 4; 1998. – Nr. 2.
- Vālgamā E., Šuvcāne V. Andersa Johana Šēgrēna braucieni pie Kurzemes lībiešiem // *Līvli*. – 1993. – Nr. 3, 4; 1994. – Nr. 3/4.

Vālgamā E., Šuvcāne V. Kolkā, Košragā, Pizē, Ventspilī. Andersa Johana Šēgrēna otrais brauciens pie Kurzemes lībiešiem. // *Līvli*. – 1994. – Nr. 7.

Veldre V. Dzīve pie jūras. – R., 1938.

Zālītis Z. Mana sapņu un klusuma zeme. // *Līvli*. – 2002. – Nr. 1.

Zirnīte M. Dzimtas lībiešu krastā. // *Līvli*. – 1998. – Nr. 1.

Autores arhīvs

Kārļa Staltes dzejoļu manuskripti.

Lībiešu uzskaitē 1935. gadā (E. Vālgamā).

Laimoņa Rudziša vēstules L. Ketunenam.

Didriķa Volganska vēstules L. Ketunenam.

Saturs

Ievads	5
PĀRSKATS PAR LĪBIEŠU FOLKLORAS VĀKŠANU UN PUBLICĒŠANU	7
Lībiešu folkloras pirmie pieraksti	10
Ēmila Nestora Seteles ekspedīcijas pie lībiešiem	11
Folkloras vākšana Latvijas brīvvalsts laikā	15
Igauņu zinātnieki pie lībiešiem 1943. gadā	18
Lībiešu folkloras vākšana un publicējumi latviešu valodā	19
Lībiešu folkloras Latviešu folkloras krātuves fondos	21
LĪBIEŠU FOLKLORA	23
Tautasdziesmas	25
Pasakas	52
Sena pasaka par melno buku	54
Zilās govīs	55
No kurienes radušās zilās govīs	56
Kāzas jūrā	56
Kā nāra jaunu puisī precēja	60
Kā kapteinis nāru uzvilcis uz kuģa	60
Lapumātes vainagi	61
Vīrs un sieva	62
Krupis par ķēniņa pavāru	63
Ķēniņa jaunais nodoms	65
Nomaļes ļaudis	68
Zosu dališana	70
Meitas gudrība	70
Zelta dukāts zem spilvena	72
Velna stabule	73
Velna puisis	74
Ansis ceļ baznīcu	76
Velna kāzas	77
Kā kļūt bagātam	78

110	Ansis un bullis	79
111	Sērdienīte un mātesmeita	82
112	Muļķītis par ķēniņu	83
113	Vīrs dara sievas darbus	85
114	Vilkača āda	86
115	Kā lietuvēns maisā iesprostots	87
116	Zaķis	88
117	Gailis un lapsa	89
118	Lācis un pele	90
119	Suns ar gaļas gabalu	90
120	Krauklis, kas greznojas ar svešām spalvām	90
121	Dzīvnieki palīdz muļķītim	90
122	Vilks un lapsa	93
123	Āboli pārvērš cilvēku par buku	93
124	Gailis un vista brauc uz leišiem	94
125	Zirneklis un muša	95
126	Tirgotāju pasaka	95
127	Teikas un nostāsti	100
128	Par Lūžņas ezera izcelšanos	100
129	Lūžu ciema burvis	100
130	Lūžņu baznīca	100
131	Vīrs un velns	101
132	Vējamāte	101
133	Vecais Dēliņš	101
134	Māras meitas	102
135	Zilās govīs	102
136	Nabalu slepkavas	102
137	Viesulis	103
138	Laires māte	103
139	Velna adata	104
140	Puisis pārnes vilku	105
141	Pošanās pie bikts	106
142	Kā bārdas radušās	106
143	Saltkurpji	107
144	Lietuvēns	107
145	Burve	108
146	Uguns pie Pizes bākas	108
147	Saltkurpji un dundadziņš	109
148	Paslēptā nauda	109
149	Svētlipe	109
150	Rindas upes naudas lāde	110
151	Skaistā Marija un bende	110

Kā Lielirbes upe cēlusies	110
Gari	111
Kā Pēterezeram radies nosaukums	111
Kā Dāvida pils radusies	112
Mācītāja kalns	113
Velns tīklu būdā	113
Mācītājs vilkatis	114
Mācītājs pārvēršas par vilkati	114
Nelūgtais viesis	115
Noburtie burvji	115
Laupītājs	116
Kā jūrasvelns sievu sabaidīja	117
Kā vecais Zelliņš dabūjis butes	118
Vārnu kalna priede	119
Ielūgums kāzās	120
Kā Jaunistabu Ķērste malduguni redzēja	120
Kā vecā Krūmiņu Nēze vilkati redzēja	121
Vecā Jurgā naudas velns	121
Mirušā gars	122
Kā celta Mazirbes baznīca	122
Zaldāts atrod naudu	123
Kā Vecķoķs skole gājs	123
Zelta roka	124
Košraga ezers	125
Kā Košraga ciems ir cēlies	125
Naudas uguns	125
Bigiņa kungs	126
Vīrs un klucis	126
Gari iet uz Ēģipti	126
Par Pitraga izcelšanos	127
Saimnieks vilkatis	127
Debesbraucēji	127
Vecā Randu saimnieka tabakas ogles	129
Māras māte pirtī	129
Siltuma kule, saules grozs un aukstuma vilks	129
Mirušais vīrs	130
Jūrastēva zirgi	130
Tišiņš	131
Tišiņš un Folmanis	131
Žonaku velns	131
Velns pēc dvēseles	132
Mustmača kuģa spoks	133
Spoku vieta pie Jaunstampstiem	133

Kā Kolkasrags cēlies	133
Par Kolkas vārda izcelšanos	133
Kolkas saltkurpi	134
Naudas uguns	134
Nostāsts par Onņupes vīgu	134
Dieviņa ezers	135
Lielais Ansis – ezeru gans	135
Melnсила pils	136
Par Dundagas pili	137
Kā vācieši dibināja Rīgu un kļuva tur par kungiem	138
Tautas ticējumi un tradīcijas	140
Tautas ticējumi	141
Par seniem māņticējumiem, kurus vēl tagad ievēro	151
Māņi	153
Lībiešu ticējumi un paražas	155
Māņticīgi uzskati un paradumi no Jāņa Prinča juniora	155
Desmit baušļi lībiešu zvejniekiem	157
Tautas ticējumi ar laika prognozi	158
Sadzīves ieražas	158
Kāzas	162
Sakāmvārdi	174
Mīklas	186
LĪBIEŠU FOLKLORAS TEICĒJI	195
Jānis Princis seniors (Princjānis)	197
Jānis Princis juniors	199
Pēteris Princis	199
Andrejs Launics	200
Marija un Didriķis Leiši	200
Anna Ernestovska un Lote Lindenberga	202
Teicēji no Beltu dzimtas	205
Ede Cerbaha	208
Pēteris Dambergs	209
Mārtiņš Lepste	210
Kārlis Stalte	211
Kristīne Ozolzīle	211
Teicēji no Skadīņu dzimtas	212
Marija Šaltjāre	215
Rozalija Dziadkovska	217
Katrīne Zēberga	218
Albins Bertholds	219
Alfons Bertholds	220

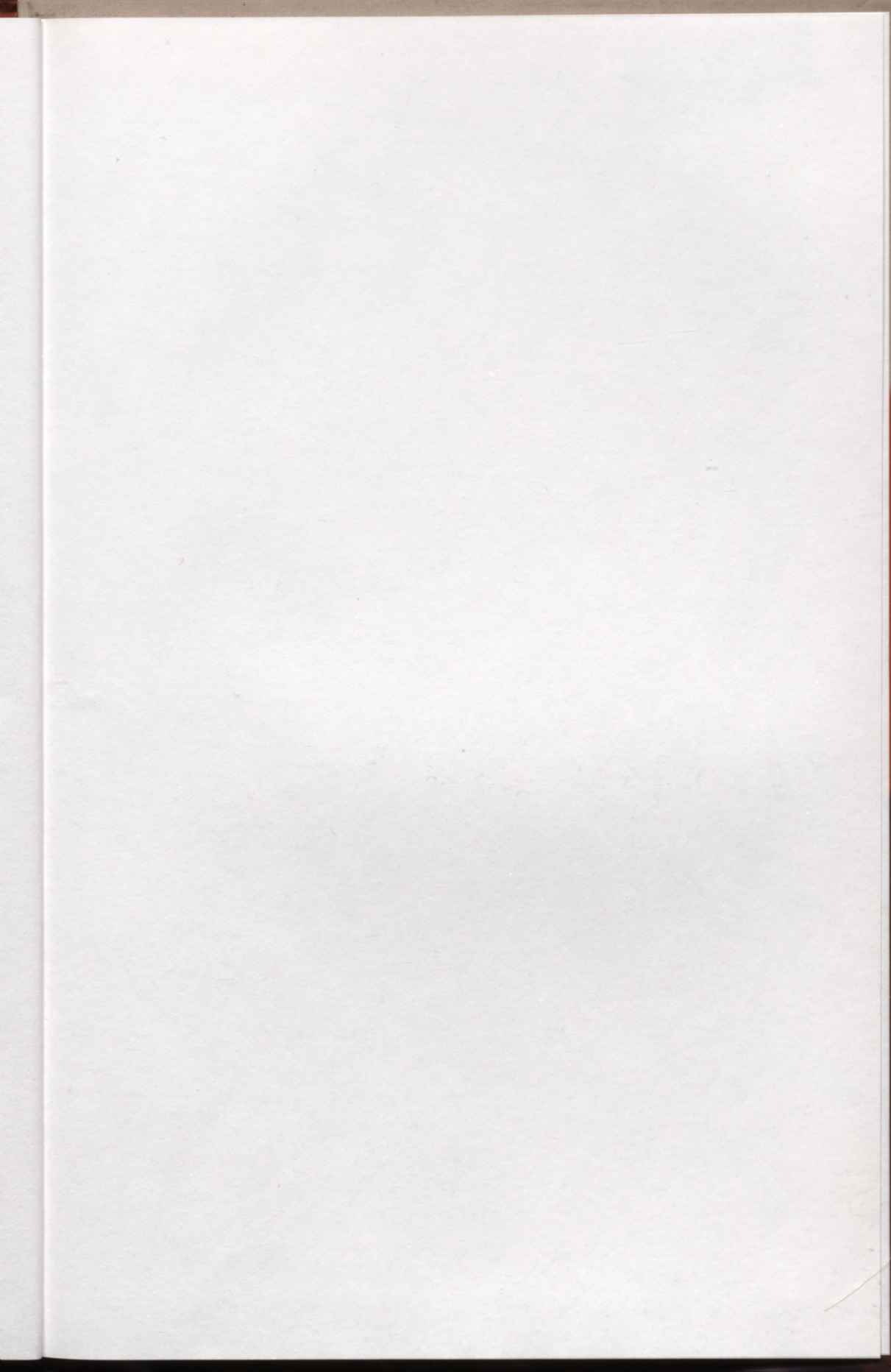
LĪBIEŠU FOLKLORAS PĒTNIEKI UN PIERAKSTĪTĀJI	223
Anderss Johans Šēgrēns	225
Ferdinands Johans Videmanis	225
Ēmils Nestors Setele	226
Veine Voionmā	226
Ēmils Arvis Sārimā	226
Vilho Suonio Setele	226
Veine Kirele	227
Lauri Einari Ketunens	227
Oskars Loritss	229
Īsumā par lībiešu valodu	233
Grāmatā lietotie saīsinājumi	236
Vēstures avoti	236
Literatūra	236
Autores arhīvs	239

www.jumava.lv

Izdevējs – SIA "J.L.V.", Dzirnavu ielā 73, Rīgā, LV 1011.

Iespiests un iesiets SIA "Lapa" Valmieras tipogrāfijā,

A. Upīša ielā 7, Valmierā, LV 4201.

174

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0303048162

OBLIGĀTAIS
EKSEMPĻĀRS

S.

Grāmatā “Lībiešu folklorā” pirmo reizi latviešu valodā ir publicētas 19.-20. gs. savāktās interesantākās un savdabīgākās lībiešu pasakas, teikas, nostāsti, tradīcijas, ticējumi, gadskārtu ieražas, sakāmvārdi, mīklas un tautasdziesmas, un daļa no šiem tekstiem ir arī lībiešu valodā. Papildinot folkloras materiālu, sastādītāja Valda Marija Šūvcāne grāmatā sniedz ieskatu par lībiešu folkloru, tās vācējiem un teicējiem.

Libiete **Valda Marija Šūvcāne** (dz. Blūma, 1923) ir dzimusi Lielirbē. Viņa ir viena no nedaudzajām dzimtās valodas pratējām un ilggadēja lībiešu kultūrvēstures pētniece. V. M. Šūvcānes nozīmīgākais darbs ir grāmata “Lībiešu ciems, kura vairs nav” (2002), kurā pirmo reizi apkopota un atspoguļota Ziemeļkurzemes lībiešu dzīve vairāku gadsimtu garumā. Autore raksta lībiešu kultūrvēsturiskās teritorijas “Lībiešu krasts” izdevumam *Līvli*, publicē pētījumus “Lībiešu gadagrāmatās” un citos izdevumos, ir sastādījusi “Latviešu–lībiešu sarunvārdnīcu”, “Latviešu–lībiešu–angļu sarunvārdnīcu”, bilžu grāmatu *Urū!Rurū!* (V. M. Šūvcānes lībiešu teksti, M. Stārestes ilustrācijas) un “Lībiešu tekstus”.

ISBN 9984-05-632-5

9 789984 056326